BIBLIOTECA NAZ.
Vittorio Emanuele III
XX
B
11
NAPOLI

Digitized by Google

Digitized by Google

ÆGIDII MENAGII
JURIS CIVILIS
AMOENITATES

Ad

LUDOVICUM NUBLÆUM,
Advocatum Pariſienſem.

Tertia Editio, prioribus longè auctior & emendatior.

FRANCOFURTI & LIPSIÆ,

Impenſis Hered. FRIDERICI LANCKISII,
Typis CHRISTOPHORI GÜNTHERI.

ANNO M. DC. LXXX.

Εἰς
τὰ τῶν νόμων κεκαλλιεπημένα
τοῦ αἰδεσίμου καὶ εὐκλεεστάτου
ΑΙΓΙΔΙΟΥ ΜΕΝΑΓΙΟΥ
νεωστὶ ἐκδεδομένα.

Ἀγλαΐης μῆτερ, πάσης θρέπτειρα θαλείας,
Εὐσυνέτων Φραγκὶς μαῖά τε γαῖα φρενῶν,
Οὐ μόνον ἁβροσύναις λαλιάν τε καὶ ἤθεα κεδναῖς
Ἀγροίκων κοσμεῖς ἐκπονέεις τε βροτῶν·
Ἀλλὰ θεμιστοσύνην, τὸ πάλαι τρηχεῖαν ἐοῦσαν,
Ταῦτ' ἔπι σαῖς λείαν ἁβροσύναισι ποιεῖς.
ἈΛΚΙΑΤΟΝ, ΒΡΙΣΣΩΝΑ, ΦΑΒΡΟΝ, τοῦ-
τοῦ τε ΒΥΔΑΙΟΝ
Μάρτυρα, ΚΟΥΑΚΙΟΝ, τόνθ' ὈΤΟΜΑΝ-
ΝΟΝ ὕδω.
Τούτοις ΦΑΒΡΩΤΟΝ, ΓΟΘΟΦΡΗΔΟΝ, ἰδ'
ἀνέρας ἄλλους
Προσθέμενοι, οἳ πινυτῇ χειρὶ γράφουσιν, ἔδει.
Πάντας ὅμως δολιχοῖς ΜΗΝΑΓΙΟΣ ἴθμασι νικᾷ,
Βίβλον ὃς ἡβαιήν, ἀλλὰ λιγεῖαν ἔδω.
Σπερικὰ Γερμανοῖς ἀγοράσματα πέμπετε Γαλλοί,
Πέμπετε καὶ τοίας πολλάκις αὖθι βίβλους.
Κεῖνα χρόνος φθείρει, καὶ σὴς ταύτας ἢ γρα-
φέοντας
ΛΕΙΨΕΙΣ κομψοτέρως αὖ ἀνίησι τύποις.

ΦΡΙΔΕΡΙΚΟΣ ΒΕΝΕΔΙΚΤΟΣ
ΚΑΡΠΖΩΒΙΟΣ.

ÆGIDIUS MENAGIUS
S. D.
LUDOVICO NUBLÆO,
ADVOCATO
PARISIENSI.

*Q*VANTUM *ego memoriâ repetere præterita poſſum, nemo eſt mihi te,* LUDOVICE NUBLÆE, *amicus antiqvior. Anni ſunt triginta, & ampliùs, ex qvo Philippus Loïaltæus, Advocatus Pariſienſis, Vir doctiſſimus, cui me, ut Luteciam ſecum duceret, parens meus tradiderat, ad familiaritatem tuam fores aperuit. Amavi autem te qvo die cognovi, cùm propter ſummum tuum ingenium*

atqve judicium, ſummamq́; doctrinam, tum propter ſingularem modeſtiam, probitatem, juſtitiam, atque humanitatem. Tu vicisſim, ex qvo te amare cœpi, in tuorum me numero habuiſti: atqve ex eo tempore nullum officii erga me prætermiſiſti genus. Te, cùm in Foro verſarer, conſiliorum moderatorem habui, ſtudiorum adjutorem, ſcriptorum emendatorem, famæ amplificatorem. Uno verbo, tot, tantaq́; fuere tua erga me officia, ut ego omnium gratisſimus, ne ea ſuſtinere non poſſem, interdum ſubvererer. Sed hæc, quamquam maxima, nihil tamen ſunt, præut qvam tu mihi nuper operam præſtitiſti, cùm me in Senatum Pariſienſem Carmen famoſum ſcripſiſſe rata Civitas Pariſienſis, in me prope univerſa conſurgeret. Qvàm ſtrenuè, qvàm fortiter malevolis de me ſermonibus reſtitiſti! Qvàm

acri-

acriter, qvàm eruditè eorum errorem, qvi Togæ *vocabulum, pro vili cliente poſitum, minùs intelligentes, me in crimen læſi Senatus vocabant, adductis Veterum teſtimoniis confutaſti! In ea accuſatione, qvâ nihil mihi umqvam tam præter opinionem contigiſſe potuit, (nam de ſcribendo in Senatum Carmine, ne per ſomnium qvidem cogitaveram) à te, homine officioſisſimo, mihiq́ amicisſimo, omnia ſumma ſemper exſpectavi. Tu, tuis officiis viciſti exſpectationem noſtram: tantumque inde ad amicitiam meam, cui nihil addi poſſe videbatur, additum fuit, ut ex eo tempore te mihi videar amare cœpiſſe. Hæc tua in me officia, mihi per ſe grata, eo etiam fuere gratiora, qvòd ſum in ea gravisſima accuſatione ab iis derelictus, à qvibus, propter mea in illos ſtudia, minimè oportuit. Qvid dico, derelictus? Ab iis ſum oppugnatus, quos de-*

 defen-

ſenderam; qvos beneficiis affeceram; qvos laudibus ornaveram. Togæ *vocabulum illo paulò reconditiore atque ſecretiore ſignificatu, à qvibusdam, qvos jam ipſe ſuſpicari potes, eorum qvæ dicunt faciuntq́, arte quadam Oſtentatoribus; qvi ſe Latinè doctos videri volunt, quia tirunculis, à qvibus coluntur, paulò ſunt doctiores, non intellectum facilè patior, ac minimè miror. Illud miror, ac ſimul indignor, eos qvi me penitus noſſe debebant; cùm familiaris illis, cùm amicus fuiſſem; adduci potuiſſe, ut tam citò crederent, me tam turpe, tam indignum, tam illiberale facinus, ſine cauſſa perpetraſſe. Ad ſummum ſapientiæ gradum fateor me non perveniſſe: ſed neque me ſtipitem puto. At ſtipitem me fuiſſe oportuit, ſi ipſe, qvi contra privatos homines, qui me qvotidie ſcriptis laceſſunt, ſcribere non*

ſuſti-

ſuſtineo; qvi, non abjectione animi, ſed humanitate, ne iis qvidem repugno, qvi me qvotidie oppugnant; contra Senatum Pariſienſem; cujus dignitas obſcurabitur numqvam, etſi aliqvando obumbretur; nullâ ab eo provocatus injuriâ; immo maximis beneficiis affectus, Carmen famoſum conſcripſiſſem: ſi in ipſa urbe Lutecia, hoc eſt, in amplisſimo totius Europæ theatro, & longisſimè reſonanti, illud edendum curaſſem: ſi illi nomen meum appoſuiſſem: ſi illud, ut feci, Senatoribus ipſis obtuliſſem: iis videlicet, qvi me, adversùs Senatum ſcribentem, proſcribere potuiſſent; & ſanè debuiſſent. Qvi mihi hoc negotium faceſſerunt, non tuliſſem olim juvenili calore inconſideratior. Illorum obtrectationes & maledicta fregiſſem, atqve retudiſſem. Illos deridendos propinaſſem. Illos deniqve ipſos altis vulneribus confodiſſem.

Et nos tela, Pater, ferrumqve haud debile dextrâ
Spargimus, & noſtro ſeqvitur de vulnere ſangvis.

Qvin & iſto ipſo in genere ſcribendi, in qvo plurimum ſe poſſe putant, eos nihil poſſe, facilè oſtendiſſem. Verùm & mitiores & meliores facti ſumus accedente ætate: diuturnisq; amicorum injuriis ad dolorem novum animus noſter obduruit. Ingrati erunt, Invidi, Malefici, Maledici, donec Homines. Illorum igitur ingratum animum, invidias, injurias, maledicta, dicteria, ſcommata, immotus, ut Philoſophum, & Chriſtianum decet, ſino præterfluere. Qvi me ament, qvi mihi faveant, qvi me a tueantur, non deerunt viri honeſti; qvorum amicitiâ & ſtudiis delectabor potiùs, qvàm illorum injuriis aut maledictis laborabo. Verùm ut injurias oblviſci decet, ita benefi-

cio-

ciorum meminiſſe convenit. Tanti igitur tui beneficii memor, aliqvas ex Lucubrationibus meis, teſtes tuorum erga me meritorum, meæq; in te pietatis & obſervantiæ, tibi inſcribere cogitavi. Qværenti autem mihi, qvas potisſimùm inſcriberem, Hiſtoria Veterum Juriſconſultorum; quando eam tibi potisſimùm placere intellexeram; primùm occurrebat. Sed cùm tam grande Opus brevi ad finem perducere non liceret; grati autem animi mei teſtimonia publica diutiùs tibi deberi ægrè ferrem; ex Notulis, qvas olim Juris Studioſus ad oram Corporis Juris appoſueram, has Obſervationes raptim tibi exaravi. Qvid porro in illis præſtiterim, paucis accipe. Neqve in Scholis decantata, neqve in Commentariis protrita, in illis obſervavi. Non tamen de apicibus Juris qvæſtiones tractavi; cùm

de apicibus Juris Tractatus minùs freqventari viderem : nam magna pars, inqvit ille, ſtudiorum amœnitates qværimus. Quare & eas inſcripſimus Amœnitates Juris Civilis; *inſcriptione novâ, & eleganti. Sed & materiæ amœnitate Juvenes Foro mancipatos alliciendo, ac veluti qvodam jucundioris Diſciplinæ lacte paſcendo, paulatim reducere voluimus ad ſtudium pæne deſertum Civilis Sapientiæ; cujus ignoratione & in cauſis orandis, & in Jure dicundo hodie plerumqve ab Advocatis & Judicibus graviter & perniciosè errari animadvertebam. Jurisprudentiam Romanam neceſſariam fuiſſe Senatoribus atqve Oratoribus Romanis, extra controverſiam eſt. At verò neceſſariam eſſe Senatoribus noſtris & Advocatis, multos eſſe video qvi pertinaciter negent; Jus omne noſtrum*

ad

ad Leges Municipales, ad Principum Decreta, ad æqvitatem arbitrariam, rationemq́ privatam revocantes. Eorum errorem confutare in proclivi eſt. Nam præterqvam qvòd Jus noſtrum à fonte Juris Civilis magna ex parte emanavit; qvod pluribus argumentis probare te olim memini in conſeſſu Virorum elegantiorum, qvos habeo Mercurii diebus ſingulis freqventes domi: præterqvàm qvòd Jus Civile Romanorum fons eſt omnis æqvitatis & juſtitiæ: unde illud Chriſtophorus Thuanus, Princeps Senatus Pariſienſis, Rationem ſcriptam *eleganter & verè appellitabat: conſtat etiamnum plures Gallici Imperii provincias eo uti. Qvomodo igitur ad Cauſas, in qvibus certatur de Jure, Civili, ſine ſcientia Juris Civilis, aut Judex, aut Patronus accedet? Et tamen ſine illa qvotidie ad eas uterqve*

acce-

accedit. Vidi ego Advocatum, longè omnium, qvos mihi noſſe contigit, in Foro ocupatisſimum; magnam ſui fiduciam habentem; ceterorum contemptu auctoritatem captantem; qvi Orationem Divi Marci, de qva freqvens in libris Juris mentio, Preces eſſe Sancti Marci exiſtimaret. Et tamen ille ipſe, qui ne primoribus qvidem labris Jurisprudentiam, ut inde patet, attigerat, de Jure reſpondebat. Diſcipulis Juris, ut audiendis Profeſſoribus, & legendis Juris Conditorum libris operam darent, qvinqvennium olim definivit Juſtinianus Imperator: nec niſi qvi probaſſet ſe tantum temporis Legum ſtudiis tribuiſſe, in numerum Advocatorum admittebatur. Exſtat in hanc rem Jacobi Cujacii ſuſpiratio, atqve vociferatio. „Si qvinqvennium, inqvit, illâ ætate, qvâ mores, & jura, & verba civilia ſanè

erant

erant notiora, aut facilior a perceptu, qvid non erubeſcimus iſtâ, qvâ horrere ſpinis omnibus videntur omnia, qvæcumq; de Jure ab antiqvis prodita ſunt, vix tamen in eis nos tranſigere triennium? plurimùm vitio parentum, qvi, ut Petronius Arbiter ait, cùm ad vota properant, cruda adhuc ſtudia in Forum propellunt. Bene hodie cum Jurisprudentia ageretur, ſi ejus ſtudio triennium, ut Cujacii ætate, impenderetur. Sed, ô tempora! ô mores! non triennium; non trimeſtre tempus; vix triduum ei impenditur. Citatis eqvis uno die urbem Aureliam petunt Juris Candidati: altero, Licentiatus, qvem vocant, ibi gradum ſumunt: tertio, Jurisconſulti Luteciam redeunt: ut, qvod joco olim de ſe Marcus Tullius, triduo ſe Jurisconſultos profiteri ſeriò velle videantur. Advocati qvarto die ſiunt: qvinto

veniâ

veniâ ætatis à Principe impetratâ; qvâ nihil pernicioſius eſſe contendo, Judices ſine legitimo examine facti, de fortunis, de vitis hominum judicant. Reipublicæ tam noxium morem à Petro Seguerio, Franciæ Cancellario, Guillelmo Lamonione, Senatus Principe, Dionyſio Talonio, Achille Harlæo, Hieronymo Bignonio, Regiis Triumviris, pro eo qvo in Rempublicam flagrant amore, brevi emendatum iri ſperamus qvotqvot ſumus, qvi notitiam boni & æqvi profitemur. Immo emendare jam cœperunt. Audio enim Principis decreto, & conſulto Senatus, ſtatutum nuper fuiſſe, ne qvis in poſterum ad Licentiatus gradum, ſine qvo nemo Advocatus fieri poteſt; certè non debet; pervenire poſſit; niſi qvi annum integrum in Academia celebri Juris ſtudio poſuerit: utqve nemo, niſi qui quadriennium in Foro

ver-

erſatus, voce aut ſcripto juverit Clintes, Judicum conſortio adjungaur: eſt enim ordo Advocatorum ſeninarium omnium Magiſtratuum. ?eſtat, ut tam præclara ſtatuta ἀπροσωπολήπτως & accuratisſimè & diliēntisſimè obſerventur: vanæ enim eges ſine moribus: &, ut præclarè, nore ſuo, Ariſtoteles, perinde eſt lem non ferri, & non ſervari. Græcè legantiùs: οὐδὲν διαφέρει, ἢ μὴ κεῖσθαι, μὴ χρῆσθαι. *Ea etiam, nullâ perſoarum habitâ ratione, & accuratisſimè & diligentisſimè obſervatum iri n ſpem venimus; cùm Chriſtianus Franciſcus Lamonio, Guillelmi, Seatus Principis, filius, qui ſummis maiſtratibus deſtinatur, quotidie Foum terat; ubi cauſas agit acutisſimè, & diſertisſimè. Quo nomine inſignem audem meretur, & longè pluris ſit ab mnibus, quàm ſi inter Senatores Jus*

dice-

diceret. Neque enim putet quiſquam bonori ſuo aliquid eſſe detractum, cùm ipſe neceſſitatem elegerit ſtandi, & contempſerit jus ſedendi. Verba ſunt Imperatorum Valentiniani & Valentis: ne quis fortè iniquam ſuper his mihi litem moveat. Quid enim pulchrius, quàm glorioſæ vocis munimine, aut tacita advocatione, laborantium ſpem, vitam, & poſteros defendere? Quid autem præclarius Patrono, qui in Foro conſenuit? Extra neceſſitatem Juriſdictionis ad eum cuncti Litigatores veniunt. In eum univerſi Cives conſentiunt. Eum ſummum quisque cauſæ ſuæ Judicem facit. Omnibus controverſiis ſuâ ſententiâ, & auctoritate finem imponit. Oraculum eſt totius Civitatis. Eſt non unius anni Conſul, ac

Perpetuus Populi privato in limine Prætor.

Quâ

Qvâ privatâ Præturâ nullam publicam aut pulchriorem, aut illuſtriorem, aut præſtantiorem eſſe eqvidem duco. Hanc meam de Advocatorum munere ſententiam, ſi perſpectam habuiſſent Invidi ac Malevoli, qvi me Advocatum fuiſſe, ut mihi injuriam facerent, exprobrarunt, ab hac exprobratione, certò ſcio, temperaſſent. Illud verò puſilli animi fuit, & ipsâ invidiâ ac malevolentiâ jejuni, qvòd Presbyter ille, & Concionator,

Qvem tulit ad Scenam ventoſo
Gloria curru,

in fronte Libelli famoſi, qvem de Conſtitutione Comœdiæ adversùs me ſcripſit, ut audio, (neqve enim legi, neque legam) viginti & ampliùs annis ex qvo Foro *vale dixeram, mihi Advocati titulum affixit. Affixit verò injurioſis verbis, me* Magiſtrum Ægidium *appellando: qvo nomine, non*

b Pro-

Proceres, non Rex ipſe, ſi de me, aut ad me ſcriberent, me appellarent. Advocatum me fuiſſe, non ſolùm fateor, ſed etiam glorior. Qvem enim Advocatum fuiſſe pudeat, Advocatus cùm ſit Franciſcus Montolonius, qvi avum & proavum, Regii Sigilli Cuſtodes; tritavum, Senatus Divionenſis Patronum Regium; gentilem, Sanctæ Romanæ Eccleſiæ Cardinalem habuit? Tamen, verè ut dicam, numqvam in Foro Pariſienſi verſatus ſum eo conſilio, totam ut ætatem ibi conſumerem; ſed ſolùm, ut ad magiſtratus, ad qvos, apud Andes meos, deſtinabar, & qvos fratres mei natu minores geſſere, inſtructior pervenirem. Vereor, ne arrogantiùs à me dictum videatur; dicam tamen: à nemine umqvam honorarium accepi: ut ſi non magna cum eloqventiæ laude, certè maxima cum dignitate cauſas me egiſſe etiam illi

ipſi

pſi mei Obtrectatores agnoſcere neceſſe habeant. Qvod non dico, qvia turpe putem honorarium accipere: qvis enim, etiam Procerum, ſuis ſtipendiis militat? verùm, ut inde appareat, verisſimum eſſe qvod ſuprà poſui, me Advocatorum conſortio, ut id munus perpetuò profiterer, ſociatum non fuiſſe. Sed qvid ego hæc ad te, qvæ tu, conſiliorum meorum & factorum particeps, omnium optimè noſti? Ut igitur unde digreſſus ſum redeam, Amœnitates haſce meas tibi, LUDOVICE NUBLÆE, *tuorum erga me meritorum, meæq; in te obſervantiæ & pietatis teſtes, pignus, & monumentum, do, dico, conſecro. Luteciæ Pariſiorum. Calendis Maji, Anni* M. DC. LXIV.

ELOGIA.

*
* *

JOHANNES STRAUCHIUS
Jurisconſultus,

In Epiſtola ad Lectorem, præfixâ libello, cui titulus, Amœnitatum Juris Canonici Semeſtre. *Jenæ 1674.*

DE inſcriptione hoc tantùm adjicio: Cùm decennio abhinc Pariſiis mihi mittebatur ÆGIDII MENAGII, Jurisconſulti præſtantiſsimi, Liber, qvem *Juris Civilis Amœnitates* inſcripſerat; adeo me, & ipſum ceperat Opus, & Tituli Amœnitas, ut poſtqvam è Foro, qvo tum occupabar, in Academiam revocatus, officii neceſsitate Juri Canonico horas aliqvas de die dare debueram, MENAGIUM imitato, mihi idem præſcribere & meis nomen viſum fuerit. Qvamvis verò, & ab ingenio Viri hujus, & argumenti prærogativâ me longè relinqvi jam tum ſentiebam, adeo tamen tenuere qvæ ſemel animum ſubierant hæ pellecebræ, ut ne nunc qvidem mutare velim. Cur verò MENAGIUS Operi ſuo titulum AMOENITATES fecerit, rationes ad NUBLÆUM Præfatione reddit. Eas ex parte mihi, Jurisqve Canonici ſtudio communes eſſe, forſan non erravero ſi mihi perſuaſerim. Sin erro, cogita & hoc tibi commune eſſe, LECTOR, &c.

NICO-

* * *

NICOLAUS HEINSIUS

in Vellejanis Caſtigationibus, pag. 28.

VErùm de *prævaricandi* verbo, ejusqve ſignificatu non uno, copiosè præter ceteros egit ir, ſi qvis alius, de antiqvitate omniqve re litteria pulcherrimum meritus in modum ÆGIIUS MENAGIUS, Juris Amœnitatibus.

* * *

NTONIUS FRANCISCUS PAYENUS, Anteceſſor Avenionenſis.

pag. 365. Prodromi Juſtiniani.

Onſtat ex Pandectis Florentinis, qvas Triboniani autographum Budæus putavit, totum ulum de Excuſationibus Tutorum, aliaqve ſim verba in Pandectis Græcè relicta fuiſſe, Bulgarus, licet barbarè, ut notat Vir amœmus ÆGIDIUS MENAGIUS, Amœtum Juris capite 33. Latina reddidit.

Et pag. 173.

Qvid autem tunc Paratitla eſſent, dixi ſupra; i Paratitλῶν formâ receſſere Latini Interpre- & ſignanter Cujacius Græcorum alioqvi ni-

miùm Cultor, Summaria, ſeu Titulorum Synopſes, pro Paratitlis uſurpans, ut obſervat ÆGIDIUS MENAGIUS Amœnitatum Juris capite 15.

* * *

JOHANNES DOUIATIUS

Anteceſſorum Pariſienſium & Profeſſorum Regiorum Primicerius *in Hiſtoria Juris Civilis Romanorum cap. 1.*

HOrum Veterum Jurisprudentium Vitas plures ſcripſere: Bernardinus imprimis Rutilius & Fichardus, ſuperiori ſæculo: hoc verò noſtro Johánnes Bertrandus, Præſes Toloſanus duobus libris Biinomicôn, ſive de Jurisperitis, & Guido Pancirolus priori parte librorum de Claris Legum Interpretibus. Qvibus non pauca licebit adjicere ex erudito Amœnitatum Juris opere, qvod nuper in lucem edidit Vir Clariſſimus, deqve omni literarum genere, & vulgaribus etiam lingvis, optimè meritus ÆGIDIUS MENAGIUS: à qvo accuratiſſimum ejusqve exqviſitâ eruditione dignum Commentarium in Titulum de Origine Juris expectamus.

Et cap. 9.

At fœcundiſſima literarum bonorumqve omnium proventu ætas noſtra plurimos utiqve tu-

ulit magni nominis Juriſconſultos. Imprimis
utem,qvorum ſcripta ad Jus Civile pertinentia,
d meam notitiam venerint,fuere aut adhuc ſunt,
d annum usqve à Virgineo partu 1678. In Gal-
iâ nati: Raguellus; Antonius Faber; Guillelmus
anchinus; Guillelmus Maranus;Antonius Mor-
acius; Petrus Gregorius Toloſanus; Johannes à
oſta; Emundus Merillius; Carolus Labbæus;
ranciſcus Marſis; Bernardus Autumnus; Ale-
ander Chaſſanæus; Johannes Daveſanus; Jo-
annes Broæus; Johannes Mererius; Antonius
adinus Altaſerra; Claudius Colombetus; Jaco-
us Gothofredus; Johannes Oſius,vero nomine
rrius; Ægidius Menagius; Nicolaus Catherino-
s, qvi ſe *Catharinum* appellare maluit; Michael
egius; Petrus Collonqvius, Daniel Galterius.

* * *

RIDERICUS BRUMMERUS Lipſienſis,

in *Commentario ad legem Cinciam cap. XI.*

QVò pertinet hiſtoria lepida, qvam è Carolo Molinæo, Advocato Pariſienſi, de Mare-
llo, Advocato qvoqve Pariſienſi, verbis Mo-
æi refert doctrinæ juxta ac morum elegantiâ
æſtantiſſimus Vir ÆGIDIUS MENAGIUS
Amœnitatibus Juris capite 18.

* * *

CAROLUS ANNIBAL FABROTUS in *Epiſtolâ Nuncupatoriâ ad* ÆGIDIUM MENAGIUM præfixâ tractatibus *de juſto partu & de numero puerperii.*

HUnc autem animi fœtum offero Tibi, CLARISSIME MENAGI, qvicum olim haud vulgarem amicitiam contraxi. Nec immeritò: cum pauci ſint, qvi his ſtudiis colendis tecum poſſint contendere. Nam ſive Græco ludas carmine, ſive Latino, ſive Gallico, ſpiritus altioris poeta diceris; ſive te ad ſtudia ſeveriora vertas, vix eſt ut qvidqvam politius ad nos perveniat. Jure autem noſtro non ἀκροθιγῶς imbutus es, ſed altè tinctus: ut verè liceat dicere,

Virum te eſſe undecumqve doctiſſimum.

Index Capitum,

Qvæ hoc Libro continentur.

CAPUT I.

QVi *ſint Dialectici apud Africanum in l. 88. ad L. Falcidiam.* Pag. 1.

Cap. II. Reſponſitare de Jure *non minus eſſe apud Ulpianum qvàm* reſpondere. 4

Ap. III. Peculium *Gallis Ciſalpinis id erat, qvod Græcis παράφερνα.* Petoritum, dunum, & murcus, *voces ſunt Latinæ, non Gallicæ.* Canthus & cuniculus, *voces ſunt itidem Latinæ, non Hiſpanæ.* 7

Ap. IV. *Tentata olim emendatio in definitione Juſtitiæ. Achilles Tatius, & Suidas emendantur.* 27

Ap. V. *An Juriſconſultus fuerit, nomine Tuſcianus. De Maciano J. C. qvædam non vulgaria. Marcus Antoninus emendatur. Notatur Bertrandus.* 30

Ap. VI. *Emendatur Lex 13. D. de Statu Hominum.* 34

Ap. VII. *De Licinio Rufino Juriſconſulto. Notantur Cujacius & Bertrandus* 36

Cap.

Digitized by Google

Cap. VIII. *Qvid ſit Caſcelii* Liber Benedictorum. *Scipio Gentilis, Mornacius, & Cujacius refelluntur.* 38

Cap. IX. *Vinearum an vita longa. Arborum appellatione vineæ continentur.* 46

Cap. X. *De Mariti lenocinio. Adulterarum viros ordinari non potuiſſe.* 52

Cap. XI. *De Hermogeniano J.C. & an Chriſtianus. Notatur Bertrandus. Explicatur lex 60. de Donat. inter vir. & ux.* 62

Cap. XII. *De Tertulliano Juriſconſulto, & an idem ac Q. Septimius Florens.* 66

Cap. XIII. *De Citienſibus, de qvibus in l. 1. D. de Pollicitationibus. Zeno, Stoicorum Princeps, Citieus dictus è Citio Cypri, non Macedoniæ, opido, contra qvàm Cujacius exiſtimavit.* 75

Cap. XIV. *De Trebatio nonnulla.* Familiam ducere *qvid ſit, & unde hoc loqvendi genus.* 77

Cap. XV. *Qvid ſint Paratitla.* 80

Cap. XVI. ὁ κράτιστος, *de iis qvi in dignitate conſtituti.* 85

Cap. XVII. *De Pegaſo Juriſconſulto, & unde ei hoc nomen.* 86

Cap. XVIII. *Pro Advocati facundia honorarium æſtimari debere.* 90

Cap. XIX. *Contra Hugonem Grotium defenſa lectio legis 77. D. de legatis 2.* 92

CAP. XX. *Contra Cujacium defenſa lectio in l.* Rerum mixtura 30. *De Uſurpationibus, Bertrandi ſententia rejecta. Alia nonnulla.* 94

CAP. XXI. *De Prægnantis, capitali judicio damnatæ, pœna differenda.* 104

CAP. XXII. Mæcilius *pro* Cæcilius; *vel* Cæcilius *pro* Mæcilius. Cælius *pro* Cæcilius, Cæcilius *pro* Ælius, Cælius, & Cœlius. *Lex.14.de Ædil.Edicto, & Gellius emendantur. Tentata emendatio in l. 64. de Donat. inter virum & uxorem.* 110

CAP. XXIII. *De Sexto Cæcilio Juriſconſulto nonnulla. Alius videtur ab Africano, contra qvàm Cujacio placuit. Bertrandus laudatur. Idem improbatur.* 114

CAP. XXIV. *De Salvio Juliano. Auctor fuit* Edicti Perpetui, *non, qvod Hugo Grotius exiſtimavit, Didius Julianus Imp. Videtur & auctor fuiſſe* Salviani interdicti. *Aurelius Victor emendatur. Lectio legis 1. D. ad. L. Falcidiam, contra Cujacium adſtruitur. Theæteti Epigramma exponitur. Johannes Brodæus notatur. De Juliano Anteceſſore Conſtantinopolitano. Alia plura.* 123

CAP. XXV. *Mulieres* dominæ *appellatæ. De vocabulo* domini *plura.* 136

CAP. XXVI. *Tempore Qvadrageſimæ veteres Chriſtiani reos non damnabant: immo nec litigabant.* 147

CAP.

CAP. XXVII. *Surdus exaudiens.* 154
CAP. XXVIII. *Judices habita ratione temporis, qvo magiſtratum adepti ſunt, ſedere debent.* 157
CAP. XXIX. *Explicatur Lex 15. de Servitutibus.* 167
CAP. XXX. *Ægyptii & Carthaginienſes magiſtratum gerere legibus prohibiti. Non licuit Ægyptiis alienæ civitatis civibus fieri.* 170
CAP. XXXI. *De qvibusdam nominibus propriis Pandectarum.* 172
CAP. XXXII. *Fugitivi pedum amputatione multati.* 190
CAP. XXXIII. Σφάλματα *qvædam ejus, qvi, qvæ in Pandectis Græcè leguntur, Latina fecit.* 193
CAP. XXXIV. *Rei in Judicio ad latus ſiniſtrum apud Colchos, ad dextrum apud Græcos.* 206
CAP. XXXV. *Qvi ſint Medici & Presbyteri* Περιοδευταί. *De Medicorum immunitatibus. De Medicis qvædam non vulgaria.* 209
CAP. XXXVI. *De Itineris, Actus & Viæ diſcrimine. Juſtinianeæ Inſtitutiones notantur.* 231
CAP. XXXVII. *De Campano Juriſconſulto.* 247
CAP. XXXVIII. *Qvi ſint graculi.* *ibid.*
CAP. XXXIX. *De Etymologiis Juriſconſultorum.* 256

Adfinis.

\dfinis. 256
\dgnati. 257
\drogatio. ibid.
\dulterium. 259
Edilis. ibid.
Edituus 260
\ngiportum. 261
ona. 262
:aducum. 263
:alumniatores. 264
:avillatio. 265
:enſor. 267
:ognatus. 268
:ondictio. ibid.
:onſobrinus. 269
:onſules. ibid.
ontractus Innominatus. 271.
ontubernales. ibid.
ontumax. ibid.
ontumelia. 272
onventio. ibid.
onvicium. 273
amnatio. Damnum. 274
ecurio. 276
epoſitum. 277
erectarii. ibid.
imiſſoriæ literæ. 278
ivortium. 279
Donatio. Donum. 280
Eunuchus. 282
Exercitus. ibid.
Exhibere. 284
Falcidia. ibid.
Furtum. 285
Gradus. 287
Helenopontus. ibid.
Honorarium. 288
Immunitas. 289
Incile. ib.
Injuria. 290
Inſtitor. 291
Interdicta. 292
Jus. ibid.
Juſtiniana : urbs. 296
Liber. Libertas. ibid.
Macedonianum Senatusconſultum. 297
Magiſter. Magiſtratus. 300
Mancipium. 303
Miles. ibid.
Miſcella. Lex Julia Miſcella. 305
Monumentum. 307
Mundus muliebris. 308
Munifici Municipes. 309

Mutuum.

Mutuum. 310
Novatio. 313
Occidere. ib.
Oppidum. 314
Pactum. Pax. 315
Pannicularia. 316
Peculium. 318
Pellex. 319
Perduelles. 321
Peremptorium Edictum 322
Pignus. ib.
Portus. 323
Poſſeſſio. 325
Poſtliminium. Poſtumus. 326
Prævaricator. 330
Pratum. 332
Publicanus. 334
Puerpera. 336
Qvæſtores. 337
Reddere. 338
Redhibitio. 339
Rivalis. ib.
Rivus. 340
Ruta cæſa. 341
Saccularii. 342
Sacellum. 344
Sanctum. ib.
Seqveſter. 347
Servus. 348
Sicarius. 351
Solarium. 352
Sonticus Morbus. 353
Soror. 354
Spectaculum. 356
Sponſalia. Sponſus. Sponſio. 357
Spurius. ib.
Statio. 367
Statuliber. ib.
Stellionatus. 368
Stipendium. 369
Stipulatio. 371
Supellex. 373
Taberna 374
Telum. 377
Territorium. 379
Teſtamentum. 381
Tignum. 383
Toga. ib.
Tribunus. 384
Tributum. 385
Tritavus ib.
Triticiaria condictio. ibid.
Triumviri nocturni. 387
Tugurium. ib.
Turba. 388

Tutor.

Tutor. 392
Vecors. Veſanus. Urbs. 395
Vidua. 394
CAP. LX. *Eunuchi militare non poſſunt, item Servi.* 400
CAP. XLI. Elices. Aqvilices. Aqvileges. Baryllium. *Servius emendatur.* 409
CAP. XLII. Ofilius ad Atticum. 413
CAP. XLIII. *De utroqve Cajo, Juriscon-ſulto.* 415

Plinius in Præfatione.

Magna pars, ſtudiorum amœnitates quærimus.

ÆGIDII MENAGII JURIS CIVILIS AMOENITATUM LIBER.

Qvi ſint Dialectici apud Africanum in l. 88. ad L. Falcidiam.

CAPUT I.

QVi ſint Dialectici, de qvibus Africanus l. 88. ad L. Falcid. his verbis, *Dixi* τῶν ἀπόρων *hanc qvæſtionem eſſe, qvi tractatus apud Dialecticos* Ψευδομένου *dicitur*, qværi ſolet inter Juris Stu-ſos. Cujacius tractatu ad Africanum, & libro ſervationum XXVI. cap. 40. Stoicos eos eſſe it. Etiam Mauſſacus ad Harpocrationem. Et è Dialecticarum hujuscemodi captionum fuit ntiſſima Porticus. Cicero Academicarum rto, ubi de Sorite & Pſeudomeno: *qvas pla-ipſi contra ſe Stoici texuerunt.* Cleanthes qvo-

qve & Chryſippus, Stoicorum Principes, de Inexplicabilibus iſtis ſcripſerant, teſte Laertio: ſic enim τὰ ἄπορα Latinè non nimis incommodè dici poſſe putat Gellius: & Cicero ita vertit: ſicqve hanc vocem Auctor Veteris Gloſſarii interpretatur. Stoicos propterea Cicero libro de Divinatione ſecundo, contra Stoicos pro Epicuro diſſerens, *Dialecticos* appellat. *Hoc vos*, inqvit, *Dialectici non facitis*. Sed tamen, niſi me mea conjectura fallit, Megaricos potiùs innuere voluit Africanus: Philoſophos ita appellatos, qvòd ab Euclide Megarenſi orti eſſent. Nam non modò captioſas iſtas argumentationes eos inveniſſe; qvæ inde Μεγαρικὰ ζητήματα dicuntur Plutarcho in libro de Repugnantiis Stoicorum; verùm & Dialecticos fuiſſe dictos, apertè ſcribit Laertius in Euclide. Verba Laertii, qvibus id ſcribit, hæc ſunt: οὗτος καὶ τὰ Παρμενίδεια μετεχειρίζετο, καὶ οἱ ἀπ' αὐτοῦ Μεγαρικοὶ προσηγορεύοντο, εἶτ' Ἐριστικοί, ὕστερον δὲ Διαλεκτικοί· οὓς οὕτως ὠνόμασε πρῶτος Διονύσιος ὁ Καρχηδόνιος, διὰ τὸ πρὸς ἐρώτησιν καὶ ἀπόκρισιν τοὺς λόγους διατίθεσθαι. *Is & Parmenidea tractavit, & qvi ab eo profecti ſunt*, Megarici, *deinde* Litigioſi, *poſtremò* Dialectici *ſunt appellati: qvos primus Dionyſius Carthaginienſis ſic appellavit, qvòd eorum ſermones interrogationibus, reſponſionibusqve continerentur*. Et poſtea: τῆς δ' Εὐκλείδου διαδοχῆς ἐστι καὶ Εὐβουλίδης ὁ Μιλήσιος, ὃς καὶ πολλοὺς ἐν διαλεκτικῇ λόγους ἠρώτησε· τόν τε ψευδόμενον,

καὶ

καὶ τὸν Διαλανθάνοντα, καὶ Ἠλέκτραν, καὶ Ἐγκεκαλυμμένον, καὶ Σωρείτην, καὶ Κερατίνην, καὶ Φαλακρόν. *Ceterùm ex eorum numero, qvi Euclidi ſucceſſerunt, Eubulides exſtitit Mileſius, cujus multa ſunt in Dialectica interrogationum genera: Mentiens, Fallens, Electra, Velata, Sorites, Cornutine, & Calva.* Plinius qvoqve in Prooemio Hiſtoriæ Naturalis à Stoicis Dialecticos diverſos facit. *Qvoniam audio,* inqvit, *& Stoicos, & Dialecticos, Epicureos qvoqve; nam de Grammaticis ſemper exſpectavi; parturire adverſus Libellos, qvos de Grammatica edidi.* Item Priſcianus lib. 2. *Partes Orationis ſunt ſecundùm Dialecticos duæ, Nomen & Verbum: ſecundùm Stoicos verò, qvinqve ſunt,* &c. & Tertullianus in libro de Præſcriptione Hæreticorum: *Viderint qvi Stoicum, & Platonicum, & Dialecticum, Chriſtianiſmum protulerunt.* Sed fortaſſe verius eſt, qvod nunc mihi venit in mentem, & Stoicos, & Megaricos, & qvoscumqve alios, qvi Dialecticis hujuſcemodi ſophiſmatis utebantur, Dialecticorum nomine Africanum intellexiſſe.

Reſponſitare de Jure *non minus eſſe apud Ulpianum,qvàm* reſpondere.

CAPUT II.

QVI annos decem & ſeptem non in totum compleviſſet, prohibuit Prætor poſtulare: *qvia moderatam hanc ætatem ratus eſt ad procedendum in publicum: qva ætate, aut paulò majore, fertur Nerva filius & publicè de Jure reſponſitaſſe:* verba ſunt Ulpiani l. 1. D. de Poſtulando. Ad ea vir doctus, & de Juriſprudentia Romana bene meritus, Dionyſius Gothofredus obſervabat, *reſponſitare* minus eſſe qvàm *reſpondere.* Idem obſervatum Marano in Diſſertatione de Æqvitate, ſive Juſtitia. Qva in ſententia fuiſſe video Choartium & Mornacium, Patronos Pariſienſes celeberrimos. *Notandum*, inqvit Mornacius, *hoc verbum* reſponſitare. *Falluntur enim qvi putant ex hoc textu, Nervam ea ætate de Jure reſpondiſſe, qvaliter hodie fieri ſolet ab antiqvioribus & peritioribus Patronis. Sed* reſponſitavit de Jure, *id eſt, de certis partibus & regulis Juris antiqvi, forſan* XII. *Tabularum. Qvo more faciant qvi in Scholis Juris Civilis Poſitiones, ſeu Theſes qvaſdam, prout è vaſto illo Jure Romano elegerint, propugnaturos, aſſerturoſqve ſe profitentur contra qvoſcumqve qvi oppugnare illas voluerint. Monuit me hoc Jacobus Choartius,* Pa-

Patronus fori conſultisſimus, cui, cùm ſit octogenario major, ſingula certatim affundunt Muſæ, ut pretioſiorem eum ſemper faciat & foro & literis viridiſſima ſenectus. Qvi alios falli putat Mornacius, ipſe fallitur cum Choartio, Marano, & Gothofredo. *Reſponſitare de Jure* non minus eſt qvàm *reſpondere.* Gellius (ita enim vocandus, non Agellius) lib. XIII. cap. 10. ubi de Labeone Antiſtio, Principe Proculeianæ familiæ, &, ut eum Pomponius noſter appellat, Juriſconſulto maximæ auctoritatis: *Juris qvidem Civilis diſciplinam principali ſtudio exercuit, & Conſulentibus de Jure publicè reſponſitavit.* Cicero lib. I. de Legibus: *Summos fuiſſe in civitate noſtra Viros, qvi id interpretari populo, & reſponſitare ſoliti ſunt.* Ita legitur in pleriſqve editionibus; etiam Gruterianâ, omnium emendatisſimâ. Immo, ſi vocabuli proprietatem ſpectes, plus videtur eſſe *reſponſitare de Jure*, qvàm *reſpondere:* nam cùm *reſponſitare* ſit verbum ex iis qvæ *freqventativa* Grammatici appellant, ſignificat propriè *freqventer reſpondere:* cui contrarium; *rarò reſpondere;* Juriſperitis minùs honeſtum. Hinc locus Ciceronis in epiſtola ad L. Valerium Juriſconſultum: *Qvi iſtinc nunc veniunt, partim te ſuperbum eſſe dicunt, qvòd nihil reſpondeas: partim contumelioſum, qvòd malè reſpondeas.* Et in alia, ad Trebatium, itidem Juriſconſultum: *Qvi iſtinc veniunt, ſuperbiam tuam accuſant, qvòd negent te percunctantibus reſpondere.* Nec mirum profe-

ctò videri debet Nervam filium anno ætatis decimo-ſeptimo publicè de Jure reſpondiſſe, cùm anno decimo-qvarto Joſephus à Pontificibus & Urbis Primoribus de penitiori Legum ſenſu conſuli fuerit ſolitus, ut libro de Vita ſua ipſe teſtatur. Et ineptè Ulpianus adnotaſſet, Nervam filium anno decimo-ſeptimo publicè de Jure reſpondiſſe, ſi propugnaſſe eum de Jure Theſes, aut Poſitiones, dicere voluiſſet: cùm id facere ea ætate non res nova aut inſolens videri debeat. Anno ætatis decimo-qvinto Julius Armandus Colbertus, Johannis Baptiſtæ, Gallici Mecænatis Filius, Luteciæ nuper de Jure Poſitiones propugnavit: & tanta cum laude, ut inter honorarios Anteceſſores ibidem adſcriptus fuerit. Scribit Plinius *lib. V. epiſtolâ 8.* ſe anno ætatis undevicesimo cœpiſſe in foro dicere. Ipſe apud Andes cauſam oravi anno decimo-octavo. At Jacobus Corbinus, factus Licentiatus qvem vocant, anno duodecimo, Advocatus Pariſienſis anno decimo-tertio, cauſam oravit in Senatu Pariſienſi anno decimo-qvarto. Et qvidem eruditè atqve ornatè: ut immeritò in eum luſerit hoc carmine Martinettus, Patronus Pariſienſis doctiſſimus atqve eloqventiſſimus:

Vidimus attonito puerum garrire Senatu,
Bis pueri, puerum qvi ſtupere Senes.

Pe-

Peculium *Gallis Ciſalpinis id erat , qvod Græcis* παράφερνα. Petoritum, dunum, & murcus, *voces ſunt Latinæ , non Gallicæ.* Canthus & cuniculus, *voces ſunt itidem Latinæ , non Hiſpanæ.*

CAPUT III.

SCRIPSIT Ulpianus l. 9. D. de Jure dotium: *Ceterùm ſi res dentur in ea qvæ Græci* παράφερνα *dicunt, qvæqve Galli* peculium *appellant.* Ad qvem locum notat Dionyſius Gothofredus, *peculium* vocem eſſe Gallorum antiqvam, ut *combenno, petoritum, alauda.* Sed fallitur vir doctus: eſt enim pura puta Latina: & eam Papinianus in l. 31. de Donationibus, eadem notione, ut Latinam, uſurpavit. Qvare Philippus Loialæus noſtras; vir etiam eruditus, & cui multum me debere profiteor; in Notis ad Auguſtinum contra Julianum, pro *Galli* legebat *alii*. Cave qvid mutandum cogites. Per *Gallos*, non veteres Gallos, qvi Galliam noſtram incolebant, ſed qvi Togatam; qvos *Ciſalpinos* Romani vocitabant; Ulpianus intellexit. Hi Latinè loqvebantur: verùm pleraſqve voces Romanas aliter ac Romani uſurpabant. Ita vocabulum COMITIS; qvod etiam Latinum eſt; alio ſenſu qvàm uo uſurpari ſolet; uſurpaſſe eoſdem Gallos, di-

ſcimus ex Servio, ad hæc Virgilii, è primo Georgicorum:

Qvid dicam, jacto qvi ſemine comminus arva. Servii verba ſunt: COMMINUS. *Id eſt*, ſtatim, ſine intermiſſione. *Non eſt ergo* ex propinqvo: *qvi ſignificatus freqventiſſimus eſt in Ciſalpina Gallia: vulgò enim dicunt*, VADO AD EUM, SED COMMINUS. De eorundem Gallorum Lingva accipiendum qvod ſcripſit idem Servius ad hæc 8. Æneidos, VIRGATIS LUCENT SAGULIS: *Qvæ habebant in virgarum modum deductas vias. Et bene alluſit ad Gallicam Lingvam, per qvam* virgæ *purpura dicitur.* Virgatis *ergo, ac ſi diceret* purpuratis. Et qvod ait Varro libro I. de Re Ruſtica cap. 32. *Ceteráqve, qvæ alii* legumina: *alii, ut Gallicani qvidam,* legaria *appellant: utráqve dicta à* legendo: *qvod ea non ſecantur, ſed vellendo leguntur.* Hanc noſtram de voce *peculii* apud Ulpianum interpretationem probavit; qvod permagni æſtimo; Carolus Annibal Fabrotus. *Ego potiùs accedo Ægidio Menagio, τῷ πάνυ: Gallos Ciſalpinos, qvi Latinè loqvebantur, ea qvæ extra dotem ſunt,* peculium *appellare:* inqvit ille vir magnus in Enarratione Paratitli Cujaciani ad Titulum Codicis de Pactis conventis.

Falſus eſt qvoqve Gothofredus; ut hoc obiter dicam; qvi PETORITUM vocabulum Gallicum antiqvum exiſtimavit. Qvem errorem erraſſe & Cujacium in dicto Paratitlo, diu eſt qvòd ob-

obſervabam. Sed veniâ dignus error: cùm & Varro, & Qvintilianus, & Gellius, & vetus Horatii Interpres, id ipſum exiſtimârint. *Petoritum* Græcum eſt vocabulum, Æolicâ formâ dictum. Æoles, qvorum ſermoni Latinus ſermo ſimillimus fuit, πέτορα pro τέσσαρα dixerunt. Inde Oſci, populi Campaniæ, qvorum lingva, ipſis deletis, diu viguit Romæ: nam Romæ, etiamnum Strabonis ætate, Oſcâ lingvâ Comœdiæ agebantur: qvod ipſe teſtatur Strabo. Inde, inqvam, *petoritum* Oſci vocarunt πετρακύκλον (occurrit hæc vox apud Athenæum) hoc eſt, currum qvi qvatuor rotas haberet: ut Latini *birotum* & *birotam*, (occurrunt hæ voces in Codice Theodoſiano) & Græci δίτροχον, qvi duas: Oſcos enim *petora* pro *qvatuor* dixiſſe, auctor eſt Feſtus. Tamen à Maſſilienſibus τὸ *petoritum* Gallos habuiſſe volebat Bochartus Geographiæ Sacræ libro I. cap. 42. qvorum dialectum Æolicam fuiſſe dicit, qvòd Phocæa, ex qva orti Maſſilienſes, urbs Æolis fuerit. At verò Phocæam illam, urbem fuiſſe Ioniæ ſcribunt Herodotus, Stephanus, & Thucydidis Scholiaſtes. A Bocharto ſtat Ptolemæus, qvi Phocæam, urbem Æolidis eſſe diſertè ſcribit. Fuiſſe urbem Ioniæ ultimam, aut Æolidis primam, volebat Hadrianus Valeſius in notitia Gallorum. Ionum legibus uſos Maſſilienſes dicit Strabo: ex qvo colligere licet ab Ionibus potiùs qvàm ab Æolibus oriundos.

Similiter τὸ CANTHUS, pro ferro qvo rotæ

vinciuntur, Græcum qvidem origine vocabulum, ab Hiſpanis uſurpatum, Hiſpanum falsò putavit Qvintilianus. Qva de re conſulendus Caſaubonus ad Perſium.

Τὸ CUNICULUS; qvod etiam Hiſpanum vocabulum dixerunt, Varro lib. III. de Re Ruſtica cap. 12. Plinius lib. VIII. cap. 55. Ælianus de Animalibus lib. XIII. cap. 15. & Galenus de Alimentorum facultatibus libro III. cap. 2. Græcum & ipſum eſt origine. *κύων*, *κυνὸς*, *κυνικὸς*, *cunicus*, CUNICULUS. Id eſt, *caniculus*, *κυνίδιον*. *κύων*, eſt qvivis fœtus animalis; ab inuſitato ὕω, qvod idem ac φύω, hoc eſt, *gigno*, *produco*, *edo*, *pario*: & à qvo ipſum φύω, præpoſito φ, ut in φοξὸς, ab ὀξύς. Τὸ ὕω in uſu ea notione fuiſſe, teſtantur voces, υἱὸς, *filius*, & ὕλη, *materia*, *ſilva*, *ligna*. Ab ὕω autem, præpoſito cappa, dixerunt *κύων* de cane: ut σῦς & μῦς, præpoſito ſigma & my, de ſue & mure. Ita præpoſito ξ, dixerunt ξύλον, pro ligno, ab ὕλη, voce ejuſdem ſignificationis. Atqve inde Latinis *materia*; id enim Græco ὕλη reſpondet; pro ligno ad ædificandum. Ulpianus lege 55. de Legatis 3. LIGNI *appellatio nomen generale eſt: ſed ſic ſeparatur, ut ſit aliqvid materia, aliqvid lignum. Materia eſt, qva ad ædificandum, fulciendum neceſſaria eſt. Lignum, qvidqvid comburendi causâ paratum eſt.* *Cuniculus* igitur, propriè & primariò eſt fœtus animalis. Tranſiit poſtea ad λαγιδεῖς γεωρύχες, *lepuſculos terram fodientes*: ita cuniculos Strabo eleganter

ap-

appellat. Cumqve cuniculorum ferax eſſet Hiſpania, (unde *cuniculoſam Celtiberiam* dixit Catullus) τὸ *cuniculus* vocem eſſe Hiſpanam falsò creditum eſt. Non igitur animal à ſubterraneis meatibus, ut ſcripſere Varro & Plinius dictis locis, nomen accepit: ſed meatus ſubterranei ab animali dicti ſunt, ut rectè Martialis:

Gaudet in effoſſis habitare cuniculus antris.
Monſtravit tacitas hoſtibus ille vias.

Ineptè Iſidorus lib. XII. cap. I. *cuniculos* dictos ſcripſit, qvaſi *caniculos*, eo qvòd canum indagine capiantur, vel excludantur ab ſpeluncis.

Falsò qvoqve τὸ DUNUM vocem eſſe antiqvam Gallicam ſcripſit ex Clitophonte Plutarchus libro de Fluminibus: eſt enim Plutarchi liber ille, teſte Euſtathio. Qvod ideo hîc obſervamus, qvia ejus libri editor Philippus Mauſſacus ſe Euſtathii teſtimonium invenire non potuiſſe ait: Verba ejus adſcripſi: *Liber de Fluviis qvi hodie ſupereſt, nullum alium qvàm Plutarchum qvemdam poteſt habere parentem. Teſtis Euſtathius, qvi in verboſisſimis ad Bœotiam Homeri, ſive Navium, in Iliad. 2. Catalogum, Commentariis, fragmentum adducit ex eo, ſub Plutarchi nomine. Ego non adhuc incidi in Euſtathii verba, qvamvis admodum diligenter ejus integros Commentarios in Iliad. 2. pervolutarim, & percurrerim. Qvare fidem Claudii Salmazii, viri profectò maximi & literatisſimi, hîc appello. Is dum unà in Chriſtianisſimi Regis aula verſaremur, & de futura hujuſce opellæ edi-*

editione confabularemur, indicavit mihi hanc Euſtathii auctoritatem, ſanctéqve juravit ſe olim hoc obſervaſſe, pro confirmanda hujus libelli epigraphe, qvam putaverat aliqvando rejiciendam. Locus Euſtathii eſt ad Iliados gamma, paginâ 381. editionis Romanæ. περὶ Πλουτάρχῳ ἐν τῷ περὶ ποταμῶν. Similia habet & ad Odyſſ. T. pag. 1854. Sed Plutarchus, auctor libelli de Fluminibus, alius eſt à Chæronenſi, ut recte Voſſius ad Melam, contra Mauſſacum, pag. 46. *Dunum* autem factum eſt ex Græco δοῦνος: qvod pro βοῦνος, (id eſt, *collis, tumulus, clivus*) mutatione τοῦ B in Δ, ut in ὀδελὸς, ex ὀβελός. Obiter hîc obſervamus, Euſtathium dictâ paginâ 1854. obſervaſſe, βοῦνος vocem eſſe Libycam. Κεῖται δὲ καὶ ἐν Ηροδότῳ βάρβαρος λέξις Ὁ ΒΟΥ͂ΝΟΣ· Λιβυκὴ γάρ.

Similiter MURCUS, qvod Gallicum vocabulum exiſtimaſſe Ammianum vult Cælius Rhodiginus lib. XVIII. cap. 21. & Jacobus Gothofredus ad legem qvartam Codicis Theodoſiani de Filiis militarium, Latinum eſt. Verba Ammiani hæc ſunt: *Ad militandum omnis ætas aptisſima:* loqvitur de Gallis: *& pari pectoris robore ſenex ad procinctum ducitur, & adultus; gelu duratis artubus, & labore asſiduo multa contemplaturus, & formidanda. Nec eorum aliqvando qviſqvam; ut in Italia; munus Martium pertimeſcens, pollicem ſibi præcidit: qvos localiter* murcos *appellant.* Ita ibi legendum ex editione Romana & Re-

Regio codice manu ſcripto; non *jocaliter*, ut vulgò legitur; exiſtimabat Henricus Valeſius. *Qvos localiter* murcos *appellant : id eſt*, inqvit ille, *Qvos* murcos *more loci : qvos* murcos *patriâ lingvâ appellant*. Ipſe Ammianus alibi; qvæ eſt ejuſdem Valeſii obſervatio : *Hic Beza Dei localiter appellati Oraculum qvondam futura pandebat*. Occurrit autem vocabulum *murcus*, eadem notione, apud Innocentium, Pontificem Maximum, eo nomine Primum, epiſtolâ ad Felicem, Nucerianum Epiſcopum. Verba Innocentii infrà ponere non gravabor. *Scripſiſti ergo, qvòd fervore fidei qvo polles, & amore ſanctæ plebis, vel reparaveris Eccleſias Dei, vel novas qvaſdam conſtruxeris. Sed in his Clericos qvos conſtituas, non habere : aliqvos verò murcos, aliqvos bigamos eſſe. Ad qvod ſtupuimus, prudentem virum de his voluiſſe conſulere qvæ omnibus ſunt certa ratione comperta. Ergo non qvaſi ignoranti dicimus ; ſed in aliis forſitan occupatos, iſtud oblitos vos eſſe dicimus. Qvi igitur partem cujuslibet digiti ſibi ipſi volens abſcidit, hunc ad Clerum Canones non admittunt : cui verò caſu aliqvo contigit, dum, aut operi ruſtico curam impendit, aut aliqvid faciens ſe non ſponte percuſſit, hos Canones præcipiunt & Clericos fieri, & ſi in Clero fuerint reperti, non abjici.* Ita hoc loco legi debere, non *mutilos*, vel *mancos*, vel *minutos*; ut habent aliqvi codices ; teſtatur Auctor Hiſtoriæ Summorum Pontificum, qvæ Luithprando tribui ſolet. Sic enim ille in Vita Innocen-

centii Primi: *De indulgentia Clericorum qverimoniam facienti, cùm aliqvos murcos, aliqvos digamos habere diceret, reſpondit, illum qvi volens partem digiti ſui abſciderit, juxta Canones non poſſe admitti ad Clerum.* Fuit porrò inſertum hoc Innocentii Primi reſponſum in priori Decreti parte, capite 6. diſtinctione 55. Sed ad rem. Pleriqve Romanorum, cùm ad bellum cogerentur, pollices ſibi præ ignavia truncabant, ne militarent: eſt enim pollex digitorum maximè pollens: unde & *pollicem* Latinis dictum volunt, & Græcis *ἀντίχειρα*. Iſidorus in Originibus: *Primus digitus* pollex *vocatur, eò qvòd inter ceteros virtute polleat & poteſtate.* Atteius Capito apud Macrobium, Saturnalium lib. VII. cap. 13. ubi de geſtatione anuli: *Electus autem in ipſa læva manu digito minimo proximus; qvaſi aptior ceteris; cui commendaretur anuli pretioſitas. Nam pollex, qvi nomen ab eo qvòd pollet, accepit, nec in ſiniſtra ceſſat: nec minùs qvàm tota manus ſemper in officio eſt: unde apud Græcos ἀντίχειρ vocatur, qvaſi manus altera.* Galenus in Iſagoge: δακτύλων ἢ, ὁ μὲν μέγιστος ANTIXEIP καλεῖται, διὰ τὸ ὅλῃ τῇ χειρὶ ἄκρα συνεργοῦντα, ἴσον αὐτῇ δύνασθαι. Dubitari tamen poſſit, ut rectè Voſſius in Etymologico, num ex eo dicatur qvòd qvaſi pro manu ſit & inſtar reliqvorum digitorum, an verò qvòd ſit digitis oppoſitus & ex adverſo ſitus. Ad *pollicis* vocabulum qvod attinet, ipſe, ut hoc ſine fraude dicam, non à Latino

pol-

polleo, ſed à Græco πολλὸς, dictum puto. πολλὸς, πολλὴ, πολλὰ, πόλλαξ, *pollex*. πολλὸς, eſt *magnus*, *amplus*, *ſpatioſus*; qvod pollici perbellè convenit; qvi propterea μέγιςος Galeno, & Julio Polluci μέγας δάκτυλος appellatur. Eſt & *præſtans*, *potens*, *excellens*: qvod & pollicis proprium ut ex ſuprà dictis apparet. Qvi autem ut ad militiam inutiles eſſent, pollicem ſibi ſponte amputabant, Conſtantinus Imperator curiis civitatum addixit, lege 1. Cod. Theodoſ. de Filiis militarium Apparitorum & Veteranorum: nec non Valentinianus & Valens, lege 7. Codice & titulo eodem, & lege 4. dicto Codice, titulo de Tironibus. Curialium tanta fuerunt olim onera, ut qvi ſcelus aliqvod admiſiſſent, pœnæ loco cœperint Curialium collegio mancipari; & ut loqvitur Juſtinianus Novellâ 123. τῇ βυλῇ τῆς πόλεως παραδιδόναι. Sed & Gratianus, Valentinianus & Theodoſius de murcis illis, ad Eutropium, Præfectum Prætorio, in hæc verba reſcripſerunt, leg. 10. dicto titulo de Tironibus: *Qvi ſpurca amputatione digitûm declinat uſum armorum, non evadat illa qvæ vitat, ſed inſignitus maculâ, ferat impoſitum militiæ laborem, qvi declinaverit. Ipſis qvinetiam Provincialibus, qvi ex horum auſis Juniorum ſæpe patiuntur penuriam præbendorum, hæc optio immobilis decernatur, ut tempore delectus agitandi, ubi commune cœperint conveniri, Diſpoſitionibus offerant.* Etiam Arrius Menander lege 4. D. de Re militari, eum qvi filium debili-

bilitavit, dilectu per bellum indicto, ut inhabilis militiæ eſſet, Edictum Trajani deportaſſe ait. At Valentinianus & Valens lege 5. Cod. Theod. de Tironibus, ſtatuerunt flammis ultricibus comburendum eum, qvi ad fugienda ſacramenta militiæ, truncatione digitorum damnum corporis expetîſſet; & dominum ejus, qvi non prohibuiſſet, gravi condemnatione feriendum: hoc enim utuntur verbo. Adde locum Svetonii in Aug. *Eqvitum Romanum, qvòd duobus filiis adoleſcentibus, causâ detrectandi ſacramenti, pollices amputaſſet, ipſum, bonaq; ſubjecit haſtæ*, Et Fortunatiani: *Decem milites tempore belli pollices ſibi amputaverunt. rei ſunt læſæ Reip.* Sed & Princeps noſter, Ludovicus Magnus, nuper Legem tulit, qvâ ſuſpendio damnantur, qvi damnati ad triremes, ne ad triremes ducerentur, digitos ſibi amputaſſent. Ab ea pollicis truncatione Gallicum *poltron* dictum volunt, Savaro ad ep. 2. l. 1. Apollinaris, Burdelotus ad Petronium, Lindenbrogius ad Ammianum, Salmaſius de Trapezitico Fœnore, & Voſſius in Etymologico. Sed vox hæc noſtra omnino eſt ab Italica *poltrone:* Italica autem à Latina *pullus. Pullus pulli, pullitrus, pultrus, poltrus, poltro: poltro poltronis*, POLTRONE. Occurrit vox *pullitrus* apud Varronem lib. 3. de R.R. c. 9. ubi de ovis gallinarum: *Ea, qvæ ſubjicias potiùs vetulis, qvàm pullitris.* Ita libri veteres teſte Scaligero: qvam lectionem probat ipſe Scaliger, ad hunc locum, & Salmaſius ad Hiſtoriam

riam Aug. pag. 227. Inde *pultras* eqvulas Galli vocant. *Pullus*, eſt qvivis animalium fœtus. Eſt & *puellus*: à qvo, per ſyncopen, ipſum *pullus* deductum, ut qvidam volunt: nam alii à πῶλος. A *pullus pulli*, *pullicus*, *pullicellus*, ſunt *pulcellus* & *pulcella*: unde noſtrum PUCEAU & PUCELLE. Tò *pullus* uſurpatum poſtea de amaſio. Feſtus: PULLUS JOVIS *dicebatur Q. Fabius, (cui* Eburno *cognomen erat, propter candorem) qvòd ejus natis fulmine icta erat. Antiqvi puerum qvem qvis amabat, pullum ejus dicebant.* Similiter πῶλος Ἀφροδίτης, *pullus Veneris*, de meretrice juvencula apud Athenæum. Ab eo *pulli* ſignificatu, ſunt *pullarius* in Gloſſis; & *pullipremo* apud Lucillium; & *pullaria feles* apud Auſonium; pro puerorum compreſſore & corruptore: itemqve *pullaria manus* apud Plautum, de manu σκιμαλίσαι ſolita. Ut verò ſunt pueri timidi & ignavi, vox *pullitrus* de timidis & ignavis tamdem uſurpata. Dantes in purgatorio cap. 24.

Come fan beſtie ſpaventate, e poltre.

POLTRE: id eſt, *timidæ, ignavæ. Poltrone* igitur, eſt timidus & ignavus ut juvenculus, ὃς οὐκ οἶδεν πολεμήϊα ἔργα, inqvit Homerus. Hæc eſt vera vocis *poltrone* originatio, qvam inſeri velim Originibus noſtris Gallicis & Italicis. Timidum & ignavum PULLAM, id eſt, *gallinam*, appellamus: ſed alia de cauſa: nempe qvaſi feminam, non virum Ἀχαΐδες, οὐκ ἔτ' Ἀχαιοί. *O verè Phrygiæ, neq; enim Phryges.*

B Ad

Ad vocabulum *murcus* ut redeam, Latinum eſt, inqvam: qvod teſtatur diminutivum ejus *murcidus*, à Plauto in Epidico, actu 3. ſcenâ 1. pro ignavo & inerti, ut eam vocem Feſtus interpretatur, uſurpatum. *Væ tibi, homo murcide*. Ita ibi legendum; non *muricide*, qvod volebat Scaliger ad Feſtum; docet analogia: nam ut rectè Voſſius in Etymologico, à muribus cædendis, *muricida* diceretur, ut *homicida* & *parricida*, non *muricidus:* qvamqvam in Veteri Gloſſario, qvod Onomaſticum nuncupatur, legere eſt, *muricidus*, μυοκτόνος. Τὸ *murcus* igitur Latinum eſt, ſed Græca origine. Voſſius in Etymologico, à μαλακὸς veroſimiliter ſic deducit: μαλακὸς, μαλκὸς, (qvæ vox ab Heſychio recenſetur, & à qva *marcus* & *marcidus*) & Æolicè μυλκὸς, (ut γλάφω, γλύφω, *ſcalpo* & *ſculpo*) *mulcus*, MURCUS. Syracuſii μύρκος de mutuo uſurparunt, teſte Heſychio. Malim tamen τὸ *murcus* ab inuſitato μόλος; id eſt, *mollis*; ſic ἐτυμολογίζειν: μόλος, μολοκός, μόλκος, *mulcus*, MURCUS. Ab eadem origine eſt MURCIA, *ſegnium Dea*, ut eam vocat Arnobius; aut *Dea marcoris*, ut eam Tertullianus appellat. Qvam tamen Gvietus ad Plauti Epidicum ἀπὸ τοῦ ὀκνὸς, ſic deducebat: ὀκνὸς, ὀκρὸς, ὀκρία, μοκρία, μορκία, MURCIA: ut ab ὀκνὸς, ὀκνιδνὸς, ὀκριδὸς, μοκριδὸς, μορκιδὸς, MURCIDUS. Fruſtra ſunt Varro, Plinius, & Plutarchus, qvi à murteto, qvod Deæ ſacello proximum fuit, *Murciam*, pro *Murtiam*, dictam volunt. ¶ μόλος in uſu

fuiſſe,

fuiſſe, teſtatur Latinum *mollis*, qvod ex eo factum. μόλος, μόλλος, (ut πολὺς, πολλὸς) *mollus*, *mollis*. τὸ *mollus* uſurpatum olim fuiſſe, patet ex *molluſcus*. Macrobius Saturnalium lib. II. cap. 14. PERSICUM, molluſca nux *dicitur*, *qvòd ceteris omnibus nucibus mollior ſit*. Inde & genus qvoddam aceris, qvòd eſſet minùs criſpum & intortum; & ideo mollioris materiæ; *molluſcum* Veteres appellârunt. Dixere autem *mollus* & *mollis*: ut *hilarus* & *hilaris*; *exanimus* & *exanimis*; *imberbus* & *imberbis*, *imbecillus* & *imbecillis*. Fruſtra eſt & Julius Scaliger, qvi Exercitatione 134. contra Cardanum, τὸ *mollis* ab Aramæo *moim* deducere malebat. ¶ Ab eodem μόλος, eſt τὸ *morbus*. μόλος, μόλιος, μόλιβος, μόλβος, *molbus*, MORBUS. Ita à μαλακὸς, μαλακίαν pro morbo dixerunt Græci: qva de voce infrà. Minùs rectè idem vir doctus Exercitatione 307. ſectione 32. παρὰ μοῖραν βίου: qvaſi dicas *fatum vitæ*: qvia ſit morbus via ad mortem. Qvantò meliùs Voſſius à μόρος, ſignificante apud Heſychium νόσος? ¶ Ab eodem μόλος, eſt qvoqve μολιβὸς, id eſt, plumbum. μόλος, μόλιος, μόλιβος, (qvæ vox in uſu, & à qva Latina *plumbum*, per metatheſim) ΜΟΛΙΒΔΟΣ: qvòd ſit plumbum metallorum mollisſimum. ¶ μόλος autem factum ex μόλω, ſive μολόω: qvòd à μόω, ſive μάω, id eſt, *mollio*: nam μάω & μόω idem. Vocales in Lingvis ſignificationem non mutare ſolitas, norunt Etymologici. Ceterùm verbum μολόω in uſu

olim fuiſſe, teſtificatur ſubſtantivum μολόχη, qvod pro μαλάχη, id eſt, *malva*, non uno in Scriptore reperitur.

Hæc, ni fallor, liqvidò oſtendunt verbum μόω in ſignificatione *molliendi* à Græcis olim uſurpatum. Nunc de μάω, qvod idem eſt, videamus. Placet enim hoc loco, qvamqvam alieno, plurima ab hoc verbo derivata, &, ſi garrulus non videor, derivata à derivatis recenſere: tum ut ſpecimen aliqvod mearum Græcæ Lingvæ Radicum dem legentibus; (qvi liber alius à noſtro ejuſdem Lingvæ Etymologico) tum ut eos confutem, qvi nuper me hoc vocabulum in uſu fuiſſe affirmantem, jocum, luſumqve habuerunt.

A μάω igitur ſunt hæc: μάλω, μαλάω, μάλθω, μάσσω, μάττω.

Derivata à μάλω.

A μάω, μάλω, *mollio*, eſt μάλος, *albus*: qvia albi, molles, ut plurimùm, & inertes: unde ἀργὸς qvi *album* ſignat, ſignat & *pigrum*. μάλλος; qvod idem ac μάλος; ęa *albi* notione legitur apud Heſychium. ¶ Ab eodem μάλω, eſt inuſitatum μάλος, pro morbo. Atqve inde Latinum *malum*, pro ἀῤῥωςία, ſive infirmitate: unde *malatus*: qvæ vox in Veteribus Gloſſis. Item à μάλω, eſt μαλὴ, & μάλις, & μαλιασμὸς, & *malleus*, morbus jumentorum. Heſychius: μαλή. τὸ περὶ τὰ ὑποζύγια πάθος, ὅτε βήττῃ. Abſyrtus in Hippiatricis lib. 1. cap. 2. ἔστι δὲ τὸ πάθος, ὃ καλοῦσιν οἱ πολλοὶ

πολλοὶ ΜΑΛΙΝ· τινὲς ἢ, ΚΑΘΑΡΡΟΥΝ· Ρωμαϊςὶ ἢ, ΣΟΥΜΠΕΡΙΟΝ. ἔςι ἢ τῇ ἀληθείᾳ, ὑδερῖτις. Suidas: *μαλιασμός*. νόσος περὶ τοὺς ὄνους γινομένη· ὅς ἐςι καθαῤῥοῦς διὰ μυκτήρων, καὶ ςρόφος περὶ τοὺς αὐτοὺς. Fallitur Theomneſtus, qvi *μάλιν*. à voce *μάλος*, cùm *album* ſignificat, dictam autumat. Verba ejus ſunt, itidem in Hippiatricis; φέρεται διὰ μυκτήρων ἰχὼρ φλεγματώδης, εἰς τὸ λευκὸν χρῶμα μεταβεβλημένος. ὅθεν καὶ ΜΑΛΙΝ τὸ πάθος καλοῦσιν, ἀπὸ τῆς χρόας τὴν ὀνομασίαν ἐπιθέντες. Fallitur & Vegetius Mulomedicinæ libro 1. cap. 2. qvi *malleum*, morbum jumentorum cùm tuſſiunt, appellatum putat à *malleo*, τῇ σφύρᾳ: qvòd is morbus mallei inſtar proſternit jumenti robur. *Morborum qvidem*, inqvit, *diverſæ ſunt ſpecies, ſed uno generali vocabulo continentur, qvod ab Antiqvis* malleus *appellatur: ipſa appellatione vim cladis, periculumqve teſtante. Sunt autem mallei ſpecies numero ſeptem: humidus, aridus, ſubtercutaneus, articularis, elephantiaſis, ſubrenalis, farciminoſus.* Pro σουμπέριον, legendum videtur apud Abſyrtum ex hoc loco, σουβτερκουτάνιον. *Subtercutaneus* & *ſubtercutanius*, idem: ut *ætherius* & *æthereus*. Τὸ *malleus*, inqvam, hac notione, eſt à μάλος, *morbus*; ſive μάλλος, qvod idem eſt. μάλος, μάλις, μάλεως, μάλεος, μάλλεος, MALLEUS. Ita à voce Latina *morbus* Galli dixerunt MORVE. *Morbus, morba, morva,* MORVE. Et MORFONDU, à *morbo*

 fun-

funduto. Funduere, pro *fundere* dixit infima Latinitas. ¶ Ab eodem μάλ☉, eſt *malandria*, pro morbo eqvorum ſic dicto: unde *malandrioſus*, pro eqvo qvi eo morbo laborat: qvæ vocabula invenire eſt apud Marcellum Empiricum.

Derivata à μαλάω.

A μαλάω, eſt μάλαξ, *mollis*: qvæ vox apud Etymologum, in βλάξ. A μάλαξ τȣ̃ μάλακ☉, eſt μαλακὸς, ὁ, *mollis, imbecillus, infirmus: unde* μαλακία pro morbo. Heſychius: μαλακία, νόσος. μαλακίζεσθαι, ἀσθενῶς διακεῖσθαι. ¶. Item à μαλάω, eſt μαλάσσω, ſeu μαλάττω, *mollio*. Inde μάλαγμα, pro eo qvod fingendo emollitum eſt. Inde & τὰ μαλάχια, ſive μαλάχεια, piſces cartilaginei, qvi oſſa non habent; ut ſepia; qvi & σελάχη, qvòd eorum cutis luceat, alio nomine dicuntur. Inde & μαλάχη, pro *malva*. Appuleius volumine de Plantis: Appuleii eſſe hoc volumen, teſtis Servius ad hæc Virgilii Georgicorum lib. 2. TARDUMQVE SAPOREM FELICIS MALI: *Malvam molliendi diſſolvendiqve naturam eſſe ſolitam, Græco vocabulo licet credas: nam* ἀπὸ τȣ̃ μαλάσσειν *nomen accepit*. Atqve inde malvæ *leves* dictæ Horatio, & *molles* Martiali. ¶ Item à μαλακὸς, eſt μαλάκι☉; qvod vocabulum exſtat: & à μαλάκι☉, μαλακίων; unde nomen *Trimalcionis* apud Petronium.

De-

Derivata à μάλθω.

A *μάλθω*, eſt *μάλθα*, pix mixta cum cera; cera mollis; cera ſubacta; *κηρὸς μεμαλαγμένος*; ut eam vocem Galenus, Heſychius, Harpocration & Suidas interpretantur. Inde limum ſtagni in urbe Commagenæ Samoſata, *maltham* appellarunt: qva de re Plinius lib. 2. cap. 104. Inde & *μάλθα* Julio Polluci, pro cera qvâ tabella Judicum illinebatur. A *maltha* autem, eſt *malthana*, qvod *πισσόκηρον* in Veteri Glòſſario exponitur. Inde & *μαλθώδεα* apud Hippocratem, pro *μαλακικὰ* & *κηρώδη*. ¶ Ab eodem *μάλθω*, eſt *maltha* & *μάλθων*, pro molli, & nebulone, aut tenebrione. Nonius Marcellus: MALTAS, *Veteres* molles *appellari voluerunt à Græco, qvaſi μαλθακός. Lucillius libro* XXVII. Inſanum vocant, qvem maltam ac feminam dici vides. Suidas: Μάλθων. ὁ γύνανδρός τε, καὶ Μάλθων τύραννος. αὐτὶ τοῦ ἔκλυτος. Veteres Gloſſæ Philoxeni: *Nebulo.* μάλθων. ὁ τὰ ἴδια λάθρα καταφαγών. εἰκαῖος. λάθρα ἄσωτος. Inde ignavum, qvi uſum armorum declinârat, *tenebrionem* dixit Varro apud Nonium Marcellum. NEBULONES *&* TENEBRIONES *dicti ſunt, qvi mendaciis & aſtutiis ſuis nebulam qvamdam & tenebras objiciant: aut qvibus ad fugam fugitivis & furta hæc erant accommodata, & utilia,* &c. *Varro* Γεροντοδιδασκάλῳ: Manius Curius, Conſul, Capitolio qvum de-

lectum haberet, nec citatus in tribu civis reſpondiſſet, vendidit tenebrionem. ¶ Ab eodem μάλθω, eſt *Malthinus*, nomen hominis mollis & effeminati apud Horatium. *Malthinus tunicis demiſſis ambulat.* Erat enim ſignum molliciei ſic incedere. Seneca de Mecænate: *Non ſtatim hæc cùm legeris, hoc tibi occurret, hunc eſſe qvi ſolutis tunicis in urbe ſemper inceſſerit.* ¶ A μάλθω, eſt qvoqve μαλθάω: unde μαλθακὸς, *mollis*; & Μαλθάκη, nomen meretricis, apud Athenæum libro XIII.

Derivata à μάσσω.

A μάσσω, *ſubigo, ſubigendo mollio*, eſt μάζα, *maza, pollenta.* Item *maſſa*: qvod primariò & propriè de farina ſubacta uſurpatum. Gloſſæ Veteres: *maſſa.* μάζα, φύραμα. A ſimilitudine, maſſam auri, argenti, ferri, &c. dixerunt poſtea. ¶ Ab eodem μάσσω, eſt μασσάω: unde μασσάλω; à qvo μασσάλιος; à qvo μασσαλιώτης. Atqve inde eſſe puto, qvòd Maſſilienſes, gens ſevera & fortis, & cujus fortitudinem ac ſeveritatem mirificè collaudant M. Tullius, Strabo, Valerius Maximus, alii, molles audierunt. Plautus in Caſina, actu v. ſcenâ 4.

Ubi tu es, qvi coluiſſe mores Maſſilienſes poſtulas?

Ita ibi legendum, non *colere*, poſtulat metri ratio: eſt enim verſus Trochaicus ſeptenarius. Athenæus libro XII. Μασσαλιῶται ἠθηλύνθησαν. ἀχι-

ἀρχιμονοῦσι γοῦν διὰ τὴν ἐν ταῖς ψυχαῖς μαλακίαν· διὰ τρυφὴν γυναικοπαθοῦντες. ὅθεν καὶ παροιμία παρῆλθεν, Πλεύσαις εἰς Μασσαλίαν. *Maſſilienſes imbelles ſunt & effeminati: ob animorum molliciem turpibus vitiis ſe contaminantes: ut qvi præ voluptatibus ſtudio, etiam muliebria patiantur. Unde hoc inolovit proverbium,* MASSILIAM NAVIGES. Suidas: ΕΚ ΜΑΣΣΑΛΙΑΣ ΗΚΕΙΣ. ἐπὶ τῶν θηλυδριῶν, καὶ τεθρυμμένων. παρόσον ἐκείνους φασὶ θηλύτερον στολίζεσθαι, μεμυρισμένους, καὶ τὰς τρίχας ἀναδεμένους, καὶ διὰ ταύτην τὴν μαλακίαν ἀσχημονεῖν. MASSILIA VENIS. *De effeminatis & delicatis. Maſſilienſes enim ferunt muliebrem in morem veſtiri, delibutos unguentis, & colligatis capillis, eaqve mollicie turpiter ſe gerere.* Etiam Apollinaris Sidonius Carmine 23. ubi de Petronio Arbitro:

Et te Maſſilienſium per hortos,
Sacri ſtipitis, ARBITER, *colonum,*
Helleſpontiaco parem Priapo.

Hæc enim figuratè dicta ſunt, qvòd rectè Petrus Pithœus & Johannes Savaro obſervarunt: & cave accedas Jano Douſæ & Henrico Valeſio, qvi ex hoc Sidonii loco Petronium natione Gallum fuiſſe contendunt. Ad hanc autem *Maſſiliæ* ἑτυμότητα reſpexit Florus Epitomes Rerum Romanarum lib. IV. cap. 2. cùm ait, *Maſſilia, Græcula civitas, non pro mollicie nominis, & vallum rumpere, & incendere machinas auſa, & congredi* na-

navibus: qvæ verba ſententiam noſtram mirè adſtruunt. *Maſſiliam* tamen à μάσος, id eſt, *magnus*, (qva de voce Heſychius & Galenus in ſuis Gloſſariis) dictam volebat vir Etymologiarum peritiſſimus Franciſcus Guietus, in Notis ad Stephanum: qvod non improbo. Neqve enim à mollicie Maſſiliam dictam fuiſſe contendo: qvamqvam urbem in Iberia Μαλάκην dictam invenio: ſed qvia μασαλία mollitiem denotat, Maſſilienſes pro mollibus habitos fuiſſe arbitror. Ridiculè Stephanus, ex Timæo, Maſſiliam ab Æolico μᾶσαι, qvod eſt *ligare*, δῆσαι, & à voce ἁλιεὺς, qvod eſt, *piſcator*, dictam cenſuit. Eum vide.

Derivata à μάττω.

A μάττω, *ſubigo, ſubigendo mollio*, ſunt ματτύα, pro cibo delicato; & ματτυάζειν, pro delicatè vivere: ut Athenæus libro XIV. qvi ibi videndus.

Murcus igitur Græcos natales habet: & Latina vox eſt, non Gallica. Sed & Latinam qvoqve; qvæ eſt Henrici Valeſii obſervatio; eam dixit Ammianus. *Nec Gallorum aliqvando qviſqvam, ut in Italia, munus Martium pertimeſcens, pollicem ſibi præcidit, qvos jocaliter* (potior mihi videtur hæc lectio) murcos *appellant*. Hæc ſcilicet poſtrema verba ad Italos, non ad Gallos, referenda. *Murcos*

cos Itali jocaliter appellant, qvi munus Martium pertimeſcentes, pollicem ſibi præciderint. Hæc eſt mens Ammiani. Qvid enim iſto nomine, aliove, Galli eos appellent, apud qvos nemo umqvam ſibi per ignaviam, & ſubterfugiendæ militiæ causâ, pollicem præcidit? In eadem qvâ Valeſius, ſententia, fuiſſe videtur & Iſacius Pontanus, qvi in Gloſſario ſuo Priſco-Gallico, ſeu de Lingva Gallorum veteri, vocem *murcus* non retulerit.

Tentata olim emendatio in definitione Juſtitiæ. Achilles Tatius, & Suidas emendantur.

CAPUT IV.

JUSTITIAM Juriſconſulti conſtantem & perpetuam voluntatem jus ſuum cuiqve tribuendi verè appellarunt: qvi enim ſemel qvid iniqvè egit, licèt cetera juſtè, juſtus dici minimè poteſt. Ut verisſimè dixerit Sophocles in Oedipo Tyranno, tempore ſolo virum juſtum demonſtrari. Χρόνος δίκαιον ἄνδρα δείκνυσιν μόνος: κακὸν δὲ, κἂν ἐν ἡμέρα, γνοίης μιᾷ. Id eſt, *Tempus enim virum bonum demonſtrat ſolum: Malum verò, vel una die, cognoveris.* Rectè autem in Notis prioribus ad Theophilum Fabrotus obſervabat, Auctores Græcos legiſſe *tribuens*, non *tribuendi*, in definitione Juſtitiæ, qvam ex Ulpiano protulit Tribonianus in l. 10. D. de Juſtitia & Jure, & in In-

Inſtitutionibus, Titulo eodem. Verterunt enim, δικαιοσύνη ἐστὶ σταθερὰ βούλησις καὶ διηνεκὴς, ἑκάστῳ τὸ ἴδιον ἀπονέμουσα δίκαιον. Cicero qvoqve in libro de Finibus v. *Juſtitia eſt animi affectio ſuum cuiqve tribuens*. Et Alcuinus in Arte Rhetorica: *Juſtitia eſt habitus unicuiqve tribuens propriam dignitatem*. Theophilum, apud qvẽ νέμουσι legitur, nihil moror: deeſt enim, qvod jam monuit Fabrotus, Titulus ille de Juſtitia & Jure in omnibus Theophili codicibus manu exaratis: eſtq; Græcè à Viglio redditus, ut ipſe Viglius teſtatur in Epiſtola ad Carolum V. Imperatorem. Exiſtimavi olim Ulpianum in dicta l. 10. & Tribonianum in Inſtitutionibus, *tribuens* ſcripſiſſe: qvemadmodum legitur in dicta lege decima in libris vulgatis, teſte Lud. Ruſſardo. Exiſtimavi, inqvam, olim, ſic ibi legendum; & τὸ i, qvod utrobiqve ſeqvitur; denotans ſcilicet primum paragraphum, qvem vocant; coaluiſſe cum voce *tribuens*, qvæ præcedebat; ex qvo factum eſſet *tribuenſi* primùm, deinde *tribuendi*. Ita apud Achillem Tatium libro I. τὸ ν΄, nota numeri qvinqvageſimi, coaluit cum voce præcedenti ἐστὶ, in his verbis, καὶ γὰρ εἰς τὴν προθεσμίαν τῶν γάμων χρόνος ἐστὶν ἡμερῶν. *non enim niſi poſt dies nuptiæ fient*. Deeſt numerus dierum. Scripſerat Achilles Tatius, χρόνος ἐστὶ ν΄ ἡμερῶν. id. eſt, *poſt dies qvinqvaginta*. Qvam veram & ingenioſam emendationem acceptam refero Emerico Bigotio, homini probo & docto, & bonorum librorum apprime ſtudioſo: qvi & apud

apud Suidam, ubi de Origene, *λέγεται δὲ ὅτι ςὰς βίβλους συνετάξατο*, monuit me ſcribendum ex Manuſcripto Bibliothecæ Regiæ, *ὅτι ς´ τὰς βίβλους*. Id eſt, 6000. *librorum*. Ineptè Interpres: *dicitur autem qvòd ſtans libros conſcripſerit:* qvamqvam, qvi ſtantes & ſcribant & legant, plurimos novi. Firmabat Bigotius emendationem ſuam auctoritate Epiphanii, qvi in Hæreſi LXIV. id ipſum de Origenis librorum numero teſtatur. *εἰ γάρ ἐστιν ἀληθὲς, ὃ περὶ σοῦ ᾄδεται, ὅτι ἑξακισχιλίους βίβλους συνεγράψω.* *Si enim verum eſt, qvod de te percrebuit, ſex librorum millia à te eſſe conſcripta.* Idem vir doctus apud eundem Lexicographum, in *ἄρουρα*, pro eo qvod vulgò legitur *ὅτι ἡ ἄρουρα πόδας ἔχειν*, ex eodem codice *πόδας ἔχει ς´* verisſimè emendabat. Atqve hæc obiter. Sed cùm in laudata l. 10. *tribuendi* qvoqve agnoſcant Pandectæ Florentinæ, in qvibus nulla eſt per numeros diviſio ſectionum iſtarum, qvas Græci vocant *θεμάτια*; *paragraphos* vulgò appellamus; mutavi ſententiam: ut qvi, cum Cujacio, à ſcriptura horum librorum; qvos Juſtiniani ipſius autographum Politianus & Budæus exiſtimabant; & à qvibus cetera manaſſe exempla volebat Antonius Auguſtinus; non temere recedendum exiſtimem.

An

An Juriſconſultus fuerit, nomine Tuſcianus. De Mæciano J. C. qvædam non vulgaria. Marcus Antonius emendatur. Notatur Bertrandus.

CAP. V.

QVIS ſit Tuſcianus ille Juriſconſultus, de qvo Pomponius l. 2. de Origine Juris, nemo, puto, facilè dixerit. Tuſcianum qvemdam commemorat Suidas, ſed ſtrictim. Τουσκιανὸς, inqvit, ῥήτωρ δεινότατος. At nihil Rhetor ille ad Juriſconſultum. Nomen hoc apud Pomponium depravatum fuiſſe veroſimile eſt. Bertrandus emendare tentabat *Tuſcius Fuſcianus*. Tuſcius qvidam Fuſcianus ſub Hadriano vixit, & ſub Pio Legatus Numidiæ fuit: & ad eum exſtat ipſius Hadriani Conſtitutio, in l. 7. (qvæ eſt Tryphonini) D. de Legatis præſtandis. Fuit & Seius Fuſcianus, Senatorii vir ordinis; Marci Imperatoris condiſcipulus; Conſul iterum ſub Commodo; & Præfectus Urbi ſub Pertinace: de qvo Capitolinus in Marco, Lampridius in Commodo, & Tertullianus in Apologetico. Sed cùm, neqve is, neqve ille, inter Juriſconſultos reponantur: & præterea Seius Fuſcianus Pomponio, (ſcripſit is ſub Hadriano) junior videatur, qvàm ut ejus inter Juriſconſultos Pomponius meminerit; accedo lubens Antonii Auguſtini ſententiæ, qvi libro de

Pro-

Propriis Nominibus Pandectarum, ſcribendum putat *Mæcianus* in dicta l.2. Is eſt L.Voluſius Mæcianus: de qvo ſtatui hoc capite diſſerere. Eo uſum Conſiliario Antoninum Pium ſcribit Capitolinus in Pio: *Multa de Jure ſanxit, uſusqve eſt Juris peritis, Vinidio Vero, Salvio Valente, Voluſio Mæciano*, &c. Et Pium ipſe *ſuum* vocat, l. 42. de Fideicommiſſariis libertatibus: *Antoninus Auguſtus Pius noſter*. Rectè igitur Antoninum illum Imperatorem de qvo Mæcianus in lege ἀξίωσις, ſub titulo de Lege Rhodia de jactu, de Antonino Pio accipiendum conjiciebat Maranus ad hunc titulum. ¶ Fuit & M.Aurelii in Juriſprudentia præceptor, teſte eodem Capitolino in Marco: *Studuit & Juri, audiens L. Voluſium Mæcianum.* Qvare apud Marcum libro 1. τῶν εἰς ἑαυτὸν; ubi eos per qvos profecit, enumerat; pro παρὰ Μαρκιανοῦ, (cùm Marcianum inter Marci præceptores nemo recenſeat) lego unâ mutatâ literulâ, ρ in ι, παρὰ Μαικιανοῦ. Lubricus ſanè error, & qvi non raro in libris occurrit. Atqve etiam ea ipſa in voce à Librariis peccatum fuit non ſemel. Perperam qvippe, ut ad dictam legem ἀξίωσις de Lege Rhodia obſervat Jacobus Gothofredus, *Marcianus* pro *Mæcianus* ſcriptum eſt in Inſcriptionibus legis XI. de Publicis Judiciis, & legis 45. de Religioſis: nec non in Inſcriptione legis 14. de Senatuſconſulto Silaniano, in qvibusdam exemplaribus. Idem error in nonnulla exemplaria irrepſit in Inſcriptione legis 42.

de

de Fideicommiſſariis libertatibus. *Marcianus libro 7. Fideicommiſſorum.* Qvo loco Bertrandus; ubi de Marcello; legendum putabat, *Marcellus libro 7. Fideicommiſſorum:* qvia ſcilicet Marcianus ſub Alexandro vixit: auctor verò dictæ legis Pium Imperatorem appellat *ſuum: Antoninus Auguſtus Pius noſter.* Sed omnino ibi legendum, ut in Pandectis Florentinis legitur, *Mæcianus libro 7. Fideicommiſſorum.* Scripſit libros Fideicommiſſorum Mæcianus, non item Marcellus. De Mæciano dicere porrò ut pergam, exſtat ad eum, apud Ulpianum lege 17. de Jure Patronatus, hoc Fratrum Imperatorum præclariſſimum Reſcriptum: *Voluſius Mæcianus, amicus noſter, & Juris Civilis præter veterem & bene fundatam peritiam anxiè diligens, religione Reſcripti noſtri ductus, ſicut coram nobis affirmavit, non arbitratum ſe aliter reſpondere debere. Sed cùm & ipſo Mæciano & aliis amicis noſtris Juris peritis adhibitis pleniùs tractaremus, magis viſum eſt,* &c. A Lampridio tamen inter Conſiliarios Alexandri & Diſcipulos Papiniani ponitur. Verùm hoc nomen ibi νοθεύει, ut multis ad Lampridium docent Caſaubonus atqve Salmaſius: de qvo etiam monuerant antea, Antonius Auguſtinus in Notis ad librum, de Propriis Nominibus Pandectarum, & Jacobus Cujacius in Obſervationibus. Ceterùm, Caſſianæ ſectæ videtur fuiſſe Mæcianus, qvantùm ex ſcriptis ejus colligere licet. Certè, Julianum qvi Caſſianus fuit, *ſuum* appellat in le-

lege 30. ad L. Falcidiam, & in 86. de Conditionibus & demonſtrationibus. Atqve ejus ſententiam probat in l. 1. ad SC^um Trebellianum: *Et Julianus ſcribit: qvod & Mæcianus probat.* Ideoqve Juliano poſteriorem exiſtimamus. Et tamen à Pomponio; ſi vera eſt Antonii Auguſtini conjectura, *Mæcianus* pro *Tuſcianus* legentis apud Pomponium l. 2. de Orig. Juris; ante Julianum recenſetur. *Javoleno Priſco ſucceſſit Aburnus Valens, & Mæcianus. item Salvius Julianus.* Qvæ Antonii Auguſtini conjectura minùs mihi propterea placeret, niſi ſimiles in dicta lege occurrerent, pluribus in locis, Pomponii ἀνιςοϱησίαι. Qvapropter Ludovicus Charondas Antiqvitatum Romanarum libro 1. cap. 12. hanc legem à Triboniano ex variis Juris Auctoribus ſub Pomponii nomine magna ex parte concinnatam fuiſſe exiſtimabat. Pergamus. Mæciani meminit honorificè Ulpianus l. 16. ad SCtum Trebellianum: *Nam, ut eleganter Mæcianus libro ſexto Fideicommiſſorum ait.* *Suum* ipſe vocat Vindium Juriſconſultum, l. 32. ad Legem Falcidiam. Præter Fideicommiſſorum libros XVI. ſcripſit & Publicorum, ſive de Publicis Judiciis, libros XIV. qvorum in Indice Juſtinianeo mentio. Scripſit & Librum Singularem ad Legem Rhodiam: idqve Græcè, ut apparet ex dicta l. ἀξίωσις, qvæ ex eo libro deſumpta eſt. Citatur Mæcianus *libro tertio Qvæſtionum de Fideicommiſſis* apud Ulpianum in l. 72. de Uſufructu, & qvemadmodum

ſervitutes amittantur. Qvos libros à Fideicommiſſorum libris alios eſſe putabat Bertrandus. Ego non diverſos crediderim. Idem Antonio Auguſtino videbatur. Citatur & *libro Qvæſtionum* apud Papinianum in l. 86. De adqvirenda vel omittenda hereditate: ſed qvi non alius qvoqve à libris Qvæſtionum de Fideicommiſſis. Scripſit præterea Mæcianus ad qvemdam Cenſorem de Aſſis diſtributione Libellum, qvem ad calcem Codicis Theodoſiani edendum olim curavit Jacobus Cujacius, & nuper Fredericus Gronovius ad calcem doctiſſimi ſui de Seſtertiis Commentarii. Eum ante Inſtitutiones Juſtinianeas legendum ſuadet Jacobus Gothofredus in Bibliotheca Juris: qvod habuit â Cujacio. Ita enim Cujacius in Commentariis ad l. 21. §. 2. de Annuis legatis: *Voluſius Mæcianus, Juriſconſultus, in libro illo ſingulari & pulcherrimo de Aſſe, qvi Juris Studioſis priùs addiſcendus eſt, qvàm Inſtitutiones. Et meo judicio ſanè temere accedunt ad Juris diſciplinam, qvibus non bene nota eſt diſtributio aſſium.*

Emendatur Lex 13. D. de Statu Hominum.

CAPUT VI.

SCRIPTUM eſt à Marciano in l. 9. ſub titulo, Qvi, & à qvibus manumiſſi: *Nec ille liber fieri poteſt, qvi à Domino non eſt defenſus in capi-* *tali*

tali crimine, poſteaqve abſolutus eſt. Similia habet Hermogenianus in l. 13. De Statu Hominum: *Servus in cauſa capitali fortunæ judicio à Domino commiſſus, etſi fuerit abſolutus, non fit liber.* Sed hîc legendum contendimus *fortunæ judicii:* non enim ſermo eſt de Servo qvem ſorti, ſed de eo qvem aleæ judicii commiſit Dominus. *Fortunam judicii* dixit Hermogenianus: item Qvintilianus libro x. capite I. *Nec fortunâ modo Judicii, ſed etiam ipſorum qvi orant, periculo afficimur.* qvo modo *fata cauſarum* Theodoſius l. 3. C. de Legibus, & Leo atqve Anthemius l. 14. C. de Advocatis diverſorum Judiciorum. Ita & *diſceptationis fata* in Cod. Theod. Tit. de Appellationibus. Hæc adnotaveram, cùm incidi in Scholia Baſilicorum ad dictam legem 13. in qvibus ſcriptum inveni, Οἰκέτης ἐπὶ κεφαλικῷ ἐγκλήματι κατηγορούμενος, καὶ τῇ τύχῃ τοῦ δικαστηρίου πρὸς ἐξέτασιν παρὰ τοῦ δεσπότου δοθείς, κἂν ἀπολυθῇ, μένει οὐδὲν ἧττον δοῦλος τοῦ πρώην δεσπότου· καθὸ μὴ εἰς νόξαν, ἀλλ' εἰς ἐξέτασιν αὐτὸν δέδωκεν ὁ δεσπότης. *Servus rei capitalis accuſatus & fortunæ judicii ad qvæſtionem à Domino datus, etſi fuerit abſolutus, manet nihilominus prioris Domini, qvia non in noxam eum dedit Dominus, ſed ad qvæſtionem.* Unde apparet *fortunæ judicii* Græcos qvoqve legiſſe in dicta lege. Vulgatam lectionem fruſtra Cujacius Obſervat. lib. XXVI. cap. 27. ex his Valetii verbis lib. VI. cap. 6. adſtruebat: *Crediderim*

tunc ipſam Fidem, humana negotia ſpeculantem, mæſtum geſſiſſe vultum; perſeverantiſſimum ſui cultum iniqvo fortunæ judicio tam acerbo exitu damnatum cernentem. Itemqve ex illis lib. IX. cap. XI. *Minor corporis viribus fretus, in amentia perſtitit: initoqve certamine, pertinacior impietas fortunæ judicio morte multata eſt:* ſiqvidem Valerius de ſorte, non de Judicum ſententia, ibi ſermonem habet.

De Licinio Rufino Juriſconſulto. Notantur Cujacius & Bertrandus.

CAPUT VII.

QUIBUS temporibus Juriſconſulti veteres vixerint, qvid ſcripſerint, qvi fuerint, Juris Studioſus noſſe debet. Vixit Licinius Rufinus Juriſconſultus Pauli Juriſconſulti temporibus: hoc eſt, ſub Alexandro Severo Imperatore: ſiqvidem per epiſtolam conſuluiſſe Paulum conſtat, ex his verbis, *Licinius Rufinus Julio Paulo;* qvæ legere eſt apud Paulum ipſum l. 4. Qvibus ad libertatem proclamare non licet. Scripſit Regularum libros, ex qvibus pleráqve monumenta in Digeſtis paſſim occurrunt. Hos numero XII. fuiſſe diſcimus ex Auctore Indicis qvi Pandectis præfixus eſt: Ρȣφίνȣ *Regularion* βιβλία ιδεκαδύο. Citatur tamen tertius decimus in inſcriptione legis

gis 14. de Re Judicata: qvarę alterutrum locum mendoſum eſſe neceſſe eſt. Chriſtianum fuiſſe, ait Cujacius Obſervat. lib. VII. c. 2. ſed nullo addito argumento. At in Recitationibus ad Paulum, hæc habet; *Licinius Rufinus in l. 4. D. Qvibus ad libert. proclamare non licet, conſulit Paulum Juriſconſultum peritiſſimum. Is verò eſt Licinius Rufinus, qvi contulit Leges Dei cum Legibus Populi Romani: fuit enim Chriſtianus: & illa Collatio, qvæ non ita dudum edita eſt, habet nomen Licinii Rufini.* Chriſtianum fuiſſe, ait qvoqve Bertrandus in ejus Vita: probátqve, qvòd Collationem Legum Moſaicarum & Romanarum ſcripſerit. At Licinium Rufinum, Scriptorem illius Collationis, alium eſſe ab hoc noſtro Licinio Rufino certiſſimum eſt. Illic enim referuntur Conſtitutiones ex tribus Codicibus; Gregoriano, Hermogeniano & Theodoſiano; qvas Licinius Rufinus, Julii Pauli Juriſconſulti æqvalis, legere per ætatem non potuit: qvod miror viros perſpicaciſſimos, Cujacium & Bertrandum, non vidiſſe. Adde, qvòd Licinium Rufinum dictæ Collationis Auctorem eſſe non ſatis conſtat: vel ipſo Petro Pithœo teſte, qvi illam publicavit. Ita enim ille in Notis ad hunc Scriptorem: *Inaudiveram eqvidem fuiſſe ex priſcis Scriptoribus aliqvem, qvi cum Moyſis Legibus Romanas contuliſſet: ac memini Joh. Tilium, antiqvæ eruditionis hominem, cùm de veterum Juriſconſultorum reliqviis ſermo eſſet, narrare ſolitum, habuiſſe ali-*

qvando ſe ejus operis fragmenta pauca, qvibus ille Licinii Rufini nomen tribuebat. An ex conjectura, an potiùs ex veteris libri fide, non ſatis ſcio. Illud affirmare liqvet, qvæ nunc damus ex antiqviſſima Seqvanorum, aut Mandubiorum potiùs, Bibliotheca, in qva per annos octingentos & ampliùs latuerunt, non eſſe Licinii Rufini, cujus nomine ad Julium Paulum in libris noſtris Conſultatio inſcripta eſt, ac, ut, qvod ſentio, dicam, non fuit tanti hæc Collectio, qvæ aut Licinii, aut Juriſconſulti alicujus paulò clarioris, ingenium & acumen deſideraret. Ceterùm Cujacius, Licinii Rufini, ut Auctoris Collationis Legum Moſaicarum, præter locos memoratos, meminit & libro XIII. Obſervat. cap. 10. & 16. & lib. XIV. cap. 4. & lib. XXI. cap. XI. Etiam Caſaubono, in Notis ad Spartianum, ejuſdem Collationis Auctor dicitur in Hadriano idem Licinius.

Qvid ſit Caſcelii Liber Benedictorum. *Scipio Gentilis, Mornacius, & Cujacius refelluntur.*

CAPUT VIII.

QVÆRITUR qvid ſit Caſcelii, ſive Caſcellii, *Liber Benedictorum*, apud Pomponium l. 2. §. 45. de Origine Juris. Benedicta illa de dicteriis & ſalibus accipiebat Mornacius ad dictam legem. Mornacii interpretationem juvant hæc Ci-

Ciceronis lib. 2. de Oratore: *Dicere ajunt Ennium, flammam à Sapiente faciliùs ore in ardente opprimi, qvàm bona dicta teneat. Hæc ſcilicet bona dicta qvæ ſalſa ſint: nam ea* dicta *appellantur proprio jam nomine.* Sed qvid dicteriis & ſalibus cum Jurisprudentia? Scipio autem Gentilis libro I. Parergorum ad Pandectas cap. 38. putabat eo Caſcelii libro indicari acutas & argutas Caſcelii de Jure reſponſiones atqve ſententias; qvoniam fuerit is in loqvendo in primis argutus. Gentili aſſentitur Thomas Papilio in Commentariis ad legem 2. de Origine Juris. Caſcelium autem argutum in loqvendo in primis fuiſſe, probabat Gentilis Macrobii auctoritate: cujus hæc ſunt verba Saturnalium libro 2. *Caſcellius Juriſconſultus, urbanitatis miræ libertatiſqve habebatur. Præcipuè tamen is jocus ejus innotuit. Lapidatus à populo Vatinius, cùm Gladiatorium munus ederet, obtinuerat ut Ædiles edicerent, ne qvis in arenam niſi pomum miſiſſe vellet. Fortè his diebus Caſcellius conſultus à qvodam, an nux pinea pomum eſſet, reſpondit,* SI IN VATINIUM MISSURUS ES, POMUM EST. Vatinium tanto odio habuit Populus Romanus, ut *Vatinianum odium* pro magno Catullus uſurpârit. *Pomi* autem appellatione nuces contineri, qvorumdam fuit opinio. Plinius libro XV. cap. 22. ubi de nucibus: *Solum hoc pomum natura compactili operimento clauſit.* Qvin & pomi appellatione nuces ipſas pineas contineri, ipſe Plinius exiſtimavit. Cùm

enim; fuit id Salmaſio obſervatum; hunc titulum capiti nono dicti libri decimi-qvinti dediſſet, *Omnium pomorum genera & naturæ*, à nucibus pineis incipit. Qva in ſententia fuit qvoqve Bilbilitanus ἐπιγραμματοποιὸς, eo qvo nuces pineas loqventes facit, diſticho.

Poma ſumus Cybeles, Procul hinc abſiſte, Viator,
Ne cadat in miſerum noſtra ruina caput.

Immo & *pomi* appellatione omnes arborum fructus δενδρίτας contineri, qvorumdā fuit opinio. Heſychius: Μῆλον. παντὸς δένδρου καρπός· ἐξαιρέτως ἢ, τὸ μηλέας. Idem: Μῆλον. πᾶς καρπός. Canones Apoſtolorum ſectione 4. ἡ ἄλλη πᾶσα ὀπώρα εἰς οἶκον ἀποστελλέσθω ἀπαρχὴ τῷ Επισκόπῳ, καὶ τοῖς Πρεσβυτέροις· ἀλλὰ μὴ πρὸς θυσιαστήριον. *Omnium aliorum pomorum primitiæ Epiſcopo & Presbyteris domum mittuntor; non ſuper altare.* Ita rectè hunc locum vertit Haloander. Gloſſæ Veteres: ὀπώρα, *pomum*. At verò *pomi* appellatione nuces non contineri, putabat Paulus l. 205. titulo de Verborum ſignificatione. *Qvi fundum vendidit, pomum recepit. Nuces, & ficos, & uvas duntaxat duracinas & purpureas, & qvæ ejus generis eſſent, qvas non vini causâ haberemus; qvas Græci τρωξίμους appellarent; recepta videri.* Pergit Scipio Gentilis: *Ejuſdem Caſcelii eſt illa arguta reſponſio, qvam Fabius narrat, his verbis libro* VI. *capite de Jocis:* Cui freqventiſſimam dat occaſionem ambiguitas: ut Caſcelio,

qvi

qvi Conſultori dicenti, NAVEM DIVIDERE VOLO, PEDES, INQVIT. *Ambiguitas eſt in Conſultoris verbis, & Caſcelii. Nam vocabulum* navis, *non ignoramus adhiberi interdum ad ſignificandas illas cavas partes, qvas qvi dividit, naufragium facere ſolet: non Arabicæ, aut Sabææ mercis*, &c. *Hinc intelligis ambiguitatem qvoqve in verbo* pedes. *Sed & verbum* dividere *proximum eſt verbo* viſire, *qvod* pedere *ſignificabat*. In vitioſos Fabii Codices incidit Gentilis. Scripſerat Fabius; & ita diſertè ſcriptum eſt in omnibus ejus qvos vidi codicibus; vidi autem qvamplurimos; *Navem dividere volo: Perdes, inqvit*. Qvæ lectio his Macrobii, loco laudato, confirmatur: *Mercatori qvemadmodum cum ſocio navim divideret, interroganti, reſpondiſſe traditur Caſcellius*, NAVIM SI DIVIDIS, NEC TU, NEC SOCIUS HABEBITIS. Conſultor intelligebat de dividenda navis æſtimatione, Caſcellius de dividendo navis corpore. Qvod Labeonem, qvi Antiochum bello ſuperaverat, feciſſe, auctor eſt Valerius libro VI. Is ſcilicet, icto fœdere, qvum dimidiam navium habere debuiſſet, dimidias omnes ſecuit, ut tota Antiochum claſſe privaret. Sed nec veroſimile, Caſcelium, virum Juris ſcientiâ clarum, ut eum Valerius appellat, qvæ jocosè & facetè Conſultoribus reſpondiſſet, in volumen retuliſſe. Legebam olim *Liber Beneficiorum*. Ita Reipub. temporibus Liber dicebatur, in qvem qvi Provincias

C 5 ad-

adminiſtraſſent, Romam reverſi, referebant qvos ad munus aliqvod promoverant, ut alicubi Cicero, ſi bene memini, teſtatur. Fuit & Auguſti temporibus *Liber Beneficiorum*, in qvo deſcripti, qvi agri, & qvibus Colonis eſſent diviſi. Meminit Hygenus, Auguſti Libertus, in libro de Limitibus conſtituendis. *Libros æris*, inqvit, *& typum totius perticæ linteis deſcriptum ſecundùm ſuas terminationes, adſcriptis affinibus, tabulario Cæſaris inferemus: & ſi qva beneficio conceſſa aut aſſignata Coloniæ fuerint, ſive in proximo, ſive inter alias civitates, in Libro Beneficiorum adſcribemus.* Auguſti tempora Caſcelius attigit. Potuit etiam à Caſcelio inſcribi *Liber Beneficiorum*, Liber qvi Cæſaris & Auguſti beneficia contineret. De his beneficiis mentio in l. 191. de Regulis Juris; in l. 4. de His qvi notantur infamia; in dicta l. 2. §. ult. de Origine Juris; & in l. 1. de Cenſibus. Meminit & Frontinus lib. 2. de Aqvæductibus, & Lampridius in Alexandro Severo. Ita, inqvam, ipſe olim legebam. Nunc nihil muto: & *Benedicta* ſimpliciter accipio de his qvæ bene, propriè, atqve accuratè dicta ſunt. Juriſconſultos circa proprietatem vocum laboraſſe notat Qvintilianus. Ex hoc Caſcelii Benedictorum libro deſumptum fuiſſe, qvod in l. 158. de Verborum ſignificatione ex Caſcellio Celſus profert, belliſſimè ergo conjiciebat Bertrandus. Celſi verba ſubjiciam: *In uſu Juris freqventer uti nos Caſcellius ait ſingulari appellatione, cùm plura generis ejusdem ſignificare vel-*

vellemus; *nam* multùm hominem veniſſe Romam, & piſcem vilem eſſe *dicimus*, &c. Et qvod ex eodem Caſcellio refert Ulpianus in l. 1. Qvod vi aut clam: ubi poſtqvam qvid ſit *vi factum*, vel *clam factum*, interpretatus eſt, addit; *Sed & ſi contra teſtationem denuntiationemqve fecerit, idem eſſe Caſcellius & Trebatius putant*. Verùm id conjicere non difficile fuit Bertrando; cùm Pomponius dicto loco teſtetur, Caſcelii ſcripta non exſtare, niſi unum Librum Benedictorum: ſint autem Celſus atqve Ulpianus Pomponio ætate poſteriores. Qvare minùs verè, meo qvidem judicio, de Aulo Caſcelio Cujacius ad l. 2. de Origine Juris accipiebat qvod de Aulo dicitur ab Ulpiano in l. 17. de Heredibus inſtituendis: *Qvòd ſi qvis dupondium diſtribuit, & tertium ſine parte inſtituit, hic non alium aſſem, ſed in trientem venit, ut Labeo 4. Poſteriorum ſcripſit: nec Ariſto, vel Aulus, utpote probabile, notant*. Addo; qvæ eſt Bertrandi obſervatio; qvòd numqvàm alibi Caſcelius, Aulus tantùm nominatur. Deinde, Caſcelium, Labeone antiqviorem, ad Labeonis ſcripta Notas ſcripſiſſe dici qvî poteſt? Bertrando igitur adſentior, pro *Aulus* ibi *Paulus* legenti, qvemadmodum in Codicibus Fradini ſcriptum fuit. Sic qvoqve in ceteris vulgatis. Qvin & Politianus Pandectas Florentinas exſcribens, ſcripſit & ipſe, *Nec Ariſto, vel Paulus, utpote probabile, notant*: addidit autem in ora libri, *Ariſto & Paulus ſcripta Labeonis notaverunt; proqve probabi-*

libus

libus accipit Ulpianus, qvæ ab eis notata non ſunt. Ex qvibus verbis Bologninus, dum ea Ulpiani eſſe putat, ineptam qvamdam ſententiam confecit. Ex qva tandem; ut Antonius Auguſtinus Emendationum libro & capite 3. obſervavit; hanc Haloander ſcripturam effecit, *Ut Labeo libro 4. Poſteriorum ſcripſit. Sed & Ariſto & Paulus ſcripta Labeonis probaverunt: proqve probabilibus accepit Ulpianus qvæ ab eis notata non ſunt.* adſcripſit verò de ſuo, hæc verba eſſe Triboniani. Item de ſuo *dupondium* pro *aſſe* ſcripſit. En correctorum audaciam! Ut veriſſimè Timon Nicenſis, rogatus ab Arato, Homeri correctore, qva ratione qvis germanam Homeri poëſim comparare poſſet, Arato reſponderit, ſi qvis in antiqva exemplaria, & nondum correcta, incidiſſet. Haloander autem, vir licèt undecumqve doctus, & qvi præclara multa de Jure ſcripſit, tot locos Pandectarum corrigendo corrupit, ut neſcias pluſne obfuerit qvàm profuerit Juris Scientiæ. Sed ad propoſitum. Hæc lectio *nec Ariſto, vel Paulus, utpote probabile, notant,* ratione ipſa confirmatur: ſcripſerat enim Paulus librum ad Labeonem, hoc titulo, *Labeonis Pithanon, à Paulo epitomatorum.* Qvare Bertrandus pro his verbis, *ut Labeo libro 4. Poſteriorum ſcripſit,* legendum exiſtimabat in dicta lege 17. de Heredibus inſtituendis, *ut Labeo libro 4. Pithanon ſcripſit.* Sed nihil opus hac emendatione: nam Paulus in libris Poſteriorum; potuit qvoqve Labeonis notaſſe opinionem. Anto-

to-

tonius Auguſtinus, acutiſſimi vir ingenii & doctrinæ ſingularis, in libro de Propriis nominibus Pandectarum, accedit & ipſe eorum ſententiæ, qvi in dicta lege 17. pro *vel Aulus*, legendum exiſtimant *vel Paulus*: Sed meliùs, meo qvidem judicio, *nec Paulus*, qvàm *vel Paulus* in ea legeretur.

Ad Ariſtonem qvod attinet, videtur etiam ad Labeonem qvædam notaſſe, ut præter hunc locum; ex qvo Antonius Auguſtinus dicto libro de Propriis Nominibus Pandectarum, pag. 14. Notas Ariſtonis in Labeonem commemorat; conjicere eſt ex his Ulpiani in l. 5. ſub titulo. Qvod vi aut clam, *Et hæc ita Labeonem probare Ariſto ait.*

Qvòd ſi *Benedicta* in lege Pomponii, generaliter accipere qvis velit pro laudabiliter dictis; pro rectè effatis; cum hoc mihi non erit pugna. Nam & eo ſenſu *bene dicta* uſurpaſſe videtur Qvintilianus libro 2. capite 8. *Accedit his & jucunda in ſermone bene à qvoqve dictorum relatio, & in cauſis utilis. Nam & plus auctoritatis afferunt ea, qvæ non præſentis gratiâ litis ſunt comparata, & laudem ſæpe majorem, qvàm ſi noſtra ſint, conciliant.* Et Symmachus: *Qvodam pacto ſocietatem laudis affectare creditur, qvi aliena bene dicta primus enunciat.*

Vinearum an vita longa. Arborum appellatione vineæ continentur.

CAPUT IX.

CUm de vetuſtate vinearum qvidam Colonus qvereretur, ob idqve remiſſionem poſtularet, non eſſe rationem ejus habendam reſcripſit Antoninus Imperator, in hunc modum: *Novam rem deſideras, ut propter vetuſtatem vinearum remiſſio tibi detur:* qvæ Papiniani ſunt verba in l. 15. §. 4. D. Locati. Hiſpani qvoqve communi proverbio Domum paternam, Vineam avitam laudant: *Caſa de padre, Vinna de abuelo.* Tamen Theophraſtus, diligentiſſimus Scriptor, cap. 14. libri IV. Hiſtoriæ Plantarum; qvo loco de longitudine vitæ arborum diſſerit; inter arbores μακροβίους, vites ne nominat qvidem. Dicet aliqvis: de longitudine vitæ arborum hoc loco Theophraſtus diſſerit; vineæ autem arbores non ſunt, ut ait Columella, ſed medium qvoddam genus inter arbores & frutices. Unde Virgilius arbori vitem opponit.

Forſitan & ſcrobibus qvæ ſint faſtigia qværas.
Auſim vel tenui vitem committere ſulco.
Altior, ac penitus terræ defigitur arbos.

Immo Theophraſtus vineas inter arbores recenſet: qvas inter etiam recenſendæ. Plinius lib. XIV. cap.

cap. 1. *Vites jure apud Priſcos magnitudine qvoqve inter arbores numerabantur*. Horatius:

> *Nullam, Vare, ſacra vite priùs ſeveris arborem.*

Et Alcæus; à qvo Horatius accepit:

> Μηδὲν ἄλλο φυτεύσῃς πρότερον δένδρεον ἀμπέλω.

Ut veriſſimè ſcripſerit Ulpianus l. 1. D. de Arboribus cædendis, *Arboris appellatione etiam vites, continentur:* & Gaius l. 2. Arborum furtim cæſarum, *Eos qvi arbores, & maximè vites, ceciderint, etiam tamqvam latrones puniri*. At Theophraſtus non ſolùm inter arbores μακρόβιους, vineas non recenſet, ſed etiam inter βραχυβίους, fertiliores recenſet. βραχύβια δ', inqvit, καὶ ἀμπέλων ἔνια γένη, καὶ μάλιστα τὰ πολύκαρπα. *Genera qvoqve vitium nonnulla vitæ brevis habentur: potisſimùm qvæ fœcundisſima ſunt.* Idem legas apud Plinium lib. XVI. cap. 44. *Brevisſima vita eſt, punicis, fico, malis: & ex his præcocibus brevior qvàm ſerotinis; dulcibus qvàm acutis; & dulciori in punicis. Item in vitibus, præcipuéqve fertilioribus.* Et apud Columellam lib. IV. cap. 2. *Nonnulli magna potiùs, qvàm culta vineta poſſidere pulcrum eſſe ducunt, Cognovi jam plurimos, qvi perſvaſum haberent agrum bonis ac malis rationibus colendum. At ego, cùm omne genus ruris, niſi diligenti cura, ſcitéqve exerceatur, fructuoſum eſſe non poſſe judicem, tum vel maximè vineas: res enim eſt tenera, infirma, in-*

injuriæ maximè impatiens, qvæ plerumq́; nimio labore, & ubertate conſumitur, peritqve, ſi modum non adhibeas, fœcunditate. Qvod mirum, cùm vineæ ſiccis locis, & collibus, præcipuè conſerantur: ſint autem longæviores, qvæ ſiccis locis proveniunt arbores, qvàm qvæ humidis aut aqvoſis, ut Theophraſtus dicto loco obſervabat. Addit Columella: *Cùm tamen aliqvatenus ſe confirmavit, & veluti juvenile robur accepit, negligentiam ſuſtinet. Novella verò dum adoleſcit, niſi omnia juſta perceperit, ad ultimam redigitur maciem; & ſic intabeſcit, ut nullis deinde impenſis recreari poſſit,* &c. Vineæ igitur arbores ſunt teneræ atqve infirmæ, ſed qvæ ſi feliciter adoleverint, contra æſtus & frigora firmiſſimæ, annos tolerent. Græcinus (Is, Plinio teſte, de Vineis ſcripſerat, & Celſum tranſcripſerat) auctor eſt, teſte eodem Plinio, ſexagenis annis duraſſe vites. Sed præter vinearum illam vitam, aliqvantò longiorem, aliæ qvoqve erant rationes; & potiores, meo qvidem judicio; propter qvas Colono de vetuſtate vinearum qverenti remiſſio fieri non debuit: vini bonitas ſcilicet, (vetuſtas enim vineæ qvàm novellæ generoſius vinum ferunt) & propagines; qvarum beneficio vineæ omnium arborum maximè longævæ exiſtimandæ, ut nonnulli, ſi fides Theophraſto, exiſtimandas crediderunt. Verba Theophraſti, ſi qvis ea deſideret, hæc ſunt, loco laudato: τινές φασι τὰς ἀμπέλους μακροβιωτάτους εἶναι, τῷ μὴ φύειν ἑτέρας, ἀλλ᾽ ἐξ αὐ-

τῶν

τῶν ἀεὶ συναναπληρȣ̃νται. *Vites omnium maximè longævas qvidam putant, qvoniam non alias creent, ſed ex ſe repleantur.* Immo & qvaſi immortales habendæ. Ita Euſtathius ad hunc verſum Iliados Π, ubi de Pegaſo eqvo,

> Ὅς καὶ θνητὸς ἐὼν ἕπεθ' ἵπποις ἀθανάτοισι,
>
> *Qvi & mortalis exiſtens, ſeqvebatur eqvos immortales,*

eqvos *immortales* à Poëta dictos obſervabat, qvòd eorum proles ſeminis, ſucceſſionisqve beneficio propagetur: δυναμένȣς απείρειν, καὶ τῇ διαδοχῇ ὥσπερ ἀθανατίζεσθαι. Etiam Ariſtoteles lib. 2. de Anima cap. 4. poſtqvam dixit, unumqvodqve aliud ſibi ſimile procreare: animal qvidem, animal; plantam autem, plantam; addit, ἵνα τȣ̃ ἀεὶ καὶ θείȣ μετέχωσιν, ᾗ δύνανται. *Ut perpetuò exiſtant, conditionemqve ſubeant, qvoad posſint, divinam.* Hanc immortalitatem, ὑποσκευαστὴν, hoc eſt, *acqviſitam,* Proclus appellat.

Sed qvod de propagatione vitium ſuprà diximus, admonet nos, ut obiter hoc loco Venuleii verba in lege ultima ſub titulo Pandectarum. Qvod vi aut clam, emendemus. *Si vitem meam ex fundo meo in fundum tuum deprehenderis, eáqve in fundo tuo coaluerit, utile eſt interdictum qvod vi aut clam intra annum. Sed ſi annus præterierit, nullam remanere actionem: radices, qvæ in fundo meo ſint, tuas fieri, qvia his acceſſiones ſint.*

D Qvid

Qvid eſt *vitem deprehendere ? Depreſſeris* legitur in Editione Haloandri: qvod rectè Gloſſa *propagâris* interpretatur. Et hanc lectionem; qvòd eadem voce in eamdem rem uſus ſit Cato capite 32. de Re Ruſtica; probat omnino Dionyſius Gothofredus. Eam qvoqve potiorem ducunt Hieronymus Magius in Miſcellaneis, & Janus à Coſta ad Juſtiniani Inſtitutiones. Catonis verba ſunt: *Arbores facito uti bene maritæ ſint, viteſqve uti ſatis multæ aſſerantur: & ſicubi opus erit, de arbore dejiciantur, & in terram depримantur.* Addo Columellam lib. III. cap. 18. *Qvare pangendi optima eſt ratio recti malleoli, cujus imum caput, cùm conſertum eſt bifurco paſtini, anguſtis faucibus ferramenti facilè continetur, ac deprimitur: idqve ſarmentum ſic depreſſum, citiùs coaleſcit.* Et Virgilium in Georgicis:

> *Qvod ſupereſt, qvæcumqve premes virgulta per agros,*
> *Sparge fimo pingui, & multâ memor occule terrâ.*

Nam ibi *premes*, eſt *infodies premendo*: Nonius Marcellus de Varia ſignificatione ſermonum, voce *preſſum*: PREMERE. deponere. Virgilius Georgicorum libro 2. *Qvod ſupereſt, qvæcumqve premes virgulta per agros.* Seneca epiſtolâ 86. *Ad olivetum revertor; qvod vidi duobus modis diſpoſitum. Magnarum arborum truncos circumciſis ramis, & ad unum redactis pedem, cum ſcapo ſuo transtulit; amputatis radicibus, relicto*

licto tantùm capite ipſo, & qvo illæ pependerant. Hoc fimo tinctum, in ſcrobem dimiſit: deinde terram non aggeſſit tantùm, ſed calcavit, & preſſit. Negat qvidqvam eſſe hac, ut ait, Spiſſatione efficacius: videlicet frigus excludit, & ventum. Addo & Gaium l. 7. §. 13. de Acqvirendo rerum dominio: *Si alienam plantam in meo ſolo poſuero, mea erit. Ex diverſo, ſi meam plantam in alieno ſolo poſuero, illius erit: ſi modò utroq; caſu radices egerit. Anteqvam enim radices ageret, illius permanet, cujus & fuit. His conveniens eſt, qvòd ſi vicini arborem ita terrâ preſſerim, ut in meum fundum radices egerit, meam effici arborem.* Gaii verba non intellexit Tribonianus, qvi ea in Inſtitutionibus Juſtiniani ſub titulo de Rerum diviſione, §. 31. exſcribens, ſcripſit: *Adeò autem ex eo tempore qvo radices agit planta, proprietas ejus commutatur, ut ſi vicini arbor ita terram Titii preſſerit, ut in ejus fundum radices egerit, Titii effici arborem dicamus.* Sed fortaſſe; qvæ eſt Hieronymi Magii libro Miſcellaneorum IV. cap. 7. opinio; ſcripſerat Tribonianus, *Ut ſi vicini arborem ita terra Titius preſſerit, ut in ejus fundum radices egerit:* qvam qvidem ſcripturam Scriptor Librarius eo qvo nunc leguntur modo, mutaſſe videtur propter *τὸ ejus*, qvod ignorabat poſitum ibi pro *ſuum*. Has voces promiſcuè uſurpatas, diſces ex Budæi Commentariis de Lingva Græca. Budæi teſtimoniis innumeris innumera alia addere cùm poſſem, unicum addam ex Ul-

D 2 piano

piano l. 23. §. 2. de Acqvirendo rerum dominio: *Generaliter dicendum eſt, qvod ex re ſua, hoc eſt, ejus, cui bona fide qvis ſervit, ei adqvirere non poteſt, ſibi eum adqviſiturum. qvod autem non ex re ejus ſibi adqvirere non poteſt, ei adqviſiturum cui bona fide ſervit.*

De Mariti lenocinio, Adulterarum viros ordinare non potuiſſe.

CAPUT X.

MARITI *lenocinium lex coërcuit, qvi deprehenſam uxorem in adulterio retinuit, adulterumq́; dimiſit,* ait Ulpianus l. 29. ad L. Juliam de adulteriis. *Debuit enim uxori qvoq; iraſci, qvæ matrimonium ejus violavit. Tunc autem puniendus eſt maritus, cùm excuſare ignorantiam ſuam non poteſt, vel adumbrare patientiam prætextu incredibilitatis.* Et deinde: *Qvi qvæſtum ex adulterio uxoris ſuæ fecerit, plectitur: nec enim mediocriter delinqvit, qvi lenocinium in uxore exercuit. Qvæſtum autem ex adulterio uxoris facere videtur, qvi qvid accepit, ut adulteretur uxor. Sive enim ſæpius, ſive ſemel accepit, non eſt eximendus: qvæſtum enim de adulterio uxoris facere propriè ille exiſtimandus eſt, qvi aliqvid accepit, ut uxorem pateretur adulterari meretricio qvodam genere. Qvòd ſi patiatur uxorem delinqvere, non ob qvæſtum, ſed negligentiam, vel culpam, vel qvandam*

dam patientiam, vel nimiam credulitatem, extra legem poſitus videtur. Proferam hîc ſpeciem ex Sancto Auguſtino, in qva maritus qvi ob qvæſtum paſſus fuerat uxorem adulterari, non ſolùm contra leges humanas non deliqvit, ſed ne contra divinas qvidem, ſi ſtamus ſancti Doctoris judicio. Verba Auguſtini ſunt lib. 1. de Sermone Domini in Monte cap. 16. *Rurſum qværitur, utrum ſi uxoris permiſſu, ſive ſterilis, ſive qvæ concubitum pati non vult, adhibuerit ſibi alteram vir, non alienam, neq; à viro ſejunctam, poſſit eſſe ſine crimine fornicationis. Et in hiſtoria qvidem Veteris Teſtamenti invenitur exemplum.* (Innuit hiſtorias Abrahami & Jacobi, qui uxorum conſenſu cum ancillis rem habuerunt) Pergit Auguſtinus: *Sed nunc præcepta majora ſunt, in qvæ per illum gradum generatio humana pervenit. Tractanda illa ſunt ad diſtingvendas ætates diſpenſationis divinæ providentiæ, qvæ humano generi ordinatiſſimè ſubvenit, non autem ad vivendi regulas uſurpandas. Sed tamen, utrum qvod ait Apoſtolus,* Mulier non habet poteſtatem corporis ſui, ſed Vir. Similiter & Vir non habet poteſtatem corporis ſui, ſed Mulier, *poſſit in tantum valere, ut permittente Uxore, qvæ maritalis corporis poteſtatem habet, poſſit Vir cum altera, qvæ nec aliena uxor ſit, nec à viro disjuncta, concumbere. Sed non ita eſt exiſtimandum, ne hoc etiam femina, viro permittente, facere poſſe videatur: qvod omnium ſenſus excludit. Qvamqvam nonnullæ*

cauſæ poſſint exiſtere, ubi & Uxor, Mariti conſenſu, pro ipſo Marito hoc facere debere videatur: ſicut Antiochiæ factum eſſe perhibetur ante qvinqvaginta ferme annos, Conſtantii temporibus. Nam Acindynus, tunc Præfectus, qvi etiam Conſul fuit, cùm qvemdam libræ auri debitorem Fiſci exigeret; neſcio unde commotus; qvod plerumq; in iſtis poteſtatibus pernitioſum eſt, qvibus qvod libet, licet, aut potiùs putatur licere; comminatus eſt, jurans & vehementer affirmans, qvòd ſi certo die qvem conſtituerat, memoratum aurum non exſolveret, occideretur. Itaq; cùm ille teneretur immani cuſtodia, nec ſe poſſet debito illo expedire, dies metuendus imminere & propinqvare cœpit. Et fortè habebat uxorem pulcherrimam, ſed nullius pecuniæ, qvâ ſubvenire poſſet viro: cujus mulieris pulchritudine cùm qvidam Dives eſſet accenſus, & cognoviſſet Maritum ejus in illo diſcrimine conſtitutum, miſit ad eam, pollicens pro una nocte, ſi ei miſceri vellet, ſe auri libram daturum. Tum illa, qvæ ſe ſciret non habere ſui corporis poteſtatem, ſed virum ſuum, pertulit ad eum, dicens, paratam ſe eſſe pro marito id facere, ſi tamen ipſe conjugalis corporis dominus, cui tota illa caſtitas deberetur, tamqvam de re ſua pro vita ſua vellet id fieri. Egit ille gratias, & ut id fieret imperavit; nullomodo judicans adulterinum eſſe concubitum, qvod & libido nulla, & magna mariti charitas, ſe jubente & volente, flagitaret. Venit mulier ad villam illius divitis: fecit qvod voluit impudicus.

Sed

Sed illa corpus non niſi marito dedit, non concumbere, ut ſolet, ſed vivere cupienti. accepit aurum. Sed ille, qvi dedit, fraude ſubtraxit qvod dederat, & ſuppoſuit ſimile ligamentum cum terra. (Id eſt, ſimilem ſaccum ligatum: ſimilem δέσιν) *Qvod ubi mulier, jam domi ſuæ poſita, invenit, proſiluit in publicum, eadem mariti charitate clamatura, qvod fecerat, qvâ facere coacta eſt. Interpellat Præfectum: fatetur omnia: qvam fraudem paſſa eſſet, oſtendit. Tum verò Præfectus primò ſe reum; qvòd ſuis minis ad idventum eſſet; pronuntiat; tamqvam in alium ſententiam diceret, de Acindyni bonis auri librum Fiſco inferendam; illam verò mulierem dominam in eam terram, unde pro auro terram accepiſſet, induci. Nihil hic in alteram partem diſputo: liceat cuiqve æſtimare qvod velit: non enim de divinis auctoritatibus deprompta hiſtoria eſt: ſed tamen narrato hoc facto, non ita reſpuit hoc ſenſus humanus, qvod in illa muliere viro jubente commiſſum eſt, qvemadmodum antea, cùm ſine ullo exemplo res ipſa poneretur, horruimus.* Acindynus ille; ut hoc obiter dicam; Septimius Acindynus dicebatur. Conſul fuit ſub Conſtantino, Conſtantio & Conſtante, cum Valerio Proculo. Atqve his Conſulibus occiſus eſt Conſtantinus junior, ut teſtantur Faſti Conſulares, qvi Idatio Epiſcopo tribuuntur. Porrò in ſpecie à S. Auguſtino propoſita, adhibenda diſtinctio, qvam ad caput *Diſcretionem*, titulo Decretalium de Eo qvi cognovit conſangvineam

uxoris ſuæ, profert Nicolaus Tudiſcus, Cataneus; *Panormitanum* vulgò appellant. Verba ejus ſunt: *Dominus Antoninus dixit, qvòd ſi vir eſt occaſio delicti mulieris invitæ, non imputatur mulieri, ut hîc. Si verò fuit occaſio mulieris non invitæ, tunc, qvoad Deum, non fit excuſata, ex qvo non compellatur. Sed, qvoad virum, fuit excuſata, & contra eum potuit replicari. Et hæc diſtinctio videtur de mente Johannis Andreæ, & Hoſtienſis: qvi referunt qvæſtionem Bartholomæi Brixienſis de qvodam ægrotante, ad cujus preces uxor concubuit cum Medico, numqvid poſſit adulterium objicere. Concluditur, qvòd non: ex qvo ipſe fuit cauſa. Et vide Gloſſ. 32. qvæſt. 7.* CONCUBUISTI. Notandum autem, qvod ait Ulpianus, qvæſtum de adulterio uxoris facere propriè illum exiſtimandum, qvi aliqvid accepit, ut uxorem pateretur adulterari meretricio qvodam genere: non enim meretricio genere id paſſus eſt maritus in dicta ſpecie. Qvod addit Ulpianus, maritum ſi patiatur uxorem delinqvere, non ob qvæſtum, verùm ob negligentiam, vel culpam, vel qvamdam patientiam, vel nimiam credulitatem, extra legem poſitum videri, conſideratione aliqva eget. Id ſanè Legibus tam Atticis qvàm Romanis minimè prohibitum olim fuiſſe, innuere videtur qvod de Socrate & Catone Minore, ſive Uticenſi, ſcribit Tertullianus: qvamqvam de Socrate non ſatis conſtat: certè id alibi non memini me legere, qvi in Vitam Socratis à Diogene Laërtio ſcriptam

ptam Commentarios ſcripſi. Tertulliani verba ſunt in Apologetico: *Omnia indiſcreta ſunt apud nos, præter uxores. In iſto ſolo conſortium ſolvimus, in qvo ſolo ceteri homines conſortium exercent, qvi non amicorum ſolummodo matrimonia uſurpant, ſed & ſua amicis patientisſimè ſubminiſtrant: ex illa, credo, majorum & ſapientisſimorum diſciplina, Græci Socratis & Romani Catonis, qvi uxores ſuas amicis communicaverunt, qvas in matrimonium duxerant, liberorum causâ & alibi creandorum. neſcio qvidem an invitas. qvid enim de caſtitate curarent, qvam mariti tam facilè donaverant? O ſapientiæ Atticæ, ô Romanæ gravitatis exemplum! lenones, Philoſophus & Cenſor.* Non enim veroſimile eſt Legibus prohibentibus tam ſanctos viros uxores ſuas amicis communicaſſe. Ad Catonem qvod attinet, id ipſum diſertè tradit graviſſimus auctor Strabo, libro XI. ubi de Tapyris; apud qvos etiam lege, ſive conſvetudine, receptum fuiſſe ait, ut uxores ſuas viris aliis elocarent, poſtqvam ipſi ex iis duos, treſve ſuſtuliſſent liberos. ἱστοροῦσι δὲ περὶ τῶν Ταπύρων, ὅτι αὐτοῖς εἴη νόμιμον τὰς γυναῖκας τὰς γαμετὰς ἐκδιδόναι ἑτέροις ἀνδράσιν, ἐπειδὰν ἐξ αὐτῶν ἀνέλωνται δύο, ἢ τρία τέκνα· καθάπερ καὶ Κάτων Ὁρτησίῳ δεηθέντι ἐξέδωκε τὴν Μαρκίαν ἐφ' ἡμῶν, κατὰ τὸ παλαιὸν Ῥωμαίων ἔθος. Ad qvem Strabonis locum notat Caſaubonus, Plutarchum de Catone rem ita narrare, ut de ea dubitaſſe ſignificet: qvod qvidem falſum eſt, ut ex ipſis Plutar-

chi verbis, qvæ infrà ex interpretatione Xylandri ſubjeci, apparet. *Q. Hortenſius geſtiens, non familiaris modò & amicus Catonis eſſe, ſed omnem ſemel neceſſitudine & conſortio familiam, & genus ſuum cum eo conſociare, non dubitavit, cum eo agere, ut filiam Porciam, Bibulo nuptam, cui partus duos ediderat, ſibi invicem, velut frugiferum agrum, collocaret, ad ſerendam ſtirpem. Nam eſſe hominum qvidem illud opinione novum; naturâ pulchrum tamen & civile; mulierem in ætatis flore non vacare, vel fœcunditatem exſtinguere, neqve majore qvàm neceſſe eſſet, progenita ſobole onerare, & obruere domum non reqvirentem: communicationem autem inter probatos viros, invicem mulierum tum virtutem prorogare & dilatare ſtirpibus, tum civitatem mutuis neceſſitudinibus conglutinare. *Qvòd ſi retinere Bibulus omnino vellet conjugem, ſimul atqve peperiſſet, ubi arctiore communium liberorum eſſet vinculo cum Bibulo & Catone conglutinatus, reſtituturum ſe eam. Cùm reſpondiſſet Cato, Hortenſium ſe carum habere; probareqve neceſſitudinis ſocium, verùm alienum arbitrari ipſum de filiæ nuptiis verba facere alteri collocatæ: mutato ille ſermone, non dubitavit ei aperire ipſius Catonis ſe petere uxorem, qvòd juvenis etiamnum eſſet, & Catoni ſatis magna eſſet proles. Neqve hîc dicas, illum eò progreſſum, qvòd alieniorem à Marcia conjuge cognoviſſet Catonem. Qvippe ferunt prægnantem tunc fuiſſe. Animadvertens ergo Cato Hortenſii deſiderium & ſtudium,*

non

non præſcidit ei, ſed oportere reſpondit Philippum qvoqve hoc probare, Marciæ parentem. Ut igitur appellatus Philippus concedere id cognovit Catonem, non aliter deſpondit ei Marciam, qvàm præſente illo, & ſponſalia comprobante. Id ipſum & Lacedæmoniorum legibus conceſſum, diſcimus ex Plutarcho in Lycurgo: *ἐξῆν μὲν γὰρ ἀνδρὶ πρεσβυτέρῳ νέας γυναικὸς, εἰ δή τινα τῶν καλῶν καὶ ἀγαθῶν ἀσπάσαιτο νέων, καὶ δοκιμάσειεν, εἰσαγαγεῖν παρ' αὐτὴν, καὶ πλήσαντα γενναίου σπέρματος, ἴδιον αὐτῆς ποιήσασθαι τὸ γεννηθέν. ἐξῆν δὲ πάλιν ἀνδρὶ χρηστῷ, τῶν εὐτέκνων τινὰ καὶ σωφρόνων θαυμάσαντι γυναικῶν ἑτέρῳ γεγαμημένην, πεῖσαι τὸν ἄνδρα συνελθεῖν, ὥσπερ ἐν χώρᾳ καλλικάρπῳ, φυτεύοντα καὶ ποιούμενον παῖδας ἀγαθοὺς, ἀγαθῶν ὁμαίμους καὶ συγγενεῖς ἐσομένους. Nam viro natu grandiori, cui florens ætate erat conjunx, ſi qvem probum & prudentem adoleſcentem carum haberet, probaretq;, jus erat eam huic jungere, & cùm impleta eſſet egregio ſemine, ſibi vendicare partum. E diverſo liberum erat, ſi qva caſta mulier, qvæ elegantes pueros ederet, alteri nupta ei cordi eſſet, agere cum viro, ut copiam ſibi ejus faceret, atq; ita, tamqvam in frugifero arvo, conſerere & gignere liberos probos, qvi proborum futuri conſangvinei & propinqvi eſſent.* Id tamen poſtea Legibus Romanis prohibitum, & maritum qvi talem ignominiam patiebatur, verberatum relegandum conſtat ex Ecloga Baſilicorum, Tit. 60. cap. 28.

εἰ δὲ πλημμελεῖν αὐτὴν ἀνέχεται, οὐ διὰ πόρον, ἀλλὰ διὰ ῥαθυμίαν, ἢ ἀμέλειαν, ἢ ἀνεξικακίαν, ἢ ὠμότητα, οὐχ ὑποπίπτει τῷ νόμῳ, ἀλλὰ τυπτόμενος ἐξορίζεται. *Qvòd ſi eam delinqvere patiatur, non ob qvæſtum, ſed negligentiam, vel incuriam, vel patientiam, vel ſævitiam, non incidit in legem, ſed verberatus relegatur.* Ubi nota obiter, Græcos apud Ulpianum legiſſe, non *credulitatem*, ut Libri noſtri habent, ſed *crudelitatem:* verterunt enim ὠμότητα. Latinorum veram eſſe lectionem nemo non videt. Sed ad propoſitum. Johannes Bodinus in Methodo Hiſtoriæ cap. 4. adduci non poteſt, ut credat, Catonem uxorem ſuam Hortenſio conceſſiſſe: præſertim cum Romuli leges de adulteriis, & more Veterum, qvem Tiberius revocavit, agnati adulteras uxores pro ſuo arbitratu coercerent. *Et qvidem*, inqvit, *ſatis audacter Cujacius, qvi Paulum Manutium fabrilia tractare jubet, qvòd lege Romiliâ de adulteriis capitalem pœnam uxori à marito & propinqvis infligi licuiſſe putet: Ea tamen lex à Gellio his verbis concepta eſt:* In adulterio uxorem tuam ſi deprehendisſes, impunè ſine judicio necares: Illa te, ſi adulterares, digito non auderet contingere, neqve jus eſt. *Et in Oratione Catonis de veteri mulierum victu & moribus:* In adulterio uxores deprehenſas, jus fuiſſe maritis necare. *Neqve enim* ζημιοῦν, multare *ſignificat; ut voluit Cujacius, ſed* qvoqvo modo punire. *Hoc verò planiùs intelligitur ex ipſo Halicarnaſſeo, qvi* ma-

aritum τȣ̃ μεγέθȣς τῆς ἡμωρίας κύριος fuiſſe ribit adulterii & ebrietatis cauſâ: Qvibus verbis us vitæ ac necis tribuitur. Qvamqvam mitiùs agi, & à propinqvis ultra ducenteſimum lapidem relegari adulteras conſveviſſe, ſcribit Tacitus libro ecundo. Idem Plutarchus & Strabo Parthos tqve Lacedæmonios mutuas amicis uxores dare onſveviſſe ajunt. Sed eum morem non tulit, opior, ſeveritas Romanorum. Neqve Appiano, idem voqve de Romanis ſentienti, aſſentior, cum in eoum antiqvitate ſæpisſimè offendat. Ego verò & Straboni, & Plutarcho, & Appiano, qvàm Bolino, ad antiqvitates Romanas qvod attinet, poiorem habeo fidem.

Addimus hoc loco, vice corollarii, adulterarum maritos legibus Eccleſiaſticis prohibitos ordinari. *Si cujus uxorem adulterium commiſiſſe, cùm eſſet Laicus, fuerit comprobatum, hic ad miniſterium Eccleſiaſticum admitti non poteſt. Qvòd ſi in Clericatu jam conſtituto eo, adulteravit, dato repudio dimittere eam debet. Si verò retinere ejus conſortium velit, non poteſt miniſterium qvod ſuſcepit, exercere.* Verba ſunt Concilii Neocæſarienſis, canone 8. Ad qvæ Balſamon: *Qvæ enim adulterium commiſit, polluta eſt: qviqve cum ea ſe miſcet, corpus unum cum ipſa ſit, pollutioniſqve in poſterum ſit particeps. Qvi verò pollutus, qva ratione divinum ſuſcipiet miniſterium?* Videſis Hieronymum ad caput XIX. Matthæi, Concilium Eliberitanum, canone

ne LXV. & Concilium Tarraconenſe, habitum anno Chriſti 516. canone IX.

De Hermogeniano Juriſconſulto. Explicatur lex 60. de Donat. inter vir. & uxor.

CAPUT XI.

QVA ætate vixerit Hermogenianus Juriſconſultus, cujus monumenta exſtant in Digeſtis; qvi fuerit, qvidve ſcripſerit, videamus. Budæus lib. v. de Aſſe, Cujacius Obſervationum lib. 2. cap. 27. Ant. Auguſtinus libro de Propriis Nominibus Pandectarum, & Caſaubonus & Lampridium, in Alexandro, putant eumdem eſſe ac Hermogenem illum, qvi à Lampridio inter Conſiliarios Alexandri ad Diſcipulos Papiniani ponitur. Sed cùm nomen *Hermogenis* in loco Lampridii additum ſit à librariis, ut ex vetuſtis Membranis veriſſimè docuit Salmaſius, etiamſi Hermogenes atqve Hermogenianus iidem eſſent; qvod ſanè veroſimile eſt, & verum arbitror; fruſtra tamen inde Hermogeniani noſtri ætas adſtrueretur. Vixiſſe conſtat poſt Salvium Julianum, qvi vixit ſub Hadriano: nam in l. 2. de Statu Hominum, *Edicti Perpetui*, cujus conditor Salvius Julianus, *ordinem ſe ſeqvutum* profitetur. Jacobus Gothofredus in Prolegomenis ad Codicem Theod. ſub Conſtantini Magni liberis Hermogenianum ſcripſiſſe, veroſimiliter exiſtimabat

his

s potiſſimùm argumentis : qvia meminerit:
æfectorum Prætorio, à qvibus appellari non
eret; qvod Conſtantini Magni ſanxerunt liberi
lege 16. Cod. Theodoſ. de Appellationibus: qvia
l. 10. de Officio Præſidis meminerit Correcto-
m; qvi tunc per Italiam inſtituti: & in l. 25. de
anumiſſis vindicta, Juris novi, qvod à Conſtan-
io M. vel ejus liberis, invectum fuit. Guidus
ncirolus libro de Vitis Juriſconſultorum, pu-
bat Hermogenianum Juriſconſultum eſſe
ſebium illum Hermogenianum, qvi Diocleti-
o & Maximiano imperantibus Præfectus Præ-
rio fuit, & in Senatu de perſecutione in Chri-
anos decernenda retulit. Chriſtianum contrà
m fuiſſe aſſeverat Bertrandus in ejus Vita: qvia
licet in l. 60. de Donat. inter virum & uxorem,
ipſerit, *Divortii causâ donationes inter virum
uxorem conceſſæ ſunt. Sæpè enim evenit, uti
opter ſacerdotium, vel etiam ſterilitatem, ſatis
mmodè retineri matrimonium non poſſit.* Pu-
tqve eumdem eſſe ac Hermogenem illum, de
o Paulus l. ult. de Jure Patronatus: *Camelia
a ab Hermogene appellaverat.* Sed minùs rectè,
eo qvidem judicio, ex dictis verbis id aſſevera-
t. Falſum eſt enim omnes divortiſſe ab uxori-
s, qvi uxorem habentes, ad ſacerdotium voca-
ntur. Certè Sacerdotibus Græcis atqve Di-
conis licuit uxores retinere. Sed ſit ut hoc ve-
m, id temporibus Hermogeniani Legibus Ro-
anis ſtatutum neqvaqvam fuit. Qvare earum
Inter-

Interpres Hermogenianus; licèt Chriſtianus; Legibus Paganorum, non Religioni Chriſtianorum, conſentanea ſcribere debuit. Ita Tribonianus; vir à Chriſtiana Religione, ſi fides Suidæ, alienus; ex Juſtiniani Imperatoris ſententia, de Chriſto, deqve Chriſtiana Religione,in Codice & in Novellis, præclara multa ſcripſit. Sed Suidæ fidem adhibeas cave. Qvin & gentilem fuiſſe Hermogenianum Juriſconſultum exiſtimabat Jacobus Gothofredus, qvem vide dicto loco. Igitur, aut vox *Sacerdotium* in dicta l. 60. eſt à manu Triboniani; qvi multa ex Juriſconſultorum Paganorum libris ad Chriſtianam Religionem, qvam & ipſe & Imperator Juſtinianus profitebantur, accommodavit: aut, ſi eſt Hermogeniani; qvod magis puto; de Sacerdotio Paganorum accipienda videtur. Paganorum qvosdam Sacerdotes, non ſolùm à venere ante ſacrificium abſtinuiſſe; qvemadmodum ἐν ταῖς Θεσμοφοριαζούσαις fieri ſolebat, qvod ἁγνεύειν dicebatur; verùm etiam matrimonium in totum abdicaſſe, conſtat ex Tertulliano. Tertulliani verba ſunt in libro de Exhortatione Caſtitatis extremo: *Novimus Virgines Veſtæ & Junonis apud Achaiæ opidum, & Apollinis apud Epheſos, & Minervæ quibusdam locis. Novimus & continentes viros; & quidem Tauri illius Ægypti Antiſtites: Feminas verò Cereris Africanæ; cui etiam, ſpontè abdicato matrimonio, adſeneſcunt; averſantes exinde contractum maſculorum, uſq; ad oſcula filiorum.* Similia legas

gas

s in libro de Monogamia, itidem extremo: *ntifex maximus & Flaminica nubunt ſemel. reris Sacerdotes viventibus etiam viris & con- ntientibus, amica ſeparatione viduantur. Sunt qvæ de tota continentia judicent nos Virgines ſtæ, & Junonis Achaicæ, & Dianæ Scythicæ, & pollinis Pythii.* Redeo ad Hermogenianum Ju- conſultum. Scripſit *Epitomarum Juris li- os VI.* qvorum mentio in Indice qvi Pandectis æfixus eſt. In his; qvod ſuprà obſervabamus; dinem Edicti Perpetui ſe ſecutum profitetur, 2. de Statu Hominum, his verbis: *Cùm igitur ominum causâ omne jus conſtitutum ſit, primò e perſonarum ſtatu, ac pòſt de ceteris, ordinem dicti Perpetui ſecuti, & his proximos atqve con- unctos applicantes Titulos, ut res patitur, dice- mus.* Eoqve factum, ut hos Libros, Librorum uliani, qvi Edictum Perpetuum ordinaverat, pitomas eſſe nonnulli exiſtimarint: qvorum er- orem Cujacius Obſervat. lib. 2. cap. 27. egregiè efutavit. Scripſit qvoqve *Fideicommiſſorum bros,* ſi non mendoſa eſt inſcriptio legis 14. ad rebell. *Hermogenianus libro 4. Fideicommiſſo- um.* Sed eam mendoſam eſſe Cujacius ibidem enſet. Juris Interpretum recentiorum præſtan- iſſimi, & cum veteribus illis Juriſconſultis com- parandi, verba infrà ponere non gravabor: *Poſ- ſint qvidem hæc legis verba,* Nam qvod ad jus pu- blicum attinet, non ſeqvitur jus poteſtatis, *Her- mogeniani eſſe, aliqvo ex* Ἐπιτομῶν *libro. At,*

qvæ ſeqvuntur, Ulpiani ſunt, ex lib. 4. Fideicommiſſorum; ex qvo & præcedentes & ſeqventes Leges complures deſumptæ ſunt. Atqve ita eam Legem in duas eſſe dividendam & ſcimus, & affirmamus. Ceterùm, Ant. Auguſtinus, libro de Propriis Nominibus Pandectarum, itidem exiſtimabat, Conſtitutionum librum ab hoc noſtro Hermogeniano collectum, atqve inde *Hermogenianum* fuiſſe appellatum. Idem & mihi & Jacobo Gothofredo videbatur. Utut eſt; nam Cujacius in Præfatione ad Paratitla Codicis aliter ſentire videtur, harum Conſtitutionum Collectorem, Hermogenianum nudè appellando. Utut eſt, inqvam, Hermogeniani, harum Conſtitutionum Collectoris, meminit in Præfatione Operis Paſchalis ad Macedonium Cælius Sedulius Presbyter; ubi eum doctisſimum Juris latorem vocat, & tres editiones Operis ſui confeciſſe ſcribit.

De Tertulliano Juriſconſulto, & an idem ac Q. Septimius Florens.

CAPUT XII.

QUOD capite proximo tractavimus, an ſcilicet Hermogenianus Juriſconſultus Religioni Chriſtianæ nomen dederit, admonet nos ut de Tertulliano Juriſconſulto ſimilem hoc capite qvæſtionem agitemus. Q. Septimius Florens Tertullianus, Scriptor ille inter Chriſtianos Scripto-

ores Latinos celeberrimus, ab Euſebio Eccleſiacæ Hiſtoriæ libro & capite ſecundo, dicitur vir *gum Romanarum peritiſſimus*: τὰς Ῥωμαίων μας ἠκριβωκὼς ἀνήρ. Qvare Bernardinus ıtilius & Johannes Fichardus in Vita Tertulıni Juriſconſulti, Ant. Auguſtinus libro de Proiis Nominibus Pandectarum, & Radulfus Forrius, Guilielmi filius, Rerum Qvotidianarum). v I. c. 5. Septimium Florentem Tertullianum on alium à Juriſconſulto exiſtimârunt. Idem detur & Cujacius exiſtimaſſe. Ita enim ille bſervationum lib. v I I. c. 2. *Tertullianum Juſconſultum fuiſſe ſub Severo & Antonino con-at: ſiqvidem is eſt, qvi de Religione Chriſtiana mplures libros ſcripſit. Cujus rei iidem illi libri dices clari ſunt, translationibus ex Jure ſumptis nfertiſſimi: & teſtis Euſebius lib. 2. c. 2. qvi eum iſſe Jurisconſultum ſcribit.* Certè tempora qvius vixit Florens Tertullianus, huic ſententiæ non alde repugnant; contrà qvàm Bertrando videatur. Is Tertullianum Jurisconſultum Scritore Eccleſiaſtico poſteriorem inde concludeat, qvòd in l. 30. D. de acqvirenda vel omittena hereditate, Pomponii Juriſconſulti meminet, qvi inter Papiniani Diſcipulos à Lampridio in ita Alexandri Severi numeretur. Sed in loco ampridii, Pomponii nomen additum conſtat à ibrario, ut veriſſimè Salmaſius ex veteribus memranis ad Lampridium obſervavit: qva de re nos nfrà pluribus cap. x x I I I. Qvin & aliunde con-

 ſtat

ſtat vixiſſe Pomponium ſub Hadriano: nam in l. 2. de Origine Juris, ad Julianum uſqve, neqve ultra, Juriſconſultorum ſeriem proſeqvutus eſt: vixit autem ſub Hadriano Julianus. Addit ad confirmandam ſententiam ſuam Bertrandus, Tertulliani Juriſconſulti auctoritate Ulpianum uti, & veriſimile non eſſe, Ulpianum qvi Chriſtianos oderat, Chriſtiani Scriptoris auctoritate opinionem ſuam confirmare voluiſſe. Tanto odio Chriſtianos proſeqvutum Ulpianum dicit Bertrandus in Vita Ulpiani, ut de iis torqvendis ſeptem collegerit Reſcripta Principum. Septem libros ſcripſiſſe, dicit Bodinus noſtras, in Methodo Hiſtoriæ capite 4. Viros doctos decepit mendoſa Lactantii editio, in qva libro v. de Juſtitia, capite 10. legitur, *Domitius de Officio Proconſulis libris ſeptem Reſcripta Principum nefaria collegit: ut doceret qvibus affici oporteret eos qvi ſe cultores Dei confiterentur:* ſed ubi legendum, *Domitius de Officio Proconſulis libro ſeptimo Reſcripta Principum nefaria collegit,* &c. belliſſimè obſervârunt, Thomaſius ad Lactantii locum memoratum; Pithœus ad Collationem Legum Moſaicarum, titulo xv. & Cujacius Obſervationum libro x. cap. 34. De Officio Proconſulis libris decem ſcripſerat Domitius Ulpianus: qvod diſcimus ex Indice Juſtinianeo. Citantur non ſemel hi libri in Veteribus Gloſſis Philoxeni; qvas eſſe, ut hoc obiter dicam, Digeſtorum compilatione antiqviores, volebat Carrio Antiqvárum Lectionum

um libro 3.capite 4. & Salmaſius in libro de Mo-
o Uſurarum. In eo autem de Officio Procon-
ulis Tractatu, de variis criminibus tractaverat
Ulpianus libro ſeptimo, atqve inter cetera, de his
qvæ ad religionem pertinent. Simili errore, ut
hoc in transcurſu dicam, apud Theophanem
Chronologiæ pagina qvinta, edidit Jacobus Goarus, τὴν ὀκταβιβλον τῆς Ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας Εὐσεβίου τοῦ παμφίλου, pro τὴν ὀγδόην βίβλον, qvòd rectè obſervatum Franciſco Combefiſio in notis poſterioribus ad dictum Theophanem. Sed ad propoſitum. Pammelius in Vita Q. Septimii Florentis Tertulliani, Tertullianum Juriſconſultum ſub Alexandro vixiſſe itidem ait: ſed nullo argumento. Æqvalem Papiniani, qvi ſub eodem Imperatore vixit, eum facit Antonius Auguſtinus. Ita enim ille in libro de Propriis Nominibus Pandectarum; ubi de qvarta Claſſe Juriſconſultorum: *L. Æmilius Papinianus: Q. Septimius Florens Tertullianus: Ælius Marcianus: Domitius Ulpianus: Julius Paulus*, &c. Bernardinus autem Rutilius Hadriani eum & Antonini Pii vixiſſe dicit temporibus: ſed nullo qvoqve addito argumento. Etiam Emarus Rivalius, Delphinas, Hiſtoriæ Civilis libro qvinto; ubi de Tertulliano Juriſconſulto; hæc habet: *Qvatuor libros Qvæſtionum, & ſingularem de Caſtrenſi Peculio compoſuit. Conſul fuit: & ab eo Senatusconſultum Tertullianum; qvod Hadriani temporibus factum eſt; niſi fallor; nomen habuit.* Falſum

eſt omnino, Tertullianum Juriſconſultum Conſulem fuiſſe. Nec verius, *Tertullianum Senatusconſultum* ab eo nuncupatum. Nomen habuit à Tertullo, qvi Conſul Antonini Pii temporibus, ut infrà oſtendetur. Cùm verò Tertullianus Jurisconſultus ab Ulpiano in teſtimonium adducatur; (adducitur in lege 30. de Acqvirenda vel omittenda hereditate, & in lege 2. ad Senatusconſultum Tertullianum) videtur eo antiqvior. Sed cùm ejus non meminerit qvi Juriſconſultos qvamplurimos ſub Hadriano, ſub Pio, ſub Marco, recenſet Capitolinus; nec eum qvoqve in dicta lege 2. de Origine Juris, memoraverit Pomponius, qvi vixit ſub Hadriano; etiam Hadriano, & Pio, & Marco, poſteriorem fuiſſe, adfirmare non dubitamus. Vixerit ergo à Severi & Antonini temporibus ad Alexandri Severi imperium. Tertullianum autem Scriptorem Eccleſiaſticum vixiſſe ſub Severo & Antonino, non ambigitur.

Sed an iidem ſint Scriptor ille Eccleſiaſticus & Tertullianus Juriſconſultus, videamus. Diverſos eſſe dicit Bertrandus, qvòd libri Quæſtionum Tertulliani Juriſconſulti, & liber ejus de Caſtrenſi Peculio ab Hieronymo in Catalogo Scriptorum non recenſeantur. At cùm Hieronymi inſtitutum fuerit, ſcripta dumtaxat Eccleſiaſtica, non cetera, inibi recenſere, Bertrandi ſententia nihil hoc juvatur argumento. Eoſdem eſſe Fornerius, dicto loco, conjiciebat ex

Ec-

Eccleſiaſtici Scriptoris obſcuro ſermone, qvo eum ſcripſiſſe & Hieronymus & Lactantius teſtantur,& ſcripta ejus clamant. Scilicet Tertullianum Juriſconſultum obſcuritate qvoqve laboraſſe, exiſtimabat Fornerius,ex his Juſtiniani verbis,in lege ultima Cod. de Curatore furioſi: *Licet Tertullianus, Juris antiqvi Interpres, libro ſingulari, qvem de Caſtrenſi Peculio condidit, tali tractatu propoſito, videatur obſcurè eamdem attingere ſententiam; nos tamen hoc apertiſſimè introduximus*, &c. Sed hæc ſententiam & mentem Juriſconſulti, non ſtylum ſpectant, aut orationem. Certius qvid de ſtylo conjicere liceret, ſi ſcripta ejus integriora exſtarent. Scripſerat de Caſtrenſi Peculio librum ſingularem, & Qvæſtionum libros octo. Falſus eſt omnino; quod Pammelio obſervatum; Conradus Geſnerus, qui ipſi præterea adſcribit Legum Reſcripta ex libris de Senatusconſultis, atqve ad Senatusconſultum Libonianum & Orphitianum. Ex his autem de Caſtrenſi Peculio & Qvæſtionum libris,pauca capitula hodie in Pandectis ſuperſunt; qvæ collegit Pammelius; ſed ex qvibus tamen diverſum illum eſſe à Septimio non dubitamus adfirmare. Utriuſqve Tertulliani diſſimilem qvoqve eſſe orationem, pronuntiavit Franciſcus Balduinus, ipſo Pammelio teſte. Tertullianum verò Juriſconſultum, diverſum eſſe à Scriptore Eccleſiaſtico confidentius aſſerimus, qvod idem ſentit, vir κριτικώτατος, Hugo Grotius. Ejus hæc ſunt ver-

verba ad caput 3. Epiſtolæ Pauli ad Titum: *Jus Romanum etiam Græci didicere, ut Tryphonius, Calliſtratus, Menander, Arcadius. Neqve dubito, qvin multi ex Juris Sacerdotibus, Chriſti Sacerdotes facti ſint: qvòd in ea Religione omnia Juris præcepta viderent eminenter contineri. Inter eos fuit Tertullianus, plenus locutionum Juris Romani: qvamqvam non is eſt, cujus qvædam in Digeſtis habemus.* Grotii ſententiæ accedit Henricus Valeſius ad Euſebii dictum locum, vir & ipſe judicii recti. *Ex hoc loco qvidam,* inqvit, *ſuſpicati ſunt, Tertullianum illum qvi inter Eccleſiaſticos Scriptores celebris habetur, Juriſconſultum fuiſſe. Certè in Indice Pandectarum, inter Juris Auctores, ex qvibus Opus illud collectum eſt, recenſetur Tertullianus, qvi libros octo Qvæſtionum ſcripſit, & de Caſtrenſi Peculio librum ſingularem. Sed non dubito qvin hìc diverſus ſit ab illo Presbytero Carthaginienſi. Neqve verò Euſebius illum Jurisconſultum fuiſſe dicit: ſed tantùm ait, eum Leges Romanas accuratiſſimè calluiſſe: qvod qvidem vel ex uno ejus Apologetico licet cognoſcere, in qvo Legum Romanarùm ſæpiſſime meminit.* Cum Grotio & Valeſio conveniunt Pammelius & Priorius: hic, in Diſſertatione de Vita & ſcriptis Tertulliani: ille, in Diſſertatione de Vita, opinionibus, & erroribus Tertulliani. Qvâ in ſententiâ video eſſe & Alyſium, nuperum editorem diſſertationis de Tertulliani vitâ & ſcriptis. Ceterùm, non locutionum ſolùm Juris plenus eſt Septimius

nius Florens Tertullianus, ut poſt Cujacium & Grotium, Merillius obſervabat, Obſervationum libro I v. cap. 27. ubi & Libros ad Nationes, qvòd Juriſconſultorum locutionibus (qvas ipſe profert) refertiſſimi ſint, Tertulliani eſſe concludit. Non ſolùm, inqvam, locutionum Juris Romani plenus eſt Septimius Florens Tertullianus, ſed Jus Romanum citat. *Invenitur etiam in Jure Civili Græca qvædam qvinionem enixa filiorum, ſemel omnium mater, unici fœtus parens multiplex, unici uteri puerpera numeroſa, qvæ tot ſtipata corporibus; pæne dixerim populo; ſextum ipſa corpus fuit*, inqvit ille in libro de Anima, capite ſexto. Ad qvem locum videndus Nicolaus Rigaltius in Obſervationibus ad Tertullianum, & Carolus Annibal Fabrotus in Diſqviſitione de Numero Puerperii; qvam, qvæ ejus fuit humanitas, in nomine meo apparere voluit.

Ad Tertulliannm Juriſconſultum ut redeam, eum eſſe qvo referente factum eſt Senatusconſultum Tertullianum, ſupino ſanè errore Rivalius exiſtimavit. Nomen habuit Senatusconſultum Tertullianum à Tertullo, qvi cum Sacerdote ſive Maximo, Conſul fuit ſub Pio: non ſub Hadriano, ut qvidam putant; decepti his Juſtiniani verbis, titulo Inſtitutionum de Senatusconſulto Tertylliano, *Poſtea autem Senatusconſulto Tertylliano, qvod Divi Hadriani temporibus factum eſt*. Ibi enim *Hadrianus*, eſt *Pius*: qvam

appellationem ſortitus eſt adoptionis jure: ut recte Cujacius & Contius ad hunc locum. Qvare non recte in Pandectis Florentinis ſcriptum eſt *Tertyllianum:* eſt enim Latina vox *Tertullus*. Julius Capitolinus in Marco Antonino: *Crimini ei datum eſt, qvòd adulteros uxoris promoverit: Tertullum, & Utilium, & Orphitum, & Moderatum, ad varios honores: qvum Tertullum etiam prandentem cum uxore deprehenderit. De qvo Mimus in ſcena, præſente Antonino, dixit. Qvum ſtupidus nomen adulteri qværeret, & ille diceret ter,* Tullus; *& adhuc ſtupidus qværeret; reſpondit ille,* JAM DIXI TER: TULLUS DICITUR. Sed librarii pro *Tertullianus*, *Tertyllianus* ſcripſerunt: ut *Centyrio, gyla,* & *oſcyla,* pro *Centurio, gula,* & *oſcula:* qvod Salmaſius ad Spartiani Hadrianum obſervavit. *Tertyllianus* igitur & *Tertullianus* idem nomen. Et fruſtra poſt Pammelium doctiſſimus Priorius Septimium Tertullianum à Juriſconſulto diverſum facit; qvòd ille, *Tertullianus*, hic, *Tertyllianus* vocitetur. Error librariorum inde natus, qvòd Græci Τερτυλλὸς dixerunt & Τερτυλλιανός. Ex qva ſcriptura, qvi in Græcia Pandectas Florentinas deſcripſerunt; nam eas ibi deſcriptas vult Antonius Auguſtinus; fecerunt poſtea *Tertyllus* & *Tertyllianus*. *Ovinius Tertullus* recte ſcriptum eſt in iiſdem Pandectis, leg. 9. D. de Captivis & poſtliminio reverſis.

De

De Citienſibus, de qvibus in l. 1. D. de Pollicitat. Zeno, Stoicorum Princeps, Citieus dictus è Citio Cypri, non Macedoniæ, opido, contrà qvàm Cujacius exiſtimavit.

CAPUT XIII.

CUM *columnas qvidam promiſiſſet, Imperator noſter cum Divo patre ſuo ita reſcripſit: Qvi non ex cauſa pecuniam Reipublicæ pollicentur, liberalitatem perficere non coguntur. Sed ſi columnas Citienſibus promiſiſti, & opus ea ratione ſumptibus civitatis, vel privatorum inchoatum eſt, deſeri qvod geſtum eſt, non oportet.* Hæc Ulpianus lege 1. §. penultimo, D. de Pollicitationibus. Qvo loco, pro *Citienſibus*, ut ſcriptum exhibent Pandectæ Florentinæ, vulgò olim legebatur *Circenſibus*: qvod ad columnas Circi Alciatus retulit. Poſtremam illam lectionem, ut & Alciati interpretationem, probare videtur ad dictam legem Dionyſius Gothofredus. Lectionem Florentinam verè Cujacius Obſervationum libro 3. capite 38. genuinam eſſe exiſtimavit: qvi & fortean non falsò Citienſes illos de civibus Citii, opidi Macedoniæ, de qvo Livius libro 42. interpretatur. Sed qvod addit, ex eo Macedoniæ opido Zenonem *Citienſem* dici à Gellio libro XVI. capite ultimo, id verò perqvàm falſum eſt. Zeno,

no, *Citienſis* dictus eſt Gellio, (*Citieus* aliis dicitur,) non à Citio, Macedoniæ, ſed â Citio, Cypri opido. Clarè id teſtatur Strabo libro XIV. εἶτα κολπώδης καὶ τραχὺς παράπλους ὁ πλείων εἰς Κίτιον· ἔχει ἢ λιμένα κλειστόν. ἐντεῦθέν ἐστι Ζήνων τε ὁ τῆς Στωϊκῆς αἱρέσεως ἀρχηγέτης, καὶ Ἀπολλώνιος ἰατρός. *Inde navigatio ſinuoſa fere & aſpera eſt Citium uſqve. Urbs ea portum habet qvi claudi poteſt. Hæc patria fuit Zenonis, Stoicorum Principis, & Apollonii, Medici.* Item Diogenes Laërtius in Zenone Citieo, ſtatim initio: Ζήνων, Μνασέου, ἢ Δημέου, Κιτιεὺς, ἀπὸ Κύπρου, πολίσματος Ἑλληνικοῦ, Φοίνικας ἐποίκους ἐσχηκότος. *Zeno, Mnaſeæ, ſive Demei, filius; Citieus, è Cypro, parvo qvodam Græciæ opido, qvod Phænices coloni incoluerunt.* Et Suidas in Ζήνων: Ζήνων, Μνασέου, ἢ Δημέου, Κιτιεὺς· πόλις δέ ἐστι Κύπρου τὸ Κίτιον. *Zenon, Mnaſeæ, ſive Demii, filius, Citieus. Eſt autem Citium urbs Cypri.* Id ipſum apertè teſtatur & Cicero IV. de Finibus: *Poſtea tuus ille Pœnulus;* loqvitur de Zenone; *ſcis enim Citieos, clientes tuos, è Phœnicia profectos.* Et Themiſtius Orat. XIV. ἀλλὰ καὶ Ζήνων μὲν ὁ τῆς Στοᾶς ἀρχηγέτης, καίπερ τὰ ἄλλα σεμνὸς ὢν καὶ ὑψηλολόγος, ὅμως, ἐγαννύσκετο, καὶ ἐλαμπρύνετο, ἐπειδὴ αὐτὸν Ἀθηναῖοι ξένον ὄντα καὶ Φοίνικα, ἐπὶ τοῖς λόγοις δημοποίητον ἐποιήσαντο. *At Zeno ille Stoicorum Princeps, vir alioqvi gravis & magniloqvus, gloriabatur tamen, atqve efferebat ſeſe, qvòd cùm peregrinus, atqve è Phæ-*

è Phœnicia oriundus eſſet, ob inſignem eruditionem atqve ſcientiam, civis eſſet ab Athenienſibus factus. Et Crates apud Laërtium: τί φεύγεις, Φοινικίδιον; *Qvid fugis, Pœnule?* Citienſes enim è Cypro, Phœnicum coloni fuere, non verò Citienſes è Macedonia, ut ex ſuperioribus conſtat. Magnus homo fuit Cujacius, homo fuit tamen.

De Trebatio nonnulla. Familiam ducere *qvid ſit, & unde hoc loqvendi genus.*

CAPUT XIV.

FUIT qvidem Trebatius Vir doctus, ut eum Horatius in Satiris appellat: *Niſi qvid tu, docte Trebati, Diſſentis.* & *peritior Caſcelio*, ut ſcribit Pomponius in lege 2. de Origine Juris: & *maximæ auctoritatis*, ut ait Juſtinianus in Inſtitutionibus, Titulo de Codicillis: & *ſingulari in Jure civili memoriâ, ſummâqve ſcientiâ*, ut teſtatur Cicero in Epiſtola ad Cæſarem. Sed qvod Bertrandus, in ejus Vita, eum ait veluti Sectæ Principem fuiſſe, qvia de eo ſcripſerit Cicero dicto loco, *accedit etiam; qvod familiam ducit; in Jure civili ſingularis memoria, ſumma ſcientia*, immane qvantum à vero aberrat. *Qvod familiam ducit*, proverbialis eſt loqvendi modus, ſignificans *qvod præcipuum eſt*. Qvo uſus & Cicero libro de

de Finibus qvarto: *Sed primum illud vide, graviſſimam illam ſententiam, qvæ familiam ducit.* Et Philippicâ IV. *Lucius qvidem frater ejus, utpote qvi peregre depugnavit, familiam ducit.* Traductus verò eſt is loqvendi modus; qvod belliſſime Turnebus obſervavit; à venalium ſervorum familiis, in qvibus pulcriora mancipia reliqvum ducebant gregem, uti vendibiliorem redderent. Qvò reſpexiſſe videtur Horatius in Epiſtola ad Auguſtum, his verſibus:

Inter qvæ verbum emicuit ſi fortè decorum, &
Si verſus paulò concinnior unus & alter;
Injuſtè totum ducit, venditqve Poëma.

Similiter & *claſſem ducere* videtur dixiſſe Fabius libro I. cap. 2. *Ducere verò claſſem longè pulcherrimum.* Paulò aliter Salmaſius. *In familia, qvi ſervus, ætatis, vel fidei ceteris antiſtabat, ac familiam gubernabat,* Major domus *appellatus. Hic familiam; hoc eſt οἰκετίαν; ſervorum ceterorum multitudinem; ducebat: & omnium qvaſi dux & caput erat. Hinc &* familiam ducere, *locutio optimis Auctoribus familiaris, de his qvi in qvacumqve re excellunt,* inqvit ille in Tractatu de Primatu Papæ. Igitur hæc Ciceronis, *Accedit etiam; qvod familiam ducit; in Jure Civili ſingularis memoria, ſumma ſcientia,* nihil aliud ſignificant, qvàm in Jure Civili ſummam ſcientiam & ſingularem memoriam, primam & præcipuam Trebatii eſſe laudem: ceteras ei cum multis eſſe commu-

munes: hoc eſſe ipſius pæne proprium bonum: ut rectè Muretus. Eodem tamen qvo Bertrandus modo, Ciceronis verba, *Et qvod familiam ducit*, cepit Torrentius in Commentario ad Horatii dictam Satiram: ubi ait, *Trebatium Juris Interpretum familiam duxiſſe.* Immo & doctiſſimus Priorius: cujus hæc ſunt verba in Diſſertatione de Tertulliani Vita: *Etſi verò in Jure Civili familiam duxerit Septimius, non is eſt tamen, qvi Jureconſultus.* Longè ab ea opinione aberrat Heinſius, qvi in Diſſertatione de Satira Horatiana ſcripſit Trebatii ſententiam in Pandectis plerumqve rejici. Id Vir doctus, adductis locis aliqvot ex Pandectarum libris, confirmare conabatur: qvibus & nos alia nonnulla addere poſſemus. Sed tamen longè plura ſunt, in qvibus Trebatii ſententiam ſeqvuntur ceteri Juris Interpretes: & omnino falſa eſt Heinſiana obſervatio.

Sed qvando de Trebatio ſermo eſt, de eo qvædam non vulgaria hîc adnotabimus. *Cajus Trebatius* dicitur Ciceroni eâ epiſtolâ qvâ illum Cæſari commendat. *Vide qvàm mihi perſvaſerim te me eſſe alterum, non modò in iis rebus qvæ ad me ipſum, ſed etiam in iis qvæ ad meos pertinent. C. Trebatium cogitaram qvocumqve exirem, mecum ducere.* Eidem *Teſta* dicitur lib. 7. ep. 21. ad ipſummet Trebatium: *Nec vir melior, mi Teſta, nec mihi amicior P. Silio qviſqvam eſt, te tamen excepto.* *Cajus* igitur illius prænomen; *Teſta*, co-

cognomen. Fallitur Horatii vetus Interpres, qvi eum *Aulum* appellat. Studioſus fuit natandi, teſte Cicerone epiſt. 10. ejusdem libri ad eumdem. *Sed tu in re militari multò es cautior, qvàm in advocationibus: qvi neqve in Oceano natare volueris, ſtudioſiſſimus homo natandi.* Qvò Flaccus reſpexit in Satira ad Trebatium:

—— Ter uncti
Tranſnanto Tiberim, ſomno qvibus eſt opus alto.

Seqvitur apud Venuſinum:

Irriguumqve mero ſub noctem corpus habento:

qvibus verbis & ad mores Trebatii reſpexit: de qvo Cicero epiſt. 12. dicti libri ad ipſum Trebatium: *Indicavit mihi Panſa meus Epicurum te eſſe factum.* Et epiſt. 20. *Ego à Sexto Fabio, Niconis diſcipulo, librum abſtuli,* Νίκωνος περὶ πολυφαγίας. *O Medicum ſvavem, meqve docilem ad hanc diſciplinam! Sed Baſſus noſter me de hoc libro celavit: te qvidem, non videtur.* Et epiſt. 22. *Illuſeras heri inter ſcyphos,* &c. *Itaqve etſi domum bene potus, ſeróqve redieram,* &c.

Qvid ſint Paratitla.

CAPUT XV.

NON qvivis intelligit qvid ſint *Paratitla*, de qvibus Juſtinianus Imperator in Præfatione de

de Conceptione Digeſtorum: *Sufficiat per indices tantummodo, & Titulorum ſubtilitatem, quæ* Παράτιτλα *nuncupantur, qvædam admonitoria ejus facere.* Et in Præfatione altera, itidem de Confirmatione Digeſtorum: *Hoc autem qvod & ab initio nobis viſum eſt, cùm hoc Opus fieri Deo adjuvante mandabamus, tempeſtivum nobis videtur, & in præſenti ſancire, ut nemo neqve eorum, qvi in præſenti Juris peritiam habent, neqve qvi poſtea fierent, audeat Commentarios iiſdem legibus adnectere: niſi tantùm ſi velit eas in Græcam vocem transformare, ſub eodem ordine, eademqve conſeqventiâ, ſub qva & voce Romana poſita ſunt: hoc qvod Græci* κατὰ πόδα *dicunt: & ſi qvid forſitan, per Titulorum ſubtilitatem adnotare maluerint; & ea qvæ* Paratitla *nuncupantur, componere.* Id hoc capite, ex Leunclavio & Jano à Coſta, aperiam. Sic igitur ille in Prologo de priſco Paratitlorum uſu, qvi Latinæ Græcorum Paratitlorum Interpretationi præfixus eſt: ita Balſamonis Collectionem Conſtitutionum Eccleſiaſticarum minùs rectè appellavit Leunclavius: *Cujacius hæc Paratitla viderit, necne, dubito: qvippe ſeqvutus eſt diverſam in Paratitlis exponendis rationem. Nam oratione perpetua ſuis in Paratitlis explicuit, qvæ pertinere ſingulos ad Pandectarum Titulos putavit: cùm longè alium apud Priſcos uſum Paratitlorum fuiſſe; de Juſtiniani verbis accuratè conſideratis intelligatur. Vetat enim ne qvis Commentarios in editum abs ſe Jus ſcribat, tamqvam*

æqvo longiores, & per qvos ad priſtinam libro-rum Juris immenſitatem ne redeatur, periculum ſit. In Græcam verò lingvam transfundi ſua non prohibet: modò fiat interpretatio κτ̀ πόδα: *qvæ legum ſcilicet ipſarum veſtigiis inhæreat. Deinde permittit, ut Titulis ſecundùm Paratitlorum uſum aliqvid adſcribatur. Hæc igitur de modo Juris explicandi poſteriore per Paratitla mens Juſtiniani fuit, ut liceat qvemvis ad Titulum Pandectarum adnotare, qvæ aliis in Titulis ac locis illum ad Titulum pertinentia reperiantur. Hic priſcus ſcilicet, germanusqve Paratitlorum uſus. At verò qvid his ſimile traditum à noſtris Paratitlorum ho-ævo Scriptoribus?* Jani verò à Coſta verba hæc ſunt, in Præfatione ad Summaria ad IX. priores Titulos lib. I. Decretalium, qvæ Franciſcus Florens, tanto Præceptore dignus Diſcipulus, edenda curavit: *Hujus autem Gregorianæ Compilationis Titulos, vel Rubricas, Summariis, vel Summis, illuſtrare decrevi. Sic enim veteres Interpretes rectè appellarunt Commentarios in anguſtum redactos, qvibus continetur brevis enarratio eorum, qvæ in ſingulis Titulis obſervatione digna ſunt, cum Rubricarum interpretatione. Et ita breves Commentarios priſcam Latinitatem appellaſſe* Summaria, *nominatim Seneca ait* ep. 39. *Præſtantiſſimus Cujacius maluit vocare* Παράτιτλα. *Sed hoc genus ſcripti non eſſe Paratitla docet Collectio Græca Conſtitutionum Eccleſiaſticarum, ex Titulis lib. I. Codicis Juſtinianei: cujus auctor Theodorus Diaconus.*

nus. Hanc vidi manuſcriptam longè meliorem & ampliorem editione Latina Jo. Leunclavii: qvi malè univerſum Opus inſcripſit Παράτιτλα; *cùm ab Auctore, cujus nomen ignoraſſe videtur, dicatur* Συλλογὴ, *additis Paratitlis in ſingulos Titulos, cum hac inſcriptione,* ὅσα Παράτιτλα: *qvibus ex reliqvis Titulis ſupplentur ea qvæ ad Titulum pertinere videntur. Ut rectè dixerit Matthæus Monachus in Fragmento edito ab Antonio Auguſtino,* Παράτιτλα *eſſe Repletiones Titulorum,* καθ' ἕκαστον τίτλον ἀναπληρώσεις ἔχοντα τῶν παραλελειμμένων χρησίμων. *Ergo* Paratitla *non ſunt explicationes Titulorum, ſed ex ceteris Titulis Titulorum repletiones, id eſt, indices Legum, qvæ ex ceteris Titulis ad Titulum ſubtiliter revocari poſſunt: vel, ut Juſtinianus loqvitur,* per ſubtilitatem Titulorum Admonitoria. Hactenus Vir magnus, & ſolo Cujacio minor. Idem legas apud Fabrotum in Notis mox memorandis: ubi & ipſe Cujacium qvid ſint Paratitla ignoraſſe ait: qvod ipſum de Veſenbecio, de Marano, de Colombetto, deqve ceteris omnibus, qvi Paratitla ſcripſere, dici poſſet. Sunt igitur Παράτιτλα, ad verbum, *Ad Titulos: qvaſi Appendices Titulorum:* ut παράφερνα, *Dotis appendices:* unde recentioribus Græcis ἐξώπροικα: qvaſi *extra dotem.* Ita πάρϊππος in lege 4. C. de Curſu publico dicitur eqvus ille ſingularis, qvi præter duos qvibus vehiculum trahitur, tertius adhibetur; ut rectè Petavius ad Juliani Epiſtolam 20. qvam-

qvam aliter Cujacius ad dictam legem. Ita eqvus παρήορος is erat, qvi duobus ad jugum revinctis ad latus jungebatur. Id porro qvod de Paratitlorum definitione diximus, manifeſtius fiet ſuprà memoratam Conſtitutionum Eccleſiaſticarum Collectionem legentibus: qvam Græcam & Latinâ Leunclavii meliorem atqve auctiorem, cum Notis amici noſtri Caroli Annibalis Fabroti τοῦ μακαρίτου, publicarunt nuper in Bibliotheca Juris Canonici, Viri eruditi, Guilelmus Voëlius & Henricus Juſtellus Chriſtophori Filius. Sic autem in manu exarato codice, qvem à Peireſco Fabrotus habuit, inſcribitur: Θεοδώρου Διακόνου τῆς ἁγιωτάτης τοῦ θεοῦ μεγάλης ἐκκλησίας Νομοφύλακος καὶ Χαρτοφύλακος, καὶ πρώτου τῶν Βλαχερνῶν, τοῦ Βαλσαμῶνος, τοῦ μετὰ χρόνους τινὰς γεγονότος Πατριάρχου Θεουπόλεως μεγάλης Ἀντιοχείας. Cujacius, ad legem 5. C. de Jure Fiſci, hujus Collectionis meminit, his verbis: *Cæſariani, ſunt Officiales Procuratoris Cæſaris, qvi & Catholiciani dicuntur ab Auctore Paratitli, qvem librum habet P. Faber, vir divinarum largitionum dote locupletiſſimus.* Illam igitur viderat, de qvo dubitabat Leunclavius. Immo, anteqvam Paratitla ſcriberet in Digeſta & Codicem, eam viderat Cujacius. Scripſit qvippe in tres poſtremos Codicis libros anno 1562. Paratitla verò in Digeſta, anno 1569. & in Codicem, anno 1579. Eſt autem Titulus de Jure Fiſci, primus Titulus libri decimi Codicis Juſtinianei.

Ὁ κεφά-

ὁ κράτιστος, de iis qvi in dignitate conſtituti.

CAPUT XVI.

CUJACIUS Obſervationum libro XXVII. capite 23. Ulpianum à Modeſtino κράτιστον τῆς τέχνης, καὶ σοφώτερον appellari ait. Unde hæc ſumpſerit Cujacius diu qvæſivi, necdum inveni: & puto memoriâ lapſum Virum judicii ſingularis. Utut eſt, obiter hîc obſervamus, Cujacium tres poſteriores Obſervationum libros; qvos inter viceſimus ſeptimus, ubi iſta Cujacius; non publicaſſe; ſed publicandos Franciſco Pithœo extremo elogio mandâſſe. κράτιστος qvidem; ſed ſimpliciter; dicitur aliqvoties Ulpianus Modeſtino: ſcilicet in lege 2. §. ult. D. de Excuſationibus Tutorum. λέγει δὲ ὁ κράτιστος Οὐλπιανὸς περὶ τῶν τριῶν ἐπιτροπῶν ταῦτα. & in lege 4. §. 1. eodem Titulo: γράφει δὲ καὶ Οὐλπιανὸς κράτιστος ταῦτα. & in lege 2. §. 3. D. Qvi petant Tutores: καὶ *Ulpianos* ὁ κράτιστος οὕτως γράφει. Non autem propter artis præſtantiam, aut qvia unus ex Juris coryphæis eſſet, ut eum idem Modeſtinus leg. 13. de Excuſationibus appellat; ibi ita appellatur: ſed qvoniam inter Proceres & principes Viros; qvod teſtantur Lampridius & Xiphilinus in Alexandro Imperatore; apud Alexandrum Imperatorem ſedit, & Præfectus Prætorio fuit. Hæc qvippe eorum compellatio, qvi erant, aut fue-

 rant,

rant, in dignitate conſtituti. Lexicon Græco-Latinum Vetus: *κράτιστοι. Optimates.* Similiter Julianus Juriſconſultus; qvi Conſul, qvi Urbi Præfectus; dicitur ὁ κράτιστος Imperatori Juſtiniano in Præfatione Digeſtorum ad Magnum Senatum §. 18. Ita Feſtus & Felix propter eorum dignitatem in Actibus Apoſtolorum κράτιστοι appellantur: qvod rectè Hugo Grotius noſter obſervabat. Minùs rectè Janſſenius ille ὁ περιβόητος, capite 21. libri cui Titulus *Mars Gallicus;* nam Cornelii Janſſenii, Epiſcopi Iprenſis, eſſe hunc fœtum certò ſcimus; ſic vocatos ab Apoſtolo exiſtimavit, ut potiùs qvid eſſe deberent, qvàm qvid eſſent, elogii ſplendore monerentur. Nam & ita Theophilum Lucas, Fundanum Plutarchus, Joſephus Epaphroditum, Diognetum Juſtinus appellant. Ut fortaſſè; qvæ eſt Bertrandi obſervatio; non malè Vetus Interpres Modeſtini in ſuprà citatis capitibus, Tit. de Excuſationibus tutorum, κράτιστον, *nobilem,* & *nobiliſſimum* fuerit interpretatus: qvamqvam eum eo nomine ab Antonio Auguſtino video reprehendi.

De Pegaſo Juriſconſulto, & unde ei hoc nomen.

CAPUT XVII.

PEGASUS Juriſconſu'tus, cui hoc caput deſtinavimus, ſub Veſpaſiano Imperatore fuit

Præ-

Præfectus Urbi. Pomponius lege 2. §. ultimo D. de Origine Juris: *Caſſio Cælius Sabinus ſucceſſit, qvi plurimum temporibus Veſpaſiani potuit: Proculo Pegaſus, qvi temporibus Veſpaſiani Præfectus Urbi fuit.* Idem teſtificatur Juvenalis Satirâ 4. ubi Pegaſum laudat à vitæ integritate:

—— raptâ properabat abollâ
Pegaſus, attonitæ poſitus modò Villicus Urbi.
Anne aliud tunc Præfecti? qvorum optimus, atqve
Interpres Legum ſanctisſimus, omnia qvamqvam
Temporibus diris tractanda putabat inermi
Juſtitiâ.

Villicus Urbi. id eſt, *Urbi Præpoſitus.* τὸ *Villicus*, primariò dictum de villæ Præpoſito. Varro libro 1. de Re Ruſtica: *Villicus, agri colendi causâ conſtitutus: atqve appellatus à* villa: *qvòd ab eo in eam convehuntur fructus* & *evehuntur, cùm veneunt.* Sed & poſtea qvemvis præpoſitum, aut procuratorem, diſpenſatoremqve, ita vocarunt. Inde VILLICUS ALIMENTORUM, & VILLICUS AB ALIMENTIS, & VILLICUS A PLUMBO, in antiqvis Lapidibus. Et VILLICUS ÆRARI, apud Tibullum:

Villicus ÆrarI qvondam, nunc cultor agelli:

ſi modò Tibulli eſt hoc epigramma; qvod legitur in Lapide Patavino. Qvare Claudius Salma-

ſius, verè & propriè, non ſatiricè, Villicum Urbi à Poëta vocatum Pegaſum, exiſtimabat in Notis ad Lampridium. Sed fruſtra id exiſtimabat vir ille undecumqve doctiſſimus. Satiricè ita dictum Pegaſum à Juvenale, patet ex his verbis, *attonitæ poſitus modò Villicus Urbi. Anne aliud tunc Præfecti?* Id eſt, *anne aliud tunc erant Romæ Præfecti, qvàm Villici: qvàm Procuratores, aut Diſpenſatores?* Fuit & Conſul Pegaſus: eoqve Conſule factum Senatusconſultum, qvod de ejus nomine *Pegaſianum* vocatum. Juſtinianus in Inſtitutionibus, titulo de Fideicommiſſariis hereditatibus: *Poſtea Veſpaſiani Auguſti temporibus, Pegaſo & Pugione Conſulibus, Senatus cenſuit, ut ei qvi rogatus eſſet hereditatem reſtituere, perinde liceret qvartam partem retinere, atqve ex Lege Falcidia ex legatis retinere conceditur.* Adde Scholiaſtem Juvenalis ad ſuprà memoratos verſus: ubi & ejus natales, & nominis cauſam nos docet. *Pegaſus*, inqvit, *Trierarchi filius; ex cujus liburnæ paraſemo nomen accepit; Juris ſtudio gloriam memoriæ meruit: ut* liber *vulgò, non* homo *diceretur. Hinc functus omni honore, cùm provinciis pluribus præfuiſſet, Urbis curam adminiſtravit. Hinc eſt Pegaſianum; ſcilicet Jus, qvòd Juriſperitus fuerat.* Obiter hîc obſervandum, *Jus Pegaſianum* dixiſſe Juvenalis Scholiaſtem, qvo modo *Jus Papinianum* dixit Paulus lege 144. de Verborum ſignificatione; & *Jus Flaminianum* ac *Jus Papirianum* Pomponius, lege 2. de

de Origine Juris. Ceterùm, de Senatuſconſulto Pegâſiano videndus Contius lib. 2. Lectionum, cap. 4. τριήραρχος autem, ſive *Trierarchus*; qvod poſtremum vocabulum legitur in lege 46. D. ad Senatuſconſultum Trebellianum, & in lege unica D. de Bonorum poſſeſſione; propriè eſt, qvi navi triremi præpoſitus eſt: ſed & de eo qvi qvadriremi, vel qvinqveremi; & generaliter de Navarcho qvolibet uſurpatur, ut veriſſimè magnus magiſter Obſervationum libro 26. capite 2. adnotabat. Eſt verò παράσημον, inſigne navis, à qvo navibus nomen imponi ſolitum, ut, præter ceteros, teſtatur Naſo:

Eſt mihi, ſitqve precor flavæ tutela Minervæ
Navis, & à picta caſſide nomen habet.

Qva de re qvi plura volet, adeat Joſephum Scaligerum in Caſtigationibus ad Feſtum pag. 59. & lib. VII. contra Robertum Titium cap. 5. & in Animadverſionibus ad Euſebii Chronicum: item Seldenum libro 2. de Diis Syris cap. 16. Igitur cùm liburnæ Trierarchi illius ſcalptus, aut pictus eſſet Pegaſus, *Pegaſus* liburna illa appellabatur, à qvo & Trierarchi filius poſtea *Pegaſus* appellari cœpit. Hæc eſt mens Scholiaſtæ Juvenalis. A *Pegaſo* factum eſt *Pegaſius*: qvod nomen legitur apud Apollinarem Sidonium libro 2. Epiſtolarum, epiſt. 6. *A Pegaſius*, *Pegaſianus*.

Pro Advocati facundia honorarium æſtimari debere.

CAPUT XVIII.

IN honorariis Advocatorum ita Judicem verſari debere, ut pro modo litis, proqve Advocati facundia æſtimationem adhibeat: licitam autem qvantitatem intelligi pro ſingulis cauſis uſqve ad centum aureos; ſcripſit Ulpianus in lege 1. de Extraordinariis cognitionibus. Scilicet inter Advocatos longa eſt differentia, & ingenii, & naturæ, & doctrinæ, & inſtitutionis: qvod de artificibus ſcripſit Ulpianus leg. 31. de Solutionibus. Huc facit hiſtoria, qvam ad Regulas Cancellariæ de Veriſimili Notitia numero 58. de Mareſcallo, Advocato Pariſienſi, recitat Carolus Molinæus, vir cùm Uſus, tum Juris peritiſſimus. Eam; qvia lepida eſt; hîc referre non pigebit: referam autem verbis Molinæi, ut major mihi habeatur fides: qvamqvam Molinæi oratio & ſalebroſa eſt & incondita nimis, ut de ea verè Cujacius lib. Obſervationum XVI. cap. 18. pronuntiavit: *Ceterùm, ut obiter, velut ab inferis, memoriam & honorem veri Auctoris Gloſſarum dictæ Pragmaticæ vindicem, non fuit, ut vulgò putant,* Coſmas Guimier, *ſed præſtantior alius, cognomine* Maréchal, *doctiſſimus & experientiſſimus Advocatus in hoc Senatu, tempore Caroli VII. Ludovici XI. & Caroli VIII. qvi ob breves qvasdam, ſed eruditas, Ra-*

Rationes Juris, qvas Salvationes *vocant, cùm imperitus Clientulus impar ſalarium offerret, honeſtè renuit: dicens, ſe tantùm id accepturum, qvod ob id in caſum victoriæ taxaretur. Cùm autem Clientulus victoriam obtinuiſſet, & in taxandis expenſis litis de hoc articulo ad Senatum referretur, taxatæ ſunt ei* LX. *libræ Pariſienſes; habita ratione, non ad brevem, ſed ad doctam & reſolutoriam ſcripturam, modumqve litis, & eminentem ſcientiam Advocati. Et fuit ſplendidum, & pro conſvetudine rarisſimum honorarium.* Sed harum Gloſſarum, ut hoc dicam ἐν παρόδῳ, Guimerium auctorem fuiſſe, pluribus oſtendit contra Molinæum Franciſcus Pinſonus, Patronus Pariſienſis in Notis ad Pragmaticam Sanctionem, doctis, Jupiter! & laborioſis.

Meminit hujus Obſervationis Fridericus Brummerus, Lipſienſis, magno Juriſprudentiæ damno, dum Galliâ Italiam petebat, aqvis ſubmerſus. *Qvòd ſi tamen Advocatus petere malit honorarium, faciat id per officium Judicis, qvod ei à legibus in hoc datum eſt. Sic enim & fructum bonæ mentis, omnium jucundisſimum, & proximum huic honeſtæ exiſtimationis, cui probi & boni viri ſtudent: immo & operæ ſuæ multò uberiorem aliqvando feret, qvàm forſitan à Cliente tuliſſet. Judex enim æqvus & bonus Advocati facundiam & eruditionem longè alia qvàm imperitus Cliens æſtimatione metitur. Qvò pertinet hiſtoria lepida, qvam è Carolo Molinæo, Advocato Pariſienſi, de Ma-*

Mareſcallo, Advocato qvoqve Pariſienſi, verbis Molinæi refert doctrinæ juxtà ac morum elegantiâ præſtantiſſimus Vir, Ægidius Menagius, in Amœnitatibus Juris, capite 18. inqvit ille in Commentario ad Legem Cinciam, capite undecimo.

Contra Hugonem Grotium defenſa lectio legis 77. D. de legatis 2.

CAPUT XIX.

SCRIPTUM eſt apud Papinianum in l. 77. §. 4. D. de legatis 2. *Hereditatem filius cùm moreretur, filiis ſuis, vel cui ex his voluiſſet, reſtituere fuerat rogatus.* Magnus ille Grotius, in Sparſione Florum, ad legem *ex facto* D. ad Senatuſconſultum Trebellianum, legendum exiſtimabat, *Hereditatem Ofilius cùm moreretur.* Similiter in his Valerii Maximi verbis, librò VII. cap. 8. *Qvàm certæ, qvàm etiam notæ inſaniæ Tuditanus! utpote qvi Populo nummos ſparſerit; togamqve, velut tragicam veſtem, in foro trahens, maximo cum hominum riſu conſpectus fuerit, ac multa his conſentanea fecerit. Teſtamento is filium inſtituit heredem: qvod Ti. Longus, ſangvine proximus, haſtæ judicio ſubvertere fruſtra conatus eſt. Magis enim Centumviri qvid ſcriptum eſſet in tabulis, qvàm qvis eas ſcripſiſſet, conſiderandum exiſtimave-*

ve-

verunt: pro *teſtamento is filium,* legebat Lipſius *teſtamento Ofilium.* An ita ibi legendum, Marqvardo Gudio, qvi Valerio caſtigatiſſimo cum Notis eruditis brevi nos beabit, examinandum relinqvo. Interea hîc obſervo, nihil omnino mutandum in loco Papiniani. Filius; id eſt, heres; fuerat rogatus, &c. â patre ſcilicet, vel à matre. Similem ſpeciem, & fortè eamdem, refert Ulpianus l. 17. §. 5. Ad Senatuſconſultum Trebellianum. *Ex facto,* inqvit, *tractatum memini. Rogaverat qvædam mulier filium ſuum, ut ſi ſine liberis deceſſiſſet, reſtitueret hereditatem fratri ſuo,* &c. Et ſuprà: *Ex facto tractatum eſt, an per fideicommiſſum rogari qvis poſſit, ut aliqvem heredem faciat. Et Senatus cenſuit, rogari qvidem qvem, ut aliqvem heredem faciat, non poſſe: verùm videri per hoc rogaſſe, ut hereditatem ſuam ei reſtituat: id eſt, qvicqvid ex hereditate ſua conſeqvutus eſt, ut ei reſtitueret. Julianus qvoqve libro qvadrageſimo Digeſtorum fideicommiſſum tale valere ait: Fidei committo, ut hereditatem Titii reſtituas: cùm eſſet is, qvi rogatus eſt, à Titio heres inſtitutus.* Sed levia hæc ſunt.

Con-

Contra Cujacium defenſa lectio in l. Rerum mixtura 30. *D.de Uſurpationibus. Bertrandi ſententia rejecta. Alia nonnulla.*

CAPUT XX.

LABEO *libris Epiſtolarum ait: Si is, cui ad tegulorum vel columnarum uſucapionem decem dies ſupereſſent, in ædificium eas conjeciſſet, nihilominus eum uſucapturum, ſi ædificium poſſediſſet.* Ita ſcriptum eſt apud Pomponium Juriſconſultum lib. 30. ad Sabinum, in leg. 30. ſub titulo de Uſurpationibus & uſucapionibus. In qvibus verbis Cujacius, Commentario ad dictum Titulum, pro *Labeo* legabat *Jabolenus:* qvia Labeo in libris noſtris eſt Antiſtius Labeo, Princeps Proculeianæ ſectæ; qvem libros Epiſtolarum ſcripſiſſe, nuſqvam ſe legiſſe ait. Bertrandus, in Vita Juventii Celſi, nihil mutandum exiſtimabat: ſed Labeonem de Domitio interpretabatur: qvem & Juriſconſultum fuiſſe, & libros Epiſtolarum ſcripſiſſe contendebat, ex his verbis legis 28. D. Qvi teſtamenta facere poſſunt: *Domitius Labeo Celſo ſuo ſalutem: Qværo an teſtium numero habendus ſit is, qvi, cùm rogatus eſt ad teſtamentum ſcribendum, idem qvoqve cùm tabulas ſcripſiſſet, ſignaverit. JuBentius Celſus Labeoni ſuo ſalutem: Aut non intelligo qvid ſit de qvo me conſulueris; aut*

aut validè ſtulta eſt conſultatio tua : plus enim qvàm ridiculum eſt dubitare, an aliqvis jure teſtis adhibitus ſit, qvoniam idem & tabulas teſtamenti ſcripſerit. Ego qvoqve nihil mutandum exiſtimo : ſed longè alia de cauſa : ſcilicet, qvoniam adduci non poſſum ut credam, Domitium illum Labeonem fuiſſe Juriſconſultum, cujus, ut Juriſconſulti, meminit nemo veterum Scriptorum : nam à recentioribus ; Angelo Politiano, Cotta, Rivalio, Rutilio, Eberlino, aliis ; inter Juriſconſultos recenſetur. Qvin & ejus eſſe, qvæ Labeonis nomine, Tribonianus Digeſtis inſeruit, volebat Angelus Politianus, teſte Rutilio : nam in locum Politiani necdum incidi. Certè, qvòd Juventium Celſum conſuluerit, non inde ſeqvitur, eum protinus Juris Auctoribus annumerandum : qvamqvam Juris Auctores ſeſe invicem conſulebant : ut Proculum Atilicinus, leg. xI. de Pactis Dotalibus : & Paulum Rufinus, leg. 4. Qvibus ad libertatem proclamare non licet. Sed alii etiam eos conſulebant. Ita idem Celſus à Flavio Reſpecto, Prætore ; qvem Juris Auctorem nemo dixerit ; conſultus fuit, ut patet ex lege 3. de Minoribus. Ita Papinianus, à Favio Januario, leg. 94. de Solutionibus & liberationibus : & Paulus, à Numphidio, leg. 81. de Conditionibus & demonſtrationibus : itemqve à Neſennio Apollinari, l. 34. de Negotiis geſtis ; & Proculus, à Licinnio Lucuſta, L. 45. de legat. 2. & à Firmo, leg. 38. de Actionibus empti : & Ariſto, à Neratio Appiano, leg.

leg. 46. de Manumiſſis teſtamento. Neqve enim audiendus Bertrandus, qvi pro *Appiano* reſcribendum ibi vult *Priſco*: qva de re nos alibi. Bertrandum interim videſis in Vita Ariſtonis. Qvin & à femina conſultus fuit Celſus, leg. 18. de Jure codicillorum: cujus legis verba, qvia verbis dictæ legis 28. diſſimilia non ſunt, infrà ponere non gravabor: *Plotiana Celſo ſuo ſalutem*, &c. *Juventius Celſus Plotianæ ſalutem*, &c. Etiam Juriſconſultum non fuiſſe Labeonem illum apparet ex ſtulta & plus qvàm ridicula qvæſtione qvam Celſo propoſuit. Nec eum qvoqve Ant. Auguſtinus, vir ſingulari ſcientia, ſummo ingenio & ſummo judicio prædìtus, inter Juris Auctores repoſuit, ſed inter cives Romanos, qvos vocat. Eum vide in libro de Propriis nominibus Pandectarum, pag. 378. Sed ponamus Juriſconſultum fuiſſe, ſuppar fuerit omponio, aut etiam eo junior, ut mox oſtendemus. Veriſimile autem non eſt, Pomponium, ſummum Juris auctorem, tam levis Juriſconſulti, tamqve ignobilis, ſibiqve συγχρόνου, aut etiam ſe junioris, auctoritate uti voluiſſe. Domitium Labeonem æqvalem fuiſſe Pomponii, aut etiam eo juniorem, qvod promiſimus, nunc oſtendendum. Celſus filius, (de eo enim accipienda videtur dicta lex 28. nam qvæ in pandectis Juventio Celſo tribuuntur fragmenta, ea omnia ad filium ab Antonio Auguſtino & à Pancirolo, non ad patrem, referuntur.) Celſus, inqvam, filius vixit ſub Hadriano. Pomponius leg. 2. de Origine Ju-

Juris: *Caſſio Cœlius Sabinus ſucceſſit, qvi plurimum temporibus Veſpaſiani potuit. Proculo, Pegaſus, qvi temporibus Veſpaſiani Præfectus Urbi fuit. Cœlio Sabino ſucceſſit Priſcus JaVolenus; Pegaſo Celſus; patri Celſo Celſus filius, & Priſcus Neratius; qvi utriqve Conſules fuerunt: Celſus qvidem & iterum.* Spartianus in Hadriano: *Cùm judicaret, in conſilio habuit non amicos ſuos, aut comites ſolùm, ſed Juriſconſultos, & præcipuè Juventium Celſum, Salvium Julianum, Neratium Priſcum, alioſqve: qvos tamen omnis Senatus probaſſet.* Ita enim ibi legendum, qvemadmodum Cuſpinianus, Caſaubonus & Pancirolus emendârunt: non, ut vulgò legitur, *Julium Celſum.* Sed & tempora Antonini Pii attigit, ſub qvo Promagiſter Scrinii fuit, ut diſcimus ex ſubſcriptione libelli, apud Alberinos Romæ reperti; qvem, præter Parrhaſium, Rutilium, Briſſonium, profert Fabritius lib. I. Antiqvitatum, & Bertrandus in Vita Celſi. At verò temporibus Celſi vixiſſe Domitium Labeonem apparet ex eorum ἀμοιβαίαις Epiſtolis. Sed poſito qvòd Juriſconſultus fuerit; junior Celſo, qvandoqvidem eum conſulebat, veroſimiliter fuit. Jam Pomponium floruiſſe ſaltem ſub Pio, conſtat ex eo qvòd in lege 2. de Origine Juris; ubi de ſucceſſione Juriſconſultorum agit; Julianum ultimum recenſet: item ex eo qvòd legitur in lege 64. §. 9. D. Pro ſocio: *& ait Julianus Sextum Pomponium referre, Sabinum reſpondentem:* Julianus enim, qvem ultimum re-

cenſet Pomponius, & qvi Pomponium teſtem adducit, Edictum Perpetuum condidit ſub Hadriano. Scio ampliſſimum Bertrandum, in Vita Pomponii, in ſuperioribus verbis legendum exiſtimare; *& ait Pomponius Sextus Julianum referre, Sabinum,* &c. At verò, in Vita Pedii, (nam ſibi ipſe non conſtat) legendum ait, *& ait Julianus Sextum Pedium.* Sed fruſtra ſic ibi legendum exiſtimat Vir ille ampliſſimus, ut pluribus, in Vita Pomponii, oſtendemus: nunc monuiſſe contenti, libros xxxv. ad Sabinum ſcripſiſſe Pomponium: ut veriſimilius ſit, qvod in dicta lege 64. dicitur de Sabino, id Pomponium retuliſſe, qvàm Julianum, qvi ad Sabinum nullos libros ſcripſit. Nec ſum neſcius Ant. Auguſtinum in libro de Propriis Nominibus Pandectarum duos fuiſſe Pomponios Juriſconſultos exiſtimaſſe, qvoniam in lege 41. de Hered. inſtituendis, qvæ deſumpta eſt ex libro xii. Variarum Lectionum Pomponii, teſtis laudatur ipſe Pomponius. Sed in eo fallitur vir doctus; qvod alibi oſtendimus.

Ad Labeonem ut redeam, pluribus argumentis probaſſe mihi videor contra Bertrandum, Labeonem, cujus meminit Pomponius in lege 30. de Uſurpationibus & uſucapionibus, non eſſe Domitium Labeonem, qvi Juventium Celſum conſuluit. An eſſe non poſſit Antiſtius Labeo, qvemadmodum putat Cujacius, videamus. Ego ipſiſſimum eſſe non crediderim ſolùm, ſed etiam conten-

tenderim. Primùm, Labeo in libris noſtris; ut rectè id Cujacius; eſt Antiſtius Labeo, Princeps Proculeianæ familiæ. Deinde, ab eodem Pomponio in iisdem libris ad Sabinum, in qvæſtione non omnino abſimili, citatur idem Antiſtius, l.32. §.2. D. eodem Tit. de Uſurpationibus & uſucapionibus. Citatur & à Paulo; nec ſemel; l. 4. D. eodem. Citatur & l.3. §.5. & 17. de Acqvirenda vel omittenda hereditate, ab eodem Paulo. Item à Javoleno l.51. eodem Titulo, & ab Ulpiano l. 6. §.1. etiam eodem Tit. & l. 3. §.1. de Bonorum poſſeſſionibus: in qvibus locis, cùm de acqvirenda vel omittenda poſſeſſione agatur, inde apparet qvæſtiones de Poſſeſſione tractaſſe Labeonem Antiſtium. Præterea, hæc Pomponii verba, *Labeo libris Epiſtularum ait*, deſumpta ſunt; qvod jam monuimus; ex ejus Libris ad Sabinum; in qvibus cùm Pomponius Notas ad Sabinum, Principem Sabinianorum, ſcriberet, veriſimile eſt in his qvoqve qvid ſentirent Proculeiani, qvorum Princeps Labeo, non omiſiſſe. Addo; qvod ſuprà obſervatum; Antonium Auguſtinum, libro de Propriis Nominibus Pandectarum, Domitium Labeonem inter cives Romanos, non inter Juriſperitos, retuliſſe. Verùm, inqvit Cujacius, Epiſtolarum libros Antiſtium Labeonem ſcripſiſſe, nuſqvam legi. An non, qvæſo, ſatis eſt hoc loci id ſcriptum fuiſſe à Pomponio? Multa eſſe in libris Juris, ut libros ceteros taceam, ſingularia, atqve ut Grammatici Græci loqvi amant, μονήρη,

ſive ἅπαξ εἰρημένα, (qvo titulo librum audio ſcripſiſſe Samuelem Bochartum) qvis neſcit? Num ipſe Cujacius libro Obſervationum XI. cap. 38. multos Inſtitutionum Juſtiniani locos ſingulares collegit? Pauli librum ſingularem de Injuriis, ſolus Licinius Rufinus, auctor Collationis Legum Moſaicarum, memoravit: Ofilii librum ad Atticum, ſolus Gaius, l. 234. de Verborum ſignificatione: in Edicto Prætoris Urbani titulum fuiſſe de Prædiatoribus, ſolus idem Gaius teſtatur, l. 54. de Jure Dotium. Sed ut de ſolo Antiſtio Labeone verba faciam, ejus librorum de Diis Animalibus, unus Servius meminit: ejus librorum de Diſciplinis Etruſcis, unus Fulgentius: ejus Reſponſorum, unus Ulpianus: ejus Commentariorum Juris Pontificii, ſolus Feſtus: ejus Commentariorum ad XII. Tabulas, ſolus Gellius. Obiter hîc obſervandum, duos fuiſſe Antiſtios Labeones Juriſconſultos; patrem & filium; & incertum eſſe, ad qvem hi libri referri debeant. Locus autem Servii, ſi qvis id ſcire velit, eſt in 3. Æneidos; ad τὸ QVO PRINCIPE, verſu 168. locus Fulgentii, in verbo *manuales*: locus Ulpiani, in Collatione Legum Moſaicarum & Romanarum, Tit. de Incendiariis: locus Feſti, in voce *ſiſtere*: ubi eorum librum decimum qvintum citat: locus Gellii, libro I. cap. 12. An verò propterea Antiſtium Labeonem de Diis Animalibus, de Diſciplinis Etruſcis, Reſponſorum Libros, Commentarios Juris Pontificii, Commentarios ad XII. Tabu-

las ſcripſiſſe, dubitabimus? Sed & illum Epiſtolarum libros ſcripſiſſe, niſi vehementer fallor, ex aliis Auctorum noſtrorum locis non obſcurè colligi poteſt. Ulpiani verba hæc ſunt in dicta lege 3. de Bonorum poſſeſſione: *Hereditatis autem, bonorumve poſſeſſio, ut Labeo reſcribit, non uti rerum poſſesſio accipienda eſt.* Hoc verbum *reſcribit*, id per Epiſtolam conſulenti Labeonem reſcripſiſſe, ſignificat. Præterea, Labeo libro XV. Reſponſorum citatur ab Ulpiano apud Auctorem Collationis Legum Moſaicarum & Romanarum, dicto loco: qvi Libri Reſponſorum, etiam Libri Epiſtolarum vocari non incommodè poſſint: qvemadmodum Reſponſa Summorum Pontificum Epiſtolæ Decretales appellantur. *Neratius libro qvarto epiſtolarum Marcello fratri ſuo reſpondit;* verba ſunt Ulpiani in l. 12. de Inſtructo vel Inſtrumento legato. Ante Auguſtum qvidem, ut veriſſimè Maranus in Commentario 2. de Æqvitate, ſive Juſtitia, obſervabat, Juris Auctores Reſponſa verbo potiùs qvàm ſcripto edebant. Atqve hinc eſt, qvòd *ſcriptum* & *reſponſa* opponuntur à Pomponio in lege 2. §. 38. D. de Origine Juris. *Poſt hos*, inqvit, *fuit Tiberius Coruncanius, ut dixi, qvi primus profiteri cœpit: cujus tamen Scriptum nullum exſtat, ſed Reſponſa complura, & Memorabilia ejus fuerunt.* Hinc eſſe etiam idem Maranus obſervabat, qvòd Conſultores ſoliti eſſent teſtes adhibere, & in teſtationem redigere qvod ſibi à Juriſconſultis reſpon-

ſum fuiſſet, ut de eo conſtaret. Qvem morem indicant hæc Pomponii verba in dicta lege 2. §. 47. *Et, ut obiter ſciamus, ante tempora Auguſti publicè reſpondendi jus non à Principibus dabatur: ſed qvi fiduciam ſuorum ſtudiorum habebant, Conſulentibus reſpondebant. Neqve reſponſa utiqve ſignata dabant: ſed plerumqve Judicibus ipſi ſcribebant, aut teſtabantur, qvi illos conſulebant.* At poſt Auguſtum, ſcripto fere ſemper Reſponſa dabant: atqve adeo ſignata, id eſt, anulo obſignata. Inde *reſcribere* de Juriſconſultis paſſim in libris noſtris: (qvod etiam Cujacius ad legem 2. de Origine Juris annotavit) ut in lege 44. D. de Re judicata: *Scævola lib. 5. Reſponſorum*, &c. *reſcripſit*. Item, in Inſtitutionibus Juſtiniani, Tit. de Excuſationibus Tutorum, §. 3. *ut Papinianus libro qvinto Reſponſorum reſcripſit*. Et §. 10. Tit. de Rerum diviſione: *ut & Papinianus reſcripſit.* Vice verſa, cùm per Epiſtolam reſcribebant Juriſconſulti, *reſpondere* etiam dicebantur. Ita in lege XI. qvæ eſt Proculi, ex libro Epiſtolarum ejus undecimo, D. de Pactis dotalibus: *Atilicinus Proculo ſuo ſalutem. Cùm inter virum & uxorem*, &c. *Proculus reſpondit.* Ut Reſponſorum libri Labeonis non diverſi videantur ab ejus libris Epiſtolarum. Poſſint & Qvæſtionum libri, *libri Epiſtolarum*, ſive *Qvæſita per Epiſtolas*, nuncupari: qvâ de re nos qvoqve infra cap. XXIII. Juriſconſulti enim ad qvæſita reſpondebant per epiſtolas. Paulus libro 21. Qvæſtionum, leg. 81. de Conditionibus

bus & demonſtrationibus: *Julius Paulus Numphidio. Quæſiſti*, &c. His qvoqve argumentis probaſſe mihi videor adversùs Cujacium, Labeonis nomen in dicta lege 30. titulo de Uſurpationibus & uſucapionibus, & retineri poſſe, & de Labeone Antiſtio accipi debere.

Supereſt, ut Bernardino Rutilio reſpondeam, qvi duos Labeones Juriſconſultos; Antiſtium ſcilicet & Domitium; fuiſſe dicit; qvia in lege 39. & in lege 40. de Conditionibus & demonſtrationibus, à Labeone citatur Labeo. Rutilii verba hæc ſunt, in Vita Domitii Labeonis: *Domitius Labeo Hadriani temporibus floruiſſe dicitur; & libros Epitomarum unum, Epiſtolarum complures, ab eo relictos: unde ea ſint omnia qvæ Tribunianus ſuis Digeſtis inſeruit; non ab Antiſtio. Qvem Politiani errorem; repetitum, ut pleráqve, à Cotta; Rivalius, Allobrox, non abſurdè coarguit. Cujus ſententiam ut probem, facit à Labeone citata ſæpe Labeonis in legibus auctoritas: l. 39. & 40. de Conditionibus & demonſtrationibus: ſic enim malo accipi, qvàm ut mihi qvoqve ipſi aliqvando placuit, patrem à filio laudari: qvos ambos ſuprà memoravimus.* Falſum eſt omnino in dictis legibus Labeonem à Labeone in teſtimonium adduci. Sunt hæ leges Jaboleni, ex libris Poſteriorum Labeonis: ſcripſerat autem Jabolenus Notas in libros Poſteriorum Antiſtii Labeonis. Conſtat tamen; qvod jam monuimus; duos fuiſſe Labeones Juriſconſultos; Antiſtium Labeonem, de qvo

paſſim in Digeſtis; & ejus patrem, de qvo Pomponius in lege 2. de Origine Juris.

De Prægnantis, capitali judicio damnatæ, pœna differenda.

CAPUT XXI.

LEGIBUS Romanis, prægnantis mulieris, qvæ capitali judicio damnata erat, pœna differebatur, qvoad peperiſſet. Paulus lib. 1. Sententiarum Tit. XII. 5. *Prægnantes neqve torqveri, neqve damnari, niſi poſt editum partum, poſſunt.* Ulpianus l. 18. de Statu Hominum: *Imperator Hadrianus Publicio Marcello reſcripſit, liberam, qvæ prægnas ultimo ſupplicio damnata eſt, liberum parere: ſed ſolitum eſſe ſervari eam dum partum ederet.* Et l. 3. de Pœnis: *Prægnatis mulieris conſumendæ damnatæ* (meliùs legeretur *damnatæ conſumendæ*) *pœna differtur qvoad pariat. Ego qvidem, & ne qvæſtio de ea habeatur, ſcio obſervari, qvamdiu prægnas eſt.* Clemens Alexandrinus στρωματέων libro ſecundo: ἐντεῦθεν καὶ Ῥωμαῖοι, εἰ καί τις ἔγκυος καταδικασθείη τὴν ἐπὶ θανάτῳ, οὐ πρότερον ἐῶσιν ὑπέχειν τὴν τιμωρίαν, πρὶν ἢ ἐκτεκεῖν. *Hinc etiam Romani, ſi qva mulier prægnans fuerit damnata capitis, non priùs permittunt ut ſupplicium ſubeat, qvàm pepererit.* Johannes Chryſoſtomus Tom. I. Homil. v. de Pœnitentia: καὶ γὰρ, ὥς φασιν οἱ τῶν νό-

νόμων τῶν κοινῶν ἔμπειροι, καὶ ὡς οἱ Ῥωμαίων παραγγελεύονται νόμοι, τὴν κυοφοροῦσαν, εἴ ποτε περιπέσοι πλώματι θανάτου δίκην ἐπάγοντι, μὴ πρότερον ἀναιρεῖσθαι, πρὶν ἂν τέκη τὸ κυοφορούμενον. καὶ μάλα εἰκότως· οὐ γὰρ ἐδικαίωσαν οἱ καλῶς τεθεικότες τοὺς νόμους, συναναφανισθῆναι τὸ ἀναμάρτητον τῇ ἁμαρτησάσῃ. *Nam adſtruunt, & qvi de legibus publicis diſputant, atque Romanorum mandant leges, prægnantem; ſi qvando contigerit mortis pœna damnari; non priùs qvàm pepererit, necari: & probè qvidem. Neqve enim juſtè Legumlatores judicaſſent, cum peccatrice innoxium ſimul fœtum tolli.* Qvintilianus Declamatione 277. cui titulus, *Prægnans adultera: Supplicia prægnantium Lex differri in diem partus jubet.* Acta Paſſionis Sanctarum Perpetuæ & Felicitatis: *Circa Felicitatem verò & illi gratia Domini ejuſmodi contigit. Cùm octo jam menſes ſuum ventrem haberet; nam prægnans fuerat apprehenſa; inſtante ſpectaculi die in magno erat luctu, ne propter ventrem differretur: qvia non licet prægnantes pœnæ repræſentari.* Idem ſtatutum fuit & Legibus Atticis. Ælianus Variæ Hiſtor. libro v. cap. 18. ἡ ἐξ Ἀρείου πάγου βουλὴ, ἐπεὶ γυναῖκα φαρμακίδα συνέλαβον, καὶ ἔμελλον θανατώσειν, οὐ πρῶτον αὐτὴν ἀπέκτειναν, πρὶν ἢ ἀπεκύησεν. ὅτε γὰρ τὸ συλληφθὲν ἔκυε, τὸ ἀναίτιον οὖν βρέφος ἀναλύοντες τῆς καταδίκης, τὴν αἰτίαν μόνην ἐδικαίωσαν τῷ θανάτῳ. *Judices Areopagitæ, cùm veneficam mulierem de-*

deprehendiſſent, & eam morti tradere vellent; non priùs ipſam interemerunt, qvàm partu liberaretur. poſtqvam verò peperit qvod conceperat, ſolventes à damnatione innocentem infantem, eam qvæ commeruerat ſupplicium, ſolam morte multarunt. Et legibus Ægyptiorum, à qvibus id Græcos accepiſſe teſtatur Plutarchus in libro de His qvi ſerò à Numine puniuntur: τὸν δ' ἐν Αἰγύπτῳ νόμον ἆρ' οὐκ εἰκότως ὑμῖν ἀπογράψασθαι δοκοῦσιν ἔνιοι τῶν Ἑλλήνων, ὃς κελεύει τὴν ἔγκυον, ἂν ἁλῷ θανάτου, μέχρι τέκῃ, φυλάττειν. *Legem autem Ægyptiam, nonne videntur rectè qvidam Græcorum deſcripſiſſe, qvæ jubet gravidam, ſi morti fuerit damnata, aſſervari donec pariat.* Et Diodorus Siculus lib. 1. ubi de Ægyptiis. τῶν δὲ γυναικῶν τῶν καταδικασθεισῶν θανάτῳ, τὰς ἐγκύους μὴ θανατοῦσθαι, πρὶν ἂν τέκωσι. καὶ τοῦτο τὸ νόμιμον πολλοὶ καὶ τῶν Ἑλλήνων κατεδέξαντο, ἡγούμενοι παντελῶς ἄδικον εἶναι, τὸ μηδὲν ἀδικῆσαν τῷ ἀδικήσαντι τῆς αὐτῆς μετέχειν τιμωρίας, καὶ παρανομήματος ἑνὸς γινομένου, παρὰ δυοῖν λαμβάνειν τὸ πρόστιμον. πρὸς δὲ τούτοις, κατὰ προαίρεσιν πονηρὰν ἐκτελεσθέντος τοῦ ἀδικήματος, τὸ μηδεμίαν πῶς σύνεσιν ἔχον, ὑπὸ τὴν ὁμοίαν ἄγειν κόλασιν. τὸ δὲ πάντων μέγιστον, ὅτι ταῖς κυούσαις ἰδίᾳ τῆς αἰτίας ἐπενηνεγμένης, οὐδαμῶς προσήκει τὸ κοινὸν πατρὸς καὶ μητρὸς τέκνον ἀναιρεῖσθαι. ὁπίσης γὰρ ἄν τις φαύλους διαλάβοι κριτὰς τούς τε τὸν ἔνοχον τοῦ φόνου σώζοντας, καὶ τοὺς μηδὲν ὅλως ἀδικήσαντας ἀναι-

ροῦν-

ρεῦτας. Prægnantes ad mortem condemnatas ante partum non interimebant. Qvam legem multi Græcorum receperunt, iniqvum exiſtimantes, qvod nihil deliqviſſet, idem cum malefico ſupplicium perpeti; & ob unius facinus à duobus pœnam exigi. Ad hæc, cùm maligno ſcelus conſilio peractum eſſet, eidem ſupplicio non intelligentem nondum ſubjici: &, qvod omnium maximum, neqvaqvam convenire, ut cùm gravida tantùm rea peragatur, fœtus tam patri qvàm matri communis, vitâ multetur: quandoqvidem non magis improbentur Judices qvi cædis reum ſervant, qvàm qvi inſontes è medio tollunt. Qvin & ſervari debet mulier prægnans damnata, etiam ſi prægnans ſit unius diei. Immo & ſi prægnans in ipſo carcere facta ſit, ut ad dictam legem 3. notat Dionyſius Gothofredus: qvòd ſua ætate accidiſſe, à Guillelmo Menagio, patre meo, audivi. Memini ſapientiſſimum & eruditiſſimum ſenem, dum mihi adoleſcenti Pauli & Ulpiani ſuprà citatos locos exponeret, narrare, prægnantem mulierem ultimo ſupplicio damnatam apud Andes noſtros, ſervatam fuiſſe qvoad peperiſſet: poſt editum partum, iterum gravidam factam in carcere, iterumqve ſervatam qvoad ſecundum partum edidiſſet. Sed neqve prægnans defuncta antè humanda, qvàm ei partus excidatur. Marcellus leg. 2. de Mortuo inferendo: *Negat Lex Regia mulierem, qvæ prægnans mortua ſit, humari, anteqvam partus ei excidatur: qvi contrà fecerit, ſpem animantis*

cum

cum gravida peremiſſe videtur. Poſt hæc, qvis morem Ebræorum non abhorreat, apud qvos prægnantes adulteræ, ſtatim atqve damnatæ erant, ſupplicio afficiebantur: infante priùs in ventre matris occiſo: niſi fortè ſederent ſuper ſellam Parturientis, ut loqvuntur Ebræi. hoc eſt, niſi, cùm damnabantur, in ipſis eſſent partus doloribus. Id legere eſt in Talmude, Cod. Heracin cap. 1. Sed hunc morem in uſu apud Ebræos non fuiſſe Philonis Judæi temporibus, colligere eſt ex eo, qvod in libello περὶ φιλανθρωπίας ipſe ait, legem Moſis fœta animantia à Templo arcere; neqve ea mactari permittere, priuſqvam pepererint. *ἀλλ' ὅγε νόμος ἔξω περιῤῥαντηρίων ἐλαύνει· καὶ ὅσα τῶν ζώων κυοφορεῖ, μὴ ἐπιτρέπων, ἄχρις ἂν ἀποτέκῃ, σφαγιάζεσθαι, τὰ κατὰ γαστρὸς ἐν ἴσῳ τοῖς ἀποκυηθεῖσι λογιζόμενος.* & ex eo qvod ſubjungit: *συνιεῖν δέ μοι ὁρμηθέντες ἔνιοι τῶν νομοθετῶν, καὶ τὸν ἐπὶ κατακρίτοις γυναιξὶν εἰσηγήσασθαι λόγον, ὃς κελεύει τὰς ἐγκυούσας, αἳ ἄξια θανάτου δρῶσι, μὴ θανεῖν, μέχρις ἂν ἀποτέκωσι· ἵνα μὴ ἀναιρουμένων συναπόληται τὸ κατὰ γαστρός.* *Unde etiam qvidam Legumlatores de mulieribus capite damnatis legem conſtituiſſe videntur, qvæ vetat, prægnantes, ſi capitale crimen admiſerint, morte affici priuſqvam partum ediderint; ne cum illis fœtus eorum intereat:* illius enim moris hoc loci meminiſſet. His ſimilia habet Clemens Alexandrinus, loco laudato, ubi de Lege Moſis. *ἄντικρυς γοῦν καὶ*

ὅσα

ὅσα τῶν ζώων κυοφορεῖ, ὁ νόμος οὐκ ἐπιτρέπει, ἄχρις ἂν ἀποτέκῃ, σφαγιάζεσθαι, μακρόθεν ἐπισχὼν τὴν εὐχέρειαν τῶν εἰς ἄνθρωπον ἀδικούντων. οὕτω ἄχρι καὶ τῶν ἀλόγων ζώων τὸ ἐπιεικὲς ἀπέτεινεν· ἵνα ἐν τοῖς ἀνομογενέσι ἀσκήσαντες, πολλῇ τινὶ περιουσίᾳ φιλανθρωπίας ἐν τοῖς ὁμογενέσι χρησώμεθα. οἱ δὲ περιλακτίζοντες τὰς γαστέρας περὶ τῆς ἀποτέξεως ζώων τινῶν, ἵνα δὴ γάλακτι ἀνακεκραμμένην σάρκα θοινάζωνται, τάφον τῶν κυοφορουμένων, τὴν εἰς γένεσιν κτισθεῖσαν μήτραν πεποιήκασι· διαρρήδην τοῦ νομοθέτου κελεύοντος, Ἀλλ' οὐδὲ ἑψήσεις ἄρνα ἐν γάλακτι μητρὸς αὐτοῦ. μὴ γὰρ γινέσθω ἡ τοῦ ζῶντος τροφὴ ἥδυσμα τοῦ ἀναιρεθέντος ζώου, φησὶν, ἡ σάρξ· μηδὲ τὸ τῆς ζωῆς αἴτιον, συνεργὸν τῇ τοῦ σώματος καταναλώσει γινέσθω. *Apertè itaqve, qvæcumqve uterum gerunt animalia, ea lex non priùs mactari permittit, qvàm pepererint: eminus retardans hominum ad injuriam faciendam propenſionem. Ita vel uſqve ad bruta animantia extendit benignitatem, ut cùm eam in his qvæ ſunt diverſi generis, exercuerimus, longè majori humanitate utamur in his qvæ ſunt ejuſdem generis. Qvi autem in aliqvorum animantium ventres ante partum calces impingunt, ut contemperata lacte carne veſcantur, matricem, qvæ eſt creata ad generationem, faciunt ſepulcrum fœtus qvi geſtatur in utero, cùm lex apertè jubeat.* Sed neqve coqves agnum in lacte matris ſuæ. Non fiat enim, *inqvit*, id qvod eſt viventis nutrimentum,

tum, interempti animalis condimentum: Neqve qvod eſt vitæ cauſa, opem ferat ad conſumptionem corporis.

Mæcilius *pro* Cæcilius, *vel* Cæcilius *pro* Mæcilius. Cælius *pro* Cæcilius. Cæcilius *pro* Ælius, Cælius, & Cœlius. *Lex.* 14. *de Ædil. Edicto, & Gellius emendantur. Tentata emendatio in lege* 64. *de Donat. inter virum & ux.*

CAPUT XXII.

MÆCILIUS, pro *Cæcilius* ſcriptum videtur apud Calliſtratum leg. 15. titulo de Qvæſtionibus: vel *Cæcilius* pro *Mæcilius* apud Arcadium leg. 10 titulo eodem. *De minore qvattuordecim annis qvæſtio habenda non eſt, ut & Divus Pius Cæcilio Jubentiano reſcripſit*, inqvit Calliſtratus. At verò Arcadius: *De minore qvoqve qvattuordecim annis in caput alterius qvæſtionem habendam non eſſe, Divus Pius Mæcilio reſcripſit.* τὸ *Cæcilio* utrobiqve magis placet.

Contrà, apud Tranqvillum, in Vita Terentii, *Cæcilio* pro *Acilio* perperam legitur. *Scripſit Comœdias ſex: ex qvibus primam Andriam cùm Ædilibus daret, juſſus antè Cæcilio recitare. Ad cœnantem cùm veniſſet, dictus eſt, initium qvidem*

Fa-

Fabulæ; qvòd erat contemptiore veſtitu; ſubſellio juxta lectulum reſidens, legiſſe: poſt paucos verò verſus invitatus ut accumberet, cœnaſſe unà: deinde cetera percurriſſe, non ſine magna Cæcilii admiratione. Et apud Hieronymum in Chronico Euſebiano: Olymp. CLV. anno 3. *Publius Terentius Afer, Comœdiarum Scriptor, ob ingenium, formam, libertate donatus, in Arcadia moritur: qvi primam Andriam anteqvam Ædilibus venderet, Cæcilio multùm ſe miranti legit.* Anno Urbis 588. C. Sulpitio Gallo & M. Claudio Marcello Coſſ. Andria eſt acta, M. Fulvio, & M. Acilio Glabrione Ædilibus Curulibus: qvod rectè monuit Voſſius in libello de Poëtis Latinis, ubi de Terentio.

In Baſilicis libro 48. titulo 4. cap. 27. pag. 369. pro *Æmilio* ſcriptum fuiſſe *Mamilius*, rectè qvoqve Antonius Auguſtinus libro de Propriis Nominibus Pandectarum obſervabat. *γέγονε δόγμα συγκλήτου ἐπὶ Μαμιλίου Ἰούγκου, καὶ Ἰουλίου Σεβήρου, ὑπάτων.* Locus Pandectarum eſt in lege 28. de Fideicommiſſariis libertatibus.

Idem, ibidem, rectè etiam emendabat *Cælius* pro *Cæcilius* in his Ulpiani, l. 14. de Ædilitio Edicto: *Si nominatim morbus exceptus ſit, talis tamen morbus ſit, qvi omnibus potuit apparere: ut puta cæcus homo veniebat, aut qvi cicatricem evidentem & periculoſam habebat, vel in capite, vel in alia parte corporis, ejus nomine non teneri Cæcilius ait.* Cælius Sabinus librum de Edicto Ædilium

lium compoſuerat: atqve hinc eſt, qvòd Juris Auctores tam freqventer in titulo de Ædilitio Edicto Cælii auctoritate utuntur. Simili errore apud Gellium libro IV. cap. 2. pro *Cælius* legitur *Cæcilius. Cæcilius Sabinus in libro, qvem de Edicto Ædilium Curulium compoſuit, Labeonem refert*, &c.

Apud eumdem libro XVI. cap. 5. & apud Macrobium libro VI. capite 8. pro *Cæcilius Gallus* legendum qvoqve *Ælius Gallus*.

Similiter apud Athenæum libro ſexto extremo, pro Καικίλιος Τουβέρων, legi debere καὶ Αἴλιος Τουβέρων, rectè poſt Caſaubonum vidit Voſſius in Hiſtoricis Latinis, ubi de Tuberone. Locum Athenæi, qvia in eo Legis Fanniæ fit mentio, proferre non pigebit. Μούκιος γοῦν Σκευόλας, τρίτος ἐν Ῥώμῃ τὸν Φάνιον ἐτήρει νόμον, Ναύτιος Καικίλιος Τουβέρων, καὶ Ῥουτίλιος Ῥοῦφος, ὁ τὴν πάτριον ἱστορίαν γεγραφώς. ἐκέλευε δ' ὁ νόμος, τριῶν μὲν πλείονας τῶν ἔξω τῆς οἰκίας μὴ ὑποδέχεσθαι· κατ' ἀγορὰν δὲ, τῶν πέντε. τοῦτο δὲ, τρὶς τοῦ μηνὸς ἐγίνετο. *Romæ igitur Fannia lege Mutius Scævola, tertius, Nautius Cæcilius Tubero, & Rutilius Rufus qvi patriam hiſtoriam ſcripſit, adſtringi ſe voluerunt. Ea autem lege cautum erat, ne præter domeſticos, convivæ plures tribus exciperentur; diebus autem nundinarum qvinqve: & id ſingulis menſibus ter tantummodo fieret.* Etiam olim apud Spartianum in Hadriano, *Cæcilius* pro *Cælius* perperam legebatur: *Ciceroni Catonem,*

nem, Virgilio Ennium, Salluſtio Cæcilium prætulit. At verò pro Κεκιλίȣ legendum Κοιλίȣ apud Plutarchum in Ciceronis Vita: Κεκιλίȣ τȣ̃ ῥήτορος δεομένȣ παρδάλεις αὐτῷ πρός ἵνα θέαν εἰς Ρώμην ἐκ Κιλικίας ἀποστεῖλαι: ut ex his Ciceronis in epiſtola ad Cœlium, qvæ eſt undecima libri ſecundi, manifeſtò apparet: *De pantheris, per eos qvi venari ſolent, agitur mandato meo diligenter: ſed mira paucitas eſt: & eas qvæ ſunt, valde ajunt qveri, qvòd nihil cuiqvam inſidiarum in mea provincia, niſi ſibi fiat.* Similiter pro *Cæcilius* legendum videtur *Cælius* apud Jabolenum l. 64. de Donationibus inter virum & uxorem. *Sed verum eſt qvod & Proculus & Cæcilius putant, tunc verum eſſe divortium, & valere donationem divortii causâ factam, ſi aliæ nuptiæ inſecutæ ſunt.* Si enim verum eſt qvod exiſtimavit Cujacius Tractatu I. ad Africanum, ſtatim initio, & Obſervationum lib. VII. cap. 2. Cæcilium Juriſconſultum eumdem eſſe ac Africanum, mendoſus ſit is locus neceſſe eſt. Nam cùm hæc lex ſit Jaboleni, qvi ſub Trajano vixit, & præceptor fuit Juliani, ut pluribus infrà oſtendemus, certè in ea Africani mentio fieri non potuit, qvi ſcripſit Notas ad Julianum, qvem ejus præceptorem faciunt Cujacius, Antonius Auguſtinus, alii. His argumentis exiſtimabam olim legendum in dicta lege 64. vel *Caſſius*, vel *Caſcelius*: ſive potiùs *Cælius*. Sed an Cæcilius Juriſconſultus idem ſit ac Africanus, videamus.

De Sexto Cæcilio Juriſconſulto nonnulla. Alius videtur ab Africano, contrà qvàm Cujacio placuit. Bertrandus laudatur. Idem improbatur.

CAPUT XXIII.

VERBA Gellii hæc ſunt Noctium Atticarum libro XX. capite I. *Sextus Cæcilius in diſciplina Juris atqve Legibus Populi Romani noſcendis, interpretandiſqve ſcientiâ, uſu, auctoritateqve illuſtri fuit.* Hujus Sexti Cæcilii Juriſconſulti plurima mentio in Digeſtorum libris. Jacobus Cujacius, vir acerrimi judicii & doctrinæ ſingularis, Tractatu I. ad Africanum, ſtatim initio, & Obſervationum lib. VII. cap. 2. eumdem, ut ſuperiori capite dicebamus, eſſe exiſtimabat Sextum illum Cæcilium ac Africanum Juriſconſultum. Idem Guidoni Pancirolo videbatur. Atqve id ipſum, ſed dubitanter, ſcripſit Ant. Auguſtinus libro de Propriis Nominibus Pandectarum, vir & ipſe doctiſſimus, & judicii limatuli. Ut ita exiſtimaret Cujacius, movebatur lege 3. D. de Agnoſcendis liberis: ubi dicitur Julianum Sexto Cæcilio Africano reſpondiſſe, locum eſſe præjudicio, ſi qværatur an uxor ſit. Putabat ſcilicet vir ſummus, aut certè ſummo proximus, hæc de Africano Juriſconſulto accipienda: cùm, inqvit, & in lege 39. de Legatis primo, dicatur Africanus Julianum per Epiſtolam conſuluiſſe. At pace tanti

Vi-

Viri liceat dixiſſe, id non dicitur in dicta lege: ſed hoc tantùm, *Africanus libro XX. Epiſtolarum apud Julianum qværit.* Qvæ verba (qvod jam pridem Bertrandus in Vita Africani obſervavit) non eum habent ſenſum, ut Julianum Africanus per Epiſtolam conſuluerit: verùm, ut Africanus hoc ipſo in libro qvæſtionem à Juliano agitatam retulerit, & in ejus diſceptatione judicium adhibuerit ſuum. Nec diſplicet conjectura Bertrandi, exiſtimantis ſcriptum fuiſſe, *Africanus libro IX. Qvæſtionum apud Julianum qværit:* niſi potiùs dicamus, libros Qvæſtionum Africani & libros ejus Epiſtolarum, eoſdem fuiſſe qvod ſuprà cap. XX. de libris Qvæſtionum Labeonis, ejusqve Epiſtolarum libris obſervabamus: tum qvòd alibi librorum Epiſtolarum Africani, at cujus viri? mentio nulla exſtet, (qvos numero ſaltem viginti fuiſſe oportuit; ſiqvidem viceſimus ibi laudatur) tum qvia libri Qvæſtionum Africani ad Juliani ſcripta maximè ſpectaſſe videantur. Certè illius auctoritate in his utitur freqventer: adeo ut, cùm ita ſimpliciter ſcribit, (ſcribit autem ſæpiſſime) *ait, exiſtimavit, negavit, putavit, inqvit, reſpondit, placet, notat,* non de ſe, ſed de Juliano intelligere, veriſſimè præſtantiſſimus Cujacius exiſtimârit. Idem exiſtimaſſe obſervo & Græcos ad legem 15. de Statu liberis, in his Africani verbis: *mortuo herede, ſi ſtatu liber locupletiorem hereditatem tantâ pecuniâ, qvantam dare ſit juſſus, fecerit, ſtatim eum ad libertatem eſſe*

venturum EXISTIMAVIT: nam ad hoc poſtremum verbum *exiſtimavit,* ſcripſit Græcus Scholiaſtes lib. 48. Baſilicorum Tit. v. 12. *καὶ λέγει Ἰουλιανὸς, ὡς ἀναφέρει αὐτὸν ὁ Ἀφρικανὸς, παραχρῆμα ἐλευθερῶσαι τὸν οἰκέτην.* Ita ad legem 22. de Manumiſſis teſtamento, ubi ſimpliciter Africanus ſcripſerat *reſpondit,*eodem libro 48. Baſilicorum Tit. III. 23. Scholia habent, *ἀπεκρίνατο Ἰουλιανός.* Paulus qvoqve leg. 45. de Actionibus empti & vend. Juliani ſententiam referre ſcripſit Africanum; *idqve,* inqvit, *& Julianum agitaſſe Africanus refert.* Qvod addit ampliſſimus Bertrandus, hæc verba in dicta lege 39. *Africanus lib. 20. Epiſtolarum apud Julianum qværit, putatqve ſumptum præſtandum,* apertè ſignificare Africanum per Epiſtolam de ſpecie propoſita Julianum non conſuluiſſe, qvando ipſe ſuam ſententiam exponat, nihil moror: cùm qvi alios de re aliqva conſulunt, ſoleant & ipſi qvid ſentiant, priores dicere. Cujus rei exempla ſuppeditat lex 28. de Rebus auctoritate Judicis poſſidendis: *Me illud maximè movet, qvod præceptoribus tuis placet* &c. Item lex 26. de Uſufructu legato: *Movet enim me, qvòd dies legati* &c. & lex 4. Qvibus ad libertatem proclamare non licet: *Movet me exemplum cujusvis liberi hominis.* Adde legem 39. de Actionibus empti & venditi. Putabat autem vir ille ampliſſimus, contrà qvàm Cujacius, & Pancirolus putarunt, Africanum rectè à Lampridio ſub Alexandro reponi; atqve alium eſſe,

eſſe, & à Sexto illo Cæcilio Africano, qvi Julianum conſuluiſſe dicitur, & à Sexto Cæcilio, de qvo paſſim in Digeſtis,& de qvo Gellius dicto loco. Ad ætatem Africani qvod attinet, fallitur procul dubio: nam Africanum inter Conſiliarios Alexandri non ſediſſe, & Diſcipulum Papiniani non fuiſſe, nulla dubitatio eſt. Ante tempora Imperatorum Severi & Antonini, qvibus vixit Papinianus, vixiſſe Africanum, patet ex lege 109. de Legatis primo, qvæ deſumpta eſt ex libro Qvæſtionum ejus ſexto, & cujus hæc ſunt verba: *Si qvando qvis uxori ſuæ ea qvæ vivus donaverat, volgari modo leget, non de aliis donationibus videri eum ſentire ait, qvàm de his qvæ jure valituræ non ſunt. alioqvin & fruſtra legaturus ſit. atqve ſi ita exprimat,* qvæ uxori jure donavero: *vel ita,* qvæ uxori manumiſſionis causâ donavero, ea ei lego: *nam inutile legatum futurum eſt.* Inde patet, temporibus Africani res uxori à marito donatas,non aliter uxoris factas,niſi à marito legatæ fuiſſent; nec morte donatoris donationem ſilentio confirmatam: qvod poſt dictum Antoninum fruſtra ſcripſiſſet,ut ad dictam legem acutè Cujacius obſervabat: cùm ex ejus Oratione, qvam ante exceſſum patris ſui Severi in Senatu habuit, non fuerit neceſſe uxori res ipſi donatas legare. Scilicet conſtituit,ut donationes inter virum & uxorem ſilentio confirmarentur; & morte Donatoris, ſi non mutaverit voluntatem, leg. 32. D. de Donat. inter virum & uxorem. Adde,

de, qvòd Papiniani Africanus nuſqvam meminit: cujus, qvâ erat in ſcientia Juris Civilis auctoritate, profectò meminiſſet; non modò ſi diſcipulus ejus, ſed ſi ei, aut ætate poſterior, aut etiam ſuppar exſtitiſſet. Qvamqvam enim rariùs aliorum teſtimoniis utitur, utitur tamen, non Juliani ſolùm, de qvo ſuprà diximus, ſed etiam Servii, Melæ, Atilicini, atqve Fufidii. Ad locum Lampridii qvod ſpectat, omnino mendoſus eſt: ut jam ſuprà monuimus: ſiqvidem præter Africanum, multi alii Juriſperiti inter Conſiliarios Alexandri inibi numerantur, qvi ætate Alexandrum anteceſſerunt: qvales ſunt, Pomponius, Alphenus, Mæcianus, Tryphonius, Celſus, Proculus. Neqve etiam hæc nomina in vetuſtis Membranis comparent: qvarum ope Claud. Salmaſius locum integrum ſic verisſimè conſtituebat: *Et ut ſcias, qvi viri in ejus conſilio fuerint: Fabius Sabinus, Sabini, inſignis viri, filius, Cato temporis ſui: Domitius Ulpianus, Juris peritiſſimus: Antoninus Gordianus, Gordiani Imperatoris filius, & ipſe Imperator, vir inſignis: Julius Paulus, Juris peritiſſimus: Claudius Venatus, Orator ampliſſimus: Catilius Severus, cognatus ejus, vir omnium doctiſſimus: Ælius Serenianus, omnium vir ſanctiſſimus: Qvintilius Marcellus, qvo meliorem ne Hiſtoriæ qvidem continent.* Antea legebatur: *Et ut ſcias, qvi viri in conſilio ejus fuerunt: Fabius Sabinus, Sabini, inſignis viri, filius. Cato temporis ſui: Domitius Ulpianus, Juris peritisſimus: Æli-*

Ælius Gordianus, Gordiani Imperatoris pater, & ipſe revera vir inſignis: Julius Paulus, Juris peritiſſimus: Claudius Venatus, Orator ampliſſimus: Pomponius, Legum peritiſſimus: Alphenus: Africanus: Florentinus: Martianus: Calliſtratus: Hermogenes: Venuleius: Tryphonius: Metianus: Celſus: Proculus: Modeſtinus: Hi omnes Juris Profeſſores, diſcipuli fuere ſplendidiſſimi Papiniani, & Alexandri Imperatoris familiares, & ſocii, ut ſcribit Acholius, & Marius Maximus: Catilius Severus, cognatus ejus, vir omnium doctiſſimus: Ælius Serenianus, omnium vir ſanctiſſimus: Qvintilius Marcellus, qvo meliorem ne Hiſtoriæ qvidem continent. Qvi locus vitioſus, mirum in qvantos errores Bertrandum induxit, dum ſanum eſſe contendit. Errandi occaſionem dedit & Paulo Thomæ Giracio, viro alioqvin doctiſſimo, qvi in Replicatione ad Petrum Coſtardum, Alphenum & Africanum Juriſconſultos Longino Critico æqvales facit. Ad Cæcilium redeo. Verebatur Antonius Auguſtinus, (nam, ut dixi, dubitanter eumdem illum eſſe ac Africanum pronuntiavit) an Africano paulò antiqvior eſſet: qvia apud Gellium, dicto loco, Sexti Cæcilii diſſertatio ſuper Legibus XII. Tabularum cum Favorino, qvi temporibus Hadriani floruit, referatur. Addo, ſaltem ſub Pio, ac primis imperii ejus temporibus, Sextum Cæcilium diem ſuum obiiſſe: ejus qvippe, ut fato functi, meminit Gellius: *Sextus Cæcilius*, inqvit, *in diſciplina Juris atqve*

Legibus Populi Romani noſcendis, interpretandiſqve, ſcientiâ, uſu, auctoritatéqve illuſtri fuit. At Gellium ſub Hadriano Noctes Atticas inchoaſſe, ſub Antonino Pio perfeciſſe, certò ſcimus. Non minorem difficultatem habet, qvod ſubjungit idem Auguſtinus, Cæcilii mentionem facere Jabolenum in lege 64. de Donationibus inter virum & uxorem, cujus verba ſuperiori capite retulimus. Nam vixit Jabolenus ſub Trajano, ut ex Plinii Epiſtola colligere licet: fuitqve Juliani præceptor, vel ipſo Juliano teſte in lege 5. de Manumisſis vindicta. Julianum autem ſub Hadriano Edictum Perpetuum condidiſſe conſtat. Non igitur potuerit Jabolenus Africani auctoritate uti: qvem ſcilicet Juliani diſcipulum faciunt, & Cujacius, & Auguſtinus, & Pancirolus, & Eberlinus, (nam & de eo ambigitur) ſed qvem certè Jaboleno poſteriorem multò fuiſſe, in dubium revocari non poteſt. Jaboleno qvippe in tradenda Juris diſciplina Julianus ſuccesſit, ut eſt apud Pomponium in lege 2. de Origine Juris: Juliano Africanus, ut ex ſuperioribus conſtat. Putâbat igitur Antonius Auguſtinus, hæc verba, *qvod Proculus & Cæcilius putant*, in dicta lege 64. non Jaboleni, ſed Pauli, aut Triboniani eſſe. Qvomodo Pauli eſſe poſſint, eqvidem non video. Exſtimabam aliqvando; qvod ſuperiori capite monui; *Cæcilii* nomen fuiſſe corruptum, & pro *Cæcilius* ſcribi debere, vel *Caſſius*, vel *Caſcelius*: ſive potiùs *Cælius*: ita Sabinus vocabatur. Sed fortè

tè nihil mutandum; & de Sexto Cæcilio intelligendus Jabolenus: qvem qvidem Sextum Cæcilium diverſum fuiſſe ab Africano, ex his qvæ ſuprà memoravimus, veroſimile eſt. Qvibus adde, qvòd licèt plurimis in locis & Sexti Cæcilii & Africani mentio fiat in libris noſtris, nuſqvam tamen, præterqvam in dicta lege 3. de Agnoſcendis liberis, conjunctim legitur *Sextus Cæcilius Africanus*. Potuit verò Jabolenus Sexti Cæcilii teſtimonio uti: nam & temporibus Antonini Pii floruiſſe Jabolenum diſcimus ex Capitolino in Pio. *Multa*, inqvit, *de jure ſanxit, uſuſqve eſt Juris peritis, Vinidio Vero, Salvio Valente, Voluſio Metiano, Ulpio Marcello, & Jaboleno*. Sed, lege tertia de Agnoſcendis liberis qvid faciemus, ubi Sextus Cæcilius *Africanus* appellatur? *Julianus Sexto Cæcilio Africano reſpondit*. An duos Africanos Juriſconſultos fuiſſe dicemus; Sextum Cæcilium Africanum, qvi vulgò *Sextus Cæcilius*; & Africanum, qvi ſimpliciter *Africanus* fuerit appellatus? An potiùs dicemus, Sextum illum Cæcilium Africanum cui Juliauus reſpondit, Conſultorem aliqvem qvi Julianum conſuluerit, non Juriſconſultum, fuiſſe? Ita ſanè videtur.

Similiter in lege 6. de Legatis præſtandis, hæc verba Juliani, *Salvius Ariſto Juliano ſalutem*, non de Ariſtone Juriſconſulto, ſed de alio Ariſtone, qvi Julianum conſuluerat, accipienda contendimus. Ampliſſimus Bertrandus in Vita Juliani, & in Vita Ariſtonis, legendum volebat in dicta lege,

Ariſtoni Salvius Julianus ſalutem : tum qvia ab Ariſtone, ætate provectior cùm eſſet, conſultum Julianum non eſt veriſimile: tum qvia Ariſto, non *Salvius*, ſed *Titus* dicebatur: qvod nomen fuit Juliani. *Ariſtoni Salvius Julianus ſalutem,* inepta eſſet inſcriptio: nam in Epiſtolarum titulis nomen ſcribentis præponi debet. Πλάτων Διονυσίῳ. Ἀριστοτέλης βασιλεῖ Ἀλεξάνδρῳ. *Marcus Cicero Conſulibus, Prætoribus, Tribunis plebis, Senatui, Populoqve Romano. Cajus Plinius Secundus Veſpaſiano ſuo ſalutem. Cajus Plinius Trajano Imperatori ſalutem dicit.* Qvod adeo fieri conſvetum, ut Auſonius, qvi nomen ſuum, ad Paulinum ſcribens, poſtpoſuerat, ejus rei, velut ruſticæ, excuſationem ab eo petat; dicens, ſe metro coactum, ut Paulini nomen prius apponeret.

PAULINO AUSONIUS. *Metrum*
ſic ſvaſit, ut eſſes
Tu prior ; & nomen prægrederere meum :
Qvamqvam & faſtorum titulo prior, & tua Romæ
Præceſſit noſtrum Sella Curulis ebur.

Martialis tamen hæc eſt epiſtolæ ad Domitianum inſcriptio: *Imperatori Domitiano Cæſari Auguſto, Germanico, Dacico, Valerius Martialis ſalutem.* Sed ut veriſſimè Vinetus ad Auſonii recitatum locum, hæc paraſitica ſunt, non Græca, aut Latina. Qvæcumqve autem ſunt in Digeſtis inſcriptiones epiſtolarum, in his ſcribentis nomen præpo-

ponitur. *Domitius Labeo Celſo ſuo ſalutem: Jubentius Celſus Labeoni ſuo ſalutem*, l. 28. Qvi teſtamenta facere poſſunt. *Plotiana Celſo ſuo ſalutem: Juventius Celſus Plotianæ ſalutem*, l. 18. de Jure Codicillorum. *Proculus Nepoti ſuo ſalutem*, l. 67. de Jure Dotium: & alibi paſſim, locis innumeris: qvos, ſi tanti eſt, vide apud Johannem Raymundum in Epiſtolis Legalibus.

De Salvio Juliano. Auctor fuit Edicti Perpetui, non, qvod Hugo Grotius exiſtimavit, Didius Julianus Imperator. Videtur & auctor fuiſſe Salviani Interdicti. Aurelius Victor emendatur. Lectio legis 1. D. ad L. Falcidiam contra Cujacium adſtruitur. Theæteti Epigramma exponitur. Johannes Brodæus notatur. De Juliano Anteceſſore Conſtantinopolitano. Alia plura.

CAPUT XXIV.

LUBET hoc capite de Salvio Juliano Juriſconſulto pluribus diſſerere. Patriâ Mediolanenſem fuiſſe volunt. Puto, qvia Didius Julianus, Imperator, ejus pronepos, ortu fuerit Mediolanenſis: ſed nihil hæc ad Salvii Juliani Juriſconſulti patriam. Caſaubonum vide ad Spartiani Didium Julianum. Jaboleno ſucceſſit, ut

eſt apud Pomponium in l. 2. §. ult. de Origine Juris: ab eoqve eruditus eſt, ut ipſemet profitetur lege 5. de Manumiſſis vindicta. *An apud ſe,* inqvit, *manumittere poſſit is qvi conſilium præbeat, ſæpe qvæſitum eſt. Ego, cùm meminiſſem Javolenum, præceptorem meum, & in Africa & in Syria ſervos ſuos manumiſiſſe, cùm conſilium præberet, exemplum ejus ſecutus, & in Prætura & in Conſulatu meo qvoſdam ex ſervis meis vindictâ liberavi; & qvibuſdam Prætoribus conſulentibus me idem ſvaſi.* Floruit ſub Hadriano. Teſtatur Spartianus in Hadriano: *Qvum judicaret, in conſilio habuit non amicos ſuos aut comites ſolùm, ſed Juriſconſultos: & præcipuè Julium Celſum, Salvium Julianum, Neratium Priſcum, alioſqve: qvos tamen Senatus omnis probaſſet.* Et juſſu Hadriani Edicta Prætorum in ordinem redegit. Juſtinianus Imperator in Præfatione Digeſtorum ad Magnum Senatum, §. 18. *καὶ πρός γε, Ἀδριανὸς ὁ τῆς ἐυσεβοῦς λέξεως, ὅτε τὰ παρὰ τῶν Πραιτώρων κατ' ἔτος ἕκαστον νομοθετούμενα, ἐν βραχεῖ τινι συνῆγε βιβλίῳ, τὸν κράτιστον Ἰουλιανὸν πρὸς τοῦτο παραλαβών,* &c. Id eſt, Contio Interprete, *Sed & Divus Hadrianus piæ memoriæ, qvando ea qvæ à Prætoribus qvotannis edicta fuerant, brevi complexus eſt libello, adſumpto ad id optimo Juliano.* Qvod ait hoc loco Juſtinianus; id obiter ut moneam; Imperatorem Hadrianum brevi libello complexum fuiſſe Prætorum Edicta, minùs convenit cum eo qvod in Præfatio-

ſatione Paratitlorum ſcripſit Claudius Colombettus, Senator Pariſienſis, vir Juris & Juſtitiæ conſultiſſimus; Salvium ſcilicet Julianum centum digeſtorum Edictorum libros edidiſſe. Unde hæc habuerit Colombettus, diu qvæſivi, ſed fruſtra. In Indice Juſtinianeo, qvi Pandectis Florentinis præfixus eſt, Salvio Juliano Digeſtorum libri nonaginta tribuuntur: qvi libri non alii videntur eſſe à libris Edictorum: ſi enim diverſi eſſent, librorum Juliani ad Prætorum Edicta non meminiſſet auctor illius Indicis: qvorum non meminiſſe; qvâ erant auctoritate; piaculum fuiſſet. Sed plures Digeſtorum libros ſcripſiſſe Julianum, diſcimus ex inſcriptione legis 32. ſub titulo de Legibus: in qva nonageſimus qvartus memoratur. Et forſan Colombettus hos eſſe numero centum dixit, numero rotundiore: qvemadmodum ſeptuaginta Bibliorum Interpretes, pro ſeptuaginta duobus, appellitamus. Sed nonaginta tantùm ut fuerint libri illi Juliani, qvomodo eos *brevem libellum* vocavit Juſtinianus? Exiſtimabat Bertrandus, in Vita Juliani, Julianum qvæ brevi libello complexus primùm fuerat Prætorum Edicta, ea poſtea in his Digeſtorum nonaginta libris latisſimè explicaſſe: qvæ ſententia probabilis videtur. Ita Epiphanius, qvæ ſummatim priùs de Hæreſibus ſcripſerat, fuſiùs deinde tractavit. Sed ad propoſitum. Juſſu, inqvam, Hadriani Edicta Prætorum redegit Salvius Julianus. Idem Juſtinianus, in Præfatione alia Dige-

ſto-

ſtorum; qvæ eſt ad Senatum & omnes Populos; §. itidem 18. *Sed & Divus Hadrianus in compoſitione Edicti, & Senatuſconſulto qvod eam ſecutum eſt, hoc apertisſimè definivit, ut ſi qvid in Edicto poſitum non invenitur, hoc ad ejus regulas, ejuſqve conjecturas & imitationes posſit nova inſtruere auctoritas.* Et deinde: *Et hoc non primùm à nobis dictum eſt, ſed ab antiqva deſcendit proſapia, cùm & ipſe Julianus, Legum & Edicti Perpetui ſubtilisſimus conditor, in ſuis Libris hoc retulit, ut ſi qvid imperfectum inveniatur, ab Imperiali ſanctione hoc repleatur.* Et in lege penult. Cod. de Condictione indebiti: *Et hujus ſententiæ ſublimisſimum teſtem adducit* (de Papiniano loqvitur) *Salvium Julianum, ſummæ auctoritatis hominem, & Prætorii Edicti Perpetui ordinatorem.* Hieronymus in Chronico Euſebiano, anno Hadriani xv. Domini 132. *Salvius Julianus Perpetuum compoſuit Edictum.* Poſt hæc, Hugonis Grotii (at cujus viri?) incogitantiam qvis non miretur? qvi in Sparſione Florum ad legem 2. de Origine Juris, Didium Julianum, Imperatorem, Edicti Perpetui auctorem facit; eumdemqve eſſe putat ac Salvium Julianum Juriſconſultum. Virum magnum Aurelii Victoris locus ille, in Cæſaribus, decepit: *At Didius (an Salvius?) Julianus, fretus Prætorianis, qvos in ſocietatem promisſis magnificentioribus perpulerat, ex Præfectura Vigilum ad inſignia dominatus procesſit. Genus ei pernobile, Juriſqve urbani*

bani præſtans ſcientiâ: qvippe qvi primus Edictum qvod variè inconditéqve à Prætoribus promebatur, in ordinem compoſuerit. Hæc verba, *an Salvius?* addititia eſſe nemo non videt. Sed & illa, *qvippe qvi primus Edictum,* &c. interpretamentum videntur, qvod ad τὸ *Juris urbani præſtans ſcientiâ* Sciolus qvidam adnotaverat. Conſtat tamen Didium Julianum peritum fuiſſe Juris. Hieronymus in Chronico Euſebiano: *Pertinax occiditur, in Palatio, Juliani Juriſperiti ſcelere: qvem poſtea Severus apud Mulvium pontem interfecit.* Aurelius Victor in Epitome: *Didius Julianus, ortu Mediolanenſis, imperavit menſibus ſeptem. Vir nobilis; Jureperitisſimus; factioſus; præceps; regni avidus.* Paulus Diaconus: *Didius Salvius Julianus, ortu Mediolanenſis, nonusdecimus ab Auguſto Rempublicam invaſit. Vir nobilis, & Jure peritisſimus: nepos Salvii Juliani, qvi ſub Divo Antonino Perpetuum compoſuit Edictum.* Etiam Caſaubonus ad hæc Spartiani, *Didio Juliano, qvi poſt Pertinacem, imperium adeptus eſt, proavus fuit Salvius Julianus, bis Conſul, Præfectus Urbi, & Juriſconſultus: qvod magis eum nobilem fecit,* hæc habet: *Adeo qvidem, ut Græci Scriptores nonnulli ipſum* (Didium) *qvoqve appellent* τὸν νομοθέτην: *qvaſi fuerit hic ille celeberrimus Juriſconſultus, qvi Edictum Perpetuum compoſuit: qvod Aurelius Victor falsò putavit.* ¶ Ad Julianum JCum ut redeam, non hîc tacendum, qvod de ſe ipſe teſtatum reli-

qvit

qvit apud Pomponium l. 20. de Fideic. libertat. *Nam ego diſcendi cupiditate, qvam ſolam vivendi rationem in octavum & ſeptuageſimum annum ætatis duxi, memor ſum ejus ſententiæ qvi dixiſſe fertur*, Κᾂν τὸν ἕτερον πόδα ἐν τῇ σορῷ ἔχω, προσμαθεῖν τι βουλοίμην. *Etſi alterum pedem in tumulo haberem, non pigeret aliqvid addiſcere.* ¶ Poſtqvam Prætorum Edicta in unum corpus collegit, iis Prætores uſi ſunt, deſieruntqve, ipſi nova proponere. ¶ Aqvitaniam eum rexiſſe ſcribit Pancirolus in ejus Vita: itemqve Altaſerra libro 4. Rerum Aqvitanicarum capite XI. De Salvio Juliano Juriſconſulto accipiunt ſcilicet hæc Calliſtrati in l. 12. de Cuſtodia & exhibit. reorum: *Salvio qvoqve Legato Aqvitaniæ idem Princeps ſcripſit, in eum qvi cuſtodiam dimiſit, aut ita ſciens habuit, ut posſit cuſtodiâ evadere, animadvertendum.* Sed qvæ de alio Salvio accipienda, ut viſum Ant. Auguſtino libro de Propriis Nominibus Pandectarum. Addit Pancirolus, Belgicam qvoqve, Dalmatiam, Germaniam, atqve Bæticam adminiſtraſſe. Sed hoc addit ſine ullo teſtimonio: nec argumenta, qvibus in hanc adductus eſt ſententiam, divinare poſſum. Conſtat eum in Ægypto fuiſſe; vel ipſo teſte, l. 36. de Solut. *Nam & Ariſtoteles ſcripſit, qvinqve naſci poſſe, qvia vulvæ mulierum totidem receptacula habere poſſunt: & eſſe mulierem Romæ Alexandrinam ab Ægypto, qvæ qvinqve ſimul pepererit: & tum habebat incolumes: & hoc in Ægypto adfirmatum eſt mihi.*

Sed an privatus, an cum imperio, incertum eſt. *Amicum ſuum*, & *clariſſimum virum* eum vocant Divi Fratres l. 17. de Jure Patronatus. Bis Conſulem fuiſſe, fuiſſe & Præfectum Urbi ſcribit Spartianus in Juliano Imperatore: *Didio Juliano, qvi poſt Pertinacem imperium adeptus eſt, proavus fuit Salvius Julianus, bis Conſul, Præfectus Urbi, & Juriſconſultus.* Obiter obſervandum, falſum fuiſſe Politianum, qvi in erudita illa de veteribus Juriſconſultis ad Jacobum Modeſtum epiſtola, Didium Julianum Imperatorem Salvii Juliani Juriſconſulti avunculum appellat. ¶ Conſulatus ſui meminit ipſe lege 5. de Manumiſſis vindicta: ubi ſuæ qvoqve Præturæ mentionem facit. Locum ſuprà retulimus. Cùm Prætor eſſet, Salviani Interdicti auctor fuiſſe creditur. Fuiſſe illius auctorem, adfirmat Colombettus in Paratitlo ad titulum de Salviano Interdicto. Certè hoc Interdictum ab illo inventum, ſuſpicari ſe dicit Cujacius in Paratitlo ad Titulum de Salviano Interdicto: ubi eidem Juliano accepto ferri ſcribit Edictum Novum de conjungendis cum emancipato liberis. ¶ O πάντων τῶν ἐν νομοθέταις ηὐδοκιμηκότων σοφώτατος, *omnium Juris Conditorum qvi olim claruerunt, prudentiſſimus*, dicitur Juſtiniano in Præfatione Digeſtorum ad Magnum Senatum. Ejuſqve auctoritate utitur idem Juſtinianus leg. 1. §. 10. de Vetere Jure enucleando: *Secundum Salvii Juliani ſcripturam, qvæ indicat debere omnes civitates conſvetudinem*

Romæ ſeqvi & leges; qvæ caput eſt orbis terrarum; non ipſam alias civitates. ¶ Eum Mæcianus *ſuum* appellat, leg. 86. de Condicionibus & demonſtrationibus. ¶ A Celſo diſſentire ſolitum, obſervat Cujacius Obſervationum libro XXVII. cap. 13. & libro VIII. cap. 35. ¶ Caſſianus fuit, ut videre eſt ex ſerie Caſſianorum apud Pomponium in dicta lege 2. de Origine Juris. Qvare Vir magnus Obſervationum XXV. 23. in his verbis legis 1. §. 14. ad L. Falcidiam, *Si coheredis mei portio exhauſta ſit, mea integra, & illam vindicavero; Caſſius confundendas eſſe partes exiſtimat: Proculus contrà: in qva ſpecie & Julianus Proculo adſenſit;* pro *Proculo* legendum putabat *Caſſio.* Sed nihil mutandum. Julianus enim, licèt Caſſianus, à Caſſio nonnumqvam diſſentit: ut in lege XI. §. 12. Qvod vi aut clam: *Nam inter Caſſium & Julianum, de illo qvod medio tempore accidit, qvæſtio eſt.* Qvin & ſeqvitur aliqvando Proculi ſententiam: ut in lege 6. D. de Liberis & poſtumis. *Si caſtratus ſit, Julianus, Proculi opinionem ſeqvutus, non putat poſtumum heredem poſſe inſtituere.* Adde, qvòd hæc verba, *in qva ſpecie,* innuere videntur Julianum, qvamvis non Proculeianum, Proculo tamen in ea ſpecie adſentire: qvaſi in aliis non adſentiret. Similiter Marcellus, acerrimus Juliani reprehenſor, cum Juliano aliqvando idem ſentiebat: de qvo videndus magnus magiſter Obſervationum lib. XIV. cap. 35. Videndus & Merillius, Juris & ipſe

ipſe peritiſſimus, Obſervationum lib. I. cap. 4. atqve etiam lib. V. cap. 38. ubi vocem *omnes*, in his Ulpiani verbis leg. I. D. de Uſufructu adcreſcendo, *omnes enim auctores apud Plautium de hoc conſenſerunt*, tam Sabinianos, qvàm Proculeianos, qvi ad Plautium ſcripſerant, rectè interpretatur. Fuit verò Marcellus adeò magnus Juliani reprehenſor; qvod belliſſimè Cujacius libro Obſervationum XIV. cap. 35. obſervavit; ut alii Juris auctores, cùm qvid verisſimum eſſe ſignificare volunt, & Julianum id dicant ſcribere, & verisſimum eſſe cùm & Marcellus conſentiat.

Exſtat lib. 4. Anthologiæ Titulo I. qvi eſt in Statuas Virorum illuſtrium, Theæteti cujuſdam in Julianum Juriſconſultum Epigramma; in qvo *Jurisprudentiæ lumen*, & *ingens Naturæ miraculum* appellatur.

Τοῦτον Ἰουλιανὸν, Νομικῆς φάος, εἶπον ἰδοῦσαι
Ῥώμη καὶ Βερόη· πάντα Φύσις δύναται.

πάντα Θεὸς δύναται edidit Bertrandus, loco mox memorando. Johannes Brodæus, vir ſupra qvod vulgus Eruditorum putat, eruditus, in Notis ad hoc Epigramma, Julianum illum accipit de Salvio Juliano. Similiter Bertrandus in Vitis Juriſconſultorum, vir & ipſe doctisſimus. Sed omnino accipiendus de Juliano Anteceſſore, qvod rectè vidit Fabrotus in Notis Prioribus ad Theophilum: qvod & ante ipſum viderat Franciſcus Pithœus, qvi illud Epigramma in capite Epitomes Novellarum edendum curavit. Id ve-

rò vel ipſa vox Βερόη, qvæ Berytienſium civitatem hoc loco ſignificat; manifeſtum facit. & omnino fallitur Bertrandus, qvi pro Ῥώμη καὶ Βερόη; qvia ſcilicet Beryti, non Beroæ, Juriſprudentiæ Schola fuerit; Ῥώμη, Βηρυτὸς emendare conatur. Berytus, *Beroë* dicta fuit: qvod jampridem ad Euſebii Chronicon vir maximus ex hoc Nonni loco animadvertit:

Πρωτοφανὴς Βερόη πέλε σύγχρονος ἥλικι κόσμῳ
Νύμφης ὀψιγόνοιο φερώνυμος, ἣν μετανάσται
Υἱέες Αὐσονίων ὑπατήϊα φέγγεα Ῥώμης
Βηρυτὸν καλέουσιν, ἐπεὶ Λιβάνῳ πέσε γείτων.

Nec non ex Johannis Barbucalli epigrammate in incendium Beryti: ubi, poſtqvam de Beryto dixiſſet,

Αἱ Βερόης πολλαὶ κείμεθα χιλιάδες,

ſubjungit; de eadem urbe ſermonem faciens;

Βηρυτὸς γοερὴ κεῖται ὑπὲρ δαπέδων.

Qvibus locis addo hunc Nonni locum ex Dionyſiacorum tertio:

Ῥώμη μὲν ζαθέη δωρήσεται Αὐσόνιος Ζεὺς
Κοιρανίην· Βερόη δὲ χαρίζεται ἡνία θεσμῶν.

Tres tantùm in orbe Romano fuiſſe Scholas, in qvibus Leges docuiſſe licitum; Romanam, Conſtantinopolitanam, Berytienſem; etiam Dupondiis, ſive Juſtinianis novis, notum. Et, qvod

no-

notatu dignum, duo tantùm Romæ; totidem Conſtantinopoli; fuere Juris Profeſſores; ut colligere eſt ex titulo de Studiis Liberalibus urbis Romæ & Conſtantinopolitanæ, in Codice Theodoſiano & in Codice Juſtinianeo; qvatuor verò Beryti, qvod conjicere eſt ex conſtitutione Juſtiniani de Juris docendi ratione, ſcripta ad octo Anteceſſores. Cum enim duos duntaxat Romæ, totidem Conſtantinopoli conſtet fuiſſe Anteceſſores, conſeqvens eſt qvatuor reliqvos fuiſſe Berytienſes. Qvis Imperatorum primus id de tribus illis Scholis ſtatuerit, haud comperi. Certè non Juſtinianus: vel ipſo teſte. Sic enim ille Præfatione in Digeſta de Juris docendi ratione: *Hæc autem tria Volumina à nobis compoſita tradi eis, tam in Regiis Urbibus*, (ita vocat Romam & Conſtantinopolim) *qvàm in Berytienſium, pulcherrima civitate) qvam & Legum Nutricem bene qvis appellet) tantummodo volumus: qvod jam & à retro Principibus conſtitutum eſt, & non in aliis locis, qvæ à Majoribus tale non meruerint privilegium*, &c. Sed ante Hadrianum, ſub qvo Salvius Julianus, id ſtatutum fuiſſe, non eſt veriſimile; cùm ejus rei tot Scriptorum, qvi eo vixerunt tempore, meminerit nemo. Berytienſis Scholæ primus, qvod ſciam, meminit, qvi temporibus Alexandri Severi claruit, Gregorius Thaumaturgus, in Oratione Panegyrica ad Originem. De noſtro Salvio Juliano accipi igitur ſuperius Epigramma non poteſt. Accedit, qvòd Epi-

grammata cetera, qvæ hoc primo titulo libri qvarti Anthologiæ leguntur, ſcripta ſunt in Staтuas Virorum illuſtrium, qvi omnes ſub Juſtiniano, aut poſt Juſtinianum vixerunt. Deinde, videtur illud Epigramma in Juliani ſtatuam ſcriptum fuiſſe vivo Juliano. Qvamvis autem ætatem Theæteti, qvi illud ſcripſit, certò dicere non poſſumus: eam fruſtra in Libro Græcorum Poëtarum Voſſii qvæſivimus; fugit enim hoc Poëtæ nomen Voſſii diligentiam; illum tamen longè poſt Hadrianum vixiſſe, certiſſimis conjecturis adfirmare non dubitamus. In eadem Anthologia alia ſunt Epigrammata Theæteti Scholiaſtici, qvi non alius videtur ab hoc noſtro. Verùm ampliùs cogitandum, an Julianus ille Anteceſſor, de qvo Theæteti accipiendum putamus Epigramma, idem ſit ac Julianus ille Anteceſſor, cujus extat Græcarum Novellarum Conſtitutionum Latina Interpretatio, tantis laudibus à Cujacio in libris Obſervationum celebrata: qvem circa tempora Juſtini junioris, Tiberii & Mauricii vixiſſe putat earum ſecundus Editor, Miræus: qvemqve Patricium & Exconſulem; qvo argumento neſcio; Alciatus in Parergis lib. 2. cap. 46. atqve alibi appellat. Movet dubitationem, qvòd Julianus ille Anteceſſor, Conſtantinopolitanus Profeſſor fuerit: qvare ſi de eo locutus eſſet Theætetus, Romæ & Beryti addere debuiſſet Conſtantinopolim. Sed Romæ ac Beryti potuit docuiſſe; aut certè innotuiſſe; anteqvam Conſtantinopoli

li doceret. Et omnino mihi non diverſi videntur. Nec obſtat, qvòd temporibus Juſtiniani, poſt qvem vixiſſe Julianus ille Conſtantinopolitanus exiſtimatur, terræ motu Berytus diruta fuerit, ut præter Agathiam, loco notisſimo, teſtatur Beatus Antoninus in Itinerario, non ita pridem edito Andegavis ex Bibliotheca Claud. Menardi, popularis mei, viri clarisſimi & doctisſimi, & qvem honoris causâ nomino; Sed qvod *Iter* inſcribi debuit: *Deinde venimus in civitatem ſplendidiſſimam Beryton, in qva nuper fuit Studium Literarum: qvæ & ipſa ſubverſa fuit: dicente nobis Epiſcopo civitatis, cui cognitæ fuerant perſonæ, exceptis peregrinis, qvi ibi perierant.* Nam & ipſe Agathias teſtatur, Berytum paulò pòſt reædificatam fuiſſe; & Legum Romanarum Scholam, qvæ Sidonem, urbem vicinam, translata fuerat, illuc revocatam. Exſtant in Anthologia nonnulla Ἰουλιανοῦ ἀντικένσορος Epigrammata, qvem non alium qvoqve arbitramur à Conſtantinopolitano Profeſſore: *Anteceſſor* enim idem ac *Profeſſor*: & minùs verè Heſychius; qvod alicubi Cujacius obſervabat; ἀντικένσωρ, ὁ τοὺς νόμους μεμαθηκώς interpretatur. διδάσκων debuit dicere. ¶ Ceterùm Juliani illius Anteceſſoris locus ex Novella 123. cap. 59. adducitur à Gratiano in ſecunda Decreti parte, Causâ 19. Qvæſtione 3. capite ultimo: qva de re videndus Alciatus lib. 4. παρέργων cap. 23. & Cujacius Obſervat. lib. XII. cap. 25. Sed & pleraqve

qve ex ejus Interpretatione in Epiſtolis ſuis refert Gregorius.

Mulieres dominæ *appellatæ. De vocabulo* domini *plura.*

CAPUT XXV.

NOTAT alicubi H. Stephanus: puto in Tractatu de Affinitate Lingvæ Gallicæ cum Græca: nam mihi hanc Obſervationum Silvam in ipſa præli feſtinatione exaranti, locum inſpicere non vacat. Notat, inqvam, H. Stephanus, veteres Græcos Amaſias ſuas numqvam *Dominas*, ſed *Mulieres* tantùm, aut *Puellas*, aut *Amicas* appellaſſe. Eas hodie, & *Reginas*, & *Heroidas*, & *Angelos*, & *Deas* etiam, ſi Diis placet, appellamus. Tamen apud Theſſalos qvælibet mulieres *Dominæ* vocitabantur. δεσποίνας, γυναῖκας Θέσσαλοι, inqvit Lexicographorum doctiſſimus, Heſychius. At verò apud Latinos *Dominas* ab Amatoribus ſuis dictas Amaſias, etiam primis temporibus, nulla dubitatio eſt. Ovidius:

> *Hei mihi! qvòd Dominam, nec vir, nec femina, ſervas.*

Neqve ſolæ Amaſiæ ab ſuis Amatoribus, verùm & à Maritis Uxores ita olim dictæ. Cervidius Scævola lege 19. de Annuis legatis: *Qvi Marco, homini docto, certa annua præſtabat, teſtamento cavit: Domina ſanctiſſima, ſcio te de amicis meis*

cu-

curaturam ne qvid his deſit; verumtamen & Marco dari octingenta volo. Et l. 41. de Legatis 3. *Peto à te, Domina Uxor, ne ex fundo Titiano partem vindices.* Et lege ult. de Auro, argento, &c. *Uxori ſuæ teſtamento ita legatum eſt: Semproniæ meæ, Dominæ meæ, hoc ampliùs argentum balneare.* Martialis de hortis Marcellæ uxoris:

Hoc nemus, hi fontes, &c.
Munera ſunt dominæ. poſt ſeptima luſtra reverſo
Has Marcella domos, parváqve regna dedit.

Ovidius Triſt. IV. 8.

Inqve ſinu Dominæ, cariſqve nepotibus, &c.

Et alibi:

Nunciet huc aliqvis Dominam veniſſe, reſurgam.

Adde hanc apud Gruterum Inſcriptionem: DOMINÆ, ET CONJUGI KARISSIMÆ, OB EXIMIAM ERGA SE PUDICITIAM. Aliter apud Athenienſes, qvi Uxorem, τὴν κτητὴν, id eſt, *famulam;* Maritum, τὸν κύριον, id eſt, *dominum,* appellabant, ſi virum eruditum Danielem Heinſium audimus: ita enim ille ad Heſiodi Ἔργα καὶ Ἡμέρας: *Notarunt jam olim Viri docti Philoſophum, in OEconomicis, etiam τὴν κτητὴν pro Conjuge ſumere. In Jure certè Attico, etiam Conjux inter τὰ κτήματα numerabatur, & Maritus ὁ κύριος appellatur. Unde cùm lis inten-*

taretur Uxori, Præco clamabat, Ἡ ΔΕΙΝΑ, ΚΑῚ Ὁ ΚΥΡΙΟΣ. *id eſt,* Ejuſmodi mulier accuſatur cum domino ſuo. *Quâ occaſione Comicus Smicythen perſtringens, parumqve virilem oſtendens, κύριον illi dat:*

Χρυσῦ διώξεις Σμικύθην, καὶ κύριον.

Etiam Petitus, in Commentario ad Leges Atticas, κύριον paſſim ponit pro marito. Sed hanc vocem non ita accipiendam pluribus docet Salmaſius in libro de Modo Uſurarum cap. 4. Mulieres Athenis in perpetua erant tutela. Earum tutores fiebant, hoc ordine: pater, avus paternus, frater ex eodem patre, liberi qvi ex ephebis exceſſiſſent. Si horum nullus eſſet, uxorum tutores erant ipſi mariti, qvi qvidem tutores, κύριοι vocabantur. Sed hæc vox nomen auctoritatis fuit, non dignitatis, aut honoris. Atqve ita intelligendus Auctor libelli, Περὶ ὁμοίων καὶ διαφόρων λέξεων, cùm ait, Κύριος καὶ Δεσπότης διαφέρει· Κύριος γὰρ, τῆς γυναικὸς ὁ ἀνὴρ, καὶ τῶν υἱῶν ὁ πατήρ· Δεσπότης δ', ἀργυρωνήτων τινῶν ἄλλων. Qvin & apud Græcos, uxores dominæ qvoqve vocitatæ. Id nos docuit Servius ad hæc Virgilii, è ſexto Æneidos, HI DOMINAM DITIS THALAMO DEDUCERE ADORTI. *Aut de Græco tractum eſt,* inqvit, *qvia uxorem* δέσποιναν *dicunt: aut* DITIS THALAMO, *ut Dominam Charon ad ſe retulerit.* Verùm hæc ſunt alterius loci. Ad Romanos ut redeam, apud eos qvælibet mulieres, non ſolùm à maritis, ſed etiam

iam à neceſſariis ſuis & affinibus, *Dominæ* vocitabantur. Caſſiodorus Var. lib. 3. epiſt. 2. *Dominam, ſororem noſtram.* Acta Martyrii Sanctarum Perpetuæ & Felicitatis: *Tunc dixit mihi frater meus, Domina ſoror.* Immo & ab omnibus ſic vocabantur Imperatorum conjuges, filiæ, ſorores: cujus rei plura exempla Inſcriptiones Gruterianæ tibi ſuppeditabunt. Immo & qvælibet puellæ, poſt annum 14. Diſcimus ex Arriano: cujus hæc ſunt verba in Enchiridio Epicteti capite 62. (nam, ut Simplicius obſervavit, etiam Enchiridii auctor eſt Arrianus) αἱ γυναῖκες εὐθὺς ἀπὸ τεσσαρεσκαίδεκα ἐτῶν ὑπὸ τῶν ἀνδρῶν κυρίαι καλοῦνται. Qvod de iis qvi ipſas puellas coram compellabant, accipiendum videtur. Ceterùm in hanc rem minùs ad rem Ritterhuſius; vir tamen doctus; hunc Oppiani verſum ex Κυνηγετικῶν primo, in Commentariis ad Oppianum adducebat,

Τὸν μεγάλη μεγάλῳ φυτήσατο Δόμνα Σεβήρῳ.

Δόμνα enim hoc loci, non eſt *domina*, δέσποινα, ut vult qvoqve Scipio Gentilis libro 2. Parergorum Juris cap. 22. ſed nomen, ſive potiùs cognomen Juliæ Auguſtæ, Severi uxoris, Caracallæ (cui Oppianus Opus ſuum nuncupavit) matris: qvod jampridem ex veteribus Nummis docuit Joſephus Scaliger in Animadverſionibus ad Euſebii Chronicon, & poſt eum Claudius Salmaſius in Notis ad Spartianum. Etiam qvaslibet mulieres, non re-

reſpectu maritorum, ſed per ſe, *Dominas* appellatas volebat magnus Cujacius Obſervat. lib. 3. cap. 18. qvia apud toties memoratum Scævolam in lege *Pater* 38. §. 4. de Legatis tertio, ſcriptum eſt: *Julius Agrippa, Primipilaris, teſtamento ſuo cavit, ne ullo modo reliqvias ejus, & prædium ſuburbanum, aut domum majorem heres ejus pigneraret, aut ullo modo alienaret. Filia ejus heres ſcripta, heredem reliqvit filiam ſuam, neptem Primipilaris, qvæ eaſdem res diu poſſedit, & decedens extraneos heredes inſtituit. Qvæſitum eſt, an ea prædia extraneus heres haberet: an verò ad Juliam dominam, qvæ habuit patruum majorem Julium Agrippam pertinerent.* Niſi dicamus, inqvit idem vir magnus, τὸ *dominam* παρέλκειν: qvia ſcilicet in l. *Lucius Titius* 93. qvæ eſt ejuſdem Scævolæ; & ubi eadem qvæſtio, atqve iiſdem fere verbis proponitur; id verbi non reperitur. Verba dictæ legis operæ pretium eſt hîc exſcribere. *Lucius Titius teſtamento ſuo cavit, ne ullo modo prædium ſuburbanum, aut domum heres alienaret. Filia ejus heres ſcripta, reliqvit filiam ſuam, qvæ easdem res diu poſſedit, & decedens, extraneos heredes inſtituit. Qvæſitum eſt, an prædia pertinerent ad Juliam, qvæ Lucium Titium teſtatorem patruum majorem habuit.* Cujacii ſententiæ neutra ex parte accedo: neqve enim adduci poſſum ut credam, τὸ *dominam* in dicta lege *Pater* eſſe additamentum, ſive gloſſema, ut vocant: nam unde hoc additamentum in tex-

tum

tum irrepſiſſet? Præterea, nomen proprium eſſe puto, non appellativum. *Julia Domina* mulier illa dicta videtur, qvemadmodum *Julia Domna* mater Caracallæ, de qva ſuprà. *Dominus* & *Domina*, & per contractionem *Domnus* & *Domna*, nomina fuere cùm apud Græcos, tum apud Latinos, Syros, & Ægyptios, Cervidii Scævolæ temporibus uſurpata; ut Salmaſius dicto loco obſervabat. Exempla ejus rei Græca & Latina profert Salmaſius: qvibus addenda hæc vetus apud Gruterum Inſcriptio pag. 1050.

M. M.
AURELIÆ. PUM. VITALIÆ. MATRI.
PIISSIMÆ. QUÆ. VIXIT. ANNIS. XX.
JULIANÆ. CONJUGI. SANCTISSIMÆ. QUÆ.
VIXIT. ANNIS. XX. ET. DOMINÆ.
SORORI. &c.

Nam ibi τὸ DOMINÆ nomen proprium eſt: atqve ita exiſtimaſſe Scaligerum patet ex ejus Indice. Addenda & hæc legis 3. C. de Primipilo inſcriptio: *Impp. Dioclet. & Maxim. AA. Domnæ.* Notandum porro dictam legem 38. deſumptam eſſe ex Scævolæ libris Digeſtorum: legem verò 93. ex ejus Reſponſorum libris. In libris Reſponſorum, falſis ſub nominibus, ut fieri ſolet qvando Juriſconſulti conſuluntur, Scævolæ ſpecies propoſita fuit: hoc eſt, ſub nominibus Lucii Titii & Juliæ. In libris verò Digeſtorum ipſe qvæſtionem tractavit ſub veris nominibus, hoc eſt, ſub nominibus Julii Agrippæ Primipilaris, & Juliæ Dominæ:

næ: itidem ut fieri ſolet à Juriſconſultis, qvando ſententias ſuas rerum judicatarum auctoritate in propriis libris confirmant. Qvod ideò obſervamus, ne qvis cum Cujacio miretur, in eadem facti ſpecie eamdem mulierem modò *Juliam*, modò *Juliam Dominam* ab eodem Jurisconſulto appellari. Conſtat tamen; qvod Cujacius obſervabat; qvaslibet mulieres non reſpectu maritorum dumtaxat, ſed & per ſe *Dominas* nuncupatas. Certè Olympiadem δέσποιναν vocat Chryſoſtomus: κυρίας uxorem Arabii, ſorores Pergamii, Epiſcopi Sabiniani & Pentadiam Diaconiſſas, Adoliam, Aſyncritiam, Basſianam, Euthaliam, Carteriam, Chalcidiam. Qvemadmodum autem uxores à maritis *dominæ*, ita mariti ab uxoribus *domini* vocabantur. Inſcriptiones Gruteriæ, pag. 946. IX.

D. M.
HAVIA. FORTUNATA.
DOMIN. ET. CONJUGI.
BENEMERENTI, FECIT.

Sed hæc omnia poſterioribus temporibus: prioribus enim nemo *dominus* vocabatur. Narrat Svetonius, Auguſtum *domini* appellationem, ut maledictum & opprobrium, ſemper exhorruiſſe: & cùm, ſpectante eo ludos, pronuntiatum eſſet in Mimo, *ô dominum æqvum & bonum!* atqve univerſi qvaſi de ipſo dictum exſultantes, comprobaſſent, ſtatim manu, vultuqve, indecoras adulationes repreſſiſſe; & inſeqventi die graviſſi-

mo

mo corripuiſſe Edicto; *dominum*qve ſe poſthac appellari, ne à liberis qvidem aut nepotibus ſuis, vel ſeriò, vel joco, paſſum eſſe. Cujus rei meminit & Tertullianus in Apologetico, his verbis; *Auguſtus, Imperii formator, ne dominum qvidem dici ſe volebat.* Adde locum Servii, ad hæc Virgilii Æneidos ſexto, DOMINORUM FALLERE DEXTRAS: *Fecit præterea injuriam Auguſto, vel Cæſari, ſi eos* Dominos *dixit: qvod apud Majores invidioſum fuit. Nam Patres Patriæ dicebantur, non Domini.* Etiam de Tiberio refert Tacitus, acerbè increpuiſſe eos, qvi ipſum *dominum* dixerant: qvomodo tamen à Phædro libro 2. Fabularum appellatur. Utriuſqve modeſtiam imitatus eſt Julianus Imperator: qvo nomine, qvaſi arroganti modeſtia id feciſſet, ſe deriſum ab hominibus ipſe fatetur. At Domitianus, non *Dominum* ſolùm, ſed & *Deum* ſe nuncupari; & primus qvidem; juſſit, ut eſt apud Eutropium: atqve ita eum paſſim Martialis appellat. Etiam Trajanus *Dominus* dicitur à Plinio Juniore in Epiſtolis. Et Antoninus Pius, *κύριος*, ab Eudæmone, in lege *ἀξίωσις*, ſub titulo de lege Rhodia de jactu. Obiter hic obſervandum, rem ruſticam non fuiſſe apud Veteres; hodie apud nos rus merum eſſet; proprio nomine obvios ſalutare. Imò res fuit ſubruſtica, qvibus occurrebas, proprio nomine non compellare. Hinc munus Nomenclatorum, ſive Ονοματολόγων, ut eos Plutarchus in Catone Uticenſi appellat.

lat. Exſtat in hanc rem locus inſignis in Epiſtola ad Damagetum, qvæ ſub Hippocratis nomine circumfertur; qvem hîc non referre ſcelus crediderim: ὁ δὲ, (loqvitur de Democrito) μετὰ μικρὸν τῆς φορῆς, λήξας τοῦ γραφίου, ἀνέβλεψέ τε εἰς ἐμὲ προσιόντα· καί φησι· χαῖρε, ξένε· κἀγὼ, πολλὰ καὶ σὺ, Δημόκριτε, ἀνδρῶν σοφώτατε. ὁ δὲ αἰδεσθεὶς, (οἶμαι, ὅτι οὐκ ὀνομαστὶ προσεῖπέ με) σὲ δὲ, ἔφη, τί καλέομεν; ἄγνοια γὰρ τοῦ σοῦ ὀνόματος ἦν πρόφασις τῆς τοῦ ξένου προσηγορίας. *At ille, non multò pòſt, depoſito impetu, & ſtilo ſcriptorio, me accedentem adſpexit: &, Salve, inqvit, Hoſpes. Et ego, Tu qvoqve plurimùm, inqvam, Democrite, hominum ſapientiſſime. Ille verò pudore ſuffuſus, (opinor, qvòd me nomine meo non compellaſſet) Te verò, inqvit, qvonam nomine vocavero? tui enim nominis ignoratio, occaſio fuit, cur te Hoſpitem appellarem.* Qvin & proprio nomine ſalutare, non ſuperiorum modò fuit & æqvalium, ſed etiam inferiorum. Ita Mercurius apud Plautum in Amphitruone, Soſiam ſervum ſimulans, Jovem qvi Amphitruonem Soſiæ herum ſimulabat, Amphitruonis nomine compellat. Tamen apud Græcos, non multò poſt Hippocratis tempora, dignitate inferiores, qvi ſuperioribus adulari volebant, τιμίους eos in congreſſionibus appellabant, ſi fides Caſaubono: cujus hæc ſunt verba ad Theophraſti Characteres capite de Impudentia: ΕʹΥΩΚΟΥ ΤΙʹΜΙΕ. Τίμιε, *hoc eſt,* Domine: *nam*

ut

ut olim apud Romanos ſuperiores dignitate ab inferioribus Domini *in congreſſionibus ſalutabantur: ſic apud veteres Atticos* τίμιοι. *Declarat manifeſtò Theophraſti hic locus: ſed & Euripides qvoqve Supplicibus:*

——— πρὸς τε γὰρ τοὺς δυςυχεῖς

Ὅς εὐτυχήσει τίμιος γεραίρεται.

Et in Hecuba ait idem Poëta, pleroſqve homines inſoleſcere; alium propter opes; alium ἐν πολίταις τίμιον κεκλημένον. *Hoc eſt, qvod* Dominus *vulgò ſalutetur. Poſteà Romanos imitati ſunt Græci, & ſeſe invicem ſalutarunt* δεσπότας καὶ κυρίους: *qvæ vox deinde in* κύριος *degeneravit: nam ita citimæ ætatis Scriptores.* Sed ea de re ampliùs cogitandum. Certè Euripidis loci minùs probare videntur qvod vult Vir doctus. Ad Theophraſti verba qvod attinet, qvæ Caſauboni opinionem apertiùs adſtruunt, mendoſa ſunt: atqve in his legendum, ἐυωχοῦ Τίβιε, ut veriſſimè ad Solinum Salmaſius paginâ 47. emendabat. Τίβιος autem nomen eſt ſervi, ut diſcimus ex Hermolao, Stephani Abbreviatore, in Τίβιον; ex Strabone libro VII. ex Luciano in Timone, & ex Scholiaſte Ariſtophanis ad Acharnenſes. Utut eſt apud Græcos, conſtat apud Romanos aliqvamdiu poſt Tiberii principatum, non Proceres ſolùm, ſed, ut ait Seneca epiſt. 3. obvios qvoſqve, qvando nomen eorum non ſuccurrebat, *dominos* fuiſſe à ſalutatoribus appellatos. Hinc jocus Martialis

Cùm te non noſſem, dominum, regemqve vocabam:
Cùm bene te novi, jam mihi Priſcus eris.

Sed & Svetonius de Claudio ſcribit, hortando, rogandoqve, ad hilaritatem homines provocantem, *dominos* identidem appellaſſe. Hinc factum paulatim, ut qvi inferiores dignitate eſſent, ſuperiores, qvibus placere ſtudebant, proprio nomine non compellarent. Atqve hunc morem circa Martialis tempora cœpiſſe, colligi poteſt ex hoc epigrammate:

Manè ſalutavi vero te nomine caſu:
Nec dixi dominum, Cæciliane, meum.
Qvanti libertas conſtet mihi tanta, reqviris.
Centum qvadrantes abſtullit illa mihi.

Item ex illo:

Cùm voco te dominum, noli tibi, Cinna, placere.
Sæpe etiam ſervum ſic reſaluto meum.

Sed de his ſatis: immo nimis multa: qvare Palladis Epigramma, qvod in hanc rem exſtat in Anthologia, deditâ operâ prætermittimus.

Tem-

Tempore Qvadrageſimæ veteres Chriſtiani reos non damnabant: immo nec litigabant.

CAPUT XXVI.

QVADRAGINTA diebus, qvi auſpicio ceremoniarum Paſchale tempus anticipant, omnem cognitionem criminalium qvæſtionum inhibendam reſcripſere Imperatores Valentinianus, Valens, & Gratianus, l. 6. C. de Feriis. Item Imperatores Gratianus, Valentinianus & Theodoſius, lege 5. Cod. Theodoſiano de Qvæſtionibus: *Sacratis Qvadrageſimæ diebus, nulla ſupplicia ſint corporis, qvibus abſolutio expectatur animarum.* Atqve ad hanc per id tempus reos non damnandi conſvetudinem reſpexiſſe volunt Viri docti doctiſſimum Syneſium epiſt. 14. ad Anyſium. *πῶς γὰρ ἱερέως εἰς ἰδίαν ὑπόθεσιν περιϊδεῖν ἀγώγιμον ἄνθρωπον ἐν νηστίμοις ἡμέραις; Qvi enim ſacerdotis eſt, judicatum, ac prehenſum hominem, præſertim ſuâ causâ, pati jejunii tempore?* Utut eſt, eam hodie Turci, magni eorum Ramadzani tempore; ita ſuas eſuriales ferias ipſi appellant; religiosè obſervant. Id eos à ſuprà memoratis Imperatoribus accepiſſe, dicere non auſim: qvamqvam Codicem Juſtinianeum in lingvam Turcicam translatum non ſim neſcius. Id nos docuit Leunclavius in Præfatione ad libros Paratitlorum. *Hoc jamdudum,* inqvit,

qvit, *Mundus univerſus clamitat, & barbaram Turcorum gentem beatam prædicat, qvæ ſine fori ſtrepitu, deqve ſimplici & plano, qvod dici ſolet, ſuis jus reddat, & excluſis dilationum qvibuſvis effugiis, exeqvutionem mox adhibeat: licèt illis ne Juſtinianeus qvidam Codex in lingva ſua deſit. Qvod ipſi, tam αὐτόπ]αι regionum illarum, qvàm αὐτήκοοι rerum noſtris ignotarum hominibus, idoneè teſtari poſſumus: qvantumvis diverſum aliqvid Vigelio, & aliis, ex opinione vulgari, temere perſvaſum ſit.* Etiam ex Iſmaële Bullialdo,

Qvi mores Hominum multorum vidit, & urbes, ſæpius audivi, ſe Conſtantinopoli ex Viris rerum Turcicarum peritisſimis ſæpius audiviſſe, Turcos pleraqve ex Legibus Romanorum in ſuas transfudiſſe; & præcipuè qvæ ad materiam Servitutium ſpectant. Non ſolùm autem veteres Chriſtiani tempore Qvadrageſimæ reos non judicabant, ſed ne litigabant qvidem: aut qvi litigabant, ab Eccleſia damnabantur. Qvi tunc temporis litigarent, ab Eccleſia damnatos teſtatur locus ille Theodulphi, Aurelianenſis Epiſcopi, in Capitulis ad Presbyteros parochiæ ſuæ cap. 42. *In his jejuniorum diebus nullæ lites, nullæ contentiones eſſe debent: ſed in Dei laudibus, & in opere neceſſario perſiſtendum: arguit enim eos qvi contentiones & lites Qvadrageſimæ tempore exercent, & qvi debita à debitoribus exigunt, Dominus, per Prophetam dicens,* Ecce in die jejunii

veſtri inveniuntur voluntates veſtræ, & omnes debitores veſtros repetitis. Ecce ad lites & contentiones jejunatis, & percutitis pugno impiè. Item locus iſte Sancti Maximi in Homilia 3. de Qvadrageſima: *Qvid enim prodeſt obſervatione 40. dierum jejunandi nos tempora cuſtodire, & legem non tenere jejunii? Qvid prodeſt vobis vacare à conviviis, & diem litibus occupare?* Chriſtianos verò Qvadrageſimæ tempore ne litigaſſe qvidem, declarat Concilium Meldenſe, habitum ſub Carolo Calvo anno 845. *Ut Regia Majeſtas obſervare præcipiat omnibus Reipublicæ Miniſtris, qvòd à divina auctoritate, & Sanctorum Patrum conſtitutione cautum eſſe dignoſcitur: videlicet, ut nemo Comitum, aut qviſqvam ex Judiciaria poteſtate, poſt qvartam feriam, qvæ* Caput Jejunii *nominatur, in qva omnes Pœnitentes manus impoſitionem ad vacandum ſolummodo pœnitentiæ, & divinis officiis accipiunt, Placitum, aut Mallum, tenere præſumant.* Locus eſt in Canone 76. Sed & multò ante Caroli Calvi tempora à litibus ceſſari ſeptenis ante Paſcha & totidem poſt Paſcha diebus, præceperant Imperatores Valentinus, Theodoſius, & Arcadius. Conſtitutio, qvâ id præceperunt, eſt in lege 2. C. Theodoſ. de Feriis: *Sanctos qvoqve Paſchæ dies, qvi ſepteno vel præcedunt numero, vel ſeqvuntur, in eadem* (feriarum) *obſervatione numeramus.* Et in lege 8. Cod. Juſtinianeo, ſub eodem titulo. *Actus omnes, ſive publici, ſive privati, diebus qvindecim Paſcalibus*

libus conqvieſcant. Qvò reſpexit Auguſtinus in Sermone de Dominica in Albis, qvi inter eos habetur qvos edidit Sirmondus: *Peracti ſunt*, inqvit, *dies feriati. Succedent jam illi conventionum, litigiorum. Videte qvomodo in his vivatis, Fratres mei. De vacatione dierum iſtorum manſvetudinem debetis concipere, non jurgiorum conſilia meditari. Sunt enim homines, qvi propterea vacaverant per dies iſtos, ut cogitarent malitias, qvas exercerent poſt dies feſtos. Petimus vos, ut ita vivatis, tamqvam qvi Deo rationem reddituros vos ſciatis de tota vita, non de ſolis iſtis qvindecim diebus.* Huc ſpectat, qvod de Præjecto, Epiſcopo Claromontano, ſcribit, qvi ejus Vitam ſcripſit: eum ſcilicet anno 673. in judicio coram Childerico II. Auſtraſiæ Rege, ſiſtere noluiſſe feriâ ſanctæ Paſchæ. *Ipſe cœpit renuere, & rationem veram reddere juxta ſtatuta Canonum, vel lege qvæ dicitur* Romana; *qvia magnus Sabbati dies erat, qvo vigiliæ ſanctæ Paſchæ celebrari ſolent; ſe nullo modo de hac cauſa reſpondere poſſe.* Qvod & Concilio apud Erphersfurt habito in Decretum transtulit ſuum Gratianus, cauſa v. qvæſtione 4. can. 2. *Placita ſæcularia dominicis diebus, vel aliis præcipuè feſtis, in qvibus legitima jejunia celebrantur, ſecundum Canonicam conſtitutionem minime fieri decernimus. Inſuper etiam ſancta ſynodus decernit, ut nulla judiciaria poteſtas licentiam habeat ſuâ auctoritate Chriſtianos ad placitum bannire in ſupra dictis diebus: id eſt,*

Do-

Domini, uſqve in octavas Epiphaniæ, & à Qvinqvageſimâ uſqve in octavas Paſchæ, & ſeptem dies ante nativitatem Sancti Johannis Baptiſtæ: qvatenus adeundi Eccleſiam, orationibusqve vacandi liberi res habeatur facultas. Cum autem diebus litigare non liceret, conſeqvens fuit ut neqve jusjurandum præſtare licuerit. Idem Gratianus ibidem canone 17. & Concilio apud Sanctum Medardum habito: *Decrevit ſancta Synodus, ut à Septuageſimâ uſqve in Octavam Paſchæ, & ab Adventu Domini in octavam Epiphaniæ, nec non & in jejuniis qvatuor temporum, & in Litaniis majoribus, & in diebus Dominicis, in diebus Rogationum (niſi de concordia & pacificatione) nullus ſupra ſacra Evangelia jurare præſumat.* Similiter hodie in Senatu Pariſienſi qvatuor ante, & octo poſt Paſcha diebus cauſæ non orantur. Sed conſvetudinem illam alteram reos non damnandi, neqve litigandi Qvadrageſimali tempore, inſuperhabeamus. Immo in Senatu Pariſienſi nullo alio tempore plures, cùm civiles, tum criminales, expediuntur lites: tunc enim Judices ad horam uſqve undecimam matutinam litibus judicandis vacant, qvi alio tempore horâ decimâ matutinâ tribunali dimittuntur. Atqve, ut hoc obiter dicam, hujus moris hanc cauſam eſſe accepi, qvòd Qvadrageſimali tempore Concionem olim audiebant Judices in æde Sancti Bartholomæi ab octava mututina ad nonam. Unde unâ horâ tardiùs tunc foro exibant. Verùm hebdomadâ, qvæ

Paſchatis feſtum anticipat, carceres Senatus adit, reos interrogat, & cuſtodiâ liberat, qvos liberandos exiſtimat. Qvod ipſum ab Imperatoribus Romanis conſtitutum olim fuerat, ut ſcribit Chryſoſtomus Homiliâ in Magnam Hebdomadam. Viri ſanctisſimi juxta atqve eloqventisſimi verba ſubjiciam: οὐχ ἡμεῖς δὲ μόνον ταύτην τιμῶμεν τὴν ἑβδομάδα, ἀλλὰ καὶ οἱ βασιλεῖς τῆς καθ' ἡμᾶς οἰκουμένης, οὐχ ὡς ἔτυχεν, αὐτὴν τετιμήκασιν, ἐκεχειρίαν πᾶσι δόντες τοῖς τὰ κοινὰ τῶν πόλεων πράττουσι πράγματα, ἵνα τῆς ἐκεῖθεν ἀπολαύσαντες σχολῆς, τὰς ἡμέρας ταύτας ἁπάσας τῇ πνευματικῇ προσέχωσι θεραπείᾳ. διὰ τοῦτο καὶ τῶν δικαστηρίων τὰς θύρας ἀπέκλεισαν. ἀργείτω, φησὶ, πᾶσα ἀμφισβήτησις, καὶ μάχης εἶδος, καὶ τιμωρίας· ἀναπαυσάσθωσαν μικρὸν τῶν δημίων αἱ χεῖρες. *Non nos ſolùm hanc hebdomadam veneramur: ſed & Imperatores noſtri orbis; neqve id leviter & perfunctoriè; vacationem civitatum Magiſtratibus concedunt, ut liberi iis curis, omnes iſtos dies in ſpirituali cultu abſumant. Ideo & Tribunalium januas occluſerunt. Ceſſet, inqviunt, omnis controverſia, & contentionis & pœnæ ſpecies: ferientur aliqvantiſper carnificum manus.* Et poſtea: βασιλικὰ καταπέμπονται γράμματα, λέγοντα, τοὺς τὸ δεσμωτήριον οἰκοῦντας ἀφίεσθαι τῶν δεσμῶν, &c. *Imperatoriæ literæ emittuntur, qvibus edicitur, ut incolæ carceris catenis exſolvantur.* Idem legas apud eumdem Homiliâ xxx. in Geneſim.

neſim. Id ipſum teſtificatur & Leo Magnus in Sermone 2. de Qvadrageſima. *Qvod & Romani orbis piiſſimi Imperatores ſanctâ antiqvitus obſervatione cuſtodiunt, qvi, in honorem Dominicæ Paſſionis, altitudinem ſuæ poteſtatis inclinant, & Conſtitutionum ſuarum ſeveritate mollitâ, multarum culparum reos præcipiunt relaxari: in diebus qvibus Mundus ſalvatur miſeratione divinâ, etiam ipſorum ſupernæ bonitatis imitatrix ſit æmulanda clementia.* Imperatores autem qvi id conſtituerunt, fuere ſuprà memorati, Valentinus, Theodoſius, & Arcadius, ut videre eſt in Appendice Codicis Theodoſiani titulis VII. & VIII. Sed reos excepêre, qvibus pro magnitudine ſcelerum non decet ſubveniri: qvales ſunt, homicidæ, adulteri, venefici, magi, raptores Virginum, adulteratores monetæ, violatores ſepulcrorum, latrones, perduelles. Præter memoratos titulos dictæ Appendicis, videſis titulum IV. libri primi Collectionis Conſtitutionum Eccleſiaſticarum, qvam Balſamoni debemus: & titulum 25. libri IX. Nomocanonis Photii: & Euſtathium, libro ſingulari de Præſcriptionibus, capite de Qvadraginta diebus. Non omittendum hoc loco, qvod ſuprà omiſſum, cùm tempore Qvadrageſimæ criminalium qvæſtionum cognitioni ſuperſeſſum fuiſſe obſervabam; Tribunos videlicet, & Centuriones, & Qvinqvagenarios, & Decanos, qvos populi Iſraël Principes conſtituerat Moſes, judicaſſe plebem omni tempore, ut ſcriptum eſt in Exodo XVIII. 25.

Exceptis tamen Sabbatis, & aliis feſtis diebus, qvibus ab omni civili negotio abſtinendum Judæi probant ex Levitico XXIII. 7. 8.

Surdus exaudiens.

CAPUT XXVII.

SUPERIUS caput ſcripſi Theologis: hoc Medicorum filiis. Teſtatum reliqvit Celſus Juriſconſultus, teſte Juſtiniano in lege 10. C. Qvi teſtamenta facere poſſunt, nullum eſſe adeo ſurdum, qvi non exaudiat, ſi qvis ſupra cerebrum illius loqvatur. Ipſa Juſtiniani verba, qvia res fidem excedit, infrà ponam: *Scimus qvoſdam Juriſperitos, & hoc ſubtiliùs cogitaſſe, & nullum eſſe expoſuiſſe, qvi penitus non exaudiat, ſi qvis ſupra cerebrum illius loqvatur, ſecundùm qvod Jubentio Celſo placuit.* Juventii Celſi (ſic enim potiùs ſcribendum, qvàm *Jubentii*) duo fuere: pater; & filius, qvi *Celſus adoleſcens* dicitur Paulo l. 91. de Verborum obligationibus. Cujus ſit hoc Medicinæ effatum, incertum eſt. Ad patrem retulit Pancirolus, Bertrandus ad filium. Sed de auctore parum refert, modò de veritate conſtet. Id ego qvi Hiſtoriam Medicam ſcripſi, confidenter affirmare poſſum, veterum Medicorum neminem illius meminiſſe: ut vel eo nomine ſuſpectum videri meritò poſſit. At novi Leonorium Labardium, Canonicum Eccleſiæ Pariſienſis; qvi ſur-

ſurdaſter cùm ſit, minùs tardè audit, qvando ei ſic loqvuntur,qvi cum eo colloqvuntur. Immo & olim vidi non dubiæ fidei hominem, affirmantem, ſe ſurdum noſſe, qvi penitus, niſi hoc ei modo loqverentur qvi cum eo ſermonem habebant, non exaudiret: qvod etiam de Claudio Lotharingo, Caproſiæ Duce,narratur. Et vel hominis illius *ἀξιοπιςȣ* causâ; ut Imperatorem maximum, Juriſconſultumqve taceam celeberrimum; placet ea de re non prorſus dubitare: cùm & mihi contuenti ſe perſvaſerit rerum natura, ut Plinii verbis utar, nihil incredibile exiſtimare de ea. De auditu res miras placet hîc recenſere. Applicatis humo auribus,etiam leviſſimos ſtrepitus è longinqvo audimus. Aure ad caput trabis,qvamlibet prælongæ, admotâ, ictûs; vel graphii; ab altero capite ſentitur; penetrante rectis meatibus ſono: unde deprehenditur, an torta ſit materies, nodiſqve conciſa. Si qvis lanceæ caput dentibus teneat, cujus alterum caput lyram tangat, tunc, tamqvam auditus ſit in dentibus, verba & voces procul audiet, qvæ ſecus non audiret. Qvi ſub aqvis ſunt,non exaudiunt. Concluſus cubiculo, qvod feneſtram unicam laminâ vitreâ probè obductam habeat, loqventem non audit qvi prope extrà eſt, neqve ab eo, loqvens, auditur. Sed earum rerum cauſſæ Philoſophos non latent. Qva de re Plinius libro XVI. capite 38. Scaliger in Exercitationibus, & Gaſſendus in Phyſicis. At omnino difficile eſt Celſi ſententiæ ratio-

tionem explicare. Cui ſententiæ etiam ipſius vocis natura adverſatur: cùm enim vox ſit ἀνωφερὴς, ut qvæ ex aëre conſtet; id rectè Ariſtoteles, loco mox afferendo, obſervabat; faciliùs profectò ſurdus audire deberet, ſi qvis infra cerebrum illius, qvàm ſi qvis ſupra loqveretur. Sed fortaſſe in voce aliud præter naturam aëris ſpectandum eſt: nempe humor ex pulmonibus aut ore aëri permiſtus: qvi humor, cùm ſit gravis, vocem alioqvi ſurſum exituram, deorſum premit: ut neceſſe ſit eam ab iis qvi inferiùs ſedent, faciliùs excipi. Poſſit etiam fieri, ut difficiliùs aër ſuperior à voce vincatur, qvàm inferior, utpote cumulatior. Id nos docuit ſuprà memoratus Ariſtoteles XI. 45. Problematum, (ſi tamen hæc Problemata ſunt Ariſtotelis) ubi poſtqvam hoc dubium propoſuit, Cur vox, cùm apta ſuâ naturâ ſit in ſublime efferri, ut qvæ aër qvidem ſit, non inferiùs ſurſum, ſed ſuperiùs deorſum meliùs audiri poteſt, ita illud ſolvere conatur: *An qvia vox, aër qvidam eſt cum humido, qvod deorſum fertur, & non ſurſum? Humidum enim naturâ ſuâ deorſum fertur. Itaqve ab iis qvi infrà ſunt, vox meliùs auditur. An hoc voci animalis ſolummodo accidit? hæc enim cum humido. Hoc verò accidit & aliis ſonis. Sicut enim viſus, ſi è loco ſuperiori procideri, ſurſum versùs reflectitur; ex inferiori verò procidens, ſurſum reflectitur: eodem modo vox naturâ ſuâ ſurſum tendens, aëri occurrens, qvi multus ſit & gravis, eum ſuperare non*

non poteſt. reflexus autem aër in contrarium motus, deorſum fertur. Ideo ad ima fuſus, meliùs infrà auditur. Similis qvædam & Echo accidit vocis reflexio in contrarium. Dici qvoqve poſſit, ſonum, per ſuturarum parietalium meatus, ad cerebri partem, qvâ auditio fit, conjunctam, deferri: qvi qvidem obſtructo aurium meatu ad eam deferri minimè poteſt. Qvæ ratio potior videtur.

Judices habita ratione temporis, qvo magiſtratum adepti ſunt, ſedere debent.

CAPUT XXVIII.

ELOQVENTIAM fortunâ non diſcerni, præclarè Tiberius apud Tacitum pronuntiavit, cùm ei in funere Germanici clypeus auro & magnitudine ſuper ceteros inſignis inter Auctores Eloqventiæ deferretur. Id ipſum de Magiſtratibus in eodem dignitatis gradu conſtitutis dici poteſt, qvi nullâ habitâ ratione, aut generis, aut ætatis, aut doctrinæ, ſed ſolius temporis, qvo magiſtratum adepti ſunt, ſedere debent. *Inter Duumvirales, antiqviſſimus qviſqve, prior is,* inqvit Ulpianus, l. 1. de Albo ſcribendo. *Principatum adipiſcatur, matriculâ decurrente,* inqvit Conſtantinus ad Agentes in rebus, l. 1. C. de Officio Magiſtri Officiorum. Exſtat in hanc rem, in le-

cùm ætate provectior, in Senatorem electus eſſet, ſtatim ut electus eſt, in Magna Camera, qvam vocant, ſediſſe, & ſententiam dixiſſe. Id teſtantur Acta Senatus Pariſienſis anni 1416. die 12. Novembris. Non igitur ſoli Andreæ Tiraqvello id indultum: qvod volebat Mornacius. Certum eſt qvoqve, Guillelmum Bekium, à Carolo VII. Senatorem Toloſanum factum, ante alios Senatores, juſſu Ludovici XI. ſediſſe. Id teſtantur Acta Senatus Toloſani anni 1462. die 24. Aprilis. Ipſa Actorum utriuſqve Senatus verba ſi qvis reqvirat, ea ad calcem hujus Obſervationis reperiet. Sed cùm id contra rationem Juris receptum ſit, non eſt producendum ad conſeqventias. Et profectò ſi eximiæ dotes, tale privilegium mereri poſſent, cui potiùs, qvæſo, qvàm Hieronymo Bignonio, Advocato Regio, indultum id fuiſſet? Hieronymo Bignonio, qvi τῆς φύσεως μέγα θαῦμα, παλαιά τε, καινά τε εἰδώς, ut de eo nos olim in Poëmatibus noſtris Græcis. Hieronymo, inqvam, Bignonio, de qvo, dum viveret, hæc Plinii junioris de Ariſtone Juriſconſulto verba meritò uſurpari poterant; & nos ſæpe uſurpavimus: *Nihil eſt illo gravius, ſanctius, doctius: ut mihi non unus homo, ſed Literæ ipſæ, omneſqve bonæ Artes in uno homine ſummum periculum adire videantur. Qvàm peritus ille & privati Juris & publici! Qvantum rerum, qvantum exemplorum, qvantum Antiqvitatis tenet! Nihil eſt qvod diſcere velis, qvod ille docere non poſſit. Mi-*

Mihi certè qvoties aliquid abditum qværo, ille theſaurus eſt. Jam qvanta ſermonibus ejus fides! qvanta auctoritas! qvàm preſſa & decora cunctatio! Qvid eſt qvod non ſtatim ſciat; Et tamen plerumq; hæſitat, dubitat, diverſitate rationum, qvas acri, magnoq; judicio ab origine, cauſisqve primis repetit, diſcernit, expendit. Ad hæc, qvàm parcus in victu! qvàm modicus in cultu! Soleo ipſum cubiculum illius, ipſumqve lectum, ut imaginem qvamdam priſcæ frugalitatis aſpicere. Ornat hæc magnitudo animi, qvæ nihil ad oſtentationem, omnia ad conſcientiam refert, rectéqve facti, non ex populi ſermone mercedem, ſed ex facto petit. Eum tamen, poſtqvam è ſupremo Regis Conſilio in Senatum Pariſienſem rediit, poſt Odomarum Talonium, Advocatum itidem Regium, & ſtantem & ſedentem vidimus, qvem ante eum per plures annos; utpote antiqviorem Regis Advocatum; & ſtantem videramus, & ſedentem. ¶ Ceterùm, de Ivone de Cæpellis, ſive Scepeauſſo, noſtrate, rem non tacendam narrat Renatus Chopinus; & ipſe noſtras; Commentario ad Leges Pariſienſes extremo, ubi de Senatus Pariſienſis Principibus: illum videlicet, qvi Senatus Pariſienſis Princeps factus fuerat anno 1457. qvarto pòſt anno ſupremum hunc Curiæ magiſtratum Eliæ Toreto cedere juſſum à Ludovico XI. ac in ſecundis conſiſtere.

libus conqvieſcant. Qvò reſpexit Auguſtinus in Sermone de Dominica in Albis, qvi inter eos habetur qvos edidit Sirmondus: *Peracti ſunt,* inqvit,*dies feriati. Succedent jam illi conventionum,litigiorum. Videte qvomodo in his vivatis, Fratres mei. De vacatione dierum iſtorum manſvetudinem debetis concipere, non jurgiorum conſilia meditari. Sunt enim homines,qvi propterea vacaverant per dies iſtos, ut cogitarent malitias, qvas exercerent poſt dies feſtos. Petimus vos, ut ita vivatis,tamqvam qvi Deo rationem reddituros vos ſciatis de tota vita, non de ſolis iſtis qvindecim diebus.* Huc ſpectat, qvòd de Præjecto, Epiſcopo Claromontano, ſcribit,qvi ejus Vitam ſcripſit: eum ſcilicet anno 673. in judicio coram Childerico II. Auſtraſiæ Rege, ſiſtere noluiſſe feriâ ſanctæ Paſchæ. *Ipſe cœpit renuere, & rationem veram reddere juxta ſtatuta Canonum, vel lege qvæ dicitur* Romana; *qvia magnus Sabbati dies erat, qvo vigiliæ ſanctæ Paſchæ celebrari ſolent; ſe nullo modo de hac cauſa reſpondere poſſe.* Qvod & Concilio apud Erphersfurt habito in Decretum transtulit ſuum Gratianus, cauſa v. qvæſtione 4. can. 2. *Placita ſæcularia dominicis diebus, vel aliis præcipuè feſtis, in qvibus legitima jejunia celebrantur, ſecundum Canonicam conſtitutionem minime fieri decernimus. Inſuper etiam ſancta ſynodus decernit, ut nulla judiciaria poteſtas licentiam habeat ſuâ auctoritate Chriſtianos ad placitum bannire in ſupra dictis diebus: id eſt,*

Do-

Domini, uſqve in octavas Epiphaniæ, & à Qvinqvageſimâ uſqve in octavas Paſchæ, & ſeptem dies ante nativitatem Sancti Johannis Baptiſtæ: qvatenus adeundi Eccleſiam, orationibusqve vacandi liberi res habeatur facultas. Cum autem diebus litigare non liceret, conſeqvens fuit ut neqve jusjurandum præſtare licuerit. Idem Gratianus ibidem canone 17. & Concilio apud Sanctum Medardum habito: *Decrevit ſancta Synodus, ut à Septuageſimâ uſqve in Octavam Paſchæ, & ab Adventu Domini in octavam Epiphaniæ, nec non & in jejuniis qvatuor temporum, & in Litaniis majoribus, & in diebus Dominicis, in diebus Rogationum (niſi de concordia & pacificatione) nullus ſupra ſacra Evangelia jurare præſumat.* Similiter hodie in Senatu Pariſienſi qvatuor ante, & octo poſt Paſcha diebus cauſæ non orantur. Sed conſvetudinem illam alteram reos non damnandi, neqve litigandi Qvadrageſimali tempore, inſuperhabeamus. Immo in Senatu Pariſienſi nullo alio tempore plures, cùm civiles, tum criminales, expediuntur lites: tunc enim Judices ad horam uſqve undecimam matutinam litibus judicandis vacant, qvi alio tempore horâ decimâ matutinâ tribunali dimittuntur. Atqve, ut hoc obiter dicam, hujus moris hanc cauſam eſſe accepi, qvòd Qvadrageſimali tempore Concionem olim audiebant Judices in æde Sancti Bartholomæi ab octava mututina ad nonam. Unde unâ horâ tardiùs tunc foro exibant. Verùm hebdomadâ, qvæ

Paſchatis feſtum anticipat, carceres Senatus adit, reos interrogat, & cuſtodiâ liberat, qvos liberandos exiſtimat. Qvod ipſum ab Imperatoribus Romanis conſtitutum olim fuerat, ut ſcribit Chryſoſtomus Homiliâ in Magnam Hebdomadam. Viri ſanctisſimi juxta atqve eloqventisſimi verba ſubjiciam: οὐχ ἡμεῖς δὲ μόνον ταύτην τιμῶμεν τὴν ἑβδομάδα, ἀλλὰ καὶ οἱ βασιλεῖς τῆς καθ' ἡμᾶς οἰκουμένης, οὐχ ὡς ἔτυχεν, αὐτὴν τετιμήκασιν, ἐκεχειρίαν πᾶσι δόντες τοῖς τὰ κοινὰ τῶν πόλεων πράττουσι πράγματα, ἵνα τῆς ἐκεῖθεν ἀπολαύσαντες σχολῆς, τὰς ἡμέρας ταύτας ἁπάσας τῇ πνευματικῇ προσέχωσι θεραπείᾳ. διὰ τοῦτο καὶ τῶν δικαστηρίων τὰς θύρας ἀπέκλεισαν. ἀργείτω, φησὶ, πᾶσα ἀμφισβήτησις, καὶ μάχης εἶδος, καὶ τιμωρίας· ἀναπαυσάσθωσαν μικρὸν τῶν δημίων αἱ χεῖρες. *Non nos ſolùm hanc hebdomadam veneramur: ſed & Imperatores noſtri orbis; neqve id leviter & perfunctoriè; vacationem civitatum Magiſtratibus concedunt, ut liberi iis curis, omnes iſtos dies in ſpirituali cultu abſumant. Ideo & Tribunalium januas occluſerunt. Ceſſet, inqviunt, omnis controverſia, & contentionis & pœnæ ſpecies: ferientur aliqvantiſper carnificum manus.* Et poſtea: Βασιλικὰ καταπέμπονται γράμματα, λέγοντα, τοὺς τὸ δεσμωτήριον οἰκοῦντας ἀφίεσθαι τῶν δεσμῶν, &c. *Imperatoriæ literæ emittuntur, qvibus edicitur, ut incolæ carceris catenis exſolvantur.* Idem legas apud eumdem Homiliâ xxx. in Geneſim.

neſim. Id ipſum teſtificatur & Leo Magnus in Sermone 2. de Qvadrageſima. *Qvod & Romani orbis piiſſimi Imperatores ſanctâ antiqvitus obſervatione cuſtodiunt, qvi, in honorem Dominicæ Paſſionis, altitudinem ſuæ poteſtatis inclinant, & Conſtitutionum ſuarum ſeveritate mollitâ, multarum culparum reos præcipiunt relaxari: in diebus qvibus Mundus ſalvatur miſeratione divinâ, etiam ipſorum ſupernæ bonitatis imitatrix ſit æmulanda clementia.* Imperatores autem qvi id conſtituerunt, fuere ſuprà memorati, Valentinus, Theodoſius, & Arcadius, ut videre eſt in Appendice Codicis Theodoſiani titulis VII. & VIII. Sed reos excepêre, qvibus pro magnitudine ſcelerum non decet ſubveniri: qvales ſunt, homicidæ, adulteri, venefici, magi, raptores Virginum, adulteratores monetæ, violatores ſepulcrorum, latrones, perduelles. Præter memoratos titulos dictæ Appendicis, videſis titulum IV. libri primi Collectionis Conſtitutionum Eccleſiaſticarum, qvam Balſamoni debemus: & titulum 25. libri IX. Nomocanonis Photii: & Euſtathium, libro ſingulari de Præſcriptionibus, capite de Qvadraginta diebus. Non omittendum hoc loco, qvod ſuprà omiſſum, cùm tempore Qvadrageſimæ criminalium qvæſtionum cognitioni ſuperſeſſum fuiſſe obſervabam: Tribunos videlicet, & Centuriones, & Qvinqvagenarios, & Decanos, qvos populi Iſraël Principes conſtituerat Moſes, judicaſſe plebem omni tempore, ut ſcriptum eſt in Exodo XVIII. 25.

Exceptis tamen Sabbatis, & aliis feſtis diebus, qvibus ab omni civili negotio abſtinendum Judæi probant ex Levitico XXIII. 7. 8.

Surdus exaudiens.

CAPUT XXVII.

SUPERIUS caput ſcripſi Theologis: hoc Medicorum filiis. Teſtatum reliqvit Celſus Juriſconſultus, teſte Juſtiniano in lege 10. C. Qvi teſtamenta facere poſſunt, nullum eſſe adeo ſurdum, qvi non exaudiat, ſi qvis ſupra cerebrum illius loqvatur. Ipſa Juſtiniani verba, qvia res fidem excedit, infrà ponam: *Scimus qvoſdam Juriſperitos, & hoc ſubtiliùs cogitaſſe, & nullum eſſe expoſuiſſe, qvi penitus non exaudiat, ſi qvis ſupra cerebrum illius loqvatur, ſecundùm qvod Jubentio Celſo placuit.* Juventii Celſi (ſic enim potiùs ſcribendum, qvàm *Jubentii)* duo fuere: pater; & filius, qvi *Celſus adoleſcens* dicitur Paulo l. 91. de Verborum obligationibus. Cujus ſit hoc Medicinæ effatum, incertum eſt. Ad patrem retulit Pancirolus, Bertrandus ad filium. Sed de auctore parum refert, modò de veritate conſtet. Id ego qvi Hiſtoriam Medicam ſcripſi, confidenter affirmare poſſum, veterum Medicorum neminem illius meminiſſe: ut vel eo nomine ſuſpectum videri meritò poſſit. At novi Leonorium Labardium, Canonicum Eccleſiæ Pariſienſis; qvi ſur-

ſurdaſter cùm ſit, minùs tardè audit, qvando ei ſic loqvuntur, qvi cum eo colloqvuntur. Immo & olim vidi non dubiæ fidei hominem, affirmantem, ſe ſurdum noſſe, qvi penitus, niſi hoc ei modo loqverentur qvi cum eo ſermonem habebant, non exaudiret: qvod etiam de Claudio Lotharingo, Caproſiæ Duce, narratur. Et vel hominis illius ἀξιοπίςȣ causâ; ut Imperatorem maximum, Juriſconſultumqve taceam celeberrimum; placet ea de re non prorſus dubitare: cùm & mihi contuenti ſe perſvaſerit rerum natura, ut Plinii verbis utar, nihil incredibile exiſtimare de ea. De auditu res miras placet hîc recenſere. Applicatis humo auribus, etiam leviſſimos ſtrepitus è longinqvo audimus. Aure ad caput trabis, qvamlibet prælongæ, admotâ, ictûs; vel graphii; ab altero capite ſentitur; penetrante rectis meatibus ſono: unde deprehenditur, an torta ſit materies, nodiſqve conciſa. Si qvis lanceæ caput dentibus teneat, cujus alterum caput lyram tangat, tunc, tamqvam auditus ſit in dentibus, verba & voces procul audiet, qvæ ſecus non audiret. Qvi ſub aqvis ſunt, non exaudiunt. Concluſus cubiculo, qvod feneſtram unicam laminâ vitreâ probè obductam habeat, loqventem non audit qvi prope extrà eſt, neqve ab eo, loqvens, auditur. Sed earum rerum cauſſæ Philoſophos non latent. Qva de re Plinius libro XVI. capite 38. Scaliger in Exercitationibus, & Gaſſendus in Phyſicis. At omnino difficile eſt Celſi ſententiæ ratio-

tionem explicare. Cui ſententiæ etiam ipſius vocis natura adverſatur: cùm enim vox ſit *αἰωφερὴς*, ut qvæ ex aëre conſtet; id rectè Ariſtoteles, loco mox afferendo, obſervabat; faciliùs profectò ſurdus audire deberet, ſi qvis infra cerebrum illius, qvàm ſi qvis ſupra loqveretur. Sed fortaſſe in voce aliud præter naturam aëris ſpectandum eſt: nempe humor ex pulmonibus aut ore aëri permiſtus: qvi humor, cùm ſit gravis, vocem alioqvi ſurſum exituram, deorſum premit: ut neceſſe ſit eam ab iis qvi inferiùs ſedent, faciliùs excipi. Poſſit etiam fieri, ut difficiliùs aër ſuperior à voce vincatur, qvàm inferior, utpote cumulatior. Id nos docuit ſuprà memoratus Ariſtoteles XI. 45. Problematum, (ſi tamen hæc Problemata ſunt Ariſtotelis) ubi poſtqvam hoc dubium propoſuit, Cur vox, cùm apta ſuâ naturâ ſit in ſublime efferri, ut qvæ aër qvidem ſit, non inferiùs ſurſum, ſed ſuperiùs deorſum meliùs audiri poteſt, ita illud ſolvere conatur: *An qvia vox, aër qvidam eſt cum humido, qvod deorſum fertur, & non ſurſum? Humidum enim naturâ ſuâ deorſum fertur. Itaqve ab iis qvi infrà ſunt, vox meliùs auditur. An hoc voci animalis ſolummodo accidit? hæc enim cum humido. Hoc verò accidit & aliis ſonis. Sicut enim viſus, ſi è loco ſuperiori prociderit, ſurſum versùs reflectitur; ex inferiori verò procidens, ſurſum reflectitur: eodem modo vox naturâ ſuâ ſurſum tendens, aëri occurrens, qvi multus ſit & gravis, eum ſuperare non*

non poteſt. reflexus autem aër in contrarium motus, deorſum fertur. Ideo ad ima fuſus, meliùs infrà auditur. Similis qvædam & Echo accidit vocis reflexio in contrarium. Dici qvoqve poſſit, ſonum, per ſuturarum parietalium meatus, ad cerebri partem, qvâ auditio fit, conjunctam, deferri: qvi qvidem obſtructo aurium meatu ad eam deferri minimè poteſt. Qvæ ratio potior videtur.

Judices habita ratione temporis, qvo magiſtratum adepti ſunt, ſedere debent.

CAPUT XXVIII.

ELOQVENTIAM fortunâ non diſcerni, præclarè Tiberius apud Tacitum pronuntiavit, cùm ei in funere Germanici clypeus auro & magnitudine ſuper ceteros inſignis inter Auctores Eloqventiæ deferretur. Id ipſum de Magiſtratibus in eodem dignitatis gradu conſtitutis dici poteſt, qvi nullâ habitâ ratione, aut generis, aut ætatis, aut doctrinæ, ſed ſolius temporis, qvo magiſtratum adepti ſunt, ſedere debent. *Inter Duumvirales, antiqviſſimus qviſqve, prior is,* inqvit Ulpianus, l. 1. de Albo ſcribendo. *Principatum adipiſcatur, matriculâ decurrente,* inqvit Conſtantinus ad Agentes in rebus, l. 1. C. de Officio Magiſtri Officiorum. Exſtat in hanc rem, in le-

lege 2. C. de Præfectis Prætorio, Gratiani, Valentis, & Theodoſii Reſcriptum, in hæc verba: *Sit ſedes prior antè provectis, locus conſpectior, decernendi, loqvendiqve facultas antiqvior, cui eſt ſplendor adepti magiſtratus vetuſtior.* Idem legere eſt in lege 1. C. de Conſulibus, qvæ eſt Imperatorum Theodoſii & Valentiniani: *Qvis enim,* inqviunt, *in uno eodemqve genere dignitatis prior eſſe debuerat, niſi qvi prior meruit dignitatem? cùm poſterior, etiamſi ejuſdem dignitatis prætendat auſpicia, cedere tamen illius temporis Conſuli debeat, qvo ipſe non fuerit.* Similiter de Medicis Archiatris Imperatores Valentinianus & Valens, l. 10. C. de Profeſſoribus & Medicis: *Ita tamen, ut qvicumqve fuerit admiſſus, non in priorum numerum ſtatim veniat, ſed eum ordinem conſeqvatur, qvi ceteris ad priora ſubvectis ultimus poterit inveniri.* Qva de lege Symmachus epiſtolâ 40. Igitur valde notandum, qvod de Paulo Foxio, in ejus Oratione Funebri, narrat Muretus: ei ſcilicet in Senatu Pariſienſi jus inter primos Senatores aſſidendi, dicendæqve ſententiæ ſtatim à principio tributum eſſe, cùm tamen in Senatu Pariſienſi plura ſint inter ſe diſtincta Auditoria, qvorum ad ſupremum non niſi gradatim pervenitur. Nihil tale in Actis Senatus legitur: qvare id omne qvod de Foxio retulit Muretus, falſi ſuſpectum eſt: immo falſum eſſe, ſæpe ex Petro Puteano, talium rerum non incurioſo, audivi. Et profectò, ſi res ita ſe haberet, rem adeo inſolentem non taciuſ-

cuiſſet Thuanus, qvi Foxio in Italiam eunti adfuit, qviqve de eo multa, cùm in libris de Vita ſua, tum in libris Hiſtoriarum retulit. Id ipſum tamen de Tiraqvello narrat non uno loco Mornacius.

Tiraqvellus orbem nomine implevit ſuo,
Libris ab ipſo, mole variata, editis.
Sed (qvod virum beavit, atqve ſæculum)
Lectus Senator eſt, legente Principe,
Qvi antepoſuit malo aureo patrium decus.
Immo &, ſine exemplo priore qvod fuit,
Hoc, ut præiret Junioribus, dedit.
Qvæ clarior Seni umqvam inempta gloria?

Ita ille in Feriis Forenſibus. Qvod ipſum teſtatur & ad l. 2. C. de Officio Magiſtri Officiorum, his verbis: *Soli Andreæ Tiraqvello indultum eſt ſingulari Franciſci I. beneficio, qvi eum per famam nominis, cùm doctiſſimos jam de Utroqve Retractu libros edidiſſet, in Senatum Pariſienſem ex Fontenacenſi tribunali Pictonum allegerat, ut, qvia provecta jam ætatis erat Judex, anteiret, jure Matriculæ inſuperhabito, natu minores Senatores ceteros. Confirmarunt iſtud mihi ſæpius ejus liberi circa annum* 1579. *&* 1580. *qvibus annis in Foro Acroamaticus verſari cœpi.* Sed id falſum qvoqve exiſtimo: qvia neqve hujus rei mentio ulla exſtat in Actis Senatus Pariſienſis. Certum eſt tamen, Nicolaum de Baia, V. Cl. & qvem honorificè Clemengius in Epiſtolis appellat, ejuſdem Senatus ſub Carolo VI. primarium Scribam,

cùm

cùm ætate provectior, in Senatorem electus eſſet, ſtatim ut electus eſt, in Magna Camera, qvam vocant, ſediſſe, & ſententiam dixiſſe. Id teſtantur Acta Senatus Pariſienſis anni 1416. die 12. Novembris. Non igitur ſoli Andreæ Tiraqvello id indultum: qvod volebat Mornacius. Certum eſt qvoqve, Guillelmum Bekium, à Carolo VII. Senatorem Toloſanum factum, ante alios Senatores, juſſu Ludovici XI. ſediſſe. Id teſtantur Acta Senatus Toloſani anni 1462. die 24. Aprilis. Ipſa Actorum utriuſqve Senatus verba ſi qvis reqvirat, ea ad calcem hujus Obſervationis reperiet. Sed cùm id contra rationem Juris receptum ſit, non eſt producendum ad conſeqventias. Et profectò ſi eximiæ dotes, tale privilegium mereri poſſent, cui potiùs, qvæſo, qvàm Hieronymo Bignonio, Advocato Regio, indultum id fuiſſet? Hieronymo Bignonio, qvi Τῆς φύσεως μέγα θαῦμα, παλαιά τε, καινά τε εἰδώς, ut de eo nos olim in Poëmatibus noſtris Græcis. Hieronymo, inqvam, Bignonio, de qvo, dum viveret, hæc Plinii junioris de Ariſtone Juriſconſulto verba meritò uſurpari poterant; & nos ſæpe uſurpavimus: *Nihil eſt illo gravius, ſanctius, doctius: ut mihi non unus homo, ſed Literæ ipſæ, omneſqve bonæ Artes in uno homine ſummum periculum adire videantur. Qvàm peritus ille & privati Juris & publici! Qvantum rerum, qvantum exemplorum, qvantum Antiqvitatis tenet! Nihil eſt qvod diſcere velis, qvod ille docere non poſſit. Mi-*

Mihi certè qvoties aliquid abditum qværo, ille theſaurus eſt. Jam qvanta ſermonibus ejus fides! qvanta auctoritas! qvàm preſſa & decora cunctatio! Qvid eſt qvod non ſtatim ſciat; Et tamen plerumq; hæſitat, dubitat, diverſitate rationum, qvas acri, magnoq; judicio ab origine, cauſisqve primis repetit, diſcernit, expendit. Ad hæc, qvàm parcus in victu! qvàm modicus in cultu! Soleo ipſum cubiculum illius, ipſumqve lectum, ut imaginem qvamdam priſcæ frugalitatis aſpicere. Ornat hæc magnitudo animi, qvæ nihil ad oſtentationem, omnia ad conſcientiam refert, rectéqve facti, non ex populi ſermone mercedem, ſed ex facto petit. Eum tamen, poſtqvam è ſupremo Regis Conſilio in Senatum Pariſienſem rediit, poſt Odomarum Talonium, Advocatum itidem Regium, & ſtantem & ſedentem vidimus, qvem ante eum per plures annos; utpote antiqviorem Regis Advocatum; & ſtantem videramus, & ſedentem.

¶ Ceterùm, de Ivone de Cæpellis, ſive Scepeauſſo, noſtrate, rem non tacendam narrat Renatus Chopinus; & ipſe noſtras; Commentario ad Leges Pariſienſes extremo, ubi de Senatus Pariſienſis Principibus: illum videlicet, qvi Senatus Pariſienſis Princeps factus fuerat anno 1457. qvarto pòſt anno ſupremum hunc Curiæ magiſtratum Eliæ Toreto cedere juſſum à Ludovico XI. ac in ſecundis conſiſtere.

Acta Senatus Pariſienſis, qvorum mentio in ſuperiori Obſervatione: qvæ mecum communicavit Ludovicus Nublæus, Advocatus Pariſienſis, Vir plenus officii, & multis nominibus de me bene meritus.

DU VENDREDI XIX. DE NOVEMBRE M. CCCC.

CE jour a eſté faite élection, par voye de ſcrutin, d'un Greffier. Et eſt venu le ſort ſur moy, Nicolas de Baye, Sieur du Gyé.

PARLEMENT, COMMENCEANT AU MOIS DE NOVEMBRE M. CCCC. XVI.

Domino Deo præinvocato, qvi conſilia diſſipat Impiorum. Incipit Regiſtrum Conſiliorum Curiæ Parlamenti, incœpti XII. die menſis Novembris anni Domini ejuſdem milleſimi qvadrageteſimi decimi ſexti, & officii mei Nicolai de Baia, Cathalaunenſis diœceſis, Protonotarii, Regii Secretarii, & ejuſdem Curiæ Grapharii decimi ſeptimi.

DU XII. NOVEMBRE M. CCCC. XVI.

M. Henri de Marle, Chancelier, tenant le Parlement, &c.

Les Maiſtres des trois Chambres de Parlement, juſ-

juſqves au nombre de cinqvanteqvatre, ou environ, &c.

Ce jour fut éleu Maiſtre Adam de Cambray, &c.

Et ce meſme jour je reqvis à Meſſeigneurs deſſus nommez, qve comme par la grace de Dieu, du Roy, & de ſa Cour, euſſe ſervi céans, & exercé l'Office de Greffier par l'eſpace de ſeiz' ans tous entiers & continuels, (Car par leſdits ſeize ans oncqves n'y avois failly: exceptez huit jours; ores avoit onze ou douze ans; qve j'avois eſté malade au lit, & tellement qve je cuiday mourir;) & exercé mondit Office le plus loyaument, & le plus diligemment qve j'euſſe pû, ſelon ma fragilité; & plus loyaument, qve ſagement ou gracieuſement, (Car en office ſi public qv'eſt ledit Office, n'eſtoit pas bien poſſible faire à la grace d'un chacun, ſi comme mieux le ſçavoient: (& il me deût ſuffire d'avoir ſervi audit Office ſi longuement: Car auſſi eſtois-je aucunement débilité de ma veuë; & ne pouvois-je pas bien enregiſtrer, ſans avoir lunettes; combien qve je me ſentois encore ſain & entier, & n'eſtois ne rompu, ne froiſſié, mais ſeulement ployé. Si pouvois-je bien encore ſervir audit Office. Mais avant qve pis me veinſt, & tandis qve j'eſtois en ſanté, me ſembloit bon iſſir dudit Office; & il vacaſt un lieu de Clerc en la Chambre des Enqveſtes: Il pluſt à la Cour moy décharger de l'honneur & charge dudit Office, & moy pourvoir dudit Office de Clerc; pourveu qve iceluy

Office exerceaſſe en la Grand' Chambre. Car attendu ledit temps que j'avois ſervi ledit Seigneur en ſa Cour en ladite Grand' Chambre, moins mal le devrois-je ſervir en icelle Chambre, qu'en ladite Chambre des Enqueſtes.

Ce fait, M. le Chancelier me fit retraire: & fait ſur ce Conſeil, fus appellé, & me fut répondu, que la Cour m'octroyoit ma requeſte.

Ce jour 27. Janviex 1416. eſt venu en la Chambre M. le Chancelier pour élire Greffier. & aſſemblées les deux Chambres, a eſté éleu audit Office de Greffier, aprés que ledit M. Chancelier m'a demandé, ſe plus vouloie faire ledit Office, & que j'ay dit que non, Maiſtre Clement de Franquenberge, qui eſtoit Conſeiller du Roy noſtre Sire en la Chambre des Enqueſtes: & a fait le ſerment accouſtumé: & j'ay fait le ſerment de l'Office de Conſeiller, auquel j'avois eſté éleu le premier jour de ce préſent Parlement. Deo gratias, à quo principium & finis; quique omnium fuit & erit ſpes certa laborum. Detque facilem curſum feliciter, & annuat cœptis per me Clementem de Franquenberge, in utroque jure Licentiatum, Illuſtriſſimi Principis Regis Francorum Protonotarium, & Curiæ Parlamenti antedictum Graphariurn; qui intermiſſo Jus dicentis officio, juxta illud Virgilii,

Malui & mutas agitare inglorius artes.

Acta

Acta Senatus Toloſani, qvæ mecum communicavit Guillelmus Maſnavius, Senator Toloſanus, Vir omnibus virtutibus politus.

REGISTRE DU PARLEMENT DE TOULOUSE, DU XXIV. AVRIL M. CCCC. LXII.

VEUES *par la Cour les Lettres du Roy, noſtre Sire, par leſqvelles ledit Sire a ordonné le premier lieu de Conſeiller Clerc en icelle Cour, aprês les Préſidens, à Meſſire Guillaume Bêc. Ladite Cour a ordonné, qve ledit Meſſire Guillaume Bêc ſera aprés Meſſire Gilles Laſſeur, Préſident des Enqveſtes: du conſentement dudit Bêc.*

OUVERTURE DU PARLEMENT DE TOULOUSE DU VII. NOVEMBRE, CCCCLXII.

ADAM *Couſinot, ſegond Préſident.*
Charles d'Armagnac, Comte de Feſenſaguet.
L'Eveſqve de Baſas.

Conſeillers Lais.	Conſeillers Clercs.
Guibert Roux.	*Gilles Laſſeur, Préſident des Enqveſtes.*
Guillaume Dabus.	*Guillaume Bêc.*
Nicole Berthelot.	*Pierre de la Treille.*
Pierre Damian.	

Pierre de Bruiéres. *Pierre Benqvet.*
Jan Roſſignol. *Louis Luillier.*
Guillaume Bardin.

EXCERPTA EX ADVERSARIIS GUILLELMI BARDINI, SENATORIS TOLOSANI.

DIE 15. *menſis Novembris*, 1456. *ſecluſis à Camera Dominis, Protonotario de Albreto, & Epiſcopis Mirapicenſi, & Sancti Papuli: per Curiam ordinatum fuit, qvòd dictus Dominus Protonotarius ſederet pro tribunali ante dictos Epiſcopos. Et hæc ſedes illi data fuit, qvia vir erat magnæ nobilitatis, & altæ propaginis: ſed præcipuè, qvia olim Legatus fuerat Domini Papæ versùs Curiam.*

OUVERTURE DU PARLEMENT DE TOULOUSE DU XV. NOVEMBRE M. CCCCLVI.

Ægidius Laqveator, Præſidens Inqveſtarum, fit l'Ouverture.
Dominus Protonotarius de Albreto.
Epiſcopus Mirapicenſis.
Epiſcopus Sancti Papuli.
Johannes Gentian.
Barthol Artigalupa.
Guillelmus Bardini.
Antonius Mauron.

Gi-

Gibertus Rubai.
Nicolaus Berthelot.
Jacobus Gentian.
Les Grands Préſidens, & les autres Conſeillers eſtoit abſens.

Explicatur Lex XV. de Servitutibus.

CAPUT XXIX.

TOLLERE *ædificium* apud Ulpianum l. 17. de Servitutibus prædiorum urbanorum, eſt *diruere*, non verò *extollere, erigere. Interdum dici poteſt*, inqvit, *eum qvoqve qvi tollit ædificium vel deprimit, luminibus officere, ſi fortè* κατ' ἀντανάκλασιν, *vel preſſurâ qvadam, lumen in eas ædes devolvatur.* Eadem notione uſurpatur & l. 2. Ne qvid in loco publico, & l. 27. §. ult. & l. 30. de Rei vindicatione. At contrà, *viridia tollere* in his Pomponii verbis, l. 15. de Servitutibus, *Servitutium non ea natura eſt, ut aliqvid faciat qvis, (veluti viridia tollat, aut amœniorem proſpectum præſtet, aut in hoc, ut in ſuo pingat) ſed ut aliqvid patiatur, aut non faciat,* eſt *erigere, extollere,* ſi magnum illum Juris Interpretem, Cujacium, audimus: qvi & legendum putat in verbis Pomponii, *ut amœniorem proſpectum præſtet.* Eum vide ad Titulum de Servitutibus. Janus à Coſta, magnus & ipſe Juris Interpres, in

Prælectionibus ad dictum Titulum, qvas manu ſcriptas mecum communicavit Germanus Nivartius, noſtras, Vir Juris & ſtudioſus & peritus, Cujacii interpretationem damnat, & emendationem. Scilicet, diſtinguendo inter liberum proſpectum & amœnum, *viridia tollere* accipit de eo qvi *viridia*, ſeu *viridaria*, (his vocibus promiſcuè utuntur Auctores noſtri) hoc eſt, *ſilvas* aufert, ſive deponit: qvæ qvamvis amœnum aſpectum præſtent, poſſunt tamen obſtare proſpectui, ut eſt apud Javolenum, lege 12. de Servitutibus prædiorum urbanorum. *Ædificia, qvæ ſervitutem patiantur, ne qvid altiùs tollatur, viridia ſuper altitudinem habere poſſunt. at, ſi de proſpectu eſt, eáqve obſtatura ſunt, non poſſunt.* Et apud Senecam Controverſ. v. 5. *Arbor, qvæ obſtabat proſpectui Divitis, amœnum proſpectum præſtabat Pauperi.* Hæc autem verba, *aut amœniorem proſpectum præſtet*, ſuperiori exemplo, qvod eſt de libero proſpectu, opponi ipſe exiſtimat; & de poſitis viridariis, ſive plantata ſilva, qvibus amœnior ſit proſpectus, interpretatur. Jani à Coſta ſententiæ favent Græci Interpretes, qvi ſuperiora Pomponii verba reddidere: *οὐ συνίσταται δουλεία ἐπὶ τῷ ποιῆσαί τι· οἷον, ἵνα δένδρα ἐκκόψῃς, ἢ τόπον ἐπιτερπῆ ποιήσῃς· ἀλλὰ ἵνα μὴ ποιήσῃς τι, ἢ ἵνα ἀνάσχῃ γίνεσθαι.* *Servitus in eo non conſiſtit, ut qvis aliqvid faciat: puta, ut arbores excidas, ut locum amœnum reddas: ſed ne facias qvid, aut ut fieri patiaris.* Tamen, ve-

verè ut dicam, potior videtur Cujaciana interpretatio. Si enim hæc verba, *veluti viridia tollat*, ita accipias, ut ſignificent, *viridia auferat, ſilvas deponat*, id non erit contra naturam Servitutum, ut acutè Merillius Obſervationum lib. 1. cap. 34. animadvertit. Qvod etiam in mentem veniſſe video Nicolao Catharinotto, Regio apud Bituriges Advocato, Viro docto, & magno patriæ ſuæ ornamento: qvi videndus libro 2. Obſervationum. Et tamen id contra naturam Servitutum eſſe, Pomponius ajebat: *Servitutum non ea natura eſt, ut aliqvid faciat qvis, veluti viridia tollat, ſed ut aliqvid patiatur, aut non faciat.* Ad Cujacii emendationem qvod attinet, *ut amœniorem proſpectum*, pro *aut amœniorem* reponentis, qvamqvam & Merillio diſplicet, (nam in eo in Jani à Coſta ſententia eſt) mihi tamen receptâ lectione potior qvoqve videbatur. Si enim legas *aut amœniorem proſpectum præſtet*, hoc exemplum diverſum non erit à primo, *veluti viridia tollat*: qvocumqve modo ea verba accipias: ſiqvidem & ſublatis & poſitis viridariis proſpectus amœnior fieri poteſt. Nec diverſum erit à tertio: qvod eſt, *ut in ſuo pingat*: poſitis enim picturis amœniorem proſpectum fieri qvis neget? Sed qvod ait Cujacius, hæc verba, *ut in ſuo pingat*, de eo intelligenda, cui hoc jus ceditur, cùm pictori lumen ſit neceſſarium, fateor cum Jano à Coſta nugatorium eſſe: & miror tanto viro tantum errorem excidiſſe. Qvis enim non videt

horum verborum hunc eſſe ſenſum? cogi non poſſe qvemqvam in ſuo pingere: id eſt, in parietibus ædium ſuarum collocare picturas, ut amœnum proſpectum præſtet vicino. *Tectoria* eas picturas vocat lex 3. Uti poſſidetis: qvæ vox reponenda apud Ulpianum in Fragmentis, titulo VI.

Ægyptii & Carthaginienſes magiſtratum gerere legibus prohibiti. Non licuit Ægyptiis alienæ civitatis civibus fieri.

CAPUT XXX.

HAs inter Juris Amœnitates locum habere meretur qvod ſcribit Iſidorus Peluſiota, Auctor graviſſimus, Ægyptios & Carthaginienſes magiſtratum gerere prohibitos fuiſſe: & qvidem Lege. De Carthaginienſibus verba ejus hæc ſunt, Epiſtolarum libro I. epiſtolâ 485. ad qvemdam Iſidorum: Καρχηδονίους νόμος κωλύει διέπειν ἀρχὴν, ἥττονας κακούς· Καππάδοκας δὲ, τοὺς μεγάλους πονηροὺς, (teſtatur parœmia, Καππάδοκες, Κρῆτες, Κίλικες, τρία κάππα κάκιστα) οὐκ εἴργει νόμος ἀρχῆς. ἐπειδὴ τοίνυν καὶ βούλει πάντας εὐεργετεῖν, καὶ σύνδρομον ἔχεις τῇ βουλήσει τὴν δύναμιν, ἢ τὸν νόμον ἀντάλλαξον, μᾶλλον Καππάδοκας Καρχηδονίων κωλύων, ἢ σύναψον καὶ τοὺ-

τούτους ἐκείνοις. *Carthaginienſes, homines minùs malos, Lex magiſtratum gerere prohibet: Cappadoces autem, qvorum ingens eſt improbitas, nulla lex à magiſtratu removet. Qvoniam igitur & de omnibus bene mereri cupis, & voluntati parem potentiam habes; aut legem immuta; Cappadoces potiùs qvàm Carthaginienſes à gerendo magiſtratu arcens; aut cum his illos qvoqve copula.* De Ægyptiis locus eſt in Epiſtola ad Rufinum, Præfectum Prætorio, qvæ eſt 489. ejuſdem libri primi: Αἰγυπτίους μὲν δι' ἀπώνειαν νόμος εἴργει ἀρχῆς· Καππάδοκας δέ, τοὺς χείρους ἐκείνων, οὐκ ἔτι. ἐπειδὴ τοίνυν ἡμεῖς μὲν ἄρχοντι Καππαδόκῃ χρησάμενοι, πολλὴν πεῖραν τοῦ διαβόλου ἔθνους ἐσχήκαμεν· ὑμεῖς δέ, τὴν βασιλέως γνώμην, πρὸς ὃ βούλεσθε, ἔχετε, ἑνώσατε Αἰγυπτίους καὶ τούτους, μήποτε καὶ ἄλλης ἄρξῃ χώρας Καππαδόκης. *Ægyptios qvidem ob morum immanitatem Lex ab imperio & præfectura arcet: Cappadoces autem, qvi eos improbitate ſuperant, non item. Qvoniam igitur nos, Cappadocem Præfectum nacti, nationis, ad calumnias adſtruendas propenſæ, periculum freqventer fecimus; vos autem Imperatoris voluntatem, qvibus in rebus vultis, habetis, hos qvoqve illis copulate: ut ne cuiqvam alii regioni Cappadox præſit.* ¶ Sed neqve Ægyptiis licuit alienæ civitatis civibus fieri. Auctor Joſephus libro de Antiqvitate Judæorum ſecundo: ubi de perverſis moribus Ægyptiorum. Verba ejus Latinè ſic ſonant: Græca enim deſiderantur:

tur: *Ægyptiis neqve Regum qviſqvam videtur jus civitatis fuiſſe largitus: neqve nunc qvilibet Imperatorum.* Ægyptii ſcilicet, vana gens, & novandis qvàm gerendis aptior rebus, ait Curtius. Sed & gens prava: unde αἰγυπτιάζειν pro *decipere.* δεινοὶ πλέκειν τοί μηχανὰς Αἰγύπτιοι. *Ad nectendum dolos idonei in primis Ægyptii:* inqvit Æſchylus Et Theocritus:

——— ὐδεὶς κακοεργὸς
Δαλλεῖται τὸν ἰόντα, παρέρπων Αἰγυπτιςί.

Nemo maleficus lædit ampliùs viatorem; dolosè ſubiens more Ægyptio.

De qvibuſdam nominibus propriis Pandectarum.

CAPUT XXXI.

NOMINUM reſtituendorum inanis forſitan eſt labor, inqvit Cujacius in Obſervatione 18. libri XII. Ut non immeritò Galenus primo Commentario in tertium Epidemiorum Hippocratis, Medicos inanis operæ arguerit; qvi anxiè qværebant, an Silenus, de qvo Hippocrates dicto loco, Platamone habitaret, vel Platanone. Sed qvando & ipſe Cujacius, & Antonius Auguſtinus, & Jacobus Gothofredus, & Thomas Reineſius, aliiqve Viri magni, in nominibus reſtituendis operam poſuerunt ſuam, meam non malè collocatam putabo, ſi nonnulla nomina qvæ

in

in Digeſtorum libr s aut corruptè leguntur, aut minùs intelliguntur, hoc capite emendavero, aut illuſtravero.

MISSENIUS FRONTO.

Caput 52. Tituli De Manumiſſis teſtamento; qvod deſumptum eſt ex libro XII. Qvæſtionum Pauli; ita incipit: *Imperatores Miſſenio Frontoni: Teſtamento militis his verbis adſcriptâ libertate*, Stephanum, ſervum meum, liberum eſſe volo, *vel* jubeo, *adita hereditate libertas competit.* ¶ Johannes Bertrandus, in Vita Frontonis Juriſconſulti, *Emiſeno Frontoni* hoc loco emendabat. Emiſenus, ſive Emiſſenus Fronto, Rhetor fuit ſub Severo. Suidas: Φρόντων Ἐμισηνὸς, Ῥήτωρ γεγονὼς ἐπὶ Σεβήρου τοῦ βασιλέως ἐν Ῥώμῃ· ἐν δὲ Ἀθήναις ἀντεπαίδευσε Φιλοστράτῳ τῷ πρώτῳ, καὶ Ἀψίνῃ τῷ Γαδαρεῖ. ἐτελεύτησε ἐν Ἀθήναις περὶ ξ΄ ἔτη γεγονώς. καὶ ἀδελφῆς Φροντωνίδος παῖδα ὄντα Λογγῖνον, τὸν Κριτικὸν, κληρονόμον κατέλιπεν. Bertrandi emendationem nonnihil juvant Baſilica, in qvibus lib. 48. tit. 38. βασιλεὺς, non βασιλεῖς, ſcriptum eſt: διαθεμένου στρατιώτου, οὕτως ἐγέγραπτο· Στέφανον, τὸν δοῦλόν μου, ἐλεύθερον εἶναι βούλομαι, ἤτοι κελεύω· καὶ ἀντέγραψεν ὁ βασιλεὺς Meſenio Frontoni ἅμα τῇ ἀδιτίονι τοῦ τελευτήσαντος ἁρμόζειν τὴν ἐλευθερίαν. Scilicet ex *Imperator*

Emiſ-

Emiſſeno, ſive *Emeſeno*, factum eſſe primùm videtur *Imperatore Miſſeno*; qvod poſtea mutaſſe videntur Librarii in *Imperatores Miſſenio*, ſive *Meſenio*. Emiſa, ſive Emiſſa, ſive Emeſſa, aut Emeſa, (namqve omnibus his modis urbis hujus nomen à Scriptoribus effertur) Phœniciæ urbs fuit, de qva Ulpianus l. 1. de Cenſibus, & l. 8. Titulo eodem. Sed cùm nomen patriæ nominibus propriis adjungi in epiſtolis non ſoleat, nihil mutandum exiſtimamus: aut ſi qvid mutandum, legendum fortè *Meſſieno Frontoni*. *Meſſienus* qvidem *Zoilus* memoratur in Inſcriptionibus Gruterianis pag. 438.

SCAPULA TERTYLLUS.

Macer l. 14. de Officio Præſidis: *Divus Marcus, & Commodus, Scapulæ Tertyllo reſcripſerunt in hæc verba: Si tibi liqvidò compertum eſt, Ælium Priſcum in eo furore eſſe, ut continuâ mentis alienatione omni intellectu careat: nec ſubeſt ulla ſuſpicio, matrem ab eo ſimulatione dementiæ occiſam, potes de modo pœnæ ejus diſſimulare, cùm ſatis furore ipſo puniatur.* ¶ Hoc Marci & Commodi Reſcriptum, nullâ Scapulæ Tertylli factâ mentione, tribuitur Divis Fratribus in l. 13. §. ult. eodem Tit. & in l. penultima ad Legem Pompeiam de Parricidiis. Qvare Petrus Pithœus in Notis ad Collationem Legum Moſaicarum tit. IV. Com-

Commodum hoc loci de Vero, Marci fratre, accipiebat: nam & Verus,inqvit, Commodus dicebatur. Cujacius verò in Notis Solemnibus qvas vocant, pro *Commodus*, legendum *Verus* exiſtimabat. Ego nihil mutandum cenſeo: & Commodum de Commodo, Marci filio, accipiendum contendo: nuſqvam enim Verum in Libris noſtris dictum Commodum reperire eſt: immo nec alibi. Qvod autem Marcus cum fratre Vero reſcripſit, potuit & id ipſum cum filio Commodo reſcribere. Certè novum non eſt diverſos Imperatores eamdem rem diverſis perſonis reſcripſiſſe. Immo & idem diverſis Senatuſconſultis ſtatutum legimus: qva de re videndus Merillius lib. IV. Obſervationum cap. 16. Qvis autem Scapula ille Tertyllus, cui Marcus & Commodus reſcripſerunt, videamus. De qvodam Scapula Tertyllo mentionem facit Ulpianus l. 1. de Reb. eorum qvi ſub tutela: his verbis: *Imperatoris Severi Oratione prohibiti ſunt Tutores & Curatores prædia ruſtica, vel ſuburbana, diſtrahere. Qvæ Oratio in Senatu recitata eſt Tertyllo & Clemente Conſulibus, Idibus Juniis.* nam de Scapula Tertyllo Ulpianum intelligendum, perſpicuum eſt ex eo qvod in baſi marmorea Farneſiani Palatii Romæ legitur: DEDICATA III. ID. APRIL. SCAPULA TERTULLO ET TINEIO CLEMENTE COSS. Ubi obiter obſervamus *Tertullo* rectiùs ſcribi, qvàm in Pandectis Florentinis *Tertyllo*, & *Tertyllianum*: eſt enim

Ter-

Tertullus nomen Latinum,ut & *Tertullianus:* qva de re ſuprà capite 12. Ceterùm his Conſulibus data eſt Conſtitutio prima de His qvi accuſare non poſſunt, qvæ poſita eſt libro LX. Baſil. Tit. 34. cap. 25. Scripſit Tertullianus ad Scapulam: qvi fortè non alius eſt à Conſule. Sed alium eſſe Conſulem ab eo cui Marcus & Commodus reſcripſerunt, non dubitamus. Fuit ille fortè Conſulis pater.

QVINTUS MUCIUS.

Pomponius l. 33. de Auro & argento legato: *Nam & Qvintus Titius ait ſe ſcire qvemdam Senatorem muliebribus cœnatoriis uti ſolitum, qvi, ſi legaret muliebrem veſtem, non videretur de ea ſenſiſſe, qvâ ipſe, qvaſi virili, utebatur.* ¶ Legendum procul dubio *Qvintus Mucius:* qvod vel ipſa legis inſcriptio manifeſtò probat: *Pomponius libro 4. ad Qvintum Mucium.* Id clarè oſtendunt & hæc legis proximè ſeqventis verba, qvæ ſimiliter deſumpta eſt ex libris Pomponii ad Qvintum Mucium: *Scribit Qvintus Mucius,*&c.. Et poſtea: *Item ſcribit Qvintus Mucius.*

LARGIUS EURIPIANUS.

Scævola l. 21. de Annuis legatis: *Largius Euripianus conſuluit,*&c. ¶ Lartii Euripiani mentio

tio fit à Lampridio in Commodo: ſed ubi Codex Regius *Larcius* habet: qvod non diſplicet. *Larcius* nomen fuit Romanum. Teſtis Vetus Inſcriptio, qvam profert Cujacius Obſervationum X. 37. M. LARCIUS L. F. POMPTINA ARBITERIO LARCIÆ FORTUNATÆ UXORIS.

EPITYNCHANUS.

Ulpianus l. 41. §. 7. de Legatis I. *Sed & Divorum Fratrum eſt Reſcriptum ad Libellum Procliani: & Epitynchani.* ¶ Epitynchanus ille, videtur eſſe idem ac is de qvo Marcus Antonius, τῶν εἰς ἑαυτὸν lib. VIII. Λούκιλλα Οὐῆρον, εἶτα Λούκιλλα. Ἐπιτύγχανος Διότιμον, εἶτα Ἐπιτύγχανος. Epitynchani cujuſdam mentio fit in Inſcriptionibus Gruterianis pag. 681. 8. & alius Epitynchani, ſervi, pag. 951. 1. & L. Antonii Epitynchani, Lictoris Dec. Curiatiæ, in antiqva Inſcriptione, qvam in Notis, ad Sidonium pag. 259. primæ editionis, profert Sirmondus.

PRIMITIVUS.

Servi cujuſdam, nomine *Primitivi,* mentio fit in Epiſtola Divorum Fratrum ad Voconium Saxam, apud Ulpianum, l. 1. §. ult. de Qvæſtionibus. Servi, cui idem nomen, meminit & Doſi-

theus in libro qvi Hadriani Imperatoris ſententias & epiſtolas complectitur. Doſithei verba hæc ſunt: Οὐρβικοῦ λέγοντος Πριμιτιβὸν ἐλευθερῶσαι θέλοντα δοῦλον ἴδιον, κεκωλυσμένον εἶναι ἀπὸ Ῥεστούτης, (corrige Ῥεστιτούτης) μητρὸς ὀρφανῆς· (εἰς ἀδικίαν γὰρ τῆς ὀρφανῆς τοῦτο γίνεσθαι· εἶναι γὰρ αὐτὸν πραγματευτὴν αὐτῆς, καὶ δι' αὐτὸν τὰ πράγματα τῆς ὀρφανῆς διοικούμενα) Ἀδριανὸς ἐζήτησεν ποίας ἡλικίας ἡ ὀρφανὴ εἴη· λέγοντος τοῦ συνηγόρου δέκα εἶναι ἐτῶν, Ἀδριανὸς εἶπεν, πεῖσον τοὺς κριτὰς, μὴ ὀφείλειν τοῦτον περὶ ταύτην προσηγορίαν ἐλευθεροῦσθαι. *Urbico dicente, Primitivum, ſervum ſuum, manumittere volentem, vetitum eſſe à Reſtituta, matre pupillæ: in fraudem enim pupillæ hoc fieri: eſſe enim eum actorem ejus, & per eum res omnes pupillæ adminiſtratas. Hadrianus inqviſivit cujus ætatis pupilla eſſet. dicente advocato, decem eſſe annorum, Hadrianus dixit, Suade Judices, non debere eum circa hanc appellationem manumitti.* Occurrunt in Inſcriptionibus Gruterianis, paginâ 85. Primitivi duo, temporibus Marci Imperatoris. Meminit cujuſdam, nomine Primitivi, & Ammianus Marcellinus libro XXV.

SACCUS THYLACUS.

Modeſtinus l. 44. D. de Manumiſſis teſtam. *Mævia decedens, ſervis ſuis nomine Sacco, & Eytychiæ*

tychiæ, & Hirene, ſub condicione libertatem reliqvit, his verbis: Saccys, ſervus meus, &c. *Cùm adſiduò monumento Mæviæ, Saccus, & Eytychia, & Hirene non adſint.* ¶ *Saccus*, & *Thylacus*, qvod idem eſt, nomen fuit ſervi apud Veteres. Donatus in Andriam Act. 1. Sc. 3. *Nomina Comicorum ſervorum aut à nationibus ſunt indita, ut* Myſis, Syrus: *aut ex accidentibus, ut* Lesbia, *velut* ebrioſa: *à Lesbo inſula, qvæ eſt ferax ſvaviſſimi, candidiſſimiqve vini: aut à moribus & vernilitate, ut* Pſeudolus: *aut ex negotio, ut* Chryſalus: *aut ex qvalitate corporis, ut* Thylacus: *aut ex ſpecie formæ, ut* Pinacium. *Thylaci* autem & *Sacci* nomine, ventrioſi, & *doliares*, ut loqvitur Plautus, potiſſimùm vocabantur. Σάκχυς vitioſè ſcriptum eſt in Baſilicis: ut & *Saccys* in dicta lege 44. in Pandectis Florentinis.

EROS.

Paulus l. 32. §. 2. D. de Teſtamentaria tutela: *Lucius Titius heredes inſtituit filios ſuos pupillaris ætatis, eiſqve tutores his verbis dedit*: Filiis meis tutores ſunto Gaius Mævius, & Lucius Eros. *Cui Eroti libertatem non dedit: fuit autem* Ἔρως *intra viginti qvinqve annos ætatis.* ¶ *Eros*, nomen ſervi apud Veteres. Adde legem XI. de Optione vel electione legata: *Si Eros Seio legatus ſit, & Eroti fundus, deinde optio ſervi Mævio data*

 fuerit,

fuerit, iſqve Erotem optaverit. Et legem XII. de Liberatione legata: *Lucius Titius, cùm Erotem actorem haberet, codicillis ita cavit:* Erotem liberum eſſe volo, &c. Item legem 5. de Rei vindicatione: *Si plures ſint ejuſdem nominis ſervi, puta plures Erotes.* Mentio fit Erotis, ut ſervi, & in lege 9. Qvi potiores in pignore: & in 38. & 41. de Legatis tertio: & in 14. & 56. de Fidei commiſſariis libertatibus. Memoratur & Aurelius Eros, unctor, & plures alii ſervi, hoc nomine, apud Gruterum in Inſcriptionibus. Etiam Cicero ſervum habuit nomine Erotem, cujus meminit ipſe in Epiſtolis ad Atticum. Meminit & Plutarchus in Apophthegmatibus: ubi narrat Ciceronem tanto in metu agendæ cujuſdam cauſæ tempus exſpectaſſe, ut ſervum ſuum Erotem libertate donarit, qvòd cauſam qvam acturus erat, in poſterum diem dilatam nunciaſſet. Idem Plutarchus in Antonio Erotem memorat, Cleopatræ ſervum. Vitioſè igitur *Herotem* ſcriptum eſt in lege 13. de Adimendis vel transferendis legatis: *Stichum, & Damam, & Herotem,* &c. Item in lege 122. de Verborum obligationibus. *Et cùm ante Idus ſupraſcriptas ſecundùm conventionem mercibus in navem impoſitis, cum Herote, conſervo Stichi, qvaſi in provinciam Suriam perventurus enavigavit: qvæſitum eſt, nave ſubmerſa, cùm ſecundùm cautionem Callimachus merces debito perferendas* (Antonius Auguſtinus, pro *debito*, rectè *Beryto* emendabat) *in navem miſiſſet, ſet* (Et ita rectè Cu-

Cujacius Obſervat. lib. 2. cap. xi.) *eo tempore qvo jam pecuniam Brenteſio reddere Romæ perferendam deberet; an nihil proſit Herotis conſenſus, qvi cum eo miſſus erat.* Idem error in codices Horatianos videtur irrepſiſſe: ubi ſcriptum eſt,

Intererit multùm, Davuſne loqvatur, an Heros.

Lambino enim, omnium, qvi in Horatium ſcripſerunt, κεϕαλικωτάτῳ, aſſentior, reſcribenti *Davuſne loqvatur, Eroſne.* Cujus emendationis meminit & Antonius Auguſtinus. Cùm ita ſcripſiſſet Venuſinus, ſcripſère poſtea Librarii *Davuſne loqvatur, Heroſne:* plurima enim vocabula contra etymologiam Latini aſpirarunt: ut *Herodotus, Herodicus.* Qvæ lectio, cùm eam προσῳδία non admitteret, mutata fuiſſe videtur in vulgatam. Davus, ſervi verſuti, & fallacis nomen: Eros, fidelis, ac frugi.

ONESIPHORUS.

Scævola lege 59. de Manumiſſis teſtamento: *Oneſiphorus, niſi diligenter rationem excuſſeris, liber ne eſto.* ¶. *Oneſiphorus* qvoqve, hoc eſt, *qvi utilitatem adfert,* ὠφέλειαν φέρων, ſervile nomen: qvod exſtat in Epiſtola ſecunda ad Timotheum. Similiter *Oneſimus,* hoc eſt, *Dominis utilis,* nomen eſt ſervi, apud Suetonium in Galba: ſed ex emendatione Mureti, qvem vide Variarum

Lectionum libro xv. capite undecimo. Nomen *Utilius*; qvod idem ac *Oneſiphorus*, & *Oneſimus*; occurrit apud Capitolinum in Marco. Vide ſuprà pag. 77. Ita Χρηςὴ, & Χρησίμη, nomina ancillarum. Theocritus in epigrammate de Clita, Medei nutrice: ἔτι μὰν ἔτι χρησίμα καλεῖται. Id eſt, *Præterqvam qvòd* Κλεῖτα *nomine dicta erat, adhuc* χρησίμα; id eſt, *Utilis; vocatur.* Hæc autem nomina, ominis causâ, ſervis imponebant.

FABIUS CILO.

Ulpianus libro ſingulari de Officio Præfecti Urbi, l. 1. de Officio Præfecti Urbi: *Omnia omnino crimina Præfectura Urbis ſibi vindicavit: nec tantùm ea qvæ intra Urbem admittuntur, verùm ea qvoqve qvæ extra Urbem, intra Italiam, Epiſtolâ Divi Severi ad Favium Cilonem Præfectum miſſâ declaratur.* Et libro eodem l. ult. de Officio Præfecti Vigilum: *Imperatores Severus & Antoninus Junio Rufino, Præfecto Vigilum, ita reſcripſerunt: Inſularios, & eos qvi negligenter ignes apud ſe habuerint, potes fuſtibus vel flagellis cædi jubere: eos autem qvi dolo feciſſe incendium convincentur, ad FaVium Cilonem, Præfectum Urbi, amicum noſtrum, remittes; fugitivos conqvirere, eoſqve dominis reddere.* Et libro IX. de Officio Proconſulis, lege 8. §. de Pœnis; *Præfecto planè Urbi ſpecialiter*

liter competere jus in metallum damnandi, ex Epiſtola Divi Severi ad FaVium Cilonem exprimitur. Ita rectè in Pandectis Florentinis ſcriptum eſt: minùs rectè *Chilonem* in qvibusdam aliis exemplaribus. Græci qvoqve Κίλωνα reddiderunt. Sed & vetus Inſcriptio apud Gruterum, p. 406. 10. qvæ Romæ exſtat in atrio domus Cæſianæ:

Α. ΦΑΒΙΟΝ
ΚΕΙΛΩΝΑ
ΤΟΝ. ΛΑΜΠΡΟΤΑΤΟΝ
ΕΠΑΡΧΟΝ ΡΩΜΗΣ
ΥΠΑΤΟΝ. ΤΟ. Β.
Η. ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ
ΤΗϹ. ΓΑΛΑΤΙΑΣ
ΑΝΚΥΡΑ
ΤΟΝ. ΕΑΥΤΗΣ
ΠΡΟϹΤΑΤΗΝ.

Alia vetus Inſcriptio apud eumdem Gruterum pag. 407. 1. L. FABIO. M. F. GAL. CILONI, &c. Et pag. eadem, 2. L. FABIO, M. F. GAL. CILONI SEPTIMIO, &c. *Cilo*, ſine aſpiratione, dicitur, cui frons eſt eminentior: *Chilo* verò, cum aſpiratione cui magna labia; ut rectè Pompeius in libro de Verborum ſignificatione. Videndus Cujacius libro x. Obſervationum cap. 26. ubi in variis Imperatorum qvæ in Codice Juſtinianeo leguntur, Conſtitutionibus, etiam *Favium Chilo-*

 nem,

nem, pro *Favium Cilonem*, vitioſè ſcriptum fuiſſe obſervabat. Vitioſè qvoqve apud Spartianum in Antonino Caracalla: *Iunitenſqve Papiniano & Chiloni*, pro *Ciloni*.

ERYCIUS CLARUS.

Paulus libro ſingulari de Officio Præfecti Vigilum, l. 3. de Officio Præfecti Vigilum: *Effracturæ fiunt plerumqve in inſulis, in horreisqve, ubi homines pretioſiſſimam partem fortunarum ſuarum reponunt, cùm vel cella effringitur, vel armarium, vel arca, & cuſtodes plerumqve puniuntur, & Divus Antoninus Erycio Claro reſcripſit*, &c. ¶. Non dubito illum eſſe Erycium Clarum, qvo iterum & Severo Coſſ. natum eſſe Severum; qvemqve occiſum à Commodo narrat Spartianus in Severo. Igitur hîc per Divum Antoninum Antoninus Pius intelligendus. Meminit ejus & Dion libro 73. ſed à Commodo interfectum non dicit: verùm id tantùm: ſtatuiſſe Commodum, illum interficere. De eodem Erycio Claro accipiendus videtur Gellius libro & capite ſexto: ubi ait: *Adoleſcens ego Romæ, tum cùm etiam ad Grammaticos itarem, audivi Apollinarem Sulpicium; qvem in primis ſectabar; cùm de jure Augurio qværeretur, & mentio præpetum avium facta eſſet; Erucio Claro, Præfecto Urbi dicere*, &c. *Erucius* & *Erycius*, idem. Sextus qvidam Erucius memora-

tur

tur Plinio epiſtolarum libro primo & ſecundo.

CINCTI HORATII.

Paulus l. 3. Si pars hereditatis petatur: *Sed & tergeminos Senatores cinctos vidimus Horatios.* ¶. Locus corruptiſſimus, qvem emendare nemo Interpretum non tentavit. Omiſſis aliorum emendationibus, qvas omnes recitat Fabrotus noſter in Tractatu illo erudito de Numero Puerperii, qvem mihi nuncupavit; accedo ſententiæ præſtantisſimi Cujacii, qvi τὸ *Horatios* additamentum eſſe exiſtimat; (non enim tergeminos Horatios Paulus videre potuit) & τὸ *cinctos* depravatum putat; pro qvo *Cincios* reponit. Ego *Cinctos* ſcriptum fuiſſe conjiciebam olim, pro *Quinctos*; qvod poſtea in *cinctos* abiiſſet. Toſt literam Q, literam U omiſſam fuiſſe, notius eſt qvàm ut probari debeat: *Qvinctus* autem, & *Qvinctius*, & *Qvinctilis*, & *Qvinctilianus*, Veteres ſcripſerunt: ut teſtantur, præter veteres denarios, Faſti Capitolini. Literis C & Q indiſcretè Librarii uſi ſunt, cùm ſimiliter pronuntiarentur: qvod indicat jocus Ciceronis ad candidatum, qvi filius Coqvi habebatur: *Ego qvoqve tibi jure favebo. Tu qvoqve aderas huic cauſæ.* Ita pasſim in libris veteribus *cùm*, pro *qvum*; *ecus*, pro *eqvus*; *cotidianus*, pro *qvotidianus*. Et inde errores

 non

CÆCIDIANUS.

Ulpianus l. 7. §. 10. D. de Dolo malo: *Idem Pomponius refert, Cæcidianum Prætorem,* &c. ¶. A *cæcus*, ſive *cæceo*, eſt *Cæcidus*: à *Cæcidus*, *Cæcidianus*. Nihil igitur mutandum in eo nomine; qvod etiam legitur apud Martialem libro x. epigram. 32.

Hæc mihi qvæ colitur violis pictura, roſisqve,
Qvos referat vultus, Cæcidiane, rogas.

Ita rectè editio Juniana. Legi tamen poſſet & *Cecidiane*: à Κηκίδιος. Sic vocabatur Poëta qvidam Dithyrambicus: de qvo Suidas. Κηκίδιος. διθυράμβων ποιητής· πάνυ ἀρχαῖος. Μέμνηται αὐτοῦ Κρατῖνος καὶ Ἀριστοφάνης, &c. Ita rectè Codex Regius. Vulgati perperam, Κηκέδιος.

REGIO NIPHANA.

¶ Scævola l. 35. §. 2. de Legatis tertio: *Libertis qvos nominaverat, ita legavit:* (patronus) *Fundum Trebatianum, qvi eſt in regione Atellata; item fundum Satrianum, qvi eſt in regione Niphana, cum taberna dari volo. Qvæſitum eſt, cùm inter fundos qvos ſuprà legavit, ſit qvidem fundus, vocabulo Satrianus, in regione tamen Niphana non ſit, an ex cauſa fideicommiſſi libertis debeatur. Reſpondit: Si nullus eſſet Satrianus in regione Niphana, & de eo ſenſiſſe teſtatorem, certum ſit,*

ſit, qvi alibi eſſet; non idcirco minùs deberi, qvia in regione deſignanda lapſus eſſet. ¶. Pro *Niphana;* qvod regionis nomen alibi non occurrit; legendum puto *Aliphana, Alipha,* aut *Aliphæ,* locus eſt vicinus Atellæ. Qvi locus, dictus & *Allifa.* Vetus Lapis apud Aldum in Orthographia: FABIO MAXIMO, V.C. CONDITORI MOENIUM: PUBLICORUM VINDICI OMNIUM PECCATORUM: ORDO ET POPULUS ALLIFANORUM, PATRONO.

PHILARGYRUS.

Paulus l. 28. de Condicionibus & demonſtrationibus: *Attia, uxor mea, Optato Philargyrum puerum, Agatheam ancillam, qvi mei erunt, cùm moriar.* ¶. *Phylargyrum,* hoc eſt, argenti cuſtodem, malebat Antonius Auguſtinus, libro de Propriis nominibus Pandectarum. Cave qvid mutes, παρὰ τὸ Φυλάττειν τὸ ἀργύριον, *Phylargyrus* formari non poteſt, dicendum eſſet, ἀργυρο-Φύλαξ. Ut verè forſan ſcripſerit Antonius Auguſtinus libro ſingulari ad Modeſtinum, ſe civilibus ſtudiis impeditum, in Lingua Græca non magnos progreſſus feciſſe.

QVINTILII.

Ulpianus l. 16. §. 4. de Bonis libertorum: *Si patroni*

troni filius ſit, vel exheredatus, vel ſi in ſervitutem libertum paternum petiit, vel capitis accuſaverit libertum, non nocet hoc liberis ejus qvi in poteſtate non ſunt. Et hoc Divi fratres Qvintiliis reſcripſerunt. ¶. Hi ſunt Qvintilii, par Fratrum nobiliſſimorum, Condianus & Maximus: de qvibus ſic Dio in Commodo: ἐφόνευσε καὶ τοὺς Κυϊντιλίους, τόν τε Κονδιανὸν, καὶ τὸν Μάξιμον· μεγάλην γὰρ εἶχον δόξαν ἐπὶ παιδείᾳ, καὶ στρατηγίᾳ, καὶ ὁμοφροσύνῃ, καὶ πλούτῳ. Ita enim legendum videtur apud Dionem, ex Caſauboni emendatione, non Καρδιανόν. Id eſt, *Inſuper occidi juſſit Condianum, & Maximum, Qvintilios, qvi & doctrinâ, & ſcientiâ rei militaris, concordiâqve, & opibus percelebres erant.* ¶. *Fuerunt Qvintilii, & provinciæ, vel fortaſſe provinciarum Præſides: ſed ſimul ambo:* verba ſunt Caſauboni ad Lampridium in Marco; ubi & Lampridius horum fratrum meminit. Pergit Caſaubonus: *Auctor Dio in Vita Marci: ubi fortitudinem ipſorum prædicat. Ac Xiphilini qvidem ex verbis, Pannoniæ eos præfuiſſe conjiciebamus: collocat enim in provincia, qvam undiqve barbari conarentur invadere. Philoſtratus tamen ait Achaiæ* τὼ ἄνδρε τούτω ἄμφω τῆς Ἑλλάδος ἠρχέτην. *Eruditio qvam Dio tribuit Qvintiliis, utcunqve apparet hodieqve in fragmentis librorum de Re Ruſtica, qvos ſub Qvintiliorum nomine toties laudatos videmus in Eclogis Rei Ruſticæ, ſive Geoponicorum libro. Multa enim in id corpus relata è libris*

bris Qvintiliorum Fratrum. De his accipienda verba Athenæi libro XIV. οἱ τὰ γεωργικὰ συγγράψαντες ἀδελφοὶ, ἐν τῷ τούτῳ γράφουσιν οὕτως. *Opes verò hujus domus magnas fuiſſe, etiam illa hiſtoria docet, qvam narrat Dio de illo plano, qvi Pertinace imperante, in Sexti Condiani nomen invaſit, fortunis inhians, qvæ illius fuerant. At concordia horum Fratrum, qvam ait Dio, planè æternâ laude digniſſima. Putes unum fuiſſe, non duos: ita ſemper conjunctim Qvintilii nominantur à Veteribus: immo, ita conjuncti ſemper illi vixerunt. Conſulatum ſimul geſſerunt: provincias ſimul rexerunt: libros ſimul ſcripſerunt: ſimul ediderunt: ad Marcum Imperatorem ſimul literas dederunt: Marcus qvoqve ambobus ſimul reſcripſit, ut eſt in lege 16. de Bonis libertorum. Poſtremò, qvi ita conjuncti longam egerant vitam, unà ſimul juſſu latronis hujus perierunt.*

Fugitivi pedum amputatione multati.

CAPUT XXXII.

FUGITIVOS pedum amputatione coërcendos reſcripſit Conſtantinus Impertor in l. 3. C. de Servis Fugitivis. *Si Fugitivi,* inqvit, *deprehendantur ad Barbaros tranſeuntes, aut pede amputato debilitentur, aut metallo dentur, aut qvalibet alia pœna afficiantur.* Solebant ſcilicet qvâ parte

te peccaſſent malefici, eadem puniri. Hinc jocus Martialis:

Quis tibi perſuaſit nares abſcindere mœcho?
Non hac peccatum eſt parte, marite, tibi.

Plura in hanc rem congeſſit diligentiſſimus Cujacius Obſervationum lib. VII. cap. 13. qvibus addo Diodori iocum eximium ex libro Hiſtoriæ primo, ubi de Ægyptiorum legibus: Καὶ τῶν μὲν τὰ ἀπόρρητα τοῖς πολεμίοις ἀπαγγειλάντων ἐπέταττεν ὁ νόμος ἐκτέμνεσθαι τὴν γλῶτταν· τῶν δὲ νόμισμα παρακοπτόντων, ἢ ἕτερα καινὰ σταθμὰ παραποιούντων, ἢ τῶν παραγλυφόντων τὰς σφραγῖδας, ἔτι δὲ τῶν γραμματέων, τῶν ψευδεῖς χρηματισμοὺς γραφόντων, ἢ ἀφαιρούντων τι τῶν ἐγγεγραμμένων, καὶ τῶν τὰς ψευδεῖς συγγραφὰς ἐπιφερόντων, ἀμφοτέρας ἐκέλευσεν ἀποκόπτεσθαι τὰς χεῖρας· ὅπως ἕκαστος οἷς μέρεσι τοῦ σώματος παρενόμησεν, εἰς ταῦτα κολαζόμενος, αὐτὸς μὲν μέχρι τελευτῆς ἀνίατον ἔχῃ τὴν συμφορὰν, τοὺς δ' ἄλλους διὰ τῆς ἰδίας τιμωρίας νουθετῶν, ἀποτρέπῃ τῆς ὁμοίων τι πράττειν. Πικροὶ δὲ καὶ περὶ τῶν γυναικῶν νόμοι παρ' αὐτοῖς ὑπῆρχον· τοῦ μὲν γὰρ βιαζομένου γυναῖκα ἐλευθέραν προσέταξαν ἀποκόπτεσθαι τὰ αἰδοῖα· νομίσαντες τὸν τοιοῦτον μίᾳ πράξει παρανόμῳ τρία τὰ μέγιστα τῶν κακῶν ἐνηργηκέναι, τὴν ὕβριν, καὶ τὴν φθορὰν, καὶ τὴν τῶν τέκνων σύγχυσιν. εἰ δέ τις πείσας μοιχεῦσαι, τὸν μὲν ἄνδρα, ῥάβδοις χιλίας πληγὰς λαμβάνειν ἐκέλευον, τῆς δὲ γυναικὸς, τὴν ῥῖνα κολοβοῦσθαι· ὑπολαμβάνοντες δεῖν τὴν πρὸς ἀσελ-

ἀσυγχώρητον ἀκρασίαν καλλωπιζομένης ἀφαιρεθῆναι τὰ μάλιστα κοσμοῦντα τὴν εὐπρέπειαν. *Qvi hoſtibus ſecreta enuntiarent, his linguam exſecari Lex mandabat. Illis qvi monetam adulterarent, aut nova ſubſtituerent pondera, aut ſigilla tranſculperent: Scribis etiam qvi tabulas falſas concinnarent, vel de relatis in tabulas publicas qvidpiam demerent, aut ſyngraphas ementitas obtruderent, Lex utramqve manum præcidi juſſit: ut qvâ qviſqve corporis parte in Legem peccaſſet, hac ad finem uſqve irreparabili cum damno, & ipſe culpam lueret, & alios pœnâ hac ſua commonefactos ab eo genere facinoris deterreret. De ſexu muliebri acerbas habebant leges: nam qvi vim ingenuæ attuliſſet, huic genitalia præcidi jubebant: unius enim facinoris enormitate tria maxima flagitia, injuriam, corruptelam, liberorum confuſionem, perpetrari judicabant. Si perſuaſu adulterium eſſet commiſſum, viro mille plagæ fuſtium, mulieri narium detruncatio irrogabatur: nam mulieri ad vetitas libidines ſeſe exornanti, præcipua venuſtatis lenocinia adimenda cenſebant.* Sed & fures pedum diſciſſione: ποδῶν διατομῇ; punitos ſcripſit Agathias lib. IV. Puto, qvia qvi ſunt fugitivi, plerumqve ſunt & fures: & ut rectè Martialis,

> *A pedibus didicere manus peccare protervæ.*
> *Non miror furem, qvi fugitivus erat.*

Inde *fugitivus* & *fur* ſæpius conjunguntur: ut apud Horatium lib. I. Epiſt. 16.

Nec

Nec furtum feci, nec fugi, ſi mihi dicat Servus, &c.

Σφάλματα qvædam ejus, qvi, qvæ in Pandectis Græcè leguntur, Latina fecit.

CAPUT XXXIII.

QVis Latinè vertit, qvæ in Pandectis Græcè leguntur, non ſatis conſtat. Sunt qvi interpretationes illas adſcribant Burgundidas, ſivè Burgundio, Judici & civi Piſano, qvi fato functus eſt anno 1194. Hos inter, Odofredus ad Legem xi. D. de Legibus, Pancirolus in vitâ Bulgari, & Pignorius Symbolarum Epiſtolicarum epiſtolâ 39. Alii; qvos inter Accurſius, Antonius Auguſtinus, Contius, Cujacius; earum auctorem faciunt Bulgarum, Irnerii diſcipulum: qvem tamen Græcarum literarum expertem omninò fuiſſe Pancirolus vult dicto loco. Fuit verò Burgundio Græcis literis apprimè eruditus: qvod teſtatur *Liber Vindemiarum*, ab eo ex Geoponicis excerptus. Id ipſum teſtantur qvæ ex Sancto Gregorio Nyſſeno Latinè vertit: qvæ ex Sancto Johanne Chryſoſtomo in Geneſin: qvæ ex eodem in Evangelium Sancti Johannis. Exſtat Burgundionis poſtremus ille liber manuſcriptus in Bibliotheca Vaticana, cum hac præfatione: *PROLOGUS. Omnibus in Chriſto fidelibus Fratribus Burgundio Judex Salutem. Cum Conſtantinopoli pro negotiis*

tiis publicis patriæ meæ à civibus meis ad Imperatorem Manuelem miſſus, Legati munere fungerer, & qvendam filium meum, Hugolinum, *nomine, qvem mecum adduxi, morbo arreptum amiſerim; pro redemptione animæ ejus, Explanationem Sancti Johannis Evangeliſtæ Evangelii, à Beato Johanne Chryſoſtomo, Conſtantinopoleos Patriarcha, mirabile editam, de Græco in Latinum ſtatui vertere ſermonem.* Vertit autem anno 1178. qvod notavit ſcriptor librarius in fine ipſius Verſionis. Exſtant in XIII. Volumine Spicilegii Dacheriani, Anſelmi, Havelbergenſis Epiſcopi, dialogi tres, in qvorum altero mentio fit Sermonis habiti Conſtantinopoli de proceſſione Spiritus Sancti, ipſum inter Anſelmum & Viros aliqvot eruditos, natione Græcos, coram Burgundione illo noſtro. Verba Anſelmi infra ponam: *Cum eſſem conſtitutus in urbe regiâ, & crebrò varias à Græcis qvæſtiones ſuſciperem, & itidem alias illis proponerem, placuit Imperatori Calo-Johanni: placuit etiam Patriarchæ civitatis, Viro religioſo, ut publicus conventus fieret: & ſtatuta eſt dies: ut in audientiâ omnium ea ſonarent, qvæ hinc & inde dicerentur. Convenientibus itaqve qvamplurimis ſapientibus, in vico qvi dicitur* Piſanorum, *juxta eccleſiam Agiæ Irenæ, qvæ lingva Latina* Sanctæ Pacis *nuncupatur menſe Aprili, poſitisq́; Silentiariis, qvi omnia qvi hinc inde dicerent fideliter exciperent, & ſcripto mandarent: univerſa multitudo qvæ ad audiendum avida convenerat, conticuit. Aderant qveqve*

qve non pauci Latini. Inter qvos fuerunt tres viri ſapientes, in utraqve lingvâ periti, & literarum doctiſſimi. Jacobus *nomine, Veneticus natione:* Burgundio *nomine, Piſanus natione: tertius inter alios præcipuus, Græcarum & Latinarum literarum doctrinâ apud utramqve gentem clariſſimus,* Moyſes *nomine, Italus natione: ex civitate Bergamo. Iſte ab univerſis electus eſt, ut utrimqve fidus Interpres eſſet.* De Burgundione plura qvi volet, adeat Pignorium dicto loco. Qvisqvis verò tandem ille fuit, qvi Latinè vertit, qvæ in Pandectis Græca habentur, certum eſt pleraq; ſecus fuiſſe interpretatum: qvod locorum aliqvot recenſione faciam hîc manifeſtum:

ΑΚΡΙΒΟΛΟΓΕΙΝ.

Modeſtinus l. 6. §. 7. de Excuſationibus Tutorum: ubi de Philoſophis: εἰ δὲ *ἀκριβολογοῖντο περὶ τῆς οὐσίας, αὐτόθεν ἤδη φανεροὶ γενήσονται μὴ φιλοσοφοῦντες.* Vertit vetus Interpres: *Si autem propriè loqvantur de ſubſtantia, inde jam manifeſti fient non philoſophantes.* Qvid eſſet *ἀκριβολογεῖσθαι περὶ τῆς οὐσίας* non intellexit. Eſt autem *avarè de re familiari contendere*: ut jam pridem monuit Antonius Auguſtinus. *ἀκριβὴς*, eſt *parcus, ſordidus, avarus*. Heſychius: *μικρολόγος. ἀκριβὴς, φειδωλὸς, φειδωλοφίλος.* Nam & *μικρολόγος, parcum* ſignificat, *ſordidum*,

avarum. Gloſſæ Veteres: μικρολογία, *parſimonia.* Theophraſtus in Characteribus, capite περὶ μικρολογίας: ἡ δὲ μικρολογία, ἐστὶ φειδωλία τοῦ διαφόρου ὑπὲρ τὸν καιρόν. *Sordida parſimonia, eſt ſtudium parcendi ſumptibus ultra modum.* Lucianus in Nigrino: ἢ διαβάλλοντες τὸ δεῖπνον, ἢ ὕβριν, ἢ μικρολογίαν ἐγκαλοῦντες. *Vel cœnam criminantes, vel contumeliam, & ſorditiem accuſantes.* Laërtius noſter in Bione: πρὸς τὸν πλούσιον μικρολόγον· Οὐχ οὗτος, ἔφη, τὴν οὐσίαν κέκτηται, ἀλλ' ἡ οὐσία τοῦτον. *Diviti ſordido: Non iſte, inqvit, rem habet, ſed habetur à re.* Et deinde: ἔλεγε, τοὺς μικρολόγους, τῶν μὲν ὑπαρχόντων, ὡς ἰδίων ἐπιμελεῖσθαι· ὡς δὲ ἀλλοτρίων, μηδὲν ὠφελεῖσθαι. *Ajebat, ſordidos bona qvidem ſua, tamqvam propria curare: ex iis verò, velut alienis, nullam utilitatem percipere.* Ariſtophanis Scholiaſtes ad Pacem: ὅτι δὲ αἰσχροκερδεῖς καὶ σμικρολόγοι οἱ Λάκωνες, δῆλον ἐκ τοῦ χρησμοῦ.

Α φιλοχρηματία Σπάρταν ὀλεῖ, ἄλλο δὲ οὐδέν. Julianus Imperator in Cæſaribus, ubi de Antonino Pio: βαβαὶ τῆς μικρολογίας· εἷς εἶναί μοι δοκεῖ τῶν διαπριόντων τὸ κύμινον ὁ πρεσβύτης οὗτος. Qvæ verba non cepit qvoqve, Juliani Interpres, Cunæus; vir alioqvi doctiſſimus; qvi ea ſic eſt interpretatus: *qvanta minutiarum rimatio! hunc ego ſenem, unum eſſe de iſtis puto, qvi cuminum ſecant.* μικρολογίαν, hoc loci, parſimoniam nimiam ſignificare, vel qvod ſeqvitur, διαπριόν-

πριόντων τὸ κύμινον, manifeſtò evincit: ſunt enim κυμινοπρισταὶ, ut rectè Heſychius, Φειδωλοὶ ὁμοίως καὶ καρδαμογλύφοι. Sed ad Modeſtinum ut redeam: hoc voluit; pecuniæ avidos Philoſophos, non revera eſſe Philoſophos, qvorum eſt pecuniam ſpernere. Qvæ ſententia & aliis in locis librorum Juris occurrit. Papinianus l. 8. §. 4. D. de Vacationibus & excuſationibus munerum. *Philoſophis, qvi ſe freqventes atqve utiles per eamdem ſtudiorum ſectam contendentibus præbent, tutelas, item munera ſordida corporalia remitti placuit: non ea qvæ ſumptibus expediuntur. etenim verè philoſophantes pecuniam contemnunt: cujus retinendæ cupidine fictam adſeverationem detegunt.* Imperatores Diocletianus & Maximianus, l. 6. C. de Muneribus patrimoniorum: *Profeſſio & deſiderium tuum inter ſe diſcrepant: nam cùm Philoſophum te eſſe proponas, vinceris avaritiâ, rapacitate: & onera, qvæ patrimonio tuo injunguntur, ſolus recuſare conaris.* Imperatores Valentinianus & Valens, l. 8. C. de Profeſſoribus: *Reddatur unusqvisqve patriæ ſuæ, qvi habitum Philoſophiæ indebitè & inſolenter uſurpare cognoſcitur: exceptis his, qvi à probatiſſimis approbati, ab hac debent colluvione ſecerni: turpe enim eſt, ut patriæ functiones ferre non poſſit, qvi etiam fortunæ vim ſe ferre profitetur.* Eadem legere eſt apud Senecam in libro de Beneficiis, cap. 17. *Res eſt intolerabilis, poſcere nummos, & contemnere, indixiſti pecuniæ odium, hoc profeſſus es,*

hanc perſonam induiſti: agenda eſt, &c. Atqve hinc eſt, qvòd Crates Cynicus apud qvemdam Menſarium pecuniam depoſuiſſe traditur, hoc pacto, ut eam filiis, ſi idiotæ evaſiſſent, redderet; ſi Philoſophi, populo diſtribueret: nihil enim ipſis opus fore philoſophantibus, auctor Laërtius.

ἈΚΡΟΔΡΥΑ.

Gaius l. 236. de Verborum ſignificatione. *Glandis appellatione omnis fructus continetur, ut Javolenus ait: exemplo Græci ſermonis, apud qvos omnes arborum ſpecies* (meliùs *fructuum*) ἀκρόδρυα *appellantur*. ἀκρόδρυα hoc loco, ſunt fructus ipſi, poma, nuces, glandes, è ramo pendentes. Xenophon in OEconomico: ἦ καὶ συκῆν (ἔφην ἐγὼ) οὕτω δεῖ φυτεύειν; οἶμαι δ' (ἔφη ὁ Ἰσχόμαχος) καὶ τἆλλα ἀκρόδρυα πάντα. Epiphanius libro 3. extremo: ἤδη γὰρ καὶ ἄλλοι ἄρτου ἀπέχονται· ἕτεροι δὲ, καὶ ἀκροδρύων, καὶ ἑψημάτων. Heſychius: ἀκρόδρυα. ἀρχὴ καρπῶν. καρποί. Suidas: ἀκρόδρυα. καρποὶ δενδρικοί· πάντες οἱ τῶν δένδρων καρποί. Propriè tamen ἀκρόδρυα fructus dicuntur, qvi foris τὸ ξυλῶδες, hoc eſt, lignum, habent; qviqve aliter κάρυα appellantur. Athenæus lib. 2. οἱ Ἀττικοὶ, καὶ οἱ ἄλλοι συγγραφεῖς, κοινῶς πάντα τὰ ἀκρόδρυα ΚΑΡΥΑ λέγουσι. *Extremitates arborum* in dicta lege 236. peſſimè vetus interpres reddidit: qvod

qvod tamen hæc vox ſignificat aliqvando. Gloſſæ Veteres: *ἀκρόδρυον, cacumen rami.* Eas porro frondium ſummitates *ἀκρίδας* ſimpliciter dici in Evangelio, ubi de Johannis Baptiſtæ auſteriori vita agitur, exiſtimavit Iſidorus Peluſiota. Verba ejus ſunt in lib. I. epiſt. 132. *αἱ ἀκρίδες, ἃς Ιωάννης ἐτρέφετο, οὐ ζῶά εἰσιν, ὥς τινες οἴονται ἀμαθῶς, κανθάροις ἀπεοικότα· μὴ γένοιτο. ἀλλ' ἀκρεμόνες βοτανῶν, ἢ φυτῶν. Illæ* acrides, *qvibus veſcebatur Johannes, non ſunt animalia ſcarabæis ſimilia, ut imperitè qvidam exiſtimant, abſit: ſed extremitates herbarum, aut plantarum.* Sed qvi alios graviter falli putat, graviùs ipſe fallitur. Qva de re videndus Caſaubonus in Exercitatione XIII. ad Annales Eccleſiaſticos Baronii, & Radulfus Fornerius Rerum Qvotidian. lib. V. cap. 27.

ΑἹΜΑΣΙΑ.

Solon apud Gaium lege ultima D. Finium Regundorum: *Ἐάν τις αἱμασιὰν παρ' ἀλλοτρίῳ χωρίῳ ὀρύγῃ, τὸν ὅρον μὴ παραβαίνειν· ἐὰν τειχίον, πόδα ἀπολιπεῖν.* Vertit vetus Interpres: *Si qvis ſepem ad alienum prædium fixerit, infoderitqve, terminum ne excedito: ſi maceriam, pedem relinqvito.* Scilicet *αἱμασιᾶς* vocabulo Solonem *ſepem* intellexiſſe exiſtimavit. Qva in ſententia video eſſe & ceteros Juris Interpretes: Leunclavium

in Baſilicorum Synopſi, pag. 490. Labbæum ad dictum Gaii locum; Gothofredum ad Harmenopulum; Petitum ad Leges Atticas; Heraldum Obſervationum & Emendationum Juris capite 41. & in Animadverſionibus in Salmaſii Obſervationes ad Jus Atticum & Romanum lib. v. cap. 41. Omnes à vero aberrarunt. αἱμασιὰ hoc loco, eſt maceria, ſive murus ex ſicco lapide, & temere collecto, compoſitus: de qvo Sicubus Flaccus de Conditionibus agrorum: *Maceriæ qvoqve, & qvæ ex congeſtione lapidum fiunt, & qvæ manu inſtruuntur, non ſemper, aut terrarum excipiendarum cauſâ, aut repurgandi agri, aut finem præſtandi, fiunt: aliqvando etiam per magnum ſpatium, aut vinaria, aut pomaria, aut vineas, aut oliveta, aut arbuſta, maceriis ſuprà dictis includunt, & ab incurſionibus beſtiarum defendunt.* Id veriſſimè Salmaſius Obſervationum ad Jus Atticum & Romanum cap. 13. obſervabat. Eâ notione verbum αἱμασιὰ à Veteribus perpetuò accipitur. At pro *ſepe*, niſi apud recentiores Grammaticos, nusqvam reperias. Homerus Odyſſ. Σ. 358.

Αἱμασιάς τε λέγων, καὶ δένδρεα μακρὰ φυτεύων. Ad qvem verſum vetus Scholiaſtes, qvi ſub Didymi nomine editus eſt: ΑΙΜΑΣΙΑΣ. τοὺς περιβόλους τῶν τοίχων· τοὺς χάλικας. ΛΕΓΩΝ. οἰκοδομῶν ἐκ συλλέκτων λίθων Herodotus lib. I. αἱμασιὴ πλινθέων ὀπτέων. Qvem Herodoti locum reſpexit Suidas, cùm ait, αἱμασιά. τὸ ἐκ χαλίκων ᾠκοδομημένον τειχίον ἄνευ πηλοῦ, παρ' Hρ-

Ἡροδότῳ. ἣν τινες ἄρπεζον. Ita legendum, non ἥρπαζον. Demoſthenes Oratione contra Calliclem: διὸ δὴ ταῦθ' ὁ πατὴρ ὁρῶν, τὴν αἱμασιὰν περιῳκοδόμησε ταύτην. Et poſtea: καὶ γὰρ τὰ δένδρα πεφύτευται πρότερον, ἢ τὸν πατέρα περιοικοδομῆσαι τὴν αἱμασιάν. Qvibus in locis Demoſthenis, malè qvoqve *ſepem* reddidit Interpres Hieronymus Wolfius. Etiam Nicander eam vocem eâ notione uſurpavit, teſte Etymologo, in αἱμασιά: τοὺς σωροὺς τῶν λίθων, ὡς παρὰ Νικάνδρῳ, Τροχοὶ μάλα θ' αἱμασιά τε, καὶ ἰλύος ἐρέοντες. Legendum apud Etymologum, ex Nicandro ipſo in Theriacis, verſu 142,

Τρόχμαλα θ', αἱμασιάς τε, καὶ εἰλυοὺς ἐρέοντες. Scholiaſtes ad hunc locum: Τρόχμαλα· οἱ τραχεῖς τόποι, καὶ πετρώδεις, ἢ αἱ τρίβοι, καὶ τὰ ἴχνη, ἢ τὰ εἰκαῖα τῶν ἀγρῶν τειχεῖα, Atqvo huc ſpectat, qvod ait Euſtathius ad Iliados x. pag. 1259. 33. λέγονται γὰρ αἱ τοιαῦται χειαὶ τῶν ὄφεων, καὶ εἰλυοὶ, καὶ τρόχμαλοι, καὶ αἱμασιαί. Et qvod Heſychius: Τρόχμαλον. τὸ πλῆθος τῶν λίθων, καὶ τὸν σωρόν. His veterum Auctorum teſtimoniis addenda Lexicographorum veterum teſtimonia. Heſychius: αἱμασιά. τὸ ἐκ πολλῶν λίθων λογάδων ἄθροισμα. Et deinde: (Herodoti ſuprà memoratum locum, ut puto, reſpiciens) αἱμασιαί. ὡς φραγμοὶ πλατεῖς, ἀπὸ πλίνθου θριγκώδεις. Etiam Vetus Lexicum H. Stephani: Τρόχμαλος. ἡ ἐκ στρογγύλων λίθων αἱμασιὰ, ἡ περιῳκοδομημένη τοῖς χωρίοις

Ex ſuperioribus abundè,ni fallor, vocem *αἱμασιὰ* pro maceria Veteres accepiſſe probavimus. Nunc eam pro ſepe nuſqvam eos accepiſſe nobis oſtendendum. Qvi ejus vocis eo in ſignificatu meminerit, præter Orionem, Suidam, Theocriti Scholiaſten, & Euſtathium, (Scriptores recentiores) neminem reperio. Orionis verba habes apud Etymologum: *αἱμασιά. τὸ ἐκ χαλίκων* (ita legendum non *χαλήκων*) *ᾠκοδομημένον τειχίον, ἤγουν φραγμός. ἀπὸ τοῦ αἱμάττεσθαι τοὺς ὑπερβαίνοντας ὑπὸ τῶν κειμένων ἀκανθῶν.* Suidæ, hæc ſunt: *αἱμασιαῖς. τοῖς φραγμοῖς, κυρίως τοῖς ἠκανθωμένοις.* Scholiaſtæ Theocriti locus ſic ſe habet, ad hunc verſum, ex Idyllio 1.

Τὰν ὀλίγος τις κῶρος ἐφ' αἱμασιαῖσι φυλάσσει. παρ' ὅσον, inqvit, *πλήρεις αἵματος γίνονται, οἱ εἰσερχόμενοι ἐπ' αὐταῖς, διὰ τὸ ἀκανθῶδεις αὐτὰς εἶναι.* Ad Euſtathium qvod attinet, ita ille ad Iliados λ. pag. 883. 50. *Σημείωσαι δὲ, ὅτι ὥσπερ τὸ αὐλῆς χόρτος ἐκ τῆς παλαιᾶς χρήσεως ἐλαλήθη οὕτω, καὶ αἱμασιὰ πάλαι μὲν δοκεῖ ἐξ ἀκανθῶν εἶναι. δι' ὧν αἱμάσσεται χείρ· ὕστερον δὲ, καὶ τὸ ἁπλῶς ἐκ χαλίκων τειχίον, αἱμασιὰ ἐλέγετο.* Dicit *αἱμασιὰς* ex ſpinis olim fuiſſe conſtructas, poſtea verò ex lapidibus: ſed dubitanter id dicit: *πάλαι μὲν δοκεῖ ἐξ ἀκανθῶν εἶναι.* Immo verò, ex lapidibus *αἱμασιαὶ* primùm fuere, deinde ex ſpinis: ſi tamen ex ſpinis umqvam fuere: de qvo ſanè valde dubito. *αἱμασιὰς* ex lapidibus fuiſſe, pluribus à nobis probatum

tum eſt. Sed jam id ipſum ipſius Euſtathii, qvi id negat, teſtimonio probabimus. Seqvitur apud eumdem: *Φασὶ γοῦν οἱ παλαιοὶ, ὅτι αἱμασιὰ ἐκ χαλίκων οἰκοδόμημα, τειχίον, φραγμὸς, καὶ ἕτερα τοιαῦτα.* Idem ad Odyſſ. ω. pag. 1959. verſu 40. *αἱμασιὰ δὲ, κατὰ τὴν τοῦ Ποιητοῦ ἑρμηνείαν, ἀλωῆς ἕρκος. ἴσως μὲν ὡς προεδηλώθη* (nota & hîc verba dubitantis) *ἐξ ἀκανθῶν οὖσά ποτε, ὧν εἶδος καὶ αἱ βάτοι, ἃς ὁ γέρων διαχειρίζεται· καὶ κληθεῖσα παρὰ τὸ αἱμάσσειν τοὺς κατεπιχειροῦντας· οἱ μέν τοι παλαιοὶ, αἱμασιάς φασι τὰ ἐκ λεπτῶν λίθων ἐκτισμένα τοιχίδια.* Et ad Odyſſ. Σ. pag. 1851. verſu 13. *αἱμασιὰ δὲ, κατὰ τοὺς παλαιοὺς, τειχίον ἐκ χαλίκων, ὅμοιον φραγμῷ· καὶ ἄλλως δὲ κατὰ τοὺς αὐτοὺς, ἐκ χαλίκων οἰκοδομὴ, τειχίον, φραγμός. Αἴλιος δὲ Διονύσιος εἰπὼν καὶ αὐτὸς, ὅτι αἱμασιὰ τὸ ἀπὸ χαλίκων τειχίον ἐπάγει· ἥν τινες καὶ ἌΡΠΕΖΟΝ, ὡς καὶ Ἴωνες. δηλοῖ δὲ, φησὶ, τοῦτο καὶ Ἡρόδοτος. ἀλλαχοῦ δὲ φέρεται, καὶ ὅτι αἱμασιὰν Ἀττικοὶ καὶ Ἴωνες τὸ τειχίον φασί. τὸ δὲ ἔδαφος αὐτὸ Δωριέας οἶμαι καλεῖν. καὶ ὅτι ΑΪΜΟΥΣ, τοὺς ΔΡΌΜΟΥΣ Αἰσχύλος λέγει. ἴσως φασὶν ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ, ἀφ' οὗ ἡ αἱμασιὰ κέκληται. χρῆσις δὲ τῆς λέξεως καὶ παρ' Ἡροδότῳ, ἐν τῷ, Αἱμασιὰν περιέβαλλον κυκλοτερῆ, ὕψος ἀνήκουσαν ἀνδρὶ ἐς ὀμφαλόν· τῷ δὲ περιῳκοδομημένῃ. ὁ δὲ Θρακικὸς Παραφραστὴς λίθους ἡρμήνευσε τὰς αἱμασιὰς, εἰπὼν, φυτεύων, καὶ τοὺς λίθους ἐκλέγων. ἰστέον δὲ, καὶ ὅτι δοκεῖ* (etiam dubitanter hoc dicit) *ἐξ ἀκανθῶν ποτε ἡ αἱμασιὰ*

οὖσα

οὖσαι, ἐκεῖθεν χρεὼν ζωΰομαι, παρὰ τὸ αἱμάσσειν. καὶ παρέμεινεν ἡ κλῆσις ἐκείνη καὶ ὕστερον τοῖς ἐκ χαλίκων κτίσμασι· καθὰ σὺν ἄλλαις πολλαῖς ὁμοιότησι καὶ τοῖς βιβλίοις ὁ πύξος ἐνέμεινε, διὰ τὸ πάλαι ποτὲ πυξία κυρίως αὐτὰ εἶναι· καὶ τῇ τοῦ τόξου ἡ νευρᾶ, διὰ τὸ ἐκ νεύρων πάλαι ποτὲ χρῆσιν ἡ κλῆσις ἔνεστιν. ἔτι ἰστέον, καὶ ὅτι ἐν τῷ, παρατεθείσῃ αἱμασιᾷ ἐγγεγλυμμένῃ τύποις, οὐ μόνον οὐκ ἐξ ἀκανθῶν ὕστερον ἡ αἱμασιά, ἀλλ' οὐδὲ ἀπὸ χαλίκων· λογάδων δέ τινων ὡς εἰκὸς λίθων τοιούτων γλύφεσθαι. Euſtathio impoſuit falſa Orionis & Scholiaſtæ Theocriti ſententia: qvi cùm *αἱμασιὰν* dictam eſſe ab *αἷμα αἵματος*, qvæ vox *ſangvinem* notat, exiſtimarent; exiſtimarunt & de ſepe accipi poſſe: qvia ſcilicet digitos aculeis pungens, eos ſangvine perfundat. Sed ut rectè vidit Salmaſius loco laudato, falſa eſt hæc etymologia. Non verior, qvam profert Heſychius, ἀπὸ τοῦ οἷον ἀβασία, ἐφ' ἣν οὐκ ἔστιν ἐμβῆναι: nec ea, qvæ in Scaligeranis prioribus Scaligero tribuitur, ut ſit *αἱμασιὰ* vox Ebræa. Dictam eſſe *αἱμασιὰν* ab *αἶμος*, qvod, teſte Salmaſio, (nam fides ſit penes eum) veteri lingvâ Græcâ *via* eſt, vel *curſus*; qvia ad viam poſitis agris ſepimentum præſtet, eosqve à viantibus defendat, ipſe Salmaſius exiſtimabat. Ego ab *αἶμα*, inuſitato, idem ſignificante ac *ἅμα*, hoc eſt, *ſimul*, unde *αἶμος*, qvod veteri lingvâ Græcâ videtur ſignificaſſe *denſum*. Nam pro ſaltu, fruticibus denſo, apud Æſchylum, teſte Heſychio, poſi-

tum

tum fuit. Heſychii verba ſunt: αἱμοί. δρυμοί. Αἰσχύλος Αἰτναίαις. Ita legendum, non αἱμοίδρυμοι Obiter emendabimus & Euſtathium, loco memorato: καὶ ὅτι ΑἽΜΟΥΣ τοὺς ΔΡΌΜΟΥΣ Αἰσχύλος λέγει. Scripſerat Euſtathius τοὺς δρυμούς: & eumdem, ac Heſychius; Æſchyli locum reſpexerat. Inde & *Hæmus*, mons: à denſis fruticibus videlicet: & αἱμός, *collum*, (hujus ſignificationis meminit Heſychius) à denſitate pilorum. αἶμος autem pro *loco fruticibus denſo*, & ἀπὸ τοῦ ἅμα; qvod eſt *ſimul*; factum videtur: pro qvo αἷμα dictum olim fuiſſe veroſimile eſt: qvemadmodum αἰεὶ pro ἀεί, & αἰετὸς pro ἀετὸς, etiamnum dicitur. Similiter θάμνος; qvod etiam *locum fruticibus denſum*, aut *denſitatem minutarum arborum* ſignificat; eſt ab ἅμα, ἅμα, θάμα, θαμινὸς, ΘΆΜΝΟΣ. Præponitur theta, propter aſpirationem: ut in θάλασσα, ab ἅλς, ἅλς, ἁλὸς, ἅλα, ἅλασσα, ΘΆΛΑΣΣΑ. Ab eodem ἅμα, eſt ἀμνὸς, *agnus*, ἅμα, ἅμα, ἀμινὸς, ἀμνός. Et ψάμμος, *arena*. ἅμα, ἅμος, & Æolicè ἄμμος, ΨΆΜΜΟΣ. Iſaacius Tzetzes ad Lycophronis Alexandram, p. 160. ψάμος καὶ ἄμμος δι' ἑνὸς Μ χεαπλέον. Αἰολικῶς ἢ, διὰ δύο. Porrò vox αἱμασιὰ ita formata videtur: ἅμα, αἷμα, αἶμος, αἷμα, αἵμασος, αἱμάσιος, ΑἹΜΑΣΙΆ. Hæc ſcripſeram, cùm mihi in mentem venit, ex recitatis Euſtathii verbis, καὶ ὅτι ΑἽΜΟΥΣ τοὺς ΔΡΌΜΟΥΣ Αἰσχύλος λέγει, exiſtimaſſe Salmaſium, αἶμον veteri lingvâ Græcâ

vi-

viam eſſe, vel *curſum*. Sed in Euſtathii verbis legendum, ut dixi, δρυμοὺς, docet Heſychii locus allatus.

Rei in Judicio ad latus ſiniſtrum apud Colchos: ad dextrum apud Græcos.

CAPUT XXXIV.

FAVORABILIORES Rei potiùs qvàm Actores habentur, l. 125. de Regulis Juris. In eorum gratiam pœnæ molliuntur, l. 42. de Pœnis. In pœnalibus cauſis benigniùs interpretandum eſt, lege 155. de Regulis Juris. Duæ horæ Accuſatori, tres Reo dabantur, ut eſt apud Aſconium Pedianum in Argumento Orationis pro Milone. Si videbatur Judicibus bona cauſa, ſtatim abſolvebatur Reus: ſi mala, non ſtatim damnabatur: qvod *ampliare* vocabant. Teſtatur idem Aſconius in Orationem in Verrem de Præfectura Urbis. Id qvod etiam ex Oratione Ciceronis pro Cæcina intelligitur. Cùm pares eſſent calculi, Reus abſolvebatur, ut præter alios teſtificatur ſectione 29. Auctor Problematum qvæ Ariſtoteli tribuuntur: ubi & ejus conſuetudinis plures rationes adducit. Atqve id primùm; hoc ut obiter dicam; in cauſa Oreſtis ſtatutum apud Athenienſes fuiſſe, diſcimus ex Euripide in Iphigenia Taurica, & in Electra: & ex Ariſtide in Oratione in Minervam: & ex Juliano Imperatore in Panegyrico poſteriori. Qvin & apud nos, in plerisqve Galliæ Tribunalibus, Reus abſolvitur, etiamſi calculi qvi damnant, calculos qvi abſolvunt, uno exce-

excedant. Dixi, in pleriſqve Galliæ Tribunalibus: nam in Senatu Gratianopolitano, tunc etiam damnatur Reus. In Toloſano, nec damnatur nec abſolvitur: tunc enim ſententiæ pares fuiſſe exiſtimantur. Hæc cùm ita ſint, mirum profectò videri poſſit, cur Reis, in Judicio, latus ſiniſtrum, qvod minùs honorificum, concederetur. Hoc enim latus Reis in Judicio conceſſum docet Agathias, Hiſtoriæ Juſtiniani libro IV. non longè ab initio. Ejus hæc ſunt verba, de Ruſtico & Johanne, de cæde Gubazæ, Lazorum Regis, apud Athanaſium, Romanum Judicem, à Colchorum gente in Colchide accuſatis. τότε δὲ Ῥουστικός τε, καὶ Ἰωάννης, ἐκ τοῦ δεσμωτηρίου ἠγμένω, ἀνὰ τὸ λαιὸν μέρος ἑστήκατον, οἷα δὴ φεύγοντε. ἐπὶ θάτερα δὲ παρῆσαν κατηγορησείοντες. *Tum verò Ruſticus & Johannes è carcere producti, ad ſiniſtram partem ſunt conſtituti: utpote Rei. Ex adverſo ſtabant Actores, qvi eos criminaturi erant.* Sed cur Accuſatoribus delatus hic honos? An qvia prior locus dandus iis in Judicio, qvi priores dicunt in Judicio? Unde in majori Senatus Pariſienſis Tribunali, qvod *Magnam Cameram* vocant, qvi priores dicunt, ſtant à dextra Judicum: nam qvòd ab ea parte ſtent ſemper, qvi pro Paribus Franciæ dicunt, id Paribus Franciæ peculiari qvodam privilegio conceſſum eſt. An qvia Accuſator inferenti ictus ſimilis eſt, qvi dextrâ inferri ſolent? Reus verò ictus depellentis vices agit, qvi ſiniſtrâ ferè depelluntur. Unde Marcus Tullius, refe-

referente Qvintiliano lib. VI. Inſtitutionum Oratoriarum cap. 3. Marcum Cœlium, meliùs objicientem crimina qvàm defendentem, bonam dextram, malam ſiniſtram habere dicebat. Sed fruſtra in hunc Colchorum, nationis barbaræ & imperitæ, morem: hoc enim ex fori Colchici conſuetudine factum videtur. Fruſtra, inqvam, in hunc nationis barbaræ & imperitæ morem, tamqvam in regulam, anxiè & ſollicitè inqvirimus: cùm apud Græcos; gentem humaniſſimam & ſapientiſſimam; contrarium fieri conſveverit. Scilicet in Græcis Tribunalibus dextrum latus Reis dari ſolere teſtificatur clarè Auctor Problematum, dicta ſectione XXIX. ubi & ejus rei rationem reddere conatur. Verba ejus hæc ſunt: *Διὰ τί ποτε τῷ φεύγοντι ἐν τῷ δικαστηρίῳ τὴν δεξιὰν στάσιν διδόασιν; Ἤ, διότι ἐπανισοῦν βούλονται; πλεονεκτοῦντος γὰρ τοῦ διώκοντος, τὴν στάσιν τῷ φεύγοντι διδόασιν. εἶθ' ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ οἱ φεύγοντες παραφυλάττονται. ἐπὶ δεξιᾷ γὰρ ἡ φυλακὴ γίνεται, ἐὰν ὁ φεύγων ἔχῃ τὴν ἐν δεξιᾷ στάσιν.* *Qvam ob cauſam Reo dexter apud Judicem locus datur? An ut ratio compenſandi habeatur? Cùm igitur res faciat Accuſatorem ſuperiorem Reo, ſtatus conceditur melior, ut ſe poſſit adverſario æqvare. Tum etiam Reus magna ex parte cavere conſuevit: qvod melius facere ita poſſit, ſi dextrum locum obtineat.* Suſpicari tamen qvis poſſit, ſiniſtrum locum apud Colchos honorificentiorem fuiſſe. Nam etiam apud Romanos hono-

honorificentiorem nonnumqvam fuiſſe, probat Bellarminus libro 1. de Summo Pontifice cap. 27. & Baronius ad annum 213. & 325.

Qvi ſint Medici & Presbyteri Περιοδευταί. *De Medicorum immunitatibus. De Medicis qvædam non vulgaria.*

CAPUT XXXV.

MEDICOS à tutela, & ceteris muneribus civilibus excuſari, ſcripſit Modeſtinus in lege 6. de Excuſationibus Tutorum: ſed eos ſolùm qvi Περιοδευταὶ vocantur. Ita Magnum (nomen eſt Medici) cognominatum legimus apud Galenum libro v. de Compoſitione Medicamentorum ſecundùm locos, ubi de variis medicamentorum generibus: Λευκὴ, ὙΔΑΤΊΝΗ λεγομένη. ταύτῃ Μάγνος ὁ Περιοδευτὴς ἐχρήσατο, μετὰ τῶν λειχήνων ἐκδωρὰν. Qværitur, qvi ſint illi Περιοδευταὶ Medici. *Circuitores* vertit vetus Modeſtini Interpres: qvo nomine *barbarus* ab Antonio Auguſtino, Juriſconſulto ſanè terſo atqve eleganti, ad locum Modeſtini memoratum, appellatur. Hanc interpretationem ſeqvitur tamen Cujacius ad eumdem locum: eamqve laudat Savaro ad Apollinarem Sidonium libro 1. epiſtolâ 8. Qvin & eos reprehendit Cujacius, qvi Περιοδευτὰς, *Circumforaneos* ibi interpretantur:

Antonium Auguſtinum innuens, qvi hanc vocem dicto loco ſic verterat: Qvod rectum eſſet, inqvit, ſi ſcriptum fuiſſet Περιαγοραῖοι. Addit vir præſtantiſſimus, *Circumforaneorum* appellationem vilitatem ſapere. Tamen Antonius Auguſtinus ſuam illam interpretationem hoc Ciceronis in Cluentiana teſtimonio tuebatur: *Tum repentè Anconitanum qvemdam L. Clodium, Pharmacopolam circumforaneum, qvi caſu tum Larinum veniſſet, aggreditur,* &c. *L. Clodius; qvi properaret: cui fora multa reſtarent.* Sed & eam tueri poſſumus hoc Lucii Primigenii, Medici Περιοδευτȣ̃, Epitaphio, qvod ad epiſtolam 12. libri 2. Epiſtolarum Apollinaris Sidonii protulit Sirmondus: qvodqve Iguvii apud Umbros, biennio antè qvàm in Sidonium ipſe ſcriberet, effoſſam fuiſſe dicit:

Ortus ab Iguvio Medicus, fora multa ſeqvutus,
Arte feror notâ, nobiliore fide.

Sed & Sirmondus, Scriptor accuratiſſimus, Περιοδευτὴν, *Circumforaneum,* ad dictam Apollinaris epiſtolam, interpretatur. Nec magis *circumforaneus,* qvàm *circuitor* vilitatem ſapit: qvod volebat Cujacius. Teſtantur Veteres Gloſſæ, in qvibus *Circuitores,* ἀγύρται exponuntur. Igitur Περιοδευτὰς, *Circumforaneos* Latinè non incommodè appellaveris. Et *Circuitores;* à circùm eundo. Gloſſæ Veteres: *Circuitus.* Περίοδος. *Circuitio.* Περίοδος. Sed & rectè *Circitores*

cos

eos dixeris: qvo modo περιοδευτὰς in loco Modeſtini exponendos præcipit Burdelotus ad Petronii Satyricon, paginâ 226. Gloſſarium Vetus: *Circitor.* περιοδευτής. Qvod de Medico dici poſſe, docent Excerpta ex Veteri Lexico Græco-Latino: in qvibus, capite de Medicina, *Circitura*, περιοδία exponitur. Similiter περιίοντες dicuntur Medici Xenophonti: hoc eſt, *circumeuntes.* Locus eſt in OEconomico: ὅμοιος ἂν μοι δοκῶ εἶναι τῷ περιϊόντι ἰατρῷ, καὶ ἐπισκοποῦντι τοὺς κάμνοντας. *Similis mihi videor eſſe Medico circumeunti, qvi ægros inviſit.* Hæc poſtrema verba, καὶ ἐπισκοποῦντι τοὺς κάμνοντας, admonent me, ut hîc obiter obſervem, Salmaſium, qvòd *ægri* ἐπισκοπὴν de Medici ad ægrum itione dixiſſet, male ab Heraldo capite 20. libri qvinti Animadverſionum in Salmaſium, reprehendi. Pergamus. περιτρέχειν; qvod idem ac περιοδεύειν, & περιιέναι, de Medicis uſurpavit qvoqve Galenus Commentario in ſextum Epidemiorum Hippocratis ſecundo. οἱ ὁσημέραι, inqvit, περιτρέχουσι ἐν ταῖς πόλεσι, ἀλόγῳ τριβῇ μόνῃ χρώμενοι. *Qvi qvotidie circumcurſant in urbibus, triturâ ſolâ irrationali utentes. Perambulare ægros*, dixit Seneca libro de Beneficiis ſecundo, capite decimoſexto. *Itaqve Medico, qvi nihil ampliùs qvàm manum tangit, & me inter eos qvos perambulat, ſine ullo affectu; facienda, vitandáve præcipiens; nihil ampliùs debeo.* Ita Judæi περιερχόμενοι in Actibus Apoſtolorum cap. XIX. 13. ἐπεχείρησαν δέ τινες ἀπὸ

ἀπὸ τ͂ περιερχομένων Ἰουδαίων ἐξορκιστῶν, ὀνομάζειν ἐπὶ τοὺς ἔχοντας τὰ πνεύματα τὰ πονηρὰ, τὸ ὄνομα τοῦ κυρίου Ἰησοῦ. *Tentaverunt autem quidam & de circumeuntibus Judæis Exorciſtis, invocare ſuper eos qui habebant ſpiritus malos, nomen Domini Jeſu.* Similiter Presbyteri περιοδευταὶ in lege 42. quæ eſt Juſtiniani, §. 9. Cod. de Epiſcopis & Clericis. θεσπίζομεν, καθὰ τοῖς θείοις διώρισαι κανόσι, μήτε Ἐπίσκοπον, μήτε Περιοδευτὴν, μήτε Πρεσβύτερον, μήτε ἄλλον οἱασδήποτε ἀξίας Κληρικὸν, ἐπιδόσει χειροτονεῖσθαι. *Præterea ſancimus, quemadmodum & divinis Canonibus definitum eſt, ne quis Epiſcopus, aut Chorepiſcopus, aut Periodeuta, aut Presbyter, aut alius cujuſcumque dignitatis Clericus, per largitionem ordinetur.* Et deinde: εἰ δὴ Οἰκονόμος, Ἐκκλησιέκδικος, ἢ Χωρεπίσκοπος, ἢ Περιοδευτὴς, ἢ Ξενοδόχος, ἢ Νοσοκόμος, &c. *Si verò OEconomus; Defenſor Eccleſiæ; vel Chorepiſcopus; vel Periodeuta; vel Xenodochus; vel Noſocomus.* Et in Concilio Laodiceno, canone 57. ὅτι, οὐ δεῖ ἐν ταῖς κώμαις, καὶ ἐν ταῖς χώραις, καθίστασθαι Ἐπισκόπους, ἀλλὰ περιοδευτάς. *Viſitatores* vertit vetus Interpres. *Quòd non oportet in vicis & regionibus Epiſcopos conſtitui, ſed Viſitatores.* Qua voce uſum & Gregorium Primum libro 3. Epiſtolarum, epiſtolâ 2. ad Maximianum, Syracuſanum Epiſcopum, & Johannem Secundum, epiſtolâ 3. ad Epiſcopos Galliæ, Chriſtophorus Juſtellus in Notis ad Codicem Canonum obſervabat. *Circitores*, aut *Luſtra-*

ſtratores, verti poſſe dicit Petavius ad Epiphanium. Etiam Meurſius in Gloſſario. Περιοδευτὴς, inqvit, *Luſtrator, Circitor. Ita vocabatur, cujus munus eſſet circumire per omnes univerſæ regionis Eccleſias,* & *inqvirere de illarum ſtatu.* Qva in ſententia video fuiſſe & Cujacium ad ſuprà memoratam legem Modeſtini. Verba ejus ſunt: Περιοδευτὴς *autem certo loco deputatus non eſt, ſed hac illac circumit, & ubiqve implet abſentis Epiſcopi vicem.* Similia habet & in Paratitlo ad Titulum Codicis Juſtinianei de Epiſcopis & Clericis: *Fit & mentio eorum qvi* Περιοδευταὶ *dicuntur;* ἐκ τοῦ περιέρχεσθαι, καὶ καταστηρίζειν τοὺς πιστοὺς, *ut Zonaras ait. Qvi & in locum Epiſcoporum ad tempus remotorum, ſubſtitui ſolent. Johannes in Epiſtola ad Epiſcopos Galliæ, de Contumelioſo, Epiſcopo:* Ne ejus Eccleſia deſtituta videatur, in ejus locum Viſitatorem dari decernimus: qvi à ſe noverit omnia exhibenda; ut nihil de ordinibus Clericorum; nihil de Eccleſiaſtica facultate præſumat: ſed ea qvæ ad ſacroſancta myſteria pertineant, exeqvatur. *Et ad Clerum Eccleſiæ, in qva fuit Contumelioſus, Epiſcopus:* In ejus Eccleſia Viſitatorem dari noſtra decrevit auctoritas, ut Eccleſia privata Præſule, Summi neqveat Pontificis ſolatiis indigere: cui vos in omnibus parere decernimus, ad ea tantummodo qvæ ſacris ſunt gerenda myſteriis. Tamen, Dionyſius Gothofredus ad dictam Juſtiniani Conſtitutionem Græcam, hæc ſcripſit: *Idem fuiſſe videtur*

tur Χωρεπίσκοπος & Περιοδευτής. Immo & ſummus vir Petrus de Marca, Archiepiſcopus Pariſienſis, libro 2. de Concordia Sacerdotii & Imperii cap. 13. Chorepiſcopos & Periodeutas eosdem eſſe conſtanter aſſerebat. *Conſtanter*, inqvit, *aſſerere audeo, eumdem eſſe Chorepiſcopum & Περιοδευτήν. Uterqve in agris inſtituitur, ut ruſticanas parœcias viſitet: unde* Περιοδευτοῦ *nomen. Ne qvis ſcilicet exiſtimaret vico alicui ſic addictum, ut in alias curas aſſurgere, non poſſet. Qvo ſenſu accipiendus eſt Zonaras, cùm adnotat Circuitores iſtos & Luſtratores hac & illac circumcurſare ad Fidelium ſalutem:* καθέδραν οἰκείαν μὴ ἔχοντας. *id eſt, nulli ſedi adſcriptos: qvia ſcilicet ex ſe Chorepiſcopi munus nulli vico ſpecialiter addicit, cùm in generali aliqvo miniſterio verſetur. Niſi aliter viſum fuerit Epiſcopo, qvi Periodeutam alicui Eccleſiæ vicanæ adſcribere poteſt, collato & adjuncto munere ceteras viſitandi. Qvæ videtur mens fuiſſe Synodi Laodicenæ: cùm antè, Chorepiſcopi miniſterium Clero civitatis adſcriptum potiùs videretur, qvàm vicanæ alicui Eccleſiæ affixum. Nova appellatio Periodeutarum à Synodo Laodicena profecta, qvæ Chorepiſcopi nomen ad comprimendos miniſtros illos averſata videtur, in Oriente obtinuit. Unde Act. 4. Concilii Chalcedonenſis fit mentio Alexandri Presbyteri & Periodeutæ. Et Act. 10. Valentini, qvi Presbyter erat, & Periodeuta.* In eadem ſententia fuit & magnus ille Salmaſius, in libro de

Pri-

Primatu Papæ. Verba ejus ipſa ponemus: maximè, cùm in his de Medicis noſtris Periodeutis mentio fiat. Χωρεπίσκοποι, inqvit, *dicti fuere non regionum, aut paræciarum Epiſcopi; (ut vulgò ſibi perſuadent)* τῆ χώρας Ἐπίσκοποι: *ſed* τῶ χωρῶν, *villarum, vel vicorum, ut rectè interpretatur Dionyſius Exiguus in Canone 10. Antiocheno: qvi in vicis vel poſſeſſionibus Chorepiſcopi nominantur. Ex qvibus conſtat eum legiſſe in Græcis,* τὰς ἐν ταῖς χώραις, ἢ κώμαις, καλουμένους Χωρεπισκόπους. *Nam* χώρα *etiam pro villa accipitur Græcis. Poſtea, ne vileſceret honor & dignitas, nomenqve Epiſcopi in iſtis Vicanis Presbyteris, ſtatutum eſt, ne vocarentur* Ἐπίσκοποι χωρῶν, *vel* Χωρεπίσκοποι, *ſed* Περιοδευταὶ: *id eſt,* Curatores. *Ita enim ſanxit Canon 57. Concilii Laodiceni:* Ὅτι, οὐ δεῖ ἐν ταῖς κώμαις, ἢ ἐν ταῖς χώραις, καθίστασθαι Ἐπισκόπους, ἀλλὰ Περιοδευτάς. *Verbum* περιοδεύειν *illo ævo proprium fuit Medicorum, qvi morbos curabant. Nam qvacumqve ratione aut methodo morbus aliqvis curaretur, dicebatur* περιοδεύεσθαι. *Hinc* περιοδευτὴς *eſt* Curator. *Hoc nomen usqve hodie apud nos retinent, dum* Curati *vocantur. Nam hæc vocabula ſic formata, in ultima Latinitate eam habuere ſignificationem: ut* Explorati, *pro* Exploratoribus; Speculati, *pro* Speculatoribus; *& alia, qvæ alibi adnotavimus. Ergo &* Curati *ſunt* Curatores; *οἱ* Περιοδευταὶ: *qvi olim Chorepiſcopi. Nam &* ἐπισκοπεῖν *etiam Medici ægros ſuos olim dicebantur, dum eos viſitabant*

bant ac curabant. Nec malè iſtos Περιοδευτὰς *Dionyſius Exiguus vertit* Viſitatores. *Non autem ſic appellati, qvòd de loco in locum tranſirent, & omnem regionem perambularent: ſed unius vici Præpoſiti; cui & erant affixi, haud minùs qvàm Epiſcopus urbi cui præſidebat; ita appellati ſunt, ut pluribus in libro de Ordine Eccleſiaſtico docuimus.* Falſa eſt omnino hæc Presbyteri τοῦ Περιοδευτοῦ originatio. Ita dictum conſtat à circumeundo. Zonaras ad memoratum Canonem Concilii Laodiceni: Περιοδευταὶ λέγονται, διὰ τὸ περιέρχεσθαι, καὶ καταρτίζειν τοὺς πιστοὺς, μὴ ἔχοντες καθέδραν οἰκείαν. PERIODEUTÆ *dicuntur, qvòd circumeant; & inſtruant Fideles; nec habeant propriam Cathedram.* Balſamo ibidem: Περιοδευταὶ δέ εἰσιν, οἱ σήμερον περιβαλλόμενοι παρὰ τῶν Ἐπισκόπων ἔξαρχοι. οὗτοι γὰρ περιοδεύουσι, καὶ ἐπιτηροῦσι τὰ ψυχικὰ σφάλματα, καὶ καταρτίζουσι τοὺς πιστούς. *Periodeutæ ſunt, qvi hodie ab Epiſcopis promoventur, Exarchi. Hi enim circumcurſant; & delicta animæ obſervant, & Fideles inſtruunt.* Epitomator libri de Hæreſibus, cap. 2. ubi de Apellitarum hæreſi: *Hos Origenes ita perfectè ſuperavit, ut eorum cauſſa Periodeutes fieret, & per ſingulas qvaſqve urbes, per Orientem eundo, prædicaret.* Codinus de Officiis Conſtantinopolitanis, capite I. Ὁ ΠΕΡΙΟΔΕΥΤΗΣ. περιπατῶν, καὶ παιδευόμενος τοὺς θέλοντας βαπτισθῆναι τῇ ὀρθοδόξῳ πίστει. CIRCITOR. *Qvi circumambulat, & in orthodoxa*

Fi-

Fide baptizari cupientes inſtruit. Sed & diverſos fuiſſe Chorepiſcopos à Periodeutis, contra qvàm qvod exiſtimarunt Gothofredus, de Marca, & Salmaſius, nulla dubitatio eſt: ut patet ex dicta Conſtitutione Græca Juſtiniani, & ex dicto Canone Concilii Laodiceni: in qvibus locis à Periodeutis Chorepiſcopi manifeſtè diſtinguntur; μήτε Ἐπίσκοπον, μήτε Χωρεπίσκοπον, μήτε Περιοδευτὴν, &c. ἢ Χωρεπίσκοπος, ἢ Περιοδευτὴς, ἢ Νοσοκόμος, &c. Οὐ δεῖ ἐν ταῖς κώμαις καθίστασθαι τοὺς Ἐπισκόπους, ἀλλὰ Περιοδευτάς. Adde locum Gennadii in Encyclio, laudatum à Meurſio: ἴσθι τοίνυν τὰ πάντα θεοσεβέστατε, πάντα τὸν ὄντινα οὖν ἁλισκόμενον ἐπὶ τοιούτῳ ἢ Ἐπίσκοπον, ἢ Χωρεπίσκοπον, ἢ Περιοδευτὴν, ἢ Πρεσβύτερον, ἢ Διάκονον. Adde & qvæ contra Salmaſii ſententiam doctè diſputant, doctiſſimi viri, Johannes Dartiſius in Notis & Obſervationibus ad librum Salmaſii de Primatu Papæ, & Carolus Fabrotus in Enarratione ad Paratitlum Cujacii de Epiſcopis & Clericis. Videntur tamen; verè ut dicam; Presbyteri illi Περιοδευταὶ; qvorum munus fuit ruſticanas parœcias luſtrare, atqve inviſere; locum qvemdam certum cum aliqva jurisdictione habuiſſe, in qvem, poſt ſuas περιόδους, ſe reciperent. Id ſvadent hæc Theodoriti, Religioſæ Hiſtoriæ cap. 26. πείθει τὸν θαυμάσιον Βάσσον, ὃς τηνικαῦτα πολλὰς περιώδευσε κώμας, τοῖς κατὰ κώμην ἱερεῦσιν ἐπιστατῶν, &c. ὑπεραγασθεὶς τοίνυν ὁ μέγας ἐκεῖνος Βάσσος, τὴν οἰκείαν ἀγέλην κατέλαβε, τὸ

μέγα τȣ̃το διηγȣ́μενος θαῦμα· πλείοσι γὰρ ἢ διακοσίοις θιασώταις ἐχρῆτο. *Suadet itaqve admirando Baſſo, qvi tunc multos vicos circumibat, vicanis Præpoſitus Sacerdotibus,* &c. *Obſtupefactus magnus Baſſus, ad gregem ſuum rediit, magnum hoc narrans miraculum: Thiaſotas enim, ſive ſodales, habebat ſupra ducentos.* Niſi dicamus, Baſſum illum Chorepiſcopum fuiſſe, certo cuidam loco addictum, & Periodeutam ad tempus abs ſuo factum Epiſcopo: conſtat enim ex loco Zonaræ recitato, Periodeutas propriam Cathedram non habuiſſe.

Atqve hæc de Medici Περιοδευτȣ̃ appellatione. Nunc de re videamus: utrum ſcilicet eos intellexerit Modeſtinus, qvi per urbes varias, Medicinæ faciendæ cauſſâ, hac illac, Circulatorum more, vagantur: an verò eos, qvi in urbe aliqva certa, ut ægros inviſant, vicatim diſcurrunt. Magna utrobiqve ratio: tam enim qvi per urbem aliqvam, qvàm qvi per urbes varias, ſanitatis hominibus reddendæ cauſſâ, circumcurſant, rebus pupillaribus, ceterisqve civilibus muneribus, vacare non poſſunt: tametſi major ratio in iis qvi per varias diſcurrunt urbes. Priori ſententiæ favere videtur, qvod ait Hippocrates in Lege: οὕτως ἀνὰ τὰς πόλιας φοιτεῦντας, μὴ λόγῳ μοῦνον, ἀλλὰ καὶ ἔργῳ ἰητρὲς νομίζεσθαι. *Tandem per urbes ambulando, non ſermone, ſed & opere, Medicos haberi convenit.* Qvin & ipſe Hippocrates, Cous, diſcendæ & faciendæ Medicinæ gratiâ, Delum,

lum, Libyam, atqve Scythiam peragravit, ut in libro de Aëre, Aqvis & Locis, & in Prognoſticis ipſe teſtatur. Idem in libris Epidemiorum varias urbes commemorat, qvas adierat Medicinæ faciendæ cauſſâ. Galenus qvoqve, Pergamenus, Romæ, eadem de cauſſa, & in Ægypto fuit. Sed & Περιοδονῖκαι; qvæ vox occurrit in Inſcriptione veteri apud Gruterum, & in Athleticis Inſcriptionibus qvas non ita pridem publici juris fecit doctiſſimus Octavius Falconierius; ſimiliter dicebantur, qvi Pythia, Iſthmia, Nemea, Olympia, vicerant: à circuitu eorum ſpectaculorum: qva de re Feſtus in *periodos*. Sed tamen verius eſt, ut Περιοδευτὰς Medicos accipiamus, apud Modeſtinum, de Medicis qvi circumibant vicos certæ urbis. Immo de his accipiendi omnino. Nam diſertè ſcriptum eſt in inſtitutionibus Juſtinianeis, Titulo de Excuſationibus Tutorum vel Curatorum, Medicos ſolos qvi Romæ, aut in patria ſua, Medicinam faciunt, & intra numerum ſunt, à tutela & cura habere vacationem. Unde conſtat, Medicos qvi per varias urbes diſcurrebant, immunitatem illam non habuiſſe. Similiter Profeſſores, qvi in aliis civitatibus docebant, qvàm qvæ erant ad Legalis ſcientiæ diſciplinam conſtitutæ, immunitatem non habebant. Obſervabis obiter, obſervare Cujacium Beryti docentes immunitatem non habuiſſe. Sed & vox περιόδȣ de Medicorum circuitione in certa aliqva urbe à Luciano in Nigrino uſurpatur. καὶ μεθ' ἡμέραν

οἱ

οἱ πλείονες αὐτῶν κατακλιθέντες, ἰατροῖς παρέχουσι ἀφορμὰς περιόδων. *Et pleriqve ipſorum multum diem decumbentes, circumeundi occaſionem Medicis præbent.* Loqvitur de divitibus, qvi lautiùs cænitant. Et ſic qvoqve hanc vocem apud Modeſtinum accepit Cujacius: ad differentiam Medicorum ſedentariorum, qvos vocant, qvi in domeſtico & umbratili otio, Medicinæ potiùs ſtudent, qvàm Medicinam faciunt: qvi verbis tenus, & factis procul; ἄνευ τοῦ πράττειν, μέχρι τοῦ λέγειν, Medici ſunt: qvi ἰατροὶ μὲν τοῦ λόγου, ἄπειροι δὲ τοῦ πράγματος; qvod de Magno dixit Eunapius: & qvi, ut diceret Hippocrates, λόγῳ, οὐκ ἔργῳ, ἰητροί. Hi ſunt, qvos Galenus Commentario primo extremo in tertium Epidemiorum Hippocratis, λογιάτρους appellat: qvos à λογικοῖς ἰατροῖς diverſos facit Henricus Stephanus. Λογίατρος, inqvit ille in Theſauro Lingvæ Græcæ, *verbis tenus Medicus: verbis tenus artem Medicinæ profitens. At λογικοὶ ἰατροὶ Medici, qvi ratione & methodo propria morborum remedia inveſtigabant.* Qvod poſtremum habuit ex Gorræi Definitionibus. Galenus tamen λογικοὺς ἰατροὺς de verbis tenus Medicis accepit, in Commentario tertio ad librum Hippocratis κατ' ἰητρεῖον, ſive de Officina Medici: ubi de Interpretibus Hippocratis. ἔνιοι δὲ τῶν ἐξηγητῶν, οὐδ', ἂν ἐθελήσωσι, τυχεῖν αὐτοῦ δύνανται, τῶν μὲν ἔργων τῆς τέχνης ἀπείρως ἔχοντες· ἐπὶ δὲ τὸ σοφιστικὸν εἶδος ἐκτρεπόμενοι, καὶ γυμνηθέντες οἱ καλούμενοι

ρϑροι ΛΟΓΙΚΟῚ ἸΑΤΡΌΙ. *Atqvi verò ejus Interpretum, neqve etiam ſi velint, aſſeqvi poſſunt eum ſcopum: utpote, qvi nullam operum artis experientiam habent; ad morem Sophiſtarum abrepti, & facti verbis tenus Medici, ut vocant.* Igitur Medicis ſolis, qvi in patria ſua; & Romæ (qvæ & habetur & eſt communis patria, ut ſcriptum eſt in lege 6. titulo de Excuſationibus) Medicinam exercent, immunitas conceditur. Sed neqve iis conceditur, niſi intra numerum ſint: ut loqvitur Juſtinianus dicto loco. Nam ex Epiſtola, ſive Oratione Antonini Pii, qvæ habetur in dicta lege Modeſtini, qvot in qvaqve civitate eſſe deberent Medici, conſtitutum erat. Scilicet in maximis; hoc eſt, matribus provinciarum; decem; in majoribus, ſeptem; in minoribus, qvinqve. *Medicorum autem intra numerum præfinitum conſtituendorum arbitrium, non Præſidi provinciæ commiſſum, ſed Ordini, & poſſeſſoribus cujusqve civitatis: ut certi de probitate morum & peritia artis, eligant ipſi, qvibus ſe liberosqve ſuos, in ægritudine corporum committant,* inqvit Ulpianus l. 1. de Decretis ab Ordine faciendis. At Romæ & Conſtantinopoli; qvod bellè Cujacius obſervabat; certus Medicorum numerus definitus non fuit: cùm ex Conſtitutione Imperatorum Honorii & Theodoſii, l. 6. Cod. Theodoſiano de Profeſſoribus & Medicis, ſtatutum ſit, *univerſos qvi in Sacro Palatio inter Archiatros militârunt, cùm comitivam primi ordinis, vel ſecundi, adepti fuerint,*

aut

aut majoris gradum aſcenderint, nullâ Senatoriâ, vel glebali, collatione; nullâ municipali, nullâ Curialium conventione vexandos: ſeu ademptâ adminiſtratione, ſeu accepta, teſtimonialem meruerint miſſionem. Etiam Caſaubonus ad Lampridium in Alexandro Severo, loco infrà memorando, Palatinorum Archiatrorum definitum aliqvem fuiſſe numerum, ſe non inveniſſe ait. Sunt autem Archiatri, qvi in comitatu Principis Medicinam faciunt: ut præter recitatam Honorii & Theodoſii Conſtitutionem, colligere eſt ex lege ſecunda Cod. Qvibus non objicitur longi temporis præſcriptio. IMPERATORES DIOCLETIANUS ET MAXIMIANUS AA. ET CC. AURELIO ARCHIATRO. *Cùm per abſentiam tuam eos de qvibus qvereris, in res juris tui irruiſſe adſeveres, teqve ob medendi curam à comitatu noſtro diſcedere non poſſe, palam ſit*, &c. Non qvidem ita dicti, qvòd eſſent ἀρχόντων ἰατροὶ; *Medici Principum*; ut vult Mercurialis Variarum Lectionum libro 4. cap. 1. & Caſaubonus ad Strabonem: hanc enim vocis formationem analogia non admittit: ſed qvòd ceteris præpoſiti. Qvo ſenſu dicuntur *Architectus, Archigerontes, Archipirata, Archiſynagogus*, ἀρχιραβδοῦχος; *princeps Lictorum*; *Archigubernus, Archiepiſcopus, Archipresbyter, Archidiaconus.* Erant olim in urbibus Scholæ Medicorum; qvorum *Arhiater* dictus, qvi ceteris præſidebat. De his Scholis mentio in veteri Inſcriptione, Romæ reper-

repertâ, qvam profert Mercurialis loco memorato.

M. LIVIO. CELSO TABULARIO.
SCHOLÆ MEDICORUM.
M. LIVIUS EUTICHUS.
ARCHIATROS OLL. D. II.
IN F. PED. IIII.

Cùm verò Medici illi qvi ceteris præerant, ceteris præſtantiores haberentur; Medicorum præſtantiſſimi dicti ſunt *archiatri*. Eo in ſignificatu occurrit vox ἀρχίητρος apud Aretæum libro 1. de Cauſis & ſignis acutorum morborum, cap. 5. *ἐπεὶ καὶ τὸ θνήσκειν τοῖς μὲν ὧδε πνέουσι εὐδαιμονίη· τῷ ἀρχιήτρῳ ἢ, οὐ θέμις,* *Qvoniam mori his qvi ita vivunt, felicitas: Archiatro verò, occidere, nefas.* Qvod ideo obſervamus, qvia Mercurialis eam vocem ea notione apud qvempiam Scriptorem, ſe numqvam vidiſſe ait. At ſi verum eſt, qvod ſcripſit Gerardus Voſſius in libro de Philoſophia, ante tempora Cæſarum floruiſſe Aretæum, vox illa ἀρχίατρος temporibus Imperatorum Tiberii & Claudii, antiqvior eſſet: qvod negat Mercurialis. Aretæum autem floruiſſe ante tempora Cæſarum, ex eo colligebat Voſſius, qvòd Ionicè ſcripſiſſet. Exiſtimabat ſcilicet vir undecumqve doctiſſimus, Ioniſmum & Doriſmum diu ante tempora Cæſarum in ſcriptis deſiiſſe: qvod omnino falſum eſt. Cephalio qvidam, ſive Cephalo, qvi ſub Hadriano fuit, ἰάδι διαλέκτῳ ſcri-

pſe-

ſerat libros, *Muſas* inſcriptos. Id nos docuit Suidas. Scripſerat & τὰ Περσικὰ eadem diale-cto, eodem Suida teſte, Dionyſius qvidam Mileſi-us, Philoſtrati æqvalis. Scripſit qvoqve τὰ Ἰνδι-κὰ Ionicè Arrianus; qvi liber exſtat. Sed Ioni-ſmus & Doriſmus ante tempora Cæſarum ut deſi-erint, Ionicè & Doricè ſcribere potuerunt, qvi Linguam Ionicam, aut Doricam, Atticæ præfe-rendam exiſtimabant. Ita Hippocratem, geni-tum in Inſula Coo; qvæ urbibus Doricis annu-merabatur; Democriti ſuaſionibus inductum fu-iſſe, ut Ionicè ſcriberet teſtatur Ælianus in Varia Hiſtoria. Sed & nos hodie; Linguâ Græcâ de-ſitâ; Ionicè & Doricè verſus ſcribimus. At verò poſt Galenum vixiſſe Aretæum, aſſerere non du-bitamus: cùm eum Galenus ne nominaverit qvi-dem, qvi Scriptores innumeros, Aretæo famâ & doctrinâ inferiores, in teſtimonium adducit. Sed ad rem. Cùm Archiatri è primis medentium & eſſent & haberentur, ex iis Imperatores Medicos ſibi ſumpſerunt: unde poſtea translata vox *Archia-ter* ad Imperatoris Medicum. Qva notione uſur-patam volunt, ab Erotiano in Præfatione Lexici ſui ad Andromachum. τὴν Ἱπποκράτους πραγ-ματείαν, ἀρχίατρε Ἀνδρόμαχε, &c. erat enim Andromachus Neronis Medicus, ut teſtatur Ga-lenus libro I. de Antidotis. Sed & omnes Medici qvi in aula Imperatorum, inqve eorum comitatu, Medicinam faciebant, *Archiatri* poſtea appellati. *Archiatros noſtri Pallatii, nec non urbis Romanæ,*

&

& Magiſtros literarum pro neceſſariis artibus, vel liberalibus diſciplinis, nec non Picturæ Profeſſores; ſi modò ingenui ſunt; hoſpitali modeſtia, qvoad vivent, liberari præcipimus. Verba ſunt Theodoſii & Valentis in l. 8. Cod de Metatis. Dicti & Palatini, à Palatio Principis. Lampridius in Alexandro Severo: *Medicus ſub eo unus Palatinus ſalarium accepit, ceteri omnes; qvi uſqve ad ſex fuerunt; annonas binas, aut ternas, accipiebant.* Et tandem Archiatrorum primarius *Archiatrorum Comes* dictus fuit, ut diſcimus ex Caſſiodoro, in Formula Comitis Archiatrorum, libro ſexto Variarum.

Obiter hîc obſervandum, etiam ab ipſis civitatibus conductos fuiſſe Archiatros. Imperatores Valentinianus, Valens, & Gratianus, lege 9. Cod. de Profeſſoribus & Medicis: *Archiatri, ſcientes annonaria ſibi commoda à populi commodis miniſtrari; honeſtè obſeqvi tenuioribus malint, qvàm turpiter ſervire divitibus: qvos tantùm ea patimur accipere, qvæ ſani offerunt pro obſeqviis, non ea qvæ periclitantes pro ſalute promittunt.* Qvod ipſum de Medicis Maſſilienſibus ſcripſit Strabo. Σοφιστὰς γοῦν ὑποδέχονται, τοὺς μὲν ἰδίᾳ, τοὺς δὲ αἱ πόλεις κοινῇ μισθούμεναι, καθάπερ καὶ ἰατρούς. *Nam & privatim & publicè à civitatibus, ut Medici, ita etiam Sophiſtæ, conducuntur.* Sed iterum ad rem. Ut Medicis immunitas competeret, reqvirebatur præterea, ut decreto Ordinis probati eſſent: qvod nos docuit dicta lex 6.

P Di-

Digeſtis de Excuſationibus, & lex 5. Codice de Profeſſoribus & Medicis. Decreto autem probati, & immunes facti, contrario decreto, ſi bene & ſedulò munere non fungerentur, improbari poterant. *Reprobari poſſe Medicum à Republica, qvamvis ſemel probatus ſit, Divus Magnus Antoninus cum patre reſcripſit.* * Verba ſunt Modeſtini in lege XI. de Muneribus & honoribus. Qvod & ipſum de Grammaticis atqve Oratoribus ſtatuit Gordianus Imperator in lege 2. dicto titulo de Profeſſoribus & Medicis.

Præter illos autem qvos dixi Medicos, etiam Militum Medici, qvamdiu Reipublicæ cauſsâ abſunt, immunitatem habent, l. 1. titulo eodem. Et meritò: eſt enim Medicus; qvod de Machaone Neſtor pronuntiavit; multis aliis in bello anteponendus. Medicos autem Militum accipere debemus, etiam eos qvos χειρουργὺς vocant; ſive, ut loqvendum præcipit Julius Pollux, χειρουργικούς. Hoc eſt, eos qvi manu medentur: qvi fractas partes jungunt, & luxatas in locum reponunt. Immo eorum in bello utilior longè induſtria qvàm Medicorum διαιτητικῶν & φαρμακευτικῶν. Qvare Podalirium & Machaonem, Æſculapii filios, bello Trojano ducem Agamemnonem ſecutos, Homerus, non in peſtilentia, neqve in variis generibus morborum aliqvid attuliſſe auxilii, ſed vulneribus tantummodo ferro & medicamentis mederi ſolitos eſſe, propoſuit. Ex qvo apparet, has partes Medicinæ ſolas ab his eſſe tentatas,

tatas,

tatas, eaſqve eſſe vetuſtiſſimas, inqvit Cornelius Celſus in Præfatione librorum de Re Medica. Atqve inde, ab eximendis telis, Medicina Græcis dicta ἰατρικὴ, ſi Sextum Empiricum audimus: cujus hæc ſunt verba libro 1. cap. 2. adverſus Mathematicos: ἰατρικὴ εἴρηται τὸ παλαιὸν, ἀπὸ τῆς τῶν ἰῶν ἐξαιρέσεως: ſed qvæ peſſimè, Sexti Interpres, Gentianus Hervetus ita reddidit, *à venenoſis ſuctis, qvi iοὶ dicuntur, eximendis.* Poſtremis temporibus partem illam Medicinæ qvæ manu medêretur, ab aliis duabus, διαιτητικῇ & φαρμακευτικῇ, homines ſejunxerunt. Qvando factum hoc diſſidium, dixerit alius, non ego. Certè poſt Antoninos. Ulpianus, Alexandri Severi æqvalis, l. 7. ſub titulo ad Legem Aqviliam: *Proculus ait, ſi Medicus ſervum imperitè ſecuerit, vel ex locato, vel ex lege Aqvilia, competere actionem.* Immo & poſt Juſtinianum: cùm nihil ille de Chirurgis in Codice, in Inſtitutionibus, in Novellis. Videntur autem à Medicis diviſi fuiſſe Chirurgi & Pharmacarii, tum qvia magni illi Medici, περὶ ἄνθρωπον φιλόσοφοι, ut eos appellat Strabo, ignobile exiſtimarent manibus ſuis venas incidere, medicamenta præparare, clyſteres præbere, & collyria admovere: tum qvia etiam tot Medicinæ partibus ſufficere unus vix poterat. Atqve inde λιθοτόμοι, Vulnerarii, Ophtalmici, Auricularii: de qvibus in lege 1. de Extraordinariis cognitionibus. *Medicos fortaſſis qvis accipiet,* inqvit ibi Ulpianus, *etiam eos, qvi alicujus partis corporis,*

vel *certi doloris ſanitatem pollicentur. Ut puta, ſi auricularius; ſi fiſtulæ, vel dentium. Non tamen ſi incantavit. ſi imprecatus eſt: ſi, ut vulgari verbo Impoſtorum utar, exorcizavit. Non ſunt iſta Medicinæ genera: tametſi ſint, qvi hos ſibi profuiſſe cum prædicatione adfirment.*

His Medicorum immunitatibus addendum; de eorum mercede; qvæ & ipſa, ut merces Advocatorum, *ſalarium* & *honorarium* appellatur; extra ordinem jus dictum. *Præſes Provinciæ de mercedibus jus dicere ſolet: ſed Præceptoribus tantùm ſtudiorum liberalium. Liberalia autem ſtudia accipimus, qvæ Græci ἐλευθέρια appellant. Rhetores continebuntur, Grammatici, Geometræ. Medicorum qvoqve eadem cauſa eſt, qvæ Profeſſorum. Niſi qvòd juſtior: cùm hi ſalutis hominum, illi ſtudiorum curam agant. Et ideo his qvoqve extra ordinem jus dici debet.* Addendum; & eis, ne hoſpitem reciperent, indultum fuiſſe, lege ultimâ, §. ultimo de Muneribus & honoribus. Addenda & Juliani τοῦ παραβάτου Sanctio Græca, qvam legere eſt inter ejus Epiſtolas, & qvæ Latinè exſtat in lege 4. Cod. Theodoſ. ſub titulo de Profeſſoribus & Medicis, edita Mamertino & Nevita Conſulibus, hoc eſt, anno Chriſtianorum 360. τὴν ἰατρικὴν, ἐπιστήμην σωτηριώδη τοῖς ἀνθρώποις τυγχάνειν, τὸ ἐναργὲς τῆς χρείας μαρτυρεῖ. διὸ καὶ ταύτην ἐξ οὐρανοῦ πεφοιτηκέναι δικαίως φιλοσόφων παῖδες κηρύττουσι. τὸ γὰρ ἀσθενὲς τῆς ἡμετέρας φύσεως, καὶ τὰ τῆς ἐπι-

ἐπισυμβαινόντων ἀῤῥωστημάτων ἐπανορθοῦται διὰ ταύτης. καὶ γὰρ κατὰ τὸν δικαίου λογισμὸν, συνῳδὰ τοῖς ἄνωθεν βασιλεῦσι θεσπίζοντες, ἡμετέρᾳ φιλανθρωπίᾳ κελευόμεθα τῶν βουλευτικῶν λειτουργημάτων ἀνενοχλήτους ὑμᾶς τοὺς λοιποὺς χρόνους διάγειν. *Artem Medicam hominibus ſalutarem eſſe, uſus ipſe demonſtrat. Qvare eam è cælo delapſam, non immeritò Philoſophi prædicant. Etenim naturæ noſtræ infirmitas, & valetudinis offenſiones, qvæ qvotidie incidunt, per hanc corriguntur. Qvamobrem, ſicut æqvitatis ratio poſtulat, nos ſuperiorum Imperatorum auctoritatem & vocem ſeqvuti, pro noſtra humanitate, jubemus vos Senatoriis muneribus liberos in poſterum vivere.*

Atqve hæc de Medicorum immunitatibus. Accedo autem Barnabæ Briſſonio, Senatus Pariſienſis Præſidi, qvi Selectarum ex Jure Civili Antiqvitatum libro 2. cap. 3. originem inde habuiſſe conceſſas Medicis immunitates putat, qvòd Auguſtus, ut eſt apud Dionem, cùm operâ Antonii, ſive Artorii, Muſæ, liberti, gravi ac periculoſo morbo afflictam valetudinem recuperâſſet, in beneficii præmium, laboriſqve mercedem, ipſi Muſæ, Medico ſuo, præter magnam pecuniarum vim, & aureorum annulorum jus dedit: univerſo verò Medicorum Ordini à muneribus civilibus immunitatem conceſſit. Qvos & civitate donaverat Julius Cæſar, ut eſt apud Svetonium: diu etenim Romæ Medicina ad ſervos ablegata. *Solam*

lam hanc artium Græcarum nondum exercet Romana gravitas in tanto fructu: pauciſſimi Qviritium attigere: & ipſi ſtatim ad Græcos transfugæ, inqvit Plinius. Atqve inde eſſe exiſtimo, qvòd Medicis, qvi Imperatores vitæ neciſqve dicuntur eidem Plinio; qviqve Imperatoribus, ut vulgò dici ſolet, imperant, ægri tamen imperare dicantur in lege 26. de Operis libertorum: *Medicus libertus, qvòd putaret, ſi liberti ſui Medicinam non facerent, multò plures imperantes ſibi habiturum.* Et apud Senecam libro 3. de Beneficiis: *Corfinium Cæſar obſidebat. Tenebatur incluſus Domitius. Imperavit Medico, eidemqve ſervo ſuo, ut ſibi venenum daret.* Aliter apud Arabes: apud qvos principes viri Medicinam faciebant. Sed & apud Scotos, viri nobiles. Rem narrat, & rei cauſſam aperit Georgius Buchananus in Ioſina, Rege Scotorum nono. *Ioſina, rerum gubernaculo admotus, nihil in ullam partem geſſiſſe memorabile fertur: niſi qvòd Medicos in honore ſummo habuit: qvòd cùm exularet in Hibernia cum patre, eis maximè familiariter fuiſſet uſus. Brevi, reliqva nobilitate in Regis mores eunte, factum eſt, ut multis ſæculis nemo eſſet in Scotia illuſtriore loco natus, qvi vulnerum curationem non teneret. Reliqvarum enim partium Medicinæ rarus erat tum uſus apud homines, in ſumma parſimonia educatos, & magnis laboribus exercitatos.*

De

De Itineris, Actus, & Viæ diſcrimine. Juſtinianeæ Inſtitutiones notantur.

CAPUT XXXVI.

QVAM ad Carolum Annibalem Fabrotum, Anteceſſorem Aqvi-Sextienſem, de Viæ, Actus, atqve Itineris diſcrimine ſcripſi olim Epiſtolam, placet hoc loco inſerere.

ILLUSERAS heri inter deambulandum qvòd dixeram, Tribonianum in Inſtitutionibus Juſtiniani, ubi de Itineris, Actus, & Viæ differentia agit, non ſatis ſibi conſtare. Domum reverſus, locum, ſicut præceperas, diligenter inſpexi: tum veró, magis etiam qvàm putâram, ſibimet adverſari Tribonianus mihi viſus eſt. Qvare maneo in ſententia: eam tamen mutare paratus, ſi ipſe in contraria, poſtqvam hæc legeris, perſeveras: ut qvi plus auctoritati tuæ, qvàm judicio tribuam meo. Verba Triboniani hæc ſunt, libro ſecundo, ſub titulo de Servitutibus: *Iter, eſt jus eundi, ambulandi hominis, non etiam jumentum agendi vel vehiculum. Actus, eſt jus agendi, vel jumentum, vel vehiculum. Ita qvi habet Iter, Actum non habet: qvi Actum habet, & Iter habet; eoqve uti poteſt etiam ſine jumento. Via, eſt jus*

eundi & agendi & ambulandi: nam & Iter & Actum Via in ſe continet. Qvæ Theophilus tuus παραφραστικῶς ita reddidit: Καὶ τί ἐστιν Iter; οἷον, εἶχον ἀγρὸν ἐγὼ, εἶχες δὲ καὶ σὺ πλησίον ἀγρόν· βουλόμενος ἐγὼ ἐπὶ τὸ ἐμὸν ἀγρὸν ἀπιέναι, ἐδεόμην πολλοῦ κύκλου· ἤτησά σε ἵνα παραχωρήσῃς μοι Iter· τουτέστιν, ὥστε ἐξεῖναί μοι βαδίζειν διὰ τοῦ σοῦ ἀγροῦ. (σύντομος γὰρ ἦν αὕτη ἐπὶ τὸν ἐμὸν ἀγρὸν φέρουσα ὁδός) παρεχώρησάς μοι τὸ Iter, ὥστε με παριέναι, οὐ μετὰ ὑποζυγίου, οὐδὲ μετὰ ὀχήματος. Actus δὲ τί ἐστιν; Actus ἐστὶν, ὅτε αἰτήσω σε, ὥστε ἐξεῖναί μοι διὰ τοῦ σοῦ βαδίζειν ἀγροῦ μετὰ ὑποζυγίου ἢ ὀχήματος. ὥστε οὖν ὁ ἔχων τὸ Iter, οὐκ ἔχει τὸ Ἄκτους· κατὰ γὰρ ὑποζυγίου ἢ ὀχήματος παριέναι οὐ δύναται. ὁ δὲ ἔχων τὸ ἄκτους, ἔχει καὶ τὸ Iter· δύναται γὰρ καὶ μόνος, καὶ μετὰ ὑποζυγίων (melius ὑποζυγίου) παριέναι. Βία, ἐστὶ δίκαιον τοῦ ἐμὲ πορεύεσθαι, καὶ ἔχειν καὶ ὑποζύγιον· ὥστε οὖν ἡ Via ταῦτα ἔχει ἃ καὶ τὸ ἄκτους. διαφοραὶ δέ εἰσιν ἐν ἑτέραις, ἃς μαθησόμεθα ἐν τοῖς Διγέστοις. Ea autem pæne ad verbum deſcripſit Tribonianus ex Ulpiano, qvi Iter, Actum & Viam ita definivit in lege 1. D. de Servitutibus prædiorum ruſticorum: *Iter, eſt jus eundi ambulandi homini, non etiam jumentum agendi. Actus, eſt jus agendi, vel jumentum, vel vehiculum. Itaqve qvi Iter habet, Actum non habet: qvi Actum habet, & Iter habet; etiam ſine jumento. Via, eſt jus eundi & agendi & ambulandi. Nam, & Iter, & Actum, & ſe*

(Le-

(Legendum *in ſe,* qvo modo legitur in Inſtitutionibus) *Via continet.* Ulpiani verba Baſilicorum Interpretes, itidem tui, ita reddiderunt: *μονοπάτιόν, ἐστι, τὸ παριέναι, καὶ διακινεῖν, χωρὶς ὑποζυγίου.* Πάροδός, ἐστι, τὸ ἐλαύνειν θρέμμα ἢ ὑποζύγιον. ὁ ἔχων οὖν τὴν πάροδον, ἔχει καὶ τὸ μονοπάτιον. Πλατεῖα ὁδός, ἐστι, τὸ παριέναι, καὶ διακινεῖν, καὶ ἐλαύνειν. Via à Triboniano, ut vides, definitur *jus eundi, & agendi, & ambulandi. Ire,* aliud qvidem eſt qvàm *ambulare:* eſt enim pedibus iter tranſire, & prædii utilitatem reſpicit. *Ambulare,* eſt ire & redire; hoc eſt, in ſua veſtigia reflectere; & ſpatiari valetudinis aut voluptatis cauſâ: qvamqvam ut ſpatiari ſolùm ac per ſe liceat, ſervitus imponi non poteſt; *Ut pomum decerpere liceat, & ut ſpatiari, & ut cænare in alieno poſſimus, ſervitus imponi non poteſt,* inqvit Paulus l. 8. de Servit. Sed receptum fuit, ut cui ire permittitur, prædii utilitatis causâ, & ei ambulare permittatur. Ad ſpatium qvòd attinet, idem eſt *ire* ac *ambulare.* Atqve eo factum eſſe exiſtimo, ut Theophilus verbum *ambulandi* omiſerit. certè Tribonianus à verbo *eundi* ſeparaſſe non debuit, nec τὸ *agendi* inter utrumqve collocâſſe. Et fruſtra eſt Janus à Coſta, qvi hanc verborum collocationem laudat. *Valdè notandum cenſeo,* inqvit ille ad Inſtitutiones Juſtinianeas, *qvòd hoc loco, & in lege 1. D. de Servitutibus præd. ruſt. ſcriptum eſt, Viam eſſe jus eundi, & agendi, & ambulandi: ut, qvod ultimo loco*

ait, & ambulandi, *certiſſimam differentiam conſtituat inter Actum & Viam. Qvamvis enim qvi Actum habet, habeat tacitè jus eundi; qvod reſpicit nominatim utilitatem prædii; non videtur tamen habere jus ambulandi: qvod cùm pertineat ad voluptatem & ſanitatem hominis, ei tantum conceſſum videtur, qvi Iter principaliter & nominatim habet, non ei qvi per conſeqventias.* Qvantò meliùs Baſilicorum Interpretes! παριέναι, καὶ διακινεῖν, καὶ ἐλαύνειν. *Ire, & ambulare, & agere. Agere*, eſt pecudes, jumenta, armenta ducere. Servius ad illud Virgilii,

——— *en ipſe capellas*
Protenus æger ago, hanc etiam vix Tityre duco:

Ago *autem, propriè: nam* agi *dicuntur pecora.* Sed præter jus eundi & ambulandi & agendi, qvod habet Via, habet & jus vehendi. Paulus, lege 23. de Servitutibus prædiorum ruſticorum: *Via conſtitui vel latior octo pedibus vel anguſtior poteſt: ut tamen eam latitudinem habeat, qvâ vehiculum ire poteſt: alioqvin Iter erit, non Via.* Unde Viam *à vehendo* appellatam volunt, & priùs *Veham* dictam fuiſſe. Varro libro 1. de Re Ruſtica capite 2. *Villicus agri colendi cauſſâ conſtitutus, atqve appellatus à Villa, qvòd ab eo in eam convehuntur fructus, & evehuntur cùm veneunt. A qvo Ruſtici etiam nunc qvoqve Viam* Veham *appellant, propter vecturas.* Et libro IV. de Lingua Latina: *Via qvidem Iter, qvòd ea vehendo*

do teritur. Et poſtea: *Ut qvà agebant,* ACTUS: *ſic qvà vehebant,* VIÆ *dictæ: qvò fructus convehebant,* VILLÆ: *qvà ibant, ab itu,* ITER *appellarunt: qvà anguſtè,* SEMITA, *ut* ſemi iter, *dictum.* Iſidorus Originum libro XV. capite 16. VIA, *eſt qvà poteſt ire vehiculum,* & Via *dicta à vehiculorum incurſu. Nam duos Actus capit, propter euntium & venientium vehiculorum incurſum.* Qvamqvam autem falſa ſit hæc originatio, & *Via* à Græco *οἶα*, id eſt, *vicus, pagus,* ſit appellata, ut ad Varronem, ex his Apollonii Argonautic. libro II.

— πέρθοντο γὰρ ἢ μὲν ἀλωαὶ,
Ἠδ' οἶαι,

Joſephus Scaliger obſervavit: aut potiùs à Græco *ἴω, eo, vado,* ut placuit Julio Scaligero ad Ariſtotelem de Hiſtoria animalium: inde tamen manifeſtò patet, Viam jus vehendi habuiſſe. Qvare Hugo Grotius, in Sparſione Florum ad Jus Juſtinianeum, legendum putabat in Inſtitutionibus Juſtinianeis: VIA, *eſt jus vehendi & agendi & ambulandi.* Qvæ emendatio obſervata priùs Connano, Commentariorum libro IV. capite XI. *Pro* EUNDI, *Connanus, ait legendum* VEHENDI; *alioqvin ſupervacuè hîc iterum paulò pòſt ſubjici,* AMBULANDI, inqvit Contius in Notis ad titulum Inſtitutionum de Servitutibus. *Vehendi* ſcripſerat Connanus, qvod propiùs ad *τὸ eundi* accedit. At verò, cùm illic à Triboniano Via & Iter & Actum in ſe continere dicatur; continens

tinens autem latius ſit contento; cùmqve aliunde conſtet, Viam Actu eſſe latiorem: Actus verò ab eodem Triboniano definiatur, *jus agendi, vel jumentum, vel vehiculum,* licèt in definitione Viæ pro *eundi* legeretur *vehendi*, nihil tamen plus haberet Via qvàm Actus. Hoc cùm vidiſſet Theophilus, Viam in ſe Iter & Actum continere non dixit, qvemadmodum Tribonianus, ſed tantùm eadem habere qvæ Actus: ὥστε οὖν ἡ Via ταῦτα ἔχει, ἃ καὶ τὸ Ἄκτους. Addidit autem de ſuo, Actum & Viam in aliis qvibusdam rebus differre, qvæ ex Digeſtorum libris petendæ eſſent: διαφοραὶ δέ εἰσιν ἐν ἑτέροις, ἃς μαθησόμεθα ἐν τοῖς Διγέστοις. Qvare Franciſcus Hotomanus, Vir juris privati & publici peritiſſimus; qvamqvam illum Cujacius inter qvatuor illos Franciſcos recenſebat, qvos Jurisprudentiam malè excepiſſe dicebat: ceteri ſunt, Duarenus, Connanus, Balduinus: Qvare, inqvam, Hotomanus, lib 2. Obſervationum capite 21. Ulpiani verba; qvæ, ut diximus, in Inſtitutiones ſuas pæne ad verbum tranſtulit Tribonianus; ita legenda exiſtimabat: ITER, *eſt jus eundi ambulandi hominis; non etiam jumentum agendi.* ACTUS, *eſt jus agendi jumentum; non etiam vehiculum. Itaqve qvi Iter habet, Actum non habet: qvi Actum habet, & Iter habet; etiam ſine jumento.* VIA, *eſt jus eundi & agendi & avehendi.* Firmabat verò emendationem illam ſuam præcipuè auctoritate Pomponii in lege 13. de Servitutibus: *Si tam anguſti*

guſti loci demonſtratione facta, Via conceſſa fuerit, ut neqve vehiculum neqve jumentum eâ inire poſſit, Iter magis qvàm Via, aut Actus, adqviſitus videbitur. Sed ſi jumentum eâ duci poterit, non etiam vehiculum, Actus videbitur adqviſitus. Qvibus verbis liqvidò conſtare putabat, Pomponium in ea fuiſſe opinione, ut exiſtimaret, Actum jus agendi jumentum habere, non etiam vehiculum. Addebat vocabulorum originationem. Actum enim & Varro & Iſidorus dictis locis ab *agendo* deducunt. *Agere* autem, propriè, eſt pecudes agere; ut jàm monuimus. Et ſanè, Actus latitudo vehiculum agi vix pati poteſt, niſi chiramaxium ſit: modicum plauſtrum ſic appellabant, qvo homo tantùm geſtari poterat, & qvod à ſervis, non à mannis, veheretur; unde nomen: qvalia hodie conſpiciuntur Luteciæ. Nam Actus latitudo qvatuor pedum dumtaxat fuit, ut diſcimus ex Varrone. *Actus*, inqvit, *finis minimus conſtitutus in latitudinem pedes qvatuor, qvòd eâ qvadrupes agitur.* Itemqve ex Feſto; cujus hæc ſunt verba: ACTUS, *Iter inter vicinos qvatuor pedum latum.* Nihil enim ea de re apud Juris Auctores: qvi Viæ latitudinem, cùm de ea non dictum eſt, ex Lege Duodecim Tabularum, in porrectum, octo pedes, in anfractum; id eſt, ubi flexum eſt; ſedecim habuere ſtatuerunt; Actus verò eſſe arbitrariam pronuntiarunt, l. 8. & l. 13. de Servitutibus prædiorum ruſticorum. Latitudo, inqvam, qvatuor pedum, vehiculum agi vix

vix patitur. Pes enim Romanus antiqvus minor fuit pede noſtro Regio ſive Pariſienſi circiter pollice: diviſo namqve pede Regio in mille particulas, pes Romanus antiqvus nongentas & ſex ex illis continet, ut in Vita Peireſci ſui Gaſſendus noſter obſervabat. Qvare Conſvetudines Bononienſes; qvæ omnium optimè hujuſcemodi Servitutes definierunt; ſemitæ, qvâ pecora aguntur, non etiam vehicula, qvinqve pedes tribuerunt: *Un chemin ſentier, appellé ſente, ſe peut clorre & ouvrir d' une herſe: & doit contenir cinq pieds: ſur leqvel on peut ſeulement aller à cheval & à pied, & mener & ramener ſes beſtes ſans amende.* Firmare poterat emendationem ſuam Hotomanus & Theodoſiani Codicis doctiſſimi Interpretis, qvisqvis tandem ille ſit, auctoritate; qvi ad Titulum XVII. libri I. Sententiarum Pauli Actum eſſe definit, *qvâ pecora minare* (hoc eſt, *ducere*) *conſvevimus.* Item Baſilicorum Interpretum teſtimonio, (ſi modò eorum interpretationem videtat) qvi Actui tribuunt jus agendi oves & pecudes, non etiam vehiculum: πάροδός, ἐστι, τὸ ἐλαύνειν θρέμμα ἢ ὑποζύγιον. *Actus eſt jus agendi ovem, vel jumentum.* Poterat eam firmare & his Triboniani, ſive Ulpiani, verbis: *qvi Actum habet, & Iter habet: eoqve uti poteſt, etiam ſine jumento.* Nam ſi Actus jus qvoqve vehendi haberet, poſtulabat ratio ut adderetur, *& ſine vehiculo.* Qvare Theophilus cùm dixiſſet, eum qvi Actum haberet, cum jumento vel vehiculo tranſi-

tranſire poſſe, addit. Qui Iter habet, Actum non habere, nec poſſe cum jumento aut vehiculo tranſire. Qvod enim ait Cujacius Obſervationum lib. XXII. capite 35. in dicta lege 1. de Servitutibus prædiorum ruſticorum apertè & ſine vitio ſcriptum *ſine jumento, vel vehiculo*, fallitur; memoriâ lapſus. Scriptum dumtaxat exhibent Pandectæ Florentinæ *ſine jumento*: qvæ verba è margine in textum irrepſiſſe, Antonius Faber Conject. lib. 1. cap. ultimo exiſtimabat. Sed neqve etiam τὸ *ſine vehiculo* agnovit Theophilus. Adduci tamen minimè poſſum ut credam, locum Ulpiani à Librariis corruptum fuiſſe eo qvo dicit Hotomanus modo. Nam præterqvam qvòd ejus emendatio à recepta lectione nimiùm diſtat; propiùs ad illam accederet, ſi legeretur, *Actus, eſt jus agendi, ſed jumentum, non vehiculum*; occurrit eadem lectio in Inſtitutionibus Juſtiniani: eamqve agnovit Theophilus: qvem ante Baſilium, Baſilicorum auctorem, vixiſſe certò ſcimus. Vertit enim: Actus, ἐστὶν, ὅτε αἰτήσω σε ὥστε ἐξεῖναί μοι διὰ τοῦ σοῦ βαδίζειν ἀγροῦ μετὰ ὑποζυγίου ἢ ὀχήματος. ὥστε οὖν ὁ ἔχων τὸ Iter, οὐκ ἔχει τὸ ἄκτους· μετὰ γὰρ ὑποζυγίου ἢ ὀχήματος παριέναι οὐ δύναται. ὁ δὲ ἔχων τὸ ἄκτους, ἔχει καὶ τὸ Iter. δύναται γὰρ καὶ μόνος καὶ μετὰ ὑποζυγίου παριέναι. Βία, ἐστὶ δίκαιον τοῦ ἐμὲ πορεύεσθαι, καὶ ἔχειν, καὶ ὑποζύγιον. Iſtud poſtremum καὶ, vocem aliqvam excidiſſe, indicio eſt. Scriptum fuiſſe videtur, καὶ ἐλαύνειν ὄχημα,

μα, καὶ ὑποζύγιον: vel, καὶ ἄγειν ὄχημα, καὶ ὑποζύγιον, aut qvid ſimile. Certè vocem, qvæ jus vehendi ſignificet, hoc loco apud Theophilum excidiſſe, qvæ ſeqvuntur verba, ὥστε οὖν ἡ Via ταῦτα ἔχει. ἃ καὶ τὸ ἄκτους, manifeſte oſtendunt. Niſi enim in Viæ definitione mentio fiat juris vehendi, non ſolùm non eadem habebit Via qvæ Actus, ut vult Theophilus, ſed minus habebit: qvando Actum habere dixit jus ducendi, non modò jumentum, verùm etiam vehiculum. Ad Baſilica qvòd attinet, in iis ſcriptum fuiſſe, πάροδος, ἤτοι, τὸ ἐλαυνόμενον ὄχημα, ἢ ὑποζύγιον, non verò, ut edendum curaſti, θρέμμα, ἢ ὑποζύγιον, lubens qvoqve crediderim. Ulpianum tamen aliqvid ſimile Grotianæ, aut potiùs Hotomanianæ emendationi, ſcripſiſſe veroſimile eſt: ſcilicet, qvòd Iter, hominis eſſet; Actus, hominis & jumenti: Via, hominis, jumenti, & vehiculi. Ut enim nunc Ulpiani verba leguntur, inepta ſunt. Ea verò ſic immutaſſe Tribonianum exiſtimo, qvòd ceteri Juriſconſulti Actui jus qvóqve ducendi vehiculum tribuerent. Paulus l. 7. de Servitutibus prædiorum ruſticorum: *Qvi Actum habet, & ploſtrum ducere, & jumenta agere poteſt.* Modeſtinus l. 12. tit. eodem: *Inter Actum & Iter nonnulla eſt differentia. Iter eſt enim, qvà qvis pedes vel eqves commeare poteſt. Actus verò, ubi & armenta trajicere, & vehiculum ducere liceat.* Marcellus lege XI. Qvemadmodum Servit. amitt. *Is cui Via vel Actus debebatur,*

tur, ut vehiculi certo genere uteretur, alio genere fuerat uſus: Videamus ne amiſerit ſervitutem. Græci etiam Interpretes ἀμαξιλὼ ὁδὸν Actum vocaverunt. Nec adverſatur Pomponius in dicta lege 13. de Servitutibus. Ibi enim, ut rectè vidit amicus noſter Ludovicus Nublæus; Vir ſingulari integritate, ſapientiâ, judicio, eruditione; non definit Pomponius veram naturam, ſolennesqve Itineris, Actus, & Viæ, propriè dictæ, differentias: ſed inqvirit in duas Viæ ſpecies, qvæ à vera, germana, & propria Itineris, Actus & Viæ natura nonnihil aberrant atqve deflectunt: & docet ad cujuſnam trium harum ſervitutum naturam altera atqve altera illarum magis accedere cenſenda, ſit. Viam propiè dictam, & Viæ ſpecies cùm ſcribo, ne qvid novi audeam, non vereor: nam ex lege 22. de Servitutibus prædiorum ruſticorum, & ex lege 2. §. 22. & 23. Ne qvid in loco publico: immo & ex dicta lege 13. patet, Viam eſſe genus, ſpecies autem Iter, Actum, & Viam. *Si tam anguſti loci demonſtratione facta,* inqvit Pomponius, *Via conceſſa fuerit, ut neqve vehiculum, neqve jumentum eâ inire poſſit, Iter magis qvàm Via, aut Actus, adqviſitum videbitur. Sed ſi jumentum eâ duci poterit, non etiam vehiculum, Actus videbitur adqviſitus.* His enim verbis nihil aliud innuere voluit Pomponius, niſi ejuſmodi Viam ad definitionem Actus eſſe revocandam. Ciebat forſan dubium: qvòd Actus, ut plurimùm, continet jus

Q agen-

agendi, non modò jumentum, ſed etiam ploſtrum, ſeu vehiculum. Verùm perſpexit, Viam, qvæ ita conſtituta erat, ut non etiam vehiculum, aut jumentum tantùm eâ ducere agere ſtipulanti liceret, qvamqve ad certam Viæ ſpeciem referri conducebat, propiùs nimirum abeſſe ab Actus qvàm ab Itineris, aut Viæ propriè dictæ natura. Uno verbo, eſſe Actum, non plenum qvidem, ſed anguſtum & imminutum. Sanè, vel ipſum verbum *videbitur*, qvo Pomponius animi ſui ſenſum hoc loco explicat, improprietatem qvamdam arguit: & particula *vel*; qvæ in allata definitione Actus non tam vehiculum jumento connectit, qvàm alterum ab altero disjungit; non levi argumento eſt, ita utrumqve agendi jus concurrere poſſe in definitione Actus, ut tamen alterutrum adeſſe ſufficiat. Qvemadmodum autem Ulpianus, cùm Actum jus agendi vehiculum non habere exiſtimavit, verborum proprietatem ſeqvutus eſt; ita Paulus, Modeſtinus, atqve Marcellus, cùm contrarium pronuntiarunt, loqvendi conſuetudinem reſpexerunt. Qva in ſententia video eſſe & doctiſſimum Johannem Iſaacum Voſſium. Ita enim ille in Etymologo, voce Via: *Si proprietatem vocis ſpectaſſet Ulpianus, ſcribere debuiſſet,* Actus, eſt jus agendi jumentum, non etiam vehiculum. *Sed popularem loqvendi conſvetudinem, non nativam vocabuli vim ſpectavit: uti & Paullus, cùm l. 7. titulo de Servit. præd. ruſt. ait.* Qvi actum habet, & plau-

plauſtrum ducere, & jumenta agere poteſt. *Item Modeſtinus, l. 12.* Actus verò, ubi & armenta trajicere, & vehiculum ducere liceat. Addit vir doctiſſimus: qvod Tribonianum qvoqve arguit verba JCti immutaſſe: *Qva ratione nihil inter Viam, Actumqve intereſſet: qvia utrumqve, tum agendi pecoris, tum vehiculi ducendi jus contineret. Agere* enim de ploſtris, ſeu vehiculis, etiam uſurpatur: unde *Agitatores* dicti, qvi currus agerent. Itaqve uſitata ſtipulationum formula *ut ire agere liceat*, & Actum & Viam complectitur. Celſus lege 6. D. Qvemadmodum Servitutes amittuntur: *Si conſtitutum eſt jus Viæ, ut per qvamlibet partem fundi ire agere liceat*, &c. Ita ſumitur ἐν πλάτει & in lege 8. de Servitutibus prædiorum ruſticorum: *Qvi ſellâ aut lecticâ vehitur, ire, non agere dicitur.* Tò *non agere* enim hoc loco, eſt, *non agere vehiculum.* In dubium qvippe revocari non poterat, eum qvi ſellâ aut lecticâ vehitur, jumentum agere non videri. Qvamqvam aliter Janus à Coſta. Legitur ibidem: *Qvi viam habent, eundi agendiqve jus habent.* Qvo loco qvidam codices pro *eundi*, ſcriptum exhibent *vehendi:* & ita Cujacius legendum contendit. Sed nihil mutandum, *Agendi jus habent:* id eſt, jus habent agendi jumentum, vel vehiculum. Paulum, Modeſtinum atqve Marcellum moviſſe qvoqve potuit vox *jumenti*, qvâ non modò caballus onerarius, verùm etiam vehicularis ſignificatur: immo & vehicu-

 lum

lum ipſum. Sextus Cæcilius apud Gellium lib. XX. cap. I. hæc XII. Tabularum verba exponens, SI IN JUS VOCAT, MORBUS, ÆVITASVE VITIUM ESCIT. QVI IN JUS VOCABIT, JUMENTUM DATO: *Jumentum, non id ſolum ſignificat, qvod nunc dicitur: ſed vectabulum etiam, qvod adjunctis pecoribus trahebatur. Veteres noſtri jumentum à jungendo dixerunt.* Nonius Marcellus: *Jumentum à jungendo Veteres dictum putant, g literâ in eo nomine attritâ. Nam & jumentum dicunt, qvod nunc* vectabulum *dicitur.* Ita legendum, non ut vulgò legitur, inepto, ſeu potiùs nullo ſenſu, *nam & vectabulum dicunt, qvod nunc vehiculum dicitur.* Exiſtimârunt ſcilicet Paulus, Modeſtinus atqve Marcellus, eum qvi Actum haberet, vehiculum agere poſſe, qvando poterat & jumentum; cujus appellatione vehiculum continebatur. Nec qvidqvam morari nos debet hæc de Actu opinionum diverſitas. Certè Juriſconſultos veſtros (noſtros enim dicere non audeo, qvorum libros biennium erat qvòd non inſpexeram) de Actu & Via non idem ſenſiſſe, patet vel ex ipſis Pauli verbis in lege. Qvi ſellâ: *Qvidam nec haſtam rectam ei ferre licere,* &c. *Pleriqve & trahendi qvoqve lapidem, aut tignum:* qvæ diverſitatem ſententiarum notant. Jam verò ſervitutem Itineris qvàm variè tractarunt! Ulpianus Iter definiebat, *jus eundi ambulandi homini, non etiam jumentum agendi.* Qvod ita videtur accepiſſe, ut pedibus ſuis, non alienis, homo

homo iret aut ambularet. id eſt, non eqves iret, aut ſellâ, vel lecticâ veheretur. Neqve enim hoc loco vocabulum *ſella,* de ſella eqveſtri accipiendum: de qva in titulo Codicis. *Nulli licere in frænis, & eqveſtribus ſellis & in balteis margaritas & ſmaragdos & hyacinthos aptare:* qvamqvam ſic eam vocem Gloſſa interpretatur. Atqve hinc eſſe credo; ut hoc obiter dicam; qvòd *iter* Græci Interpretes μονοπάτιον fuerint interpretati. Modeſtinus eqvo vehi poſſe qvi Iter haberet, putavit: Paulus etiam ſellâ, vel lecticâ. Immo & nave ferri. *Si lacus perpetuus in fundo tuo eſt, navigandi qvoqve ſervitus, ut perveniatur ad fundum vicinum, imponi poteſt,* inqvit ille l. 21. de Servitutibus prædiorum ruſticorum. Qvamqvam jumentum ducere non poſſit, dicta lege 7. Utut eſt, ineptè prorſus atqve abſurdè Tribonianum feciſſe exiſtimo, qvi in Inſtitutionibus; in qvibus nihil obſcuri, nihil ambigui, ſed omnia clara & aperta eſſe debent; utpote qvæ Legitimæ Scientiæ prima elementa complectuntur; Actum & Viam ita definierit, ut non ampliùs ſit in Via qvàm in Actu: qvam tamen Actum in ſe continere dixerat. Nec Triboniani judicium, meo qvidem judicio, excuſare poteſt, qvod ait Theophilus, nonnullas Viam inter & Actum differentias in Digeſtis reperiri; ſcilicet eum qvi Viam habet, trahendi lapidem & tignum, & rectam haſtam ferendi, ſi modò fructus non lædet, jus habere, dictâ lege 7. de Servitutibus prædiorum ruſtico-

ruſticorum. Nec qvod ait Cujacius loco laudato, & Janus à Coſta ad Inſtitutiones Juſtinianeas, & Maranus in Paratitlis, Actui non propalam, ſed tacitè & per conſeqventias, Iter ineſſe: ne ſcilicet qvi plus juris habet, hoc eſt, jus agendi, id qvod minus eſt, hoc eſt, jus eundi, non habere videatur: Viæ verò ineſſe nominatim: Viamqve *per ſe*, ut Cujacius ſcriptum fuiſſe exiſtimabat in dicta lege 1. de Servitutibus prædiorum ruſticorum; ut autem ipſe legendum putas, *ex ſe*, id eſt, ex ſua natura, Iter & Actum continere.

Hæc qvidem, optime & doctiſſime FABROTE, in mea me ſententia ut perſtarem induxerunt: qvæ tamen acerrimo & perſpicaciſſimo tuo judicio ſubjecta velim. Vale. Propediem te videbo.

Meminit hujus Epiſtolæ Fabrotus in Notis Poſterioribus ad Theophilum, Titulo de Servitutibus, ubi de Viæ & Actus differentia. *De his,* inqvit, *ſollicitiùs inqviremus in Commentariis ad hunc Titulum: & qvæ, amicus noſter, Ægidius Menagius, Vir clariſſimus, doctiſſimusqve, objicit, diluere conabimur.* Commentarios illos Fabroti in Inſtitutiones Juſtiniani, publici juris fieri maximè intereſſet. Ut tantos theſauros recludat, qvi illos repoſitos penes ſe habet, Fabroti filium, Virum clariſſimum, & in ſuprema Monetæ Curia

Curia Senatorem digniſſimum, Juris Studioſorum nomine per Patris Manes hîc rogo, atqve obteſtor.

De Campano Juriſconſulto.

CAPUT XXXVII.

CAMPANUM Juriſconſultum ex Cocceiorum familia ortum fuiſſe, & Severi atqve Antonini vixiſſe temporibus ſcripſit in ejus Vita Johannes Bertrandus. Utrumqve falsò. Alius eſt Juriſconſultus Campanus à Cocceio illo Campano, ad qvem apud Marcianum in lege Si qvis 29. ad Senatuſconſultum Trebellianum, & apud Juſtinianum in Inſtitutionibus, Titulo Qvibus modis Teſtamenta infirmentur, exſtat Reſcriptum Imperatorum Severi & Antonini. Jurisconſultum citant Valens atqve Pomponius: hic, in lege 34. §. 1. de Fideicommiſſariis libertatibus: ille, in lege 47. de Operis libertorum. Unde apparet Severo & Antonino antiqviorem multò fuiſſe: ſiqvidem & Pomponius, & uterqve Valens, Hadriani & Antonini Pii vixere temporibus, ut alibi oſtendimus.

Qvi ſint graculi.

CAPUT XXXVIII.

SERVIUS Juriſconſultus omnem vim, cui reſiſti non poteſt, dominum colono præſtare debere

bere aiebat; ut puta, fluminum, graculorum, ſturnorum; teſte Ulpiano lege 15. D. Locati. Graculorum appellatione picas illas glandularias ſignificari, qvas *gaios* appellamus; & qvas *μαλακοκρανέας*, qvia molli ſunt capite, Græci dixerunt, Vulgus Interpretum credit. Sed falsò, ut jam pridem Cujacius in Obſervatione 25. libri xv. ſtrictim obſervavit. Verba ejus ſunt, ubi de ſuprà citatis verbis Ulpiani: *Ex qvo apparet graculos gregatim volitare, ut Aratus ait: Φῦλα κολοιῶν*, &c. *Φαινόμενοι ἀγεληδά. nec igitur eſſe μαλακοκρανέας, qvi non ſunt συναγελαστικοί.* Id ipſum & ante Cujacium Bellonius Ornithologiæ lib. vi. capite 7. & Julius Scaliger in Exercitatione CCXXII. contra Cardanum; ſed ſtrictim qvoqve; obſervârant. Tantorum virorum ſententiam, qvia à refractariis qvibusdam, qvi nihil verum exiſtimant, niſi qvod ipſi ſomniant, in dubium revocari video: immo etiam ab eruditiſſimo juxtà atqve elegantiſſimo viro, qvi non ita pridem Phædri Fabellas in Gallicum ſermonem convertit; placet eam hoc capite pluribus argumentis adſtruere: tamqve validis, ut ſi qvis adhuc contrà ſentiat, nihil ſentiat. Gaius noſter pectore eſt cinereo. aures ejus plumis albis & nigris operiuntur. cervix ex rufo & cæſio mixta eſt. uropygium candicat. dorſum pallescit. Habet ad latus alarum transverſales notas cæruleas, qvales in nullo avium genere conſpiciuntur, ſi Bellonio fides, qvi diligentiſſimè naturam & gene-

ne-

nera avium eſt ſectatus. At graculum nigro fuiſſe colore certum eſt. Martialis libro 1. epigrammate 115.

Qvædam me cupit, invide Procille,
Loto candidior puella cycno,
Argento, nive, lilio, liguſtro.
Sed qvamdam volo nocte nigriorem,
Formicâ, pice, graculo, cicadâ.

Atqve inde eſt, qvòd *κορακίας*, (qvaſi dicas *corvium*) qvia ex corvorum eſt genere, Græcis appellatur. Onomaſticon: *graculus. ὁ κορακίας.* Corvis non abſimilem fuiſſe, oſtendunt qvoqve hæc Suidæ in ἐς κόρακας: ὁ δὲ Αἴσωπος μυθικῶς, κολοιὸν μέγαν νομίσαντα τοῖς κόραξιν ἴσον εἶναι, πρὸς αὐτοὺς πορευθῆναι· ἡττηθέντα δὲ, πάλιν εἰς τοὺς κολοιοὺς ὑποστρέψαι· τοὺς δὲ ἀγανακτήσαντας, παίειν αὐτὸν, λέγοντας, ΦΕΥΓ' ΈΣ ΚΌΡΑΚΑΣ. *Æſopus verò fabuloſè tradit, magnum graculum ſe corvis parem ratum, ad illos ſeſe contuliſſe: à qvibus cùm vinceretur, ad graculos rediiſſe; qvi indignati, eum cædentes, dixerint,* FUGE AD CORVOS. Eſt qvippe Græcorum *κολοιός*, Latinorum graculus. Excerpta ex Veteri Lex. *Gragulus. κολοιός.* Gloſſæ Veteres; *graculus. κολοιὸς, ὄρνεον.* Eædem; *graulus. κολεός.* Corrige *κολοιός.* Eſt autem *graulus* contractum ex *graculus:* atqve inde Italicum *grola*, & Gallicum *grole.* Sed ad ſermonem de nigro graculi colore ut redeam, inde & *Cornicula* graculus dicitur Horatio.

Qvid mihi Celſus agit? monitus, multumqve
monendus,
Privatas ut qværat opes, & tangere vitet
Scripta, Palatinus qvæcumqve recepit Apollo.
Ne, ſi fortè ſuas repetitum venerit olim
Grex avium plumas, moveat cornicula riſum,
Furtivis nudata coloribus.

Corniculam dixit, qvod Lucianus κολοιὸν in Apologia pro Mercede Conductis: καί σε τὸν κολοιὸν, ἀλλοτρίοις πτεροῖς ἀγάλλεσθαι. Item Themiſtius Oratione ſexta: καθάπερ τῷ κολοιῷ περιτίθησιν ὁ μῦθος τὰ πτίλα ἐν τῷ ἀγῶνι τοῦ κάλλους, ἀλλότριον αὐτοῦ περιεργαζόμενος κόσμον, χήτει τοῦ οἰκείου καὶ συγγενοῦς. Qvinetiam ex ſuperiori gaii deſcriptione apparet, locos Horatii, Luciani, Themiſtii, de eo accipi minimè poſſe. Cùm enim is ſatis ſuperqve propria pulcritudine conſpicuus ſit, alienas plumas optare minimè debuit. Pergamus. Etiam Ariſtoteli κολοιῶν ſpecies qvædam dicitur ὁ κορακίας. Verba ejus ſunt Hiſtor. Animal. libro IX. capite 24. Κολοιῶν δ' ἐστὶν εἴδη τρία. ἓν μὲν, ὁ κορακίας. οὗτος ὅσον κορώνη, φοινικόρυγχος. ἄλλος, ὁ λύκος καλούμενος. ἔτι δὲ ὁ μικρὸς, ὁ βωμολόχος. *Graculorum ſpecies tres. Unus èſt,* coracias, *qvi eſt cornicis ſimilitudine, roſtro puniceo. Alter, qvi* lycus *dicitur. Tertius, parvus,* ſcurra. Sed & Heſychio κολοιοὶ ſunt parvæ cornices. κολοιοὶ, inqvit, σκῶπες. μικραὶ κορῶναι. Ita enim hoc loco legendum, non, ut vulgò legitur, κολοιεῖ. σκώ-

σκόπις. μικραὶ κωρωνίαι. Idem: σκῶπες. εἶδος ὀρνέων. οἱ δὲ κολοιὺς. Alibi: γῶπας Macedones τὺς κολοιὺς vocaſſe teſtatur: κῶπας. κολοιὺς Μακεδόνες. γῶπες autem idem ac σκῶπες. His addo *graculi* etymologiam: eſt enim τὸ *graculus* ἀπὸ τῦ κόρακος. Scio Varronem graculos ſic dictos exiſtimaſſe, qvòd gregatim volent. Doctiſſimi Romanorum ineptam ſententiam reprehendendi verecundiâ liberavit me Qvintilianus, qvi eam capite 6. libri 1. Inſtitutionum, ubi de falſis etymologiis agit, ſic ſugillat: *Sed cui non poſt Varronem ſit venia, qvi* agrū, *qvòd in eo agatur aliqvid, &* graculos, *qvia gregatim volent, dictos Ciceroni perſuadere voluit? cùm alterum ex Græco ſit manifeſtum duci, alterum ex vocibus avium.* Qvintiliani ſententiæ accedit Iſidorus in Originibus. *Graculus*, inqvit, *à garrulitate nuncupatus; non, ut qvidam volunt, pro eo, qvòd gregatim volent, cùm ſit manifeſtum ex voce eum nuncupari. Eſt autem loqvaciſſimum genus, & vocibus importunum.* Pro eadem facit & conjecturaVoſſii, exiſtimantis *graculum* dictum à *gracus:* qvam vocem ab antiqvo *graxo*, aut *graco*, deducit: qvodqve à Græco ἔκραξα, *clamavi*, factum eſſe exiſtimat. Non me latet Feſtum ſcripſiſſe, graculos à *gerendo* dictos, qvòd jacta ſegetum ſemina plurimùm gerant: vel qvòd, ex olivetis cubitum ſe recipientes, duas pedibus baccas, tertiam ore ferant. Qvam etymologiam ſeqvitur & Julius Scaliger ad Ariſtotelis locum ſuperiùs recitatum: ubi graculum dici ait

à *ge-*

à *gerendis glandibus*, qvaſi *geraculum*. Et qvam reſpexiſſe videtur Auctor Priapeiorum, cùm ait,

> *Non ſturnus mihi, graculuſve raptor,*
> *Aut cornix anus, aut aquoſus anſer,*
> *Aut corvus nocuit ſiticuloſus.*

Sed vera eſt etymologia qvam primo loco poſuimus, ἀπὸ τοῦ κόρακος, diminutivâ formâ. κόραξ κόρακος, *coracus*, *coraculus*, *craculus*, GRACULUS. Ita *cuniculus*; qvod ſuprà obſervamus; ἀπὸ τοῦ κυνός. κύων, κυνὸς, κυνικὸς, *cunicus*, CUNICULUS. *Graculus*, inqvam, ἀπὸ τοῦ κόρακος: nam ex corvorum genere, ut in ſuperioribus oſtenſum. Ex his clarè, ni fallor, apparet, graculos Romanorum non eſſe gaios noſtratium. Sed neqve id clarè minùs ex his qvæ infrâ ponemus, manifeſtum fiet. Gaii noſtri non ſunt gregales, ut verè Bellonius & Cujacius dictis locis ſcripſerunt; & nos, dum ruri degeremus, ſæpe obſervavimus. Nam qvòd in Annalibus Rerum Andecavenſium & Armoricarum ſcriptum eſt: (cujus rei meminit præter Bellonium dicto loco, Pogius Florentinus in Facetiis, & Franciſcus Rabelaſius in qvadam Præfatione, qvæ deſideratur in vulgatis ejus Fabellarum editionibus; ſed qvam ſeparatim typis Gothicis, qvos vocant, editam penes me habeo). Qvòd inqvam ibi ſcriptum eſt, immenſam graculorum multitudinem in finibus Armoricorum atqve Andium viſam aliqvando fuiſſe, qvæ cum immenſa itidem

pica-

picarum multitudine decertans, victoriam reportârit, id portento propius eſt. At verò graculos gregatim volitare, jam ex ſuperioribus Arati atqve Ulpiani locis; itemqve ex Varroniana etymologia, probatum eſt. Sed ecce tibi locos plurimos aliorum Scriptorum qvi id evincunt. Homerus Iliados ρ. verſ. 755.

Τῶν δ᾽ ὥστε ψαρῶν νέφος ἔρχεται, ἠὲ κολοιῶν,
Οὖλον κεκλήγοντες, ὅτε προΐδωσιν ἰόντα
Κίρκον, ὅ, τε σμικρῇσι φόνον φέρει ὀρνίθεσσιν.

Horum autem, ſicut ſturnorum agmen venit, vel graculorum,
Acutè vociferantes, qvando vident accedentem
Accipitrem, qvi parvis aviculis cædem adfert.

Ad qvem locum Pſeudo-Didymus: Συναγελαστικὸν δὲ ὁ κολοιὸς, καὶ φιλάλληλον· ὡς ἡ παροιμία, ἈΕῚ ΚΟΛΟΙῸΣ ΠΟΤῚ ΚΟΛΟΙῸΝ ἹΖΆΝΕΙ. Φασὶ δὲ οὕτως φιλαλλήλους εἶναι, ὡς εἴ τις ἔλαιον ἀπόθηται, ἀφορῶντας εἰς τὴν σκιὰν, καὶ κατιόντας δῆθεν πρὸς τοὺς ἑταίρους ἐλαιοῦσθαι, καὶ ἁλίσκεσθαι. Et Euſtathius: κραυγαστικὸν δὲ ζῶον, καὶ οἱ ψᾶρες, καὶ οἱ κολοιοί· καὶ συναγελαστικὰ δέ εἰσιν. ὅθεν καὶ ᾠκείωνται τῇ ῥηθείσῃ παραβολῇ, φασὶ δὲ ταῦτα τὰ ὄρνεα καὶ σκιᾷ ἰδίᾳ μάχεσθαι. ὁ δὲ κολοιὸς καὶ φιλάλληλον· ὅθεν καὶ παροιμία ἐπὶ εὐτελοῦς φιλίας, ΚΟΛΟΙῸΣ ΠᾺΡ ΚΟΛΟΙῸΝ ἹΖΆΝΕΙ. μαρτυρεῖ δὲ, φασὶ, καὶ ὁ τρόπος τῆς θήρας αὐτῶν· ἡλίσκοντο γὰρ οὕτω πως. ἐτίθετο κρατὴρ ἔλαιον ἔχων,

ἔχων, & qvæ ſeqvuntur. Similiter Zenobius in Proverbiis: ἈΕΊ ΚΟΛΟΙῸΣ ΠΑΡᾺ ΚΟΛΟΙῷ ἹΖΆΝΕΙ. ἐπειδὴ, οὐ μόνον δεῖ τὸ ζῶον φιλάλληλον καὶ συνδυαστικὸν, καὶ ἀγεληδὸν πετόμενον· ἀλλὰ καὶ ἁλίσκεται διὰ τὴν αὐτοῦ σκιὰν, προσερχόμενον αὐτῇ ἢ καθ' ὕδατος ὁραθείσῃ. Similiter & Suidas: ΚΟΛΟΙῸΣ ΠΟΤῚ ΚΟΛΟΙῸΝ ἹΖΆΝΕΙ· φιλάλληλον γὰρ τὸ ζῶον, καὶ συναγελαστικόν. Huc facit qvod narrat Antigonus Caryſtius Hiſtoriæ Commentitiæ capite ultimo: Theopompum memoriæ prodidiſſe, Venetos, qvi Adriæ litora incolunt, circa tempus ſationis dona graculis mittere, nimirum liba & paſtam: ea qvi ferant, ubi obtulerunt graculis, diſcedere: graculorum autem multitudinem manere in finibus regionis collectam: duos autem vel tres, advolare, veluti legatos qvosdam, aut exploratores. Qvod ipſum ex eodem Theopompo, necnon ex Lyco, refert Ælianus libro de Animalibus XVIII. capite 16. ex qvo capite ſupplendus Antigoni Caryſtii codex, in ſuprà memorata hiſtoria mutilus. Addit ſcilicet Ælianus, Venetos graculorum multitudinem invitare qvâ poſſunt ratione: graculos invitatos, gregatim advolàre: atqve objectam paſtam ſi comederint, tum demum ſe pacem ac fœdus cum illis habere, Venetos intelligere, ſin contempſerint, ſibi perſuaſum habere, illorum contemptum famem minari. Nam veluti ſeveri, & muneribus incorrupti, ex objectis eſcis nihil ſumentes, in ſegetes involant,& acer-

acerbè ſemina prædantur. Qvi locus Æliani ad explicandam legem 15. D. Locati, qvam hoc capite explicandam ſuſcepimus, non parum facit. Conſtat igitur graculos gregatim volitare. Inde κολοιώδες apud Plutarchum pro *gregali*. Locus eſt in libello de Amicorum Multitudine: σωόομον, inqvit, ἡ Φιλία ζῶον, οὐκ ἀγελαῖόν ἐστιν, οὐδὲ κολοιῶδες. Inde & adverbium *graculatim*, à Pomponio Læto confectum. *Cùm de altitudine tui ingenii cogito, non poſſum non admirari, cur noſtri graculatim & ſturnatim, ut ita loqvar, ad te non advolent*, inqvit ille in epiſtola ad Angelum Politianum: qvæ legitur in libro primo Epiſtolarum Politiani. Addo; κολοιοὺς ab Arato in Dioſemeiis ὑπωρόφιους, hoc eſt, *qvi in tectis degunt*, appellari: qvod de gaiis noſtris dici non poteſt, qvi arbores incolunt. Sed in re tam clara tot teſtimoniis uti, id verò Legentium otio abuti eſt: ut parum abfuerit, qvin ego dum hoc caput relegerem, totum delerem. Qvia tamen ſcripſeram, perire meam lucubrationem nolui.

Hanc noſtram de graculis Obſervationem, in ſuo Eruditorum, qvod vocant, Diario, deridentem Senatorem, deridendum eum ipſi propinavimus in noſtris ad Malherbam Obſervationibus.

Senatori maledicere non licet: remaledicere, jus, faſqve eſt.

De

De Etymologiis Juriſconſultorum.

CAPUT XXXIX.

JURISCONSULTOS noſtros fuiſſe à Stoicis Philoſophis imbutos, jam diu eſt qvòd magnus Cujacius & præſtantiſſimus Merillius in Obſervationum libris animadverterunt. Stoici ſtudiosè unde verba ducta eſſent, exqvirebant: ſed in illis ducendis inepti fuere: unde etymologia ϛωϊκωτάτη pro *ineptiſſima* paſſim apud Criticos. Qva de re nos pluribus in Commentariis noſtris in Diogenem Laërtium. OPIDUM; *ut imiter ineptias Stoicorum; qvòd opem daret. Fundamentum Juſtitiæ eſt fides: id eſt, dictorum, conventorumqve conſtantia & veritas: ex qvo; qvamqvam hoc videbitur fortaſſe durius; tamen audeamus imitari Stoicos, qvi ſtudiosè exqvirunt unde verba ſint ducta; credamus, qvia fiat qvod dictum eſt, appellatam* fidem, inqvit Tullius. Non feliciores Stoicis in ea parte Grammatices Juriſconſultos fuiſſe, hoc Caput demonſtrabit: in qvo etymologias omnes qvæ in libris Juris adducuntur, referemus, atqve examinabimus. Referemus autem ordine alphabetico, ut in iis referendis ordo aliqvis adhibeatur.

ADFINIS.

Modeſtinus, l. 4. §. 3. de Gradibus & adfinibus:

bus: *Adfines ſunt, viri & uxoris cognati. dicti ab eo, qvòd duæ cognationes qvæ diverſæ inter ſe ſunt, per nuptias copulantur, & altera ad alterius cognationis finem accedit.* ¶. Rectè. Feſtus: ADFINES. *in agris vicini, ſive conſagvinitate conjuncti.* Gloſſæ Veteres: *adfinis.* ἀγχιτέρμων. καὶ ὁ κατ' ἐπιγαμίαν συγγενής. Adfines hodie in Gallia καταχρηστικότερον appellamus cognatorum noſtrorum cognatos: *les parens de nos parens.*

ADGNATI.

Gaius, lege 7. de Legitimis Tutoribus. *Sunt autem Adgnati, qvi per virilis ſexus perſonas cognatione juncti ſunt: qvaſi à patre cognati.* ¶. Theophilus, titulo de Nuptiis: ἀγνάτοι εἰσὶν, οἱ ἐξ ἀρρενογονίας ἡμῖν συναπτόμενοι. Immo ab *adnaſcendo*: qvaſi *ad*, id eſt, ſimul, *nati.*

ADROGATIO.

Gaius, l. 2. de Adoptionibus: *Generalis enim adoptio duobus modis fit: aut Principis auctoritate, aut Magiſtratus imperio. Principis auctoritate adoptamus eos, qvi ſui juris ſunt: qvæ ſpecies adoptionis dicitur* arrogatio: *qvia & is qvi adoptat, rogatur, id eſt, interrogatur, an velit eum qvem adoptaturus ſit, juſtum ſibi filium eſſe: & is qvi adoptatur, rogatur, an id fieri patiatur.* ¶. Paullò aliter Gellius lib. v. Noctium Attica-

rum cap. 18. *Qvum in alienam familiam, inqve liberorum locum extranei ſumuntur, aut per Prætorum fit, aut per Populum. Qvod per Prætorem fit,* ADOPTIO *dicitur: qvod per Populum,* ARROGATIO, &c. *Arrogatio autem dicta, qvia genus hoc in alienam familiam tranſitus per Populi rogationem fit. Ejus rogationis verba hæc:* VELITIS, JUBEATIS, QVIRITES, UTI LUCIUS VALERIUS LUCIO TITIO TAM JURE LEGEQVE FILIUS SIBI SIET, QVAM SI EX EO PATRE, MATREQVE FAMILIAS NATUS ESSET; UTRIQVE EI VITÆ, NECISQVE IN EO POTESTAS SIET, UTI PATRI ENDO FILIO EST. HÆC ITA UTI DIXI, ITA VOS, QVIRITES, ROGO, &c. Gellii ἐτυμότης magis arridet: qvamqvam aliter Jacobus Cujacius: cujus hæc ſunt verba in lib. Obſervationum: *Non exiſtimo adrogationem fieri interpoſita ſtipulatione. Nec enim qvæ intervenit interrogatio in adrogatione, ſtipulatio eſt, dum is qvi adoptat, rogatur an velit eum qvem adoptat, juſtum ſibi filium eſſe, & is qvi adoptatur, an id fieri patiatur, l. 2. D. de Adopt. Qvæ eſt certior adrogationis etymologia, qvàm à Populi rogatione, ſive lege Curiata. Cicero pro Domo ſua:* Te eſſe interrogatum, auctor ne eſſes ut in te P. Fonteius vitæ neciſqve poteſtatem haberet, ut in filio. *Et qvæ in adrogatione impuberis intervenit ſtipulatio, non interponitur causâ conſtituendæ adrogationis; ed ne adrogatio fraudi ſit iis ad qvos ea res perti-*

net. Deniqve adrogatio ipſa fit nulla interpoſita ſtipulatione.

ADULTERIUM.

Papinianus, l. 6. ad L. Juliam de Adulteriis coërcendis: *Lex ſtuprum & adulterium promiſcuè & καταχρηστικότερον appellat. Sed propriè adulterium in nupta committitur, propter partum ex altero conceptum compoſito nomine.* ¶ Etiam Feſtus: *Adulter, & adultera dicuntur, qvia & ille ad alteram, & hæc ad alterum ſe conferunt.* Atqve eam etymologiam non diſplicere video, Etymologiarum peritiſſimo, Gerardo Johanni Voſſio: qvem videſis in Etymologico. Iſidorus, qvòd alterius torum polluat, Adulterum putabat eſſe dictum. Atqve inde eſt qvòd *adulterium* qvidam; qvos inter Fungerus; dici putant, qvaſi *ad alterum torum:* ſed ut rectè Voſſius, ab *adulter* eſt *adulterium*, ut à *magiſter magiſterium.* Broæus, Anteceſſor Bituricenſis doctiſſimus, τὸ *adulter* ἀπὸ τοῦ *adultus* deducebat: Guietus, ἀπὸ τοῦ ἀβέλτερος, in ſignificatu τοῦ *pravi:* mutato B in D, ut in βοῦνος, δοῦνος, (unde *dunum*) & in ὄβελος, ὄδελος. Alii, ab *adulando.* De vera hujus vocis origine, ego amplius deliberandum cenſeo.

ÆDILIS.

Pomponius, l. 2. §. 21. de Origine Juris: *Itemque*

qve ut eſſent qvi ædibus præeſſent, in qvibus omnia ſcita ſua Plebs deferebat, duos ex Plebe conſtituerunt, qvi etiam Ædiles appellati ſunt. ¶ Aliter Pompeius Feſtus. ÆDILIS *initio dictus eſt, qvi ædium non tantùm ſacrarum, ſed etiam privatarum curam gerebat. Poſtea hoc nomen & ad Magiſtratus translatum eſt. Dictum eſt autem* ÆDILIS, *qvòd ad eum Plebi aditus eſſet.* Ita rectè hunc locum legit Joſephus Scaliger. Minùs rectè vulgò: *Ædilis initio dictus eſt Magiſtratus, qvi,* &c. ¶ *Ædilis*, eſt ἀπὸ τοῦ *ædis*: qvod pro *ædes* dixere Veteres. *Ædis*, *Ædilis*: ut *ovis*, *ovilis*. ¶ *Ædes* autem, ut hoc obiter dicam, ex Græco antiqvo αἶτος, qvod eadem notione uſurpavit Pindarus, teſte Euſtathio ad Iliados γ. pag. editionis Romanæ 381. λέγει δὲ καὶ Πίνδαρος ἐν Ὀλυμπιονίκαις καινῶς, ΑΙ̃ΤΟΣ, τὸ ἐνδιαίτημα. οἷον, Διὸς αἴτει πανδόκῳ. Addit, vocem eſſe μονήρη, id eſt, qvæ in hoc ſolo loco inveniatur: πολλαὶ δὲ καὶ ἄλλαι μονήρεις λέξεις πολλαχοῦ σεσημείωνται. Idem Euſtathius ad Iliados μ. pag. 907. 61. ἰστέον δὲ, ὡς εἰ καὶ δοκεῖ τὸ ἔξαιτον ἐκ τοῦ αἰτεῖσθαι παρῆχθαι. ἢ ἀπὸ τοῦ αἴτους, ἤγουν ἐνδιαιτήματος, ὃ παρὰ τῷ Πινδάρῳ κεῖται ἐν τῷ, Διὸς αἴτει πανδόκῳ, ἤγουν ἄλσει κοινῷ. Sic autem ab αἶτος formatum τὸ *ædes*: αἶτος, αἶτες, *ædes*.

ÆDITUUS.

Vide in TUTOR.

ANGIPORTUM.

Ulpianus, l. 59. de Verborum ſignif. PORTUS *appellatus eſt locus concluſus, qvò importantur merces, & inde exportantur: eáqve nihilominus ſtatione concluſa atqve munita ſunt. Inde* angiportum *dictum eſt* ¶ Non abſimiliter Varro lib. IV. de L. L. ANGIPORTUM; *& id anguſtum; ab angendo & portu.* Et Feſtus: ANGIPORTUS, *iter compendiarium in oppido, eo qvòd ſit anguſtus portus.* Cælius Calcagninus *angiportum* dictum qvidem ab *ango* & *portus* exiſtimabat: ſed qvatenus *portus* Antiqvis *viam* ſignificaret. Rectè: ſi verum eſt *portum* pro *via* ab Antiqvis fuiſſe uſurpatum; qvod me latet: nam *angiportus* etiam Græcis *στενωπός*; id eſt *anguſta via.* ita in Gloſſis Veteribus exponitur. Scipio Gentilis, à domibus; qvas in lege XII. Tabularum *portus* appellatas dicit, in his verbis, *ob portum evagulatum ito;* ANGIPORTUM dictum volebat. Eſt enim, inqvit, angiportus, in opido vicus exitum non habens. Vias illas; ut hoc obiter dicam; qvæ exitum non habent, & qvæ, ut loqvitur Ulpianus in lege ultima de Locis & itineribus publicis, ſine ullo exitu intermoriuntur, *fundulas* vocat Varro. FUNDULÆ: *à fundo, qvòd exitum non habet, ac pervium non eſt iter,* inqvit ille libro IV. de Lingva Latina, *Cu de ſac,* Gallicè eas appellamus. At Voſſius in Etymologico, *angiportum,* ab *angus;* (qvod Veteres uſurpaſſe pro compitis

in angulum deſinentibus, ex diminutivo *angulus* conjiciebat) non verò ab *ango*, dictum exiſtimabat. Optimè. Hîc autem & obiter obſervandum, Ulpianum ἀρχαϊκῶς *angiportum*, in dicta lege 59. in neutro dixiſſe. Ita Gloſſæ: *Angiportum.* στενωπός: & Varro dicto loco. Obſervandum & Cujacium ad Tit. Cod. de Operib. publ. vias publicas & στενωποὺς, ſive angiportus, idem eſſe obſervare: qvod ſe antea neſciſſe ait. Notanda & hæc Eugraphii ad Eunuch. verba: ANGIPORTUM, *dicimus & anguſtum & tortuoſum: nam anguis modò flectitur.*

BONA.

Ulpian. l. 49. de Verb. ſign. *Naturaliter* BONA *ex eo dicuntur, qvòd habeant: hoc eſt, beatos faciant. Beare, eſt prodeſſe.* Inde Javol. l. 83. eodem Tit. *Propriè* bona *dici non poſſunt, qvæ plus incommodi, qvàm commodi habent.* Et Barlaam in Ethicis c. 23. *Ut autem non videamur de nomine tantùm laborare velle*, commoda *nominantes, qvæ omnes* bona *appellant, ut vocabuli mutatione à beatitudine videantur ſegregari.* At Feſti Abbreviator: BONA, *ideſt, ſubſtantia rerum, dicta ſunt, qvòd digna ſint bonis.* Nugæ. *Bonus* eſt à Græco ἐῢς, voce ejusdem ſignificationis. Heſychius: ἐΰς· ἀγαθὸς, καλὸς, μέγας, εὐτυχής. Inde adverbium εὖ, *benè*, *bellè*. Pro ἐῢς dixerunt ἠὺς & ἠΰς Ab ἠῢς eſt εὐηής: à qvo ἰωής: à qvo ἀπηνής,

νὴς, προσηνής. Ab *ἰωὴς* eſt *ἰωὸς*, & Æolicè *αὐὸς*; unde ἐνὸς; & προσθέσει τοῦ Β, βενός. Inde *benus*, inuſitatum: unde *benè* & *benignus*. Item ab *ἰωὸς*, *αὐὸς*, ὀνὸς, βονὸς, eſt *bonus*: ut ab *αὐότας*, βονότας, *bonitas*. Item ab *ἰωὴς*, *αὐὸς*, ὀνὸς, ὀυωὸς, eſt *duonus*: qvod idem ac *bonus*. Gloſſæ: *duonus*, ἀγαθός. Ita *bellum* & *duellum*, *Bellona* & *Duellona*, promiſcuè uſurpata. Varro de L. L. *Perduelles ſunt hoſtes. ſic* perduellum, duellum. *id poſtea* bellum. *Ab eadem cauſa facta* DUELLONA, BELLONA. Cicero in Oratore: *Ut* duellum, bellum, *&* duis, bis, *ſic* Duellium, *eum qvi Pœnos claſſe devicit*, Bellium *nominaverunt, cùm ſuperiores appellati eſſent* Duellii. Fabius, ubi de litera B. *Necnon eadem fecit ex* duello, bellum: *unde* duellos *qvidem dicere* bellos *auſi*. Nævium deſignat, apud qvem *facies virginis duellæ*. Etiam Gloſſæ Fornerii: *duellius*, καλός. Similiter *duis* pro *dis*, ex Græco δίς, Præter locum Ciceronis, id Feſtus teſtatur. DUIS, *duas habet ſignificationes*: *nam & pro* bis *ponebatur, & pro* dederis. A *benus* autem & *benè*, ſunt BELLUS & BELLE. *Benus*, *benulus*, BELLUS. *Benè benulè*, BELLE.

CADUCUM.

Ulpianus in Fragmentis, titulo 17. de Caducis: *Qvod qvis ſibi in teſtamento relictum, ita ut jure civili capere poſſit, aliqva ex cauſa non ceperit*, Ca-

ducum *appellatur: veluti eeciderit ab eo.* Gloſſæ Iſidori: CADUCARIUS. *Ad qvem pertinent qvæ cadunt defuncto aliqvo, cui non eſt qvi ſuccedat.*

CALUMNIATORES.

Gaius, l. 233. de Verborum ſignificat. *Si calvitur, & moretur, & fruſtretur. Inde &* Calumniatores *appellati ſunt, qvia per fraudem & fruſtrationem alios vexarent litibus. inde &* cavillatio *dicta eſt.* ¶ Optimè. Chariſius lib. I. CALUMNIA *primâ correptâ effertur: venit enim à verbo* calvor; *hoc eſt,* fruſtror. Priſcianus lib. x SOLVO, ſolvi: volvo, volvi: calvo, calvi. *unde Salluſtius in 3. Hiſtor. infinitum paſſivi protulit:* Contrà ille calvi ratus. CALVI, *pro* decipi. Et poſtea: *Supinum, i in* tum *convertentia faciunt.* v *neceſſariò in vocalem redeunte:* ſolvi, ſolutum; volvi, volutum. *Sic debet etiam* calvi, calutum *facere: qvod tamen in uſu non inveni. & puto* calumniam *ex hoc eſſe derivatum.* Etiam Nonius Marcellus lib. de Proprietate Sermonis: CALVITUR *dictum eſt* fruſtratur. *tractum à calvis mimicis, qvòd ſunt omnibus fruſtratui,* &c. Et Iſidorus v. 26. *Calumnia, eſt jurgium alienæ litis, à* calvendo: *id eſt,* decipiendo, *dicta.* Eſt autem *calvo,* ſive *calvor,* antiqvum verbum, qvod ſignificat *decipio*, ut ex ſuperioribus conſtat. Adde Gloſſarium Græco-Latinum: *calpitur.* *ἐξαπατᾶ.* Cor-

Corrige *calvitur:* aut lege *calbitur*, qvod dictum pro *calvitur*. Item Onomaſticon Græco-Latinum: *calvo, calvis.* καταφρίζομαι. Etiam Plautus in Caſina actu 2. ſcenâ 2. *Nam ubi domi ſola ſum, Sopor manus calvitur.* Et Salluſtius apud Priſcianum lib. x. *Contrà ille calvi ratus.* Et Lex XII. Tabularum: *Si calvitur, pedemve ſtruit, manum endo jacito.* Unde Lucilius.

Si non it, capito, inqvit, cum: & ſi calvitur, endo

Jacito.

Et Gloſſæ è Gloſſario Arabico-Latino: CALVO. *decipio.* Ita enim ibi legendum non *calio.* Qvare, non malè Ludovicus Carrio Emendationum libro 2. capite 12. & poſt eum Hugo Grotius in Florum Sparſione ad Jus Juſtinianeum, legebant in dicta lege 233. de Verborum ſignificatione, *Si calvitur, id eſt, moratur, & fruſtratur.* Nec malè qvoqve Hotomanus ad dictam legem XII. Tabularum, *Si calvitur: eſt moratur, & fruſtratur.* Et Theodorus Marcilius in Interpretamento Legis XII. Tabularum: *Si calvitur: eſt, moretur, & fruſtretur.* Inde *calvitas*, pro fruſtratione, apud Ulpianum in lege 29. §. 5. D. Mandati. *Ipſe autem ſtellionatus crimine; propter ſuam calvitatem plectetur.* Ita vulgati Codices, pro eo qvod Florentinus habet *calliditatem*.

CAVILLATIO.

A *calvor*, CAVILLATIONEM dictam

 ſcri-

ſcripſit Gaius loco ſupra recitato. Sed omnino eſt à *caveo*. A *caveo*, eſt *cavillo*, & *cavillor*: ut à *ſorbeo*, *ſorbillo*. A *cavillo*, ſeu *cavillor*, eſt *cavillatio*. Scaliger ad Feſtum: CAVILLARE, *dictum à* cavendo, ὑποκοριστικῶς: *propriumqve eſt Leguleiorum & moratorum verbum. nam Juriſconſultorum proprium cavere. Ovidius*:

Illo ſæpe loco capitur Conſultus amore:
Qviqve aliis cavit, non cavet ipſe ſibi.

Tibullus:

Hæc mihi qvæ caverem Titio, Deus edidit ore.

Hodie ineptè, qvæ canerem Tityo, *nullo ſenſu. At Tibullus ſe Prudentum more de amore publicè reſponſurum cuilibet conſulenti proponit: qvod ex ſeqventibus, & ex nomine Titii apparet: (Titius* Juriſconſultis eſt perſona ὑποθετική: ut Θέων & Δίων Philoſophis: & *Zeidon & Amron*, apud Arabes) *ſed qvi corruperunt, ignorarunt ſecundam & tertiam conjugationem eamdem apud Veteres fuiſſe. Ut igitur deminuerunt nomen in Formulariis, illis* Leguleios, *non* Juriſprudentes *vocantes; ſic & verbum profeſſionis; cùm* cavillare, *non* cavere, *eos dicebant; propter tricas & moroſas Juris præſtigias. Sanè ita eſſe, vel unus Tertullianus ſatis dederit; qvi in libro de Corona ait*, omnibus modis cavillandum: *id eſt*, cavendum: παντοίως περιεργαστέον. *Non ergo obſcurum, qvare in vitium verterit hoc verbum, cùm genus hoc hominum malè ſemper audierit.*

CEN-

CENSOR.

Javolenus, l. cxi. de Verborum ſignificatione: CENSERI, *eſt conſtituere, & præcipere. Unde etiam dicere ſolemus,* Cenſeo hoc facias: *& Se*met aliqvid cenſuiſſe. *Inde* Cenſoris *nomen videtur eſſe tractum.* ¶ Ita Pandectæ Florentinæ. CENSERE habent vulgati Codices, & *Senatum aliqvid cenſuiſſe:* qvam poſtremam lectionem, potiorem exiſtimat Guillelmus Fornerius ad dictam legem cxi. CENSERI rectum eſt, *Cenſeor,* pro *cenſeo,* dixere Veteres. Ovidius:

Hanc probat, & primis dilectam ſemper ab annis
Eſt inter comites Martia cenſa ſuas.

Sed & *cenſeri* hîc legerunt Græci Interpretes: verterunt enim ΚΕΝΣΕΡΙ, ἤγ τὸ διατάττειν τι ποιῆσαι. Ad τὸ *ſemet aliqvid cenſuiſſe* qvòd attinet; Cujacius ad dictam legem, ſcriptum eſſe ait in Pandectis Florentinis: *Semel aliqvid cenſuiſſe:* qvam lectionem, inqvit, confirmant Baſilica: in qvibus eſt, καὶ τὸ καθ' ἑαυτόν τί ποτε κεκρικέναι. Scriptum exhibent Pandectæ Florent. *Semet aliqvid cenſuiſſe:* & ita videtur ſcripſiſſe Cujacius. Ad etymon qvod ſpectat, aliter Varro apud Marcellum. *Itaqve, qvòd hos arbitros inſtituerunt Populi,* Cenſores *appellantur: idem enim valet* cenſere *&* arbitrari. Et de L. L. CENSOR, *ad cujus cenſionem, id eſt, arbitrium cenſeretur Populus.* Varronem ſeqvitur Feſtus: CENSIO, *æſti-*

æſtimatiò : unde Cenſores. CENSORES *dicti, qvòd rem ſuam qvisqve tanti æſtimari ſolitus ſit, qvantum illi cenſuerint.* A cenſu, Cenſores dictos innuit Pomponius l. 2. de Orig. Juris.

COGNATUS.

Ulp. l. 1. Unde cognati: COGNATI *ab eo appellati ſunt, qvaſi ex uno nati: aut, uti Labeo ait, qvaſi commune naſcendi initium habuerint.* Modeſt. l. 4. de Gradib. COGNATI *ab eo dici putantur, qvòd qvaſi unà, communiterve nati, vel ab eodem orti, progenitive ſint.* Paulus, l.10.tit.eodem: *Nomen cognationis à Græca voce dictum videtur: συγγενεῖς enim illi vocant, qvos nos* cognatos *appellamus.* Iſidorus: *Cognati dicti, qvia ſunt & ipſi propinqvitate cognationis conjuncti.* Rectè.

CONDICTIO.

Juſtin. Inſtit. de Actionib. *Appellamus in rem actiones*, vindicationes: *in perſonam verò actiones qvibus dare facere oportere intenditur*, condictiones. Condicere *enim eſt* denunciare *priſcâ lingvâ. Nunc verò abuſivè dicimus* condictionem *actionem in perſonam eſſe, qvà actor intendit dari ſibi oportere*, &c. Reſpexit hunc locum Auctor Gloſſarum: παραγγελία. *Denunciatio, condictio, interdictum.* CONDICERE, *eſt* denunciare, *priſcè, nunc verò* Condictionem *omnem in perſonam actionem dicimus.* Lexicon Latino-

Græ-

Græcum: CONDICI. εἰς πρόσωπον ἀγωνίζεσθαι.

CONSOBRINUS.

Paulus, l. 10. de Grad. *Eos verò & eas, qvi qvæve ex ſororibus nati, natæve ſunt*, conſobrinos, conſobrinas, *qvaſi* conſororinos. Juſtin. Inſt. de Grad. cogna. *Sed qvidam rectè* CONSOBRINOS *eos propriè dici putant, qvi ex duabus ſororibus progenerantur, qvaſi* conſororinos. Donatus in Andr. 3. 3. *Sobrini, ſunt conſobrinorum filii: verùm, ut alii putant, de ſororibus nati: ut ſint ſobrini, qvaſi* ſororini. Iſidorus 9. 6. *Conſobrini verò vocati, qvi aut ex ſorore & fratre, aut ex duabus ſororibus ſunt nati: qvaſi* conſororini. Et Gloſſæ: *Conſobrinus: qvaſi conſororinus*: ἀνεψιὸς, ἐξάδελφος, ἐκ δύο ἀδελφῶν θηλειῶν. Ad ſignificationem qvòd attinet, ſic Marcellus: CONSOBRINI, *ex duabus editi ſororibus: de qvibus exempla multa ſunt in antiqvis Auctoribus: & maximè in Afranio, & Juris vetuſtiſſimis Scriptoribus.* Qvidam tamen conſobrinos vocarunt duorum fratrum filios. Fuit autem τὸ *conſobrinus*, non ex τοῦ *conſororinus*, ſed ex τοῦ *conſorinus*, formatum: hoc modo: *ſora*, (unde Italicum *ſorella*) *ſorinus*, & ἐπενθέσει τοῦ B, *ſobrinus*, CONSOBRINUS.

CONSULES.

Pomponius, l. 2. §. 16. de Origine Juris: *Exactis*

actis deinde Regibus, Conſules conſtituti ſunt duo, penes qvos ſummum jus uti eſſet, lege rogatum eſt. Dicti ſunt ab eo, qvòd plurimùm Reipublicæ conſulerent. ¶ Similiter, atqve aliter, Varro IV. de L.L. *Conſul nominatus, qvòd conſulere Populum & Senatum debet. niſi illic potiùs unde Accius ait in Bruto,* QVI RECTE CONSULAT, CONSUL FUAT. Qvam primo loco Varro poſuit ἐτυμότητα, eam ſeqvutus eſt in libris de Vita Populi Romani, teſte Nonio in lib. de Proprietate Sermonis. *Conſulum & Prætorum proprietas, qvòd conſulant, & præeant populis, auctoritate Varronis oſtenditur, de Vita Populi Romani libro 2. Qvod idem dicebantur Conſules, & Prætores: qvòd præirent Populo, Prætores: qvòd conſulerent Senatum, Conſules.* Cicero 3. de Legibus: *Regio imperio duo ſunto: iiqve, præeundo, judicando, conſulendo, Prætores, Judices, Conſules, appellantur.* Florus libro I. cap. 9. CONSULESQVE *appellavit Populus Romanus, ut conſulere ſe civibus ſuis meminiſſent.* Eruditiùs Qvintilianus I. 6. *Sitne Conſul à conſulendo, an à judicando: nam & hoc, conſulere Veteres appellarunt. unde adhuc remanet illud, Rogat, boni conſulas, id eſt, bonum judices.* Boni conſule: id eſt, in bonam partem accipe: boni causâ factum eſſe judica; ſtatue. Feſtus: CONSULAS, *Antiqvi ponebant, non tantùm pro conſilium petas, ſed etiam pro judices, & ſtatuas.* Utra harum originationum ſit verior, non facilè dixerim. Verior ea videtur Voſſio, qvæ eſt ab offi-

cio:

cio: ut ſcilicet Conſul inde dictus fuerit, qvòd conſuleret Senatum. Eum vide in Etymologico. Utut eſt, *Conſulis* nomen ita formatum videtur: *Conſulo, conſulus*; & ἀποκοπῇ, *Conſul*. Vel ſic, ut placet Gvyeto: σύμβουλος, σύμβολος, *conſolus*, CONSUL, συμβούλιον, συμβόλιον, *conſulium, conſilium*. συμβούλω, συμβόλω, *conſulo*. Sed qvomodo B. in S. tranſeat, non ſatis video.

CONTRACTUS INNOMINATUS.

Non inveniendo nomen invenit: ut de planta, qvæ Græcis *anonymos* dicitur, dixit eleganter Plinius, libro 27. cap. 4. De eo contractu legendi Juriſconſulti Itali, qvorum eſt hæc vox.

CONTUBERNALES.

Vide in TABERNA.

CONTUMAX.

Hermogenianus, l. 53. de re Judicata: CONTUMAX, *eſt, qvi tribus edictis propoſitis, vel uno pro tribus, qvod vulgò* peremptorium *appellatur, vel literis evocatus, præſentiam ſui facere contemnit.* ¶ Cujacius Obſervationum XVIII. 30. ubi de hac ꝗ *contumacis* abs Hermogeniano tradita definitione: *Et ait, qvi contemnit, contumacem,* παρετυμολογῶν: *ut Velius Longus ait in* contumaci *meliùs I ſervari, qvod veniat à* contemnendo:

do: *tametſi Niſus* contumacem *per ll putârit poſſe ſcribi, à* tumore. *Et ita in Gloſſis :* καταφρονητής. contemptor, ſpernulis, contumax.

CONTUMELIA.

Ulpianus, l. 1. de Injuriis: INJURIAM *ex eo dictam, qvòd jure & juſtitiâ caret; qvaſi* non juriam: CONTUMELIAM *autem, à* contemnendo. Juſtinianus in Inſtitutionibus, Titulo de Injuriis: *Generaliter* INJURIA *dicitur omne qvod non jure ſit. ſpecialiter, aliàs* CONTUMELIA; *qvæ à* contemnendo *dicta eſt: qvam Græci* ὕβριν *appellant.* Item Seneca de Conſtantia Sapientis capite XI. CONTUMELIA, *à contemptu dicta eſt: qvia nemo, niſi qvem contempſit, tali injuria notat. nemo autem majorem, meliòremq; contemnit, etiamſi facit aliqvid qvod contemnentes ſolent.* Meliùs à *contumeô*, ut qvæ ab animo faſtu turgenti fieri ſoleat. & analogiæ etiam convenientius. Unde *contumia* in Gloſſis qvæ ſub Iſidori nomine editæ ſunt, *contumelia* exponitur. Idem Iſidorus Orig. lib. x. *Contumelioſus, qvia velox eſt, & tumet in verbis injuriæ. Tumeo* autem eſt à φῦμα, id eſt *tumor:* qva de re videndus Voſſius in Etymologico.

CONVENTIO.

Ulpianus, l. 1. de Pactis: CONVENTIONIS *verbum generale eſt; ad omnia pertinens, de qvibus*

bus negotii contrahendi, tranſigendiqve causâ, conſentiunt qvi inter ſe agunt. Nam ſicuti convenire dicuntur, qvi ex diverſis locis in unum colliguntur, & veniunt; ita & qvi ex diverſis animi motibus in unum conſentiunt. id eſt, in unam ſententiam decurrunt. Eleganter.

CONVICIUM.

Ulpianus, l. 15. de Injuriis: CONVICIUM *autem dicitur; vel à* concitatione: *vel à* conventu; *hoc eſt, à collatione vocum: cùm enim in unum plures voces conferuntur,* convicium *appellatur, qvaſi* convocium. ¶ Longè aliter Nonius. CONVICIUM, inqvit, *dictum eſt qvaſi* è vicis jocum, *qvi ſecundùm ignobilitatem loci maledictis & dictis turpibus cavilletur.* Inepta ἐτυμολογία. Vera eſt, qvam Ulpianus poſtremam retulit: cujus etiam; ut & Nonianæ; meminit Feſtus. CONVICIUM, *à vicis, in qvibus priùs habitatum eſt, videtur dictum: vel immutatâ litera, qvaſi* convocium. Idem Ulpianus, ibidem: *Feciſſe convicium, non tantùm is videtur, qvi vociferatus eſt, verùm is qvoqve qvi concitavit ad vociferationem alios: vel qvi ſummiſit, ut vociferentur.* Ex *convocium, convucium;* & τροπῇ ruſſus, *convicium.* Huc ſpectat, qvod in Gloſſis *convicium* exponitur καταβόησις. Nec aliter accipiendum, *Septem, convivium; novem, convicium,* apud Capitolinum in Vita Lucii Veri, & apud Auſonium in Ephemeride. Et *nemorum convicia picæ,* apud Ovidium, in

S Meta-

Metamorphoſi: Et *qverulæ ſemper convicia ranæ*, apud Columellam, in Poëmate de Cultu hortorum: Et *Cantorum convicium*, apud Ciceronem, in Sextiana: itemqve, *aures convicio defeſſæ*, in Oratione pro Archia. Eamdem vocem eadem notione uſurparunt, Phædrus I. 6. & III. 16. & Martialis III. 46. Ridiculè igitur Laurentius Valla hoc vocis *convicii* etymon irridet: ipſe irridendus, qvi à *con*, & *vitium*: ſive à *con*, & *vita*; qvaſi vitandum, & vituperationis cauſâ factum; τὸ *convicium* deducit. Vide Defenſionem Veterum Juriſconſultorum adversùs Laurentii Vallæ Reprehenſiones. ¶ A *convicium* autem; ut hoc in tranſcurſu doceam; eſt Gallicum *cohuë*. *Convucium, convucum, convuca*, COHUE. hoc eſt, ὀχλαγώγιον, ut rectè Baſilica ad dictam legem 15. de Injuriis: qva de voce Græca videndus Cujacius in Obſervationibus libro & capite ſexto.

DAMNATIO. DAMNUM.

Paulus, l. 3. D. de Damno infecto: DAMNUM, & DAMNATIO, *ab ademptione, & qvaſi deminutione patrimonii dicta ſunt*. Idem legere eſt apud Varronem IV. de Lingva Latina. *Damnum, à demptione, cùm minùs re factum, qvàm qvanti conſtat*. Cui etymo ſubſcribit & Cornelius Fronto. *Damnum*, inqvit; *demit omnibus*. Et Iſidorus: *Damnum, à diminutione rei vocatum*. Falsò. Veroſimiliùs Guietus, ἀπὸ τοῦ δαμνᾷν, qvod eſt *affligе-*

affligere. Veriſſimè Scaliger ad Varronem, à δαπάνη, id eſt, *ſumptus, impendium.* δαπάνη, *dapinum,* α in ι: ut δάω, δάσκω, *diſco;* χάω *hio;* χάσκω, *hiſco;* πατάνη, *patina;* βάσκανος, *faſcinus;* ῥυκάνη, *runcina;* ἀφάναι, *apinæ,* & ſimilia. Inde, inqvit Voſſius, verbum *dapinare* apud Plautum in Captivis IV. 2. verſ. 117.

HEGIO: *Nunc hercle niſi panticinatus probè ero, fuſti pectito.*

ERGASILUS: *Æternum tibi dapinabo victum, ſi vera autumas.*

Sed ibi fortè legendum *dapſilabo:* qvod in verſum mirè qvadrat, & τῷ *panticinatus* reſpondet: ſic enim omnino legendum cum Salmaſio, ex lectione veteri *manticinatus:* novum novo vocabulum oppoſitum. Eſt verò DAPSILARE, *largiri:* ἀπὸ τῦ δαψιλᾶν. δαψιλὴς, eſt *largus, largitor.* Gloſſæ Græco-Latinæ: δαψιλεύομαι, *largo, indulgeo:* nam *largo* ibi, eſt, *largior.* Eædem: δαψίλεια, *largitas, largitudo.* Sed ad rem. A *dapinum* eſt *dapnum:* à *dapnum, dampnum.* Gloſſæ Veteres: *dampnum.* ζημία: ex qvo deinde *damnum:* ut ex ὕπνος, *ſopnus, ſomnus.* Hinc; qvod Scaliger obſervabat; *damnum* pro *ſumptu* apud Juvenalem:

Nulla viri cura interea, nec mentio fiet
Damnorum.

Addo Tribonianum in Inſtitutionibus Juſtinianeis, Tit. Qvibus alienare licet: *Sine omni damno:* qvod Theophilus vertit; δίχα πάσης δαπά-

ſcripſit Gaius loco ſupra recitato. Sed omnino eſt à *caveo*. A *caveo*, eſt *cavillo*, & *cavillor*: ut à *ſorbeo*, *ſorbillo*. A *cavillo*, ſeu *cavillor*, eſt *cavillatio*. Scaliger ad Feſtum: CAVILLARE, *dictum à* cavendo, ὑποκοριστικῶς: *propriumqve eſt Leguleiorum & moratorum verbum. nam Juriſconſultorum proprium cavere. Ovidius:*

Illo ſæpe loco capitur Conſultus amore:
Qviqve aliis cavit, non cavet ipſe ſibi.

Tibullus:

Hæc mihi qvæ caverem Titio, Deus edidit ore.

Hodie ineptè, qvæ canerem Tityo, *nullo ſenſu. At Tibullus ſe Prudentum more de amore publicè reſponſurum cuilibet conſulenti proponit: qvod ex ſeqventibus, & ex nomine Titii apparet: (Titius* Juriſconſultis eſt perſona ὑποθετική: ut Θέων & Δίων Philoſophis: & *Zeidon & Amron*, apud Arabes) *ſed qvi corruperunt, ignorarunt ſecundam & tertiam conjugationem eamdem apud Veteres fuiſſe. Ut igitur deminuerunt nomen in Formulariis, illis* Leguleios, *non* Juriſprudentes *vocantes; ſic & verbum profeſſionis; cùm* cavillare, *non* cavere, *eos dicebant; propter tricas & moroſas Juris præſtigias. Sanè ita eſſe, vel unus Tertullianus ſatis dederit; qvi in libro de Corona ait*, omnibus modis cavillandum: *id eſt*, cavendum: παντοίως περιεργαστέον. *Non ergo obſcurum, qvare in vitium verterit hoc verbum, cùm genus hoc hominum malè ſemper audierit.*

CEN-

CENSOR.

Javolenus, l. cxi. de Verborum ſignificatione: CENSERI, *eſt conſtituere, & præcipere. Unde etiam dicere ſolemus,* Cenſeo hoc facias: *&* Semet aliqvid cenſuiſſe. *Inde* Cenſoris *nomen videtur eſſe tractum.* ¶ Ita Pandectæ Florentinæ. CENSERE habent vulgati Codices, & *Senatum aliqvid cenſuiſſe:* qvam poſtremam lectionem, potiorem exiſtimat Guillelmus Fornerius ad dictam legem cxi. CENSERI rectum eſt, *Cenſeor,* pro *cenſeo,* dixere Veteres. Ovidius:

Hanc probat, & primis dilectam ſemper ab annis
Eſt inter comites Martia cenſa ſuas.

Sed & *cenſeri* hîc legerunt Græci Interpretes: verterunt enim ΚΕΝΣΕΡΙ, ὅϛι τὸ διατάττειν τι ποιῆσαι. Ad τὸ *ſemet aliqvid cenſuiſſe* qvòd attinet; Cujacius ad dictam legem, ſcriptum eſſe ait in Pandectis Florentinis: *Semel aliqvid cenſuiſſe:* qvam lectionem, inqvit, confirmant Baſilica: in qvibus eſt, καὶ τὸ καθ᾽ ἑαυτόν τί ποτε κεκρικέναι. Scriptum exhibent Pandectæ Florent. *Semet aliqvid cenſuiſſe:* & ita videtur ſcripſiſſe Cujacius. Ad etymon qvod ſpectat, aliter Varro apud Marcellum. *Itaqve, qvòd hos arbitros inſtituerunt Populi,* Cenſores *appellantur: idem enim valet* cenſere *&* arbitrari. Et de L. L. CENSOR, *ad cujus cenſionem, id eſt, arbitrium cenſeretur Populus.* Varronem ſeqvitur Feſtus: CENSIO, *æſti-*

æſtimatio : unde Cenſores. CENSORES *dicti, qvòd rem ſuam qvisqve tanti æſtimari ſolitus ſit, qvantum illi cenſuerint.* A cenſu, Cenſores dictos innuit Pomponius l. 2. de Orig. Juris.

COGNATUS.

Ulp. l. 1. Unde cognati: COGNATI *ab eo appellati ſunt, qvaſi ex uno nati: aut, uti Labeo ait, qvaſi commune naſcendi initium habuerint.* Modeſt. l. 4. de Gradib. COGNATI *ab eo dici putantur, qvòd qvaſi unà, communiter ve nati, vel ab eodem orti, progenitive ſint.* Paulus, l. 10. tit. eodem: *Nomen cognationis à Græca voce dictum videtur: συγγενεῖς enim illi vocant, qvos nos* cognatos *appellamus.* Iſidorus: *Cognati dicti, qvia ſunt & ipſi propinqvitate cognationis conjuncti.* Rectè.

CONDICTIO.

Juſtin. Inſtit. de Actionib. *Appellamus in rem actiones*, vindicationes: *in perſonam verò actiones qvibus dare facere oportere intenditur*, condictiones. Condicere *enim eſt* denunciare *priſcâ lingvâ. Nunc verò abuſivè dicimus* condictionem *actionem in perſonam eſſe, qvâ actor intendit dari ſibi oportere*, &c. Reſpexit hunc locum Auctor Gloſſarum: παραγγελία. *Denunciatio, condictio, interdictum.* CONDICERE, *eſt* denunciare, *priſcè, nunc verò* Condictionem *omnem in perſonam actionem dicimus.* Lexicon Latino-

Græ-

Græçum: CONDICI. *εἰς πρόσωπον ἀγωνίζεσθαι.*

CONSOBRINUS.

Paulus, l. 10. de Grad. *Eos verò & eas, qvi qvæve ex ſororibus nati, natæve ſunt*, conſobrinos, conſobrinas, *qvaſi* conſororinos. Juſtin. Inſt. de Grad. cogna`. *Sed qvidam rectè* CONSOBRINOS *eos propriè dici putant, qvi ex duabus ſororibus progenerantur, qvaſi* conſororinos. Donatus in Andr. 3. 3. *Sobrini, ſunt conſobrinorum filii: verùm, ut alii putant, de ſororibus nati: ut ſint ſobrini, qvaſi* ſororini. Iſidorus 9. 6. *Conſobrini verò vocati, qvi aut ex ſorore & fratre, aut ex duabus ſororibus ſunt nati: qvaſi* conſororini. Et Gloſſæ: *Conſobrinus: qvaſi conſororinus:* ἀνεψιὸς, ἐξάδελφος, ἐκ δύο ἀδελφῶν θηλειῶν. Ad ſignificationem qvòd attinet, ſic Marcellus: CONSOBRINI, *ex duabus editi ſororibus: de qvibus exempla multa ſunt in antiqvis Auctoribus: & maximè in Afranio, & Juris vetuſtiſſimis Scriptoribus.* Qvidam tamen conſobrinos vocarunt duorum fratrum filios. Fuit autem τὸ *conſobrinus*, non ex τοῦ *conſororinus*, ſed ex τοῦ *conſorinus*, formatum: hoc modo: *ſora*, (unde Italicum *ſorella*) *ſorinus*, & ἐπενθέσει τοῦ B, *ſobrinus*, CONSOBRINUS.

CONSULES.

Pomponius, l. 2. §. 16. de Origine Juris: *Exactis*

actis deinde Regibus, Conſules conſtituti ſunt duo, penes qvos ſummum jus uti eſſet, lege rogatum eſt. Dicti ſunt ab eo, qvòd plurimùm Reipublicæ conſulerent. ¶ Similiter, atqve aliter, Varro IV. de L.L. *Conſul nominatus, qvòd conſulere Populum & Senatum debet. niſi illic potiùs unde Actius ait in Bruto,* QVI RECTE CONSULAT, CONSUL FUAT. Qvam primo loco Varro poſuit ἐτυμότητα, eam ſeqvutus eſt in libris de Vita Populi Romani, teſte Nonio in lib. de Proprietate Sermonis. *Conſulum & Prætorum proprietas, qvòd conſulant, & præeant populis, auctoritate Varronis oſtenditur, de Vita Populi Romani libro 2. Qvod idem dicebantur Conſules, & Prætores: qvòd præirent Populo, Prætores: qvòd conſulerent Senatum, Conſules.* Cicero 3. de Legibus: *Regio imperio duo ſunto: iiqve, præeundo, judicando, conſulendo, Prætores, Judices, Conſules, appellantur.* Florus libro I. cap. 9. CONSULESQVE *appellavit Populus Romanus, ut conſulere ſe civibus ſuis meminiſſent.* Eruditiùs Qvintilianus I. 6. *Sitne Conſul à conſulendo, an à judicando: nam & hoc, conſulere Veteres appellarunt. unde adhuc remanet illud, Rogat, boni conſulas, id eſt, bonum judices.* Boni conſule: id eſt, in bonam partem accipe: boni causâ factum eſſe judica; ſtatue. Feſtus: CONSULAS, *Antiqvi ponebant, non tantùm pro conſilium petas, ſed etiam pro judices, & ſtatuas.* Utra harum originationum ſit verior, non facilè dixerim. Verior ea videtur Voſſio, qvæ eſt ab officio:

cio: ut ſcilicet Conſul inde dictus fuerit, qvòd conſuleret Senatum. Eum vide in Etymologico. Utut eſt, *Conſulis* nomen ita formatum videtur: *Conſulo, conſulus;* & ἀποκοπῇ, *Conſul.* Vel ſic, ut placet Gvyeto: *σύμβουλος, σύμβολος, conſolus,* CONSUL, *συμβούλιον, συμβόλιον, conſulium, conſilium. συμβούλω, συμβόλω, conſulo.* Sed qvomodo B. in S. transeat, non ſatis video.

CONTRACTUS INNOMINATUS.

Non inveniendo nomen invenit: ut de planta, qvæ Græcis *anonymos* dicitur, dixit eleganter Plinius, libro 27. cap. 4. De eo contractu legendi Juriſconſulti Itali, qvorum eſt hæc vox.

CONTUBERNALES.

Vide in TABERNA.

CONTUMAX.

Hermogenianus, l. 53. de re Judicata: CONTUMAX, *eſt, qui tribus edictis propoſitis, vel uno pro tribus, qvod vulgò* peremptorium *appellatur, vel literis evocatus, præſentiam ſui facere contemnit.* ¶ Cujacius Obſervationum XVIII. 30. ubi de hac ꝟ *contumacis* abs Hermogeniano tradita definitione: *Et ait, qui contemnit, contumacem,* παρετυμολογῶν: *ut Velius Longus ait in* contumaci *meliùs I ſervari, qvod veniat à* contemnendo:

do: *tametſi Niſus* contumacem *per ll putârit poſſe ſcribi*, à tumore. *Et ita in Gloſſis*: καταφρονητής. contemptor, ſpernulis, contumax.

CONTUMELIA.

Ulpianus, l. 1. de Injuriis: INJURIAM *ex eo dictam, qvòd jure & juſtitiâ caret; qvaſi* non juriam: CONTUMELIAM *autem*, *à* contemnendo. Juſtinianus in Inſtitutionibus, Titulo de Injuriis: *Generaliter* INJURIA *dicitur omne qvod non jure fit. ſpecialiter*, *aliàs* CONTUMELIA; *qvæ à* contemnendo *dicta eſt: qvam Græci* ὕβριν *appellant*. Item Seneca de Conſtantia Sapientis capite XI. CONTUMELIA, *à contemptu dicta eſt*: *qvia nemo, niſi qvem contempſit*, *tali injuria notat. nemo autem majorem, melioremq́ contemnit, etiamſi facit aliqvid qvod contemnentes ſolent*. Meliùs à *contumeô*, ut qvæ ab animo faſtu turgenti fieri ſoleat. & analogiæ etiam convenientius. Unde *contumia* in Gloſſis qvæ ſub Iſidori nomine editæ ſunt, *contumelia* exponitur. Idem Iſidorus Orig. lib. x. *Contumelioſus*, *qvia velox eſt, & tumet in verbis injuriæ*. *Tumeo* autem eſt à φῦμα, id eſt *tumor*: qva de re videndus Voſſius in Etymologico.

CONVENTIO.

Ulpianus, l. 1. de Pactis: CONVENTIONIS *verbum generale eſt; ad omnia pertinens*, *de qvibus*

bus negotii contrahendi, tranſigendiqve causâ, conſentiunt qvi inter ſe agunt. Nam ſicuti convenire dicuntur, qvi ex diverſis locis in unum colliguntur, & veniunt; ita & qvi ex diverſis animi motibus in unum conſentiunt, id eſt, in unam ſententiam decurrunt. Eleganter.

CONVICIUM.

Ulpianus, l. 15. de Injuriis: CONVICIUM *autem dicitur; vel à* concitatione: *vel à* conventu; *hoc eſt, à collatione vocum: cùm enim in unum plures voces conferuntur,* convicium *appellatur, qvaſi* convocium. ¶ Longè aliter Nonius. CONVICIUM, inqvit, *dictum eſt qvaſi* è vicis jocum, *qvi ſecundùm ignobilitatem loci maledictis & dictis turpibus cavilletur.* Inepta ἐτυμολογία. Vera eſt, qvam Ulpianus poſtremam retulit: cujus etiam; ut & Nonianæ; meminit Feſtus. CONVICIUM, *à vicis, in qvibus priùs habitatum eſt, videtur dictum: vel immutatâ litera, qvaſi* convocium. Idem Ulpianus, ibidem: *Feciſſe convicium, non tantùm is videtur, qvi vociferatus eſt, verùm is qvoqve qvi concitavit ad vociferationem alios: vel qvi ſummiſit, ut vociferentur.* Ex *convocium, convucium;* & τροπῇ ruſſus, *convicium.* Huc ſpectat, qvod in Gloſſis *convicium* exponitur καταβόησις. Nec aliter accipiendum, *Septem, convivium; novem, convicium,* apud Capitolinum in Vita Lucii Veri, & apud Auſonium in Ephemeride. Et *nemorum convicia picæ,* apud Ovidium, in

Metamorphoſi: Et *qverulæ ſemper convicia ranæ*, apud Columellam, in Poëmate de Cultu hortorum: Et *Cantorum convicium*, apud Ciceronem, in Sextiana: itemqve, *aures convicio defeſſæ*, in Oratione pro Archia. Eamdem vocem eadem notione uſurparunt, Phædrus I. 6. & III. 16. & Martialis III. 46. Ridiculè igitur Laurentius Valla hoc vocis *convicii* etymon irridet: ipſe irridendus, qvi à *con*, & *vitium*: ſive à *con*, & *vita*; qvaſi vitandum, & vituperationis causâ factum; τὸ *convicium* deducit. Vide Defenſionem Veterum Juriſconſultorum adversùs Laurentii Vallæ Reprehenſiones. ¶ A *convicium* autem; ut hoc in tranſcurſu doceam; eſt Gallicum *cohuë*. *Convucium*, *convucum*, *convuca*, COHUE. hoc eſt, ὀχλαγώγιον, ut rectè Baſilica ad dictam legem 15. de Injuriis: qva de voce Græca videndus Cujacius in Obſervationibus libro & capite ſexto.

DAMNATIO. DAMNUM.

Paulus, l. 3. D. de Damno infecto: DAMNUM, & DAMNATIO, *ab ademptione, & qvaſi deminutione patrimonii dicta ſunt.* Idem legere eſt apud Varronem IV. de Lingva Latina. *Damnum, à demptione, cùm minùs re factum, qvàm qvanti conſtat.* Cui etymo ſubſcribit & Cornelius Fronto. *Damnum*, inqvit; *demit omnibus.* Et Iſidorus: *Damnum, à diminutione rei vocatum.* Falsò. Veroſimiliùs Guietus, ἀπὸ τοῦ δαμνᾷν, qvod eſt

affligc-

affligere. Veriſſimè Scaliger ad Varronem, à δαπάνη, id eſt, *ſumptus, impendium.* δαπάνη, *dapinum*, α in ι: ut δάω, δάσκω, *diſco*; χάω *hio*; χάσκω, *hiſco*; πατάνη, *patina*; βάσκανος, *faſcinus*; ῥυκάνη, *runcina*; ἀφάναι, *apinæ*, & ſimilia. Inde, inqvit Voſſius, verbum *dapinare* apud Plautum in Captivis IV. 2. verſ. 117.

HEGIO: *Nunc hercle niſi panticinatus probè ero, fuſti pectito.*

ERGASILUS: *Æternum tibi dapinabo victum, ſi vera autumas.*

Sed ibi fortè legendum *dapſilabo*: qvod in verſum mirè qvadrat, & τῷ *panticinatus* reſpondet: ſic enim omnino legendum cum Salmaſio, ex lectione veteri *manticinatus*: novum novo vocabulum oppoſitum. Eſt verò DAPSILARE, *largiri*: ἀπὸ τοῦ δαψιλᾶν. δαψιλής, eſt *largus, largitor.* Gloſſæ Græco-Latinæ: δαψιλεύομαι, *largo, indulgeo*: nam *largo* ibi, eſt, *largior.* Eædem: δαψίλεια, *largitas, largitudo.* Sed ad rem. A *dapinum* eſt *dapnum*: à *dapnum*, *dampnum*. Gloſſæ Veteres: *dampnum*. ζημία: ex qvo deinde *damnum*: ut ex ὕπνος, *ſopnus*, *ſomnus*. Hinc; qvod Scaliger obſervabat; *damnum* pro *ſumptu* apud Juvenalem:

Nulla viri cura interea, nec mentio fiet
Damnorum.

Addo Tribonianum in Inſtitutionibus Juſtinianeis, Tit. Qvibus alienare licet: *Sine omni damno*: qvod Theophilus vertit; δίχα πάσης δα-

πάνης. Addo & Capitolinum in Pio: *Vini, olei, & tritici penuriam per ærarii ſui damna emendo, & gratis populo dando, ſedavit.* Addo & veterem Horatii Interpretem, ad hæc, ex Epiſtola XIV. libri 2.

Qvem ſcis immunem Cynaræ placuiſſe rapaci: IMMUNEM. *Sine damno; ſine donis; ſine munere.* Inde & *damnoſus* pro *ſumptuoſo* apud Plautum in Pſeudolo I. 5.

Si de damnoſis natis, & amatoribus
(Ita rectè Guietus)
Dictator fiat nunc Athenis Atticis,
Nemo antecedat filio, credo, meo.

Et apud Juvenalem:

——*Et creſcit multâ damnoſa papyro.*

Hinc & *damnosè*, pro *ſumptuosè*, apud Horatium in Sermonibus 2. 5.

Nos, niſi damnosè bibimus, moriemur inulti.

A *damnum* porro, eſt verbum *damnare*: ex qvo *damnatio*: non ab ademptione patrimonii: qvod volebat Paulus. Et verè Qvintilianus in Declamat. *Mihi ex hoc, qvod pleriſqve criminibus pecuniæ pœna imponebatur, appellata etiam damnatio videtur.*

DECURIO.

Pomponius, l. 239. de Verborum ſignificatione: DECURIONES *qvidam dictos aiunt ex eo, qvòd initio cùm coloniæ deducerentur, decima pars eorum*

eorum qvi ducerentur, conſilii publici gratiâ conſcribi ſolita ſit. Veroſimiliter, ſi non verè. Ita Decuriones in militia (nam de Municipalibus Decurionibus intelligendus Pomponius) à numero, cui præerant, dicebantur.

DEPOSITUM.

Ulpianus, l. 1. Depoſiti: DEPOSITUM *eſt, qvod cuſtodiendum alicui datum eſt. dictum eſt ex eo, qvòd ponitur. præpoſitio enim* de *auget depoſitum: ut oſtendat totum fidei ejus commiſſum, qvod ad cuſtodiam rei pertinet.* ¶. Donatus in Adelph. IV. 6. DE, valde, *ſignificat.* Feſtus: DEPERIRE, *ſignificat, valde perire.* Idem: DESPRETUS. valde *ſpretus.* DEAMO. *vehementiùs amo.* Sed *Depoſitum* dictum videtur ex eo, qvòd humi vel deorſum ponitur. Similiter Græcis *καταθήκη*, & *παραθήκη*; vel, ut Phrynichus dici præcipit, *παρακαταθήκη*. Qvod enim allatum eſt, ponitur humi juxta eum cui commendatur. Ineptè Iſidorus, *qvaſi diu poſitum.*

DERECTARII.

Ulpianus, libro nono de Officio Proconſulis, l. 7. de Extraordinariis criminibus: SACCULARII, *qvi vetitas in ſacculo artes exercentes, partem ſubducunt, partem ſubtrahunt. Item, qvi* DERECTARII *appellantur, hoc eſt, hi, qvi in aliena cœnacula ſe dirigunt, furandi animo.* ¶

Gloſſæ Veteres: *Derectarius.* θυρεπανοίκτης. ἐπεισπηδητής. κατώρυκτος. ὁ εἰς τὰς ἀλλοτρίας ἕνεκεν τοῦ κλέψαι εἰσερχόμενος οἰκίας. Eædem: *Derectarii.* εἰσπηδησιῶνες. *Defectarii. Lib. de Officio Proconſulis.* εἰσπηδησιῶνες. Qvo poſtremo loco legendum omnino *Derectarii:* reſpexit enim Auctor Gloſſarum dictum locum Ulpiani ex libro nono de Officio Proconſulis: vel illum, ejuſdem Ulpiani, ex libro octavo de Officio Proconſulis, in lege 1. de Effractoribus: *Simili modo & Saccularii & Derectarii erant puniendi.* Legendum verò utrobiqve εἰσπηδηταὶ, vel εἰσπηδησιῶται. Id eſt, ſaltu irruentes & invadentes. *Derectarius* autem, pro *Directarius.* Id eſt, qvi non clam, non noctu, ſed aperta vi, de die, & rectà, domos invadit, furandi causâ. Qvare eum alii *apertularium* & *effractularium* appellant, ut rectè Turnebus Adverſariorum libro XVIII. capite 26. & Cujacius Obſervationum libro X. capite 3. obſervârunt.

DIMISSORIÆ LITERÆ.

Modeſtinus, l. 106. de Verborum ſignificatione: DIMISSORIÆ LITERÆ *dicuntur, qvæ vulgò* Apoſtoli *dicuntur.* Dimiſſoriæ *autem dictæ, qvòd cauſa ad eum qvi appellatus eſt, dimittitur.* ¶ Nihil verius. Paulus lib. V. Sententiarum, Titulo XXXIV. *Ab eo à qvo appellatum eſt, ad eum qvi de appellatione cogniturus eſt, Literæ Dimiſſo-*

miſſoriæ diriguntur, qvæ vulgò Apoſtoli *dicuntur.* Baſilica, ad legem 5. C. de Appellationibus: ἀπόστολοι, καλοῦνται δι' ὧν ἡ παρὰ τοῦ δικαστοῦ γίνεται μήνυσις πρὸς τὸν μέλλοντα κρῖναι τὸ ἔγκλητον. Vide legem unicam de Libellis dimiſſoriis, & legem 9. de Jure fiſci.

Aliæ ab illis Dimiſſoriis Literis ſunt *Dimiſſoriæ Literæ*, qvæ Clericis in alia diœceſi permanſuris à ſuis dabantur Epiſcopis: aut qvæ Epiſcopis à Metropolitis, vel Metropolitis à ſuis concedebantur Patriarchis, qvando ipſi Epiſcopi vel Metropolitæ ad Principem ſuum proficiſcebantur: qvæ & *Pacificæ* dicebantur: de qvibus videndus Zonaras ad Canonem 2. Concilii Chalcedonenſis, & Philippus Priorius in erudita ſua Diſſertatione de Literis Canonicis.

DIVORTIUM.

Gaius, l. 2. de Divortiis & repudiis: DIVORTIUM *autem à diverſitate mentium dictum eſt: vel qvia in diverſas partes eunt, qvi diſtrahunt matrimonium.* Paulus, lege 191. de Verborum ſignificatione: *Non rectè autem Sponſa divortiſſe dicitur: qvòd divortium ex eo dictum eſt, qvòd in diverſas partes eunt, qvi diſcedunt.* ¶ Optime. A *diverto, divortium:* Ut à *devorto, devortium,* & *deortium:* unde *dortium:* qvod Turpilius apud Nonium, capite de Honeſtis, & novè Veterum dictis, uſurpavit. *Antefacta igni committo.*

S 4 *triſti-*

triſtitas ante dortium. *Divortium*, eſt diſceſſio. Ammianus Marcellinus lib. xiv. *Dotis nomine, futura conjux haſtam & tabernaculum offert marito, poſt ſtatum diem ſi id elegerit, diſceſſura.* Mulieres cùm nubebant, deducebantur in domum vi. Heſiodus in Operibus: ὡραῖος δὲ γυναῖκα τεὸν ποτὶ οἶκον ἄγεσθαι. Inde *ducere uxorem*, ἐλλειπτικῶς, pro *ducere domum uxorem*. Integram phraſim uſurpavit Plautus in Milite Glorioſo actu 3. ſcenâ primâ: *Verum egone eam ducam domum?* &c. Inde & *Deus Domiducus* apud Auguſtinum libro vi. de Civitate Dei cap. 9. Cùm verò matrimonium diſtrahebatur, ipſæ domo viri exibant, aut expellebantur. Qvintilianus Declamatione 262. *Tunc repudiatam tu credis uxorem cùm res ſuas ſibi habere juſſa eſt? cùm egredi de domo.* Qvod ſi exirent, id Græcis dicebatur ἀπόλειψις; ſi dimitterentur, ἀποπομπή. Ab aqvarum divortiis, ex uno jugo decurrentium, vocem *divortium* Ciceronem ἐτυμολογίζειν, ſcripſit hoc loco Scipio Gentilis: qvod unde habuerit, neſcio.

DONATIO. DONUM.

Paulus, lege 35. de Mortis causâ donationibus: DONATIO, *eſt dicta à dono, qvaſi dono datum: rapta à Græco: nam hi dicunt* δῶρον, καὶ δωρεῖσθαι. Ulpianus, lege 194. de Verborum ſignificatione: *Inter* donum & munus *hoc intereſt, qvod inter genus*

nus & ſpeciem. Nam genus eſſe donum *Labeo, à* donando *dictum*; munus, *ſpeciem. nam munus eſſe donum cum cauſa, ut puta, natalicium, nuptalicium.* Corrige *nuptialicium.* ¶ Eamdem *doni* originem adfert Agrætius: ſed aliam; eamqve ineptam; inter *donum* & *munus* differentiam. *Donum*, inqvit, *dantis eſt; munus, accipientis. Illud, à dando: hoc, à muniendo, vel movendo; dicimus.* ¶ DONUM, eſt à Græco δῶρον. Id rectè Pompeius Feſtus, *Donum*, inqvit, *ex Græco eſt qvod illi vocant δῶρον.* Aliis, eſt à Græco δωτίνη. Heſychius: δωτίνην, δωρεὰν, δόσιν. Idem δωτίνησι, δωρεαῖς, δωτῖναι, αἱ δωρεαί. Atqve hæc eſt Varronis ſententia libro IV. de Lingua Latina: *Dos erit pecunia, ſi nuptiarum cauſſa data. hæc Græcè δωτίνη. ita enim hoc Siculi. ab eodem* donum. *nam Græcè hoccer & δωτίνη: ut alii, δόμα: & ut Attici, δόσις.* Ita hunc Varronis locum ex antiqvo codice reſtituit Salmaſius in libro de Uſuris. Pro feminino δωτίνη, neutrum δωτῖνον dixiſſe Siculos veroſimile eſſe; atqve inde Latinis τὸ *donum* dictum per contractionem, qvidam exiſtimant: qvod non puto: neqve enim Latini voces Græcas contrahere ſoliti. Ceterùm; ut hoc obiter dicam; *Donum munus* in lege 7. & 37. de Operis libertorum, & apud Lampridium in Alexandro Severo, junctim poſitum obſervabat Salmaſius ad dictum Lampridium.

EUNUCHUS.

Leo Imperator Novellâ 98. de Pœna Eunuchorum, ſi uxores ducant: καὶ τῆς εὐνῆς αὐτόπτας φύλακας εἶναι. τοῦτο γὰρ ἡ κλῆσις ἐγγυᾶται. ¶ Veriſſimè. εὐνοῦχοι dicti ſunt ab εὐνὴ & ἔχειν: qvia curam lecti habebant. Eſt igitur propriè εὐνοῦχος officii nomen: *Lecticuſtos.* Ad ſpadones poſtea tranſiit: qvia, qvò ſuſpicione res careret, ſpadonibus fere τὰ γυναικωνῖτιδος committebantur. Fruſtra ſunt Epiphanius, Euſtathius, Etymologus, alii; qvi alias hujus vocis etymogias adducunt. Heinſium vide ad Heſiodi ἔργα καὶ ἡμέρας, capite 6. & Voſſium in Etymologico. SPADONES autem dicti ἀπὸ τοῦ σπᾶν: à contorqvendo teſticulos: non à Spada, Perſidis vico, ubi primùm homines caſtrari cœpiſſe ſcribit Stephanus Geographus. Ridiculè Accurſius à *ſpatha*: qvia ſpathà, ſive gladio, incidantur teſtes. THLIBIÆ autem, ἀπὸ τοῦ θλίβειν, hoc eſt *atterere*: THLASIÆ, ἀπὸ τοῦ θλᾶν hoc eſt, *frangere*.

EXERCITUS.

Ulpianus, lege 1. de Teſtamento Militis: *Exercitus autem nomen ab exercitatione traxit.* ¶ Eleganter Vegetius libro 2. capite 1. *Exercitus ex re ipſa atqve opere exercitii nomen accepit, ut ei numqvam liceret oblivisci, qvod vocabatur.* Cauſam addit Varro IV. de Lingva Latina: *qvòd exercitando*

do-ſit melior. Vulcatius Gallicanus in Avidio Caſſio: *Exercitium ſeptimi diei fuit omnium militum: ita ut & ſagittas mitterent, & armis luderent. Dicebat enim miſerum eſſe, cùm exercerentur athletæ, venatores & gladiatores, non exerceri milites, qvibus minor eſſet futurus labor, ſi conſvetus eſſet.* Cicero libro 1. de Oratore: *Qvæ agenda ſunt in foro, tamqvam in acie, exercitatione qvaſi ludicra prædiſcere & meditari.* Et libro 2. *Ars ludicra armorum gladiatori & militi prodeſt aliqvid.* Hæc autem armorum tractandorum meditatio, debetur P. Rutilio, Duci, Oratori, Juriſconſulto, Philoſopho, Hiſtorico eximio. Valerius Maximus libro 2. cap. 3. *Armorum tractandorum meditatio à P. Rutilio, Cn. Mallii Collega, militibus eſt tradita. Is enim nullius ante ſe Imperatoris exemplum ſecutus, ex ludo Aurelii Scauri doctoribus Gladiatorum accerſitis, vitandi atqve inferendi ictus ſubtiliorem rationem Legionibus ingeneravit: virtutemqve arti, & rurſus artem virtuti miſcuit: ut illa impetu hujus fortior; hæc, illius ſcientiâ cautior fieret.* Sed ad rem. *Exercito*: eſt ab *exerceo*: *exerceo*, volunt eſſe ab *ex*, & *arceo*: unde ab arcendo hoſtem, *Exercitum* dictum nonnulli exiſtimarunt. Cæſellius Orthographus apud Caſſiodorum in Collectaneis de Orthographia, capite 10. qvia arcetur ſub militari diſciplina. *Exercere*, inqvit, *non habet S in compoſitione, qvia in ſimplici qvoqve S non habet. Etenim* exercere *eſt ab* ex, & arceri: *ut* Exercitus,

qvi

qvi ſub diſciplina certa arcetur. unde exercitatio. Sed omnino *exerceo* eſt à Græco ἐξασκέω.

EXHIBERE

Ulpianus l. 3. de Homine libero exhib. EXHIBERE, *eſt in publicum producere, & videndi, tangendiq; hominis facultatem præbere. propriè autem* exhibere, *eſt extra ſecretum habere.* EXHIBERE, formatum ex verbo *habere* & particula *ex*: qvod eſt, *deſinere habere*: ut *prohibere*, ex *porro habere*; *redhibere*, ex *re* (D inſerto) & *habere*. Redhibitum id propriè dicitur, inqvit Feſtus, cùm qvi dedit, idem rurſus coactus eſt habere id qvod antè habuit. *Habere* autem, eſt à Græco ἀπέχειν. ἀπέχω, *abeho*, HABEO. Id rectè Salmaſius in libro de Uſuris obſervabat. Nam τὸ ἄβεις, qvod in Heſychio ἔχεις exponitur, à Latino *habes* factum videtur.

FALCIDIA.

Sunt qvi à *falce* deducant. Scholiaſtes Harmenopuli: ἔστι ὁ Φαλκίδιος, λέξις Ῥωμαϊκή. καὶ δοκεῖ εἶναι ἀπὸ τοῦ Φάλξ, ὃ δηλοῖ τὴν δρεπάνην, καὶ τὴν τομὴν ἀπὸ τῆς δρεπάνης, παράγεσθαι· ὡς τῶν μεριζομένων πραγμάτων ἐξ ἀνάγκης καὶ τεμνομένων, ὥσπερ τινὶ δρεπάνῃ, τῷ μερισμῷ. Et Gloſſa ad Tit. Inſt. de L. Falcidia: *Ideo ſic dicta, quia ut falx fænum, ſic hæc lex legata reſecat.* Ineptè. Lex Falcidia nomen habuit à P. Falcidio, Trib.

ple-

plebis, qvi L. Antonio, P. Servilio Iſaurico, iterum Coſſ. anno Urbis 712. eam tulit. Ita Ant. Auguſtinus libro de Legibus. At Scaliger ad Euſebii Chronicum: Cn. Domitio Calvino II, Coſ. & Aſinio Pollione Coſſ. IV, Ubi non rectè ab Hieronymo in Chronico, Falcidium, *Cajum* appellari, rectè obſervat.

FURTUM.

Paulus l. 1. de Furtis: FURTUM, *à furvo, id eſt, nigro, dictum Labeo ait, qvòd clàm & obſcuro fiat, & plerumqve nocte: vel à fraude, ut Sabinus ait: vel à Græco ſermone, qvi* φῶρας *appellant fures. Immo & Græci* ἀπὸ τοῦ φέρειν, φῶρας *dixerunt.* A furvo qvoqve Varro & Nonius Marcellus *furem* deducunt. Marcelli verba hæc: *Fures ſignificantiam habent à* furvo, *qvod Romani Veteres* atrum *appellaverint: & qvòd per obſcuras atq; atras noctes opportuna ſit ejus mali effectio, eos dictos fures. Varro Rerum Divinarum lib. 24. Furem ex eo dictum, qvòd furvum* atrum *appellaverint, & fures per obſcuras noctes atqve atras faciliùs furentur. Homerus:* κλέπτῃ δέ τε νυκτὸς ἀμείνω. Cujacius autem Obſ. lib. 6. c. 2. à *ferendo.* Sed omnino *furtum* eſt à *fur: fur* autem à Græco φῶρ, ut verè Gellius. Ipſum audiamus: *Sed in poſteriore ejus libri parte dicit,* (loqvitur de Varrone) furem *ex eo dictum, qvòd Veteres Romani furvum,* atrum *appellaverint; & fures*

lenæ ſcilicet, pientiſſimæ mulieris: qvæ nobis etiam ſacrum Chriſtianorum ſignum invenit. Vetus enim illud nomen Po emonis, *qvo pleriq; in Ponto Tyranni uſi fuerunt, dehinc qvieſcito: primùm, qvia Tyranni exiſtit: ſecundò, qvia urbem de ſuo nomine appellatam habet; ſcilicet Polemonium: tum etiam, qvia pulchrius fuerit regiones, Chriſtianorum & Regum nominibus deſignare, qvàm his qvæ polemi (hoc eſt, belli, & tumultus) præ ſe notionem ferunt.* Vide notitiam Imperii Orientalis, capite 130.

HONORARIUM.

Ulpianus, lege 1. Si Menſor falſum modum dixerit: *Adversùs Menſorem agrorum Prætor in factum actionem propoſuit, à qvo falli eos non oportet. Ideò autem hanc actionem propoſuit, qvia non crediderunt Veteres inter talem perſonam locationem & conductionem eſſe: ſed magis operam beneficii loco præberi: & id qvoq; datur ei, ad remunerandum dari: & inde* honorarium *appellari.* ¶ Optimè. Inde *honoraria Advocatorum:* qvia magis ad honorandos eos, qvàm ad mercedis ſatisfactionem ſolerent eis offerri. Gloſſæ Veteres: *Honorarium.* τιμή. τὸ ἐπὶ συνηγορίᾳ διδόμενον. Eodem loco cenſendi Rhetores, Philoſophi, Juris Profeſſores, Medici, Nutrices. *Honorem* autem pro *munere*, uſurpavit Tibullus lib. 3. eleg. 1.

Dicite Pierides, qvonam donetur honore,
Seu mea, ſeu fallor, cara Neæra tamen.

Et Ulpianus, lege 1. §.5. de Extraordinariis cognitionibus. *Proinde, ne Juris qvidem Civilis Profeſſoribus jus dicent. Eſt qvidem res ſanctiſſima Civilis Sapientia, ſed qvæ pretio nummario non ſit æſtimanda, nec dehoneſtanda, dum in judicio honor petitur, qvi in ingreſſu ſacramenti offerri debuit.*

IMMUNITAS.

Paulus, lege 18. de Verborum ſignificatione: MUNUS, *tribus modis dicitur:* (Grotius legebat *dici*, ex ſeqventibus.) *uno, donum: & inde munera dici dari, mittive: altero, onus: qvòd cùm remittatur, vocationem militiæ, munerisqve præſtat: inde* immunitatem *appellari.* ¶ A *munus*, eſt MUNIS: à *munis*, IMMHNITAS. Feſtus: MUNEM, *ſignificare certum eſt* officioſum: *unde de contrario* immunis *dicitur, qvi nullo fungitur officio.* Idem: IMMUNIS: *vacans munere.* De etymo *muneris* Grotius hîc, & Voſſius in Etymologico, & Martinius in Lexico.

INCILE.

Ulpianus, lege 1. §. 5. de Rivis: *Incile, eſt locus depreſſus ad latus fluminis, ex eo dictus, qvòd inciditur. Inciditur enim vel lapis, vel terra, unde primùm aqva ex flumine agi poſſit.* ¶ Magis placet Voſſiana originatio, ab *inciendo:* eſt autem *inciere, incitare.* Feſtus: *incita. incitata.* Ut

T à *cu-*

πένης. Addo & Capitolinum in Pio: *Vini, olei, & tritici penuriam per ærarii ſui damna emendo, & gratis populo dando, ſedavit.* Addo & veterem Horatii Interpretem, ad hæc, ex Epiſtola XIV. libri 2.

Qvem ſcis immunem Cynaræ placuiſſe rapaci:
IMMUNEM. *Sine damno; ſine donis; ſine munere.* Inde & *damnoſus* pro *ſumptuoſo* apud Plautum in Pſeudolo I. 5.

Si de damnoſis natis, & amatoribus
(Ita rectè Guietus)
Dictator fiat nunc Athenis Atticis,
Nemo antecedat filio, credo, meo.

Et apud Juvenalem:

——*Et creſcit multâ damnoſa papyro.*

Hinc & *damnoſè*, pro *ſumptuoſè*, apud Horatium in Sermonibus 2. 5.

Nos, niſi damnoſè bibimus, moriemur inulti.

A *damnum* porro, eſt verbum *damnare*: ex qvo *damnatio*: non ab ademptione patrimonii: qvod volebat Paulus. Et verè Qvintilianus in Declamat. *Mihi ex hoc, qvod pleriſqve criminibus pecuniæ pœna imponebatur, appellata etiam damnatio videtur.*

Decurio.

Pomponius, l. 239. de Verborum ſignificatione: DECURIONES *qvidam dictos aiunt ex eo, qvòd initio cùm coloniæ deducerentur, decima pars eorum*

eorum qvi ducerentur, conſilii publici gratiâ conſcribi ſolita ſit. Veroſimiliter, ſi non verè. Ita Decuriones in militia (nam de Municipalibus Decurionibus intelligendus Pomponius) à numero, cui præerant, dicebantur.

DEPOSITUM.

Ulpianus, l. 1. Depoſiti: DEPOSITUM *eſt, qvod cuſtodiendum alicui datum eſt. dictum eſt ex eo, qvòd ponitur. præpoſitio enim* de *auget depoſitum: ut oſtendat totum fidei ejus commiſſum, qvod ad cuſtodiam rei pertinet.* ¶. Donatus in Adelph. IV. 6. DE, valde, *ſignificat.* Feſtus: DEPERIRE, *ſignificat, valdè perire.* Idem: DESPRETUS. valde *ſpretus.* DEAMO. *vehementiùs amo.* Sed *Depoſitum* dictum videtur ex eo, qvòd humi vel deorſum ponitur. Similiter Græcis *καταθήκη*, & *παραθήκη*; vel, ut Phrynichus dici præcipit, *παρακαθήκη*. Qvod enim allatum eſt, ponitur humi juxta eum cui commendatur. Ineptè Iſidorus, *qvaſi diu poſitum.*

DERECTARII.

Ulpianus, libro nono de Officio Proconſulis, l. 7. de Extraordinariis criminibus: SACCULARII, *qvi vetitas in ſacculo artes exercentes, partem ſubducunt, partem ſubtrahunt. Item, qvi* DERECTARII *appellantur, hoc eſt, hi, qvi in aliena cœnacula ſe dirigunt, furandi animo.* ¶

Gloſſæ Veteres: *Derectarius.* θυρεπανοίκτης. ἐπεισπηδητής. κατώρυκτος. ὁ εἰς τὰς ἀλλοτρίας ἕνεκεν τοῦ κλέψαι εἰσερχόμενος οἰκίας. Eædem: *Derectarii.* εἰσπηδησιῶνες. *Defectarii. Lib. de Officio Proconſulis.* εἰσπηδησιῶνες. Qvo poſtremo loco legendum omnino *Derectarii:* reſpexit enim Auctor Gloſſarum dictum locum Ulpiani ex libro nono de Officio Proconſulis: vel illum, ejuſdem Ulpiani, ex libro octavo de Officio Proconſulis, in lege 1. de Effractoribus: *Simili modo & Saccularii & Derectarii erant puniendi.* Legendum verò utrobiqve εἰσπηδηταὶ, vel εἰσπηδησιῶται. Id eſt, ſaltu irruentes & invadentes. *Derectarius* autem, pro *Directarius.* Id eſt, qvi non clam, non noctu, ſed aperta vi, de die, & rectà, domos invadit, furandi causâ. Qvare eum alii *apertularium* & *effractularium* appellant, ut rectè Turnebus Adverſariorum libro XVIII. capite 26. & Cujacius Obſervationum libro X. capite 3. obſervârunt.

DIMISSORIÆ LITERÆ.

Modeſtinus, l. 106. de Verborum ſignificatione: DIMISSORIÆ LITERÆ *dicuntur, qvæ vulgò* Apoſtoli *dicuntur.* Dimiſſoriæ *autem dictæ, qvòd cauſa ad eum qvi appellatus eſt, dimittitur.* ¶ Nihil verius. Paulus lib. V. Sententiarum, Titulo XXXIV. *Ab eo à qvo appellatum eſt, ad eum qvi de appellatione cogniturus eſt, Literæ Dimiſſo-*

miſſoriæ diriguntur, qvæ vulgò Apoſtoli *dicuntur.* Baſilica, ad legem 5. C. de Appellationibus: *ἀπόστολοι, καλοῦνται δι' ὧν ἡ παρὰ τοῦ δικαστοῦ γίνεται μήνυσις πρὸς τὸν μέλλοντα κρίνειν τὸ ἔγκλητον.* Vide legem unicam de Libellis dimiſſotiis, & legem 9. de Jure fiſci.

Aliæ ab illis Dimiſſoriis Literis ſunt *Dimiſſoriæ Literæ,* qvæ Clericis in alia diœceſi permanſuris à ſuis dabantur Epiſcopis: aut qvæ Epiſcopis à Metropolitis, vel Metropolitis à ſuis concedebantur Patriarchis, qvando ipſi Epiſcopi vel Metropolitæ ad Principem ſuum proficiſcebantur: qvæ & *Pacificæ* dicebantur: de qvibus videndus Zonaras ad Canonem 2. Concilii Chalcedonenſis, & Philippus Priorius in erudita ſua Diſſertatione de Literis Canonicis.

DIVORTIUM.

Gaius, l. 2. de Divortiis & repudiis: DIVORTIUM *autem à diverſitate mentium dictum eſt: vel qvia in diverſas partes eunt, qvi diſtrahunt matrimonium.* Paulus, lege 191. de Verborum ſignificatione: *Non rectè autem Sponſa divortiſſe dicitur: qvòd divortium ex eo dictum eſt, qvòd in diverſas partes eunt, qvi diſcedunt.* ¶ Optime. A *divorto, divortium:* Ut à *devorto, devortium,* & *deortium:* unde *dortium:* qvod Turpilius apud Nonium, capite de Honeſtis, & novè Veterum dictis, uſurpavit. *Antefacta igni committo.*

S 4 *triſti-*

triſtitas ante dortium. *Divortium*, eſt diſceſſio. Ammianus Marcellinus lib. xiv. *Dotis nomine, futura conjux haſtam & tabernaculum offert marito, poſt ſtatum diem ſi id elegerit, diſceſſura.* Mulieres cùm nubebant, deducebantur in domum vi. Heſiodus in Operibus: *Ὡραῖος δὲ γυναῖκα τεὸν ποτὶ οἶκον ἄγεσθαι.* Inde *ducere uxorem*, ἐλλειπτικῶς, pro *ducere domum uxorem.* Integram phraſim uſurpavit Plautus in Milite Glorioſo actu 3. ſcenâ primâ: *Verum egone eam ducam domum?* &c. Inde & *Deus Domiducus* apud Auguſtinum libro vi. de Civitate Dei cap. 9. Cùm verò matrimonium diſtrahebatur, ipſæ domo viri exibant, aut expellebantur. Qvintilianus Declamatione 262. *Tunc repudiatam tu credis uxorem cùm res ſuas ſibi habere juſſa eſt? cùm egredi de domo.* Qvod ſi exirent, id Græcis dicebatur ἀπόλειψις; ſi dimitterentur, ἀποπομπή. Ab aqvarum divortiis, ex uno jugo decurrentium, vocem *divortium* Ciceronem ἐτυμολογίζειν, ſcripſit hoc loco Scipio Gentilis: qvod unde habuerit, neſcio.

DONATIO. DONUM.

Paulus, lege 35. de Mortis causâ donationibus: DONATIO, *eſt dicta à dono, qvaſi dono datum: rapta à Græco: nam hi dicunt δῶρον, καὶ δωρεῖσθαι.* Ulpianus, lege 194. de Verborum ſignificatione: *Inter* donum & munus *hoc intereſt, qvod inter genus*

nus & ſpeciem. Nam genus eſſe donum *Labeo, à* donando *dictum*; munus, *ſpeciem. nam munus eſſe donum cum cauſa, ut puta, natalicium, nuptalicium.* Corrige *nuptialicium.* ¶ Eamdem *doni* originem adfert Agrætius: ſed aliam; eamqve ineptam; inter *donum* & *munus* differentiam. *Donum*, inqvit, *dantis eſt; munus, accipientis. Illud, à dando: hoc, à muniendo, vel movendo, dicimus.* ¶ DONUM, eſt à Græco δῶρον. Id rectè Pompeius Feſtus. *Donum*, inqvit, *ex Græco eſt qvod illi vocant δῶρον.* Aliis, eſt à Græco δωτίνη. Heſychius: δωτίνην, δωρεὰν, δόσιν. Idem δωτίνησι, δωρεαῖς, δωτῖναι, αἱ δωρεαί. Atqve hæc eſt Varronis ſententia libro IV. de Lingua Latina: *Dos erit pecunia, ſi nuptiarum cauſſa data. hæc Græcè δωτίνη. ita enim hoc Siculi. ab eodem* donum. *nam Græcè hocce & δωτίνη: ut alii, δόμα: & ut Attici, δόσις.* Ita hunc Varronis locum ex antiqvo codice reſtituit Salmaſius in libro de Uſuris. Pro feminino δωτίνη, neutrum δωτῖνον dixiſſe Siculos veroſimile eſſe; atqve inde Latinis τὸ *donum* dictum per contractionem, qvidam exiſtimant: qvod non puto: neqve enim Latini voces Græcas contrahere ſoliti. Ceterùm; ut hoc obiter dicam; *Donum munus* in lege 7. & 37. de Operis libertorum, & apud Lampridium in Alexandro Severo, junctim poſitum obſervabat Salmaſius ad dictum Lampridium.

EUNUCHUS.

Leo Imperator Novellâ 98. de Pœna Eunuchorum, ſi uxores ducant: *καὶ τῆς εὐνῆς αὐτοπτοὺς φύλακας εἶναι. τοῦτο γὰρ ἡ κλῆσις ἐγγυᾶται.* ¶ Veriſſimè. *Εὐνοῦχοι* dicti ſunt ab *εὐνῇ* & *ἔχειν*: qvia curam lecti habebant. Eſt igitur propriè *εὐνοῦχος* officii nomen: *Lecticuſtos.* Ad ſpadones poſtea tranſiit: qvia, qvò ſuſpicione res careret, ſpadonibus fere *τὰ γυναικωνίτιδος* committebantur. Fruſtra ſunt Epiphanius, Euſtathius, Etymologus, alii; qvi alias hujus vocis etymogias adducunt. Heinſium vide ad Heſiodi *ἔργα καὶ ἡμέρας*, capite 6. & Voſſium in Etymologico. SPADONES autem dicti *ἀπὸ τοῦ σπᾶν*: à contorqvendo teſticulos: non à Spada, Perſidis vico, ubi primùm homines caſtrari cœpiſſe ſcribit Stephanus Geographus. Ridiculè Accurſius à *ſpatha*: qvia ſpathà, ſive gladio, incidantur teſtes. THLIBIÆ autem, *ἀπὸ τοῦ θλίβειν*, hoc eſt *atterere*: THLASIÆ, *ἀπὸ τοῦ θλᾶν* hoc eſt, *frangere.*

EXERCITUS.

Ulpianus, lege 1. de Teſtamento Militis: *Exercitus autem nomen ab exercitatione traxit.* ¶ Eleganter Vegetius libro 2. capite 1. *Exercitus ex re ipſa atqve opere exercitii nomen accepit, ut ei numqvam liceret oblivìſci, qvod vocabatur.* Cauſam addit Varro IV. de Lingva Latina: *qvòd exercitando*

do fit melior. Vulcatius Gallicanus in Avidio Caſſio: *Exercitium ſeptimi diei fuit omnium militum: ita ut & ſagittas mitterent, & armis luderent. Dicebat enim miſerum eſſe, cùm exercerentur athletæ, venatores & gladiatores, non exerceri milites, qvibus minor eſſet futurus labor, ſi conſvetus eſſet.* Cicero libro 1. de Oratore: *Qvæ agenda ſunt in foro, tamqvam in acie, exercitatione qvaſi ludicra prædiſcere & meditari.* Et libro 2. *Ars ludicra armorum gladiatori & militi prodeſt aliqvid.* Hæc autem armorum tractandorum meditatio, debetur P. Rutilio, Duci, Oratori, Juriſconſulto, Philoſopho, Hiſtorico eximio. Valerius Maximus libro 2. cap. 3. *Armorum tractandorum meditatio à P. Rutilio, Cn. Mallii Collega, militibus eſt tradita. Is enim nullius ante ſe Imperatoris exemplum ſecutus, ex ludo Aurelii Scauri doctoribus Gladiatorum accerſitis, vitandi atqve inferendi ictus ſubtiliorem rationem Legionibus ingeneravit: virtutemqve arti, & rurſus artem virtuti miſcuit: ut illa impetu hujus fortior; hæc, illius ſcientiâ cautior fieret.* Sed ad rem. *Exercito*: eſt ab *exerceo*; *exerceo*, volunt eſſe ab *ex*, & *arceo*: unde ab arcendo hoſtem, *Exercitum* dictum nonnulli exiſtimarunt. Cæſellius Orthographus apud Caſſiodorum in Collectaneis de Orthographia, capite 10. qvia arcetur ſub militari diſciplina. *Exercere*, inqvit, *non habet S in compoſitione, qvia in ſimplici qvoqve S non habet. Etenim* exercere *eſt ab* ex, & arceri: *ut* Exercitus,

qvi

qvi ſub diſciplinâ certa arcetur. unde exercitatio. Sed omnino *exerceo* eſt à Græco ἐξασκέω.

EXHIBERE

Ulpianus l. 3. de Homine libero exhib. EXHIBERE, *eſt in publicum producere, & videndi, tangendiq; hominis facultatem præbere. propriè autem* exhibere, *eſt extra ſecretum habere.* EXHIBERE, formatum ex verbo *habere* & particula *ex:* qvod eſt, *deſinere habere;* ut *prohibere*, ex *porro habere; redhibere*, ex *re* (D inſerto) & *habere*. Redhibitum id propriè dicitur, inqvit Feſtus, cùm qvi dedit, idem rurſus coactus eſt habere id qvod antè habuit. *Habere* autem, eſt à Græco ἀπέχειν. ἀπέχω, *abeho*, HABEO. Id rectè Salmaſius in libro de Uſuris obſervabat. Nam τὸ ἄβεις, qvod in Heſychio ἔχεις exponitur, à Latino *habes* factum videtur.

FALCIDIA.

Sunt qvi à *falce* deducant. Scholiaſtes Harmenopuli: ἔστι ἡ Φαλκίδιος, λέξις Ρωμαϊκή. καὶ δοκεῖ ἴσως ἀπὸ τοῦ Φάλξ, ὃ δηλοῖ τὴν δρεπάνην, καὶ τὴν τομὴν ἀπὸ τῆς δρεπάνης, παράγεσθαι· ὡς τῶν μεριζομένων πραγμάτων ἐξ ἀνάγκης καὶ τεμνομένων, ὥσπερ τινὶ δρεπάνῃ, τῷ μερισμῷ. Et Gloſſa ad Tit. Inſt. de L. Falcidia: *Ideo ſit dicta, quia ut falx fœnum, ſic hæc lex legata reſecat.* Ineptè. Lex Falcidia nomen habuit à P. Falcidio, Trib.

ple-

plebis, qvi L. Antonio, P. Servilio Iſaurico, iterum Coſſ. anno Urbis 712. eam tulit. Ita Ant. Auguſtinus libro de Legibus. At Scaliger ad Euſebii Chronicum: Cn. Domitio Calvino II. Coſ. & Aſinio Pollione Coſſ. IV, Ubi non rectè ab Hieronymo in Chronico, Falcidium, *Cajum* appellari, rectè obſervat.

FURTUM.

Paulus l. 1. de Furtis: FURTUM, *à furvo, id eſt, nigro, dictum Labeo ait, qvòd clam & obſcuro fiat, & plerumqve nocte: vel à fraude, ut Sabinus ait: vel à Græcò ſermone, qvi* φῶρας *appellant fures. Immo & Græci* ἀπὸ τοῦ φέρειν, φῶρας *dixerunt.* A furvo qvoqve Varro & Nonius Marcellus *furem* deducunt. Marcelli verba hæc: *Fures ſignificantiam habent à* furvo, *qvod Romani Veteres* atrum *appellaverint: & qvòd per obſcuras atq; atras noctes opportuna ſit ejus mali effectio, eos dictos fures. Varro Rerum Divinarum lib.* 24. *Furem ex eo dictum, qvòd furvum* atrum *appellaverint, & fures per obſcuras noctes atqve atras faciliùs furentur. Homerus:* κλέπτη δέ τε νυκτὸς ἀμείνω. Cujacius autem Obſ. lib. 6. c. 2. à *ferendo.* Sed omnino *furtum* eſt à *fur: fur* autem à Græcò φώρ, ut verè Gellius. Ipſum audiamus: *Sed in poſteriore ejus libri parte dicit,* (loqvitur de Varrone) furem *ex eo dictum, qvòd Veteres Romani furvum,* atrum *appellaverint; & fures*

res per noctem, qvæ atra ſit, faciliùs furentur. Nonne ſic videtur Varro de fure erràſſe, tamqvam Ælius de lepore? Nam qvòd à Græcis nunc κλέπτης *dicitur, antiqviore Græca Lingva* Φὼρ *eſt dictum. Hinc per affinitatem literarum, qvi* Φῶρ *Græcè, Latinè* fur *eſt. Sed ea res fugeritne tunc Varronis memoriam, an contrà aptiùs & cohærentiùs putarit* furem *à* furvo, *id eſt,* nigro, *appellari, in hac re de viro tam excellentis doctrinæ, non meum judicium eſt.* Sic autem voces *fur* & *furtum* formatæ videntur: Φὼρ, *fur*: Φωράω, Φωρῶ, *furo*, ſeu *furor, furaris*: Φωρέω, *fureo*, inuſitatum; unde *furitum*, & ſyncope FURTUM: ut ab ἐλευθεράω, ἐλευθερῶ, *libero*: ἐλευθερέω, *libereo, liberitus*, LIBERTUS. De antiqva voce Φὼρ Heſychius: Φὼρ, καὶ Φῶρας, κλέπτας, κατασκόπους Corrige, Φὼρ, κλέπτης, Φῶρας, κλέπτας, &c. Φὼρ autem, ἀπὸ τοῦ Φέρειν volunt eſſe. Etymologus: Φῶρ ὁ λῃστὴς, ὁ κλέπτης· παρὰ τὸ Φέρω, Φὲρ καὶ Φῶρ. Inde fur, ὁ ἐπ' αὐτοΦόρῳ, de fure, qvi deprehenditur cum furto, lege 3. D. de Furtis. Ceterùm in dicta lege 1. eodem titulo, pro *à ferendo, & auferendo*, legendum videtur, *à ferendo, id eſt, auferendo. Ferre,* eſt *auferre.* Virgilius: *Omnia fert ætas: animum qvoqve.* Ita Græcis βαστάζειν, Lucillius lib. 2. Anthologiæ, Titulo *in fures*:

Τὸν πτηνὸν Ἑρμῆν, τὸν Θεῶν ὑπηρέτην,
Τὸν Ἀρκάδων ἄνακτα, τὸν βοηλάτην,
Ἑστῶτα τῶνδε γυμνασίων Ἐπίσκοπον,

σ

Ὁ νυκτοκλέπτης Αὖλος εἶπε, βασιλεύς,
Πολλοὶ μαθηταὶ κρείττονες διδασκάλων.

GRADUS.

Paulus, lege 10. §.10. de Gradibus & adfinibus *Gradus autem dicti ſunt à ſimilitudine ſcalarum: locorumve proclivium: quos ita ingredimur, ut à, proximo in proximum, id eſt, in eum qvi qvaſi ex eo naſcitur, tranſeamus.* ¶ Hæc ita Paulus: & nos ſanè cum illo ſentimus.

HELENOPONTUS.

Juſtinianus, Novellarum Conſtitutionum titulo 28. de Moderatore Helenoponti, capite 1. Ἑλενόποντος γὰρ ἅπασι καλείσθω. τοῦτο δὴ τὸ τεθὲν αὐτῷ παρὰ Κωνσταντίνου, τοῦ τῆς εὐσεβοῦς λέξεως ὄνομα. προφάσει τῆς σεμνοτάτης αὐτοῦ μητρὸς, Ἑλένης, φαμὲν τῆς εὐσεβοῦς τὴν λέξιν, ἥπερ ἡμῖν καὶ τὸ θεῖον τῶν Χριστιανῶν ἐξεῦρε σύμβολον. τὸ γὰρ δὴ Πολέμωνος ὄνομα, παλαιοῦ γινομένου τῶν πολλῶν ἐκείνων ἐν Πόντῳ τυράννων, πεπαύσθω. πρῶτον μὲν, ὅτι τυράννου καθειστήκει· δεύτερον δὲ, ὅτι καὶ πόλιν ἐπώνυμον ἔχει, τὸ Πολεμώνιον φαμέν, καὶ ὅτι κάλλιον ἂν εἴη τὰς χώρας ἐξ ὀνομάτων Χριστιανικῶν τε καὶ βασιλικῶν μᾶλλον, ἤπερ ἐκ πολέμου καὶ ταραχῆς, γνωριζομένων σημαίνεσθαι. *Namqve ab omnibus* Helenopontus *nuncupator. Qvod illi nomen à pientiſſimo Principe Conſtantino impoſitum eſt, occaſione honeſtiſſimæ ſuæ matris; Helenæ*

lenæ ſcilicet, pientiſſimæ mulieris: quæ nobis etiam ſacrum Chriſtianorum ſignum invenit. Vetus enim illud nomen Polemonis, *quo plerią; in Ponto Tyranni uſi fuerunt, dehinc quieſcito: primùm, quia Tyranni exiſtit: ſecundò, quia urbem de ſuo nomine appellatam habet; ſcilicet Polemonium: tum etiam, quia pulchrius fuerit regiones, Chriſtianorum & Regum nominibus deſignare, quàm his quæ polemi (hoc eſt, belli, & tumultus) præ ſe notionem ferunt.* Vide notitiam Imperii Orientalis, capite 130.

HONORARIUM.

Ulpianus, lege 1. Si Menſor falſum modum dixerit: *Adversùs Menſorem agrorum Prætor in factum actionem propoſuit, à quo falli eos non oportet. Ideò autem hanc actionem propoſuit, quia non crediderunt Veteres inter talem perſonam locationem & conductionem eſſe: ſed magis operam beneficii loco præberi: & id quoą; datur ei, ad remunerandum dari: & inde* honorarium *appellari.* ¶ Optimè. Inde *honoraria Advocatorum:* quia magis ad honorandos eos, quàm ad mercedis ſatisfactionem ſolerent eis offerri. Gloſſæ Veteres: *Honorarium.* τιμή. τὸ ἐπὶ συνηγορίᾳ διδόμενον. Eodem loco cenſendi Rhetores, Philoſophi, Juris Profeſſores, Medici, Nutrices. *Honorem* autem pro *munere*, uſurpavit Tibullus lib. 3. eleg. 1.

Dicite Pierides, quonam donetur honore,
Seu mea, ſeu fallor, cara Neæra tamen.

Et

Et Ulpianus, lege 1. §.5. de Extraordinariis cognitionibus. *Proinde, ne Juris quidem Civilis Profeſſoribus jus dicent. Eſt qvidem res ſanctiſſima Civilis Sapientia, ſed qvæ pretio nummario non ſit æſtimanda, nec dehoneſtanda, dum in judicio honor petitur, qvi in ingreſſu ſacramenti offerri debuit.*

IMMUNITAS.

Paulus, lege 18. de Verborum ſignificatione: MUNUS, *tribus modis dicitur:* (Grotius legebat *dici*, ex ſeqventibus.) *uno, donum: & inde munera dici dari, mittive: altero, onus: qvòd cùm remittatur, vocationem militiæ, munerisqve præſtat: inde* immunitatem *appellari.* ¶ A *munus*, eſt MUNIS: à *munis*, IMMUNITAS. Feſtus: MUNEM, *ſignificare certum eſt* officioſum: *unde de contrario* immunis *dicitur, qvi nullo fungitur officio.* Idem: IMMUNIS: *vacans munere.* De etymo *muneris* Grotius hîc, & Voſſius in Etymologico, & Martinius in Lexico.

INCILE.

Ulpianus, lege 1. §. 5. de Rivis: *Incile, eſt locus depreſſus ad latus fluminis, ex eo dictus, qvòd inciditur. Inciditur enim vel lapis, vel terra, unde primùm aqva ex flumine agi poſſit.* ¶ Magis placet Voſſiana originatio, ab *inciendo*: eſt autem *inciere, incitare.* Feſtus: *incita. incitata.* Ut

à *cubo, cubile;* ſic ab *incio, incile.* Ceterùm de incili, ita Feſtus: INCILIA, *foſſæ, qvæ in viis fiunt ad deducendam aqvam, ſive derivationes de rivo communi factæ.* Et Onomaſticon Vetus: *Inciles.* διώρυγες. *Viam lacunoſis incilibus voraginoſam,* dixit Appuleius libro 9. Metamorphoſeos.

INJURIA.

Ulpianus, lege 1. de Injuriis & famoſis libellis: INJURIA, *ex eo dicta eſt, qvòd non jure fiat: omne enim qvod non jure fit, injuriâ fieri dicitur. Hoc generaliter: ſpecialiter autem injuria dicitur contumelia. Interdum injuriæ appellatione damnum culpâ datum ſignificatur: ut in Lege Aqvilia dicere ſolemus. Interdum iniqvitatem, injuriam dicemus: nam cùm qvis iniqvè vel injuſtè ſententiam dixit,* injuriam *ex eo dictam, qvod jure & juſtitiâ caret, qvaſi* non juriam. ¶ Vero verius. Similiter Iſidorus v. 26. *Injuria, eſt injuſtitia. Hinc eſt apud Comicos,* in jure ſeqvi. *Vel, Injuria, eſt qvi audet aliqvid conra ordinem Juris.* Atqve huc facit, qvod ait Aſconius Pedianus: *Injuria ſemper injuſta eſt. lædi etiam aliqvis juſtè poteſt. Nam & qvi jure damnantur, læduntur, ſed non injuriâ.* Ita Græcis ἀδικία. *Injurus,* pro *injuſtus,* legitur apud Plautum in Perſa III. 3. *Impure, inhoneſte, injure, illex, labes popli.* Emendabat Guietus: *Injurie, fex, labes popli.* Sed nihil mutandum docet

Noni-

Nonius Marcellus, qvi in Voce *illex*, capite de Proprietate ſermonis, receptam lectionem agnoſcit. *Injurus* autem dictum eſt, ut *perjurus*.

INSTITOR.

Ulpianus, lege 3. de Inſtitoria actione: *Inſtitor appellatus eſt, ex eo qvòd negotio gerendo inſtet. Nec multùm facit, tabernæ ſit præpoſitus, an cuilibet alii negotiationi.* ¶ Egò hîc Ulpiano acqvieſco. Hoc autem ejus etymon confirmant Veteres Gloſſæ, in qvibus *Inſtitor* exponitur, ὁ περιϊστάμενος ἐργαστηρίου. Aliàs, ἐπιστάτης dicitur: ab eadem origine: ſcilicet ἀπὸ τοῦ ἐφίστασθαι: hoc eſt, ab inſtando operi; ab urgendo negotium. ὅσοι τὸ πρᾶγμα τοῦτ' ἐνεστήσαντο, dixit Ariſtophanes. *Mercaturæ inſiſtentes* dixere Imperatores Honorius & Theodoſius lege 4. Cod. de Commerciis & Mercatoribus. Et *inſtare mercaturam* Novius:

Inſtat mercaturam. ſpero, rem faciet: frugi eſt homo.

Citat hunc Novii ſeptenarium, ex ejus Militibus Pometinenſibus, Nonius Marcellus in Voce *mercatus*, capite de Indiſcretis generibus: ſed ubi *Inſtant* vitiosè ſcriptum eſt. Citat eumdem verſum; ſed paullò aliter; Scaliger ad Priapeia, ex Nonio in Atellana. Ibi eum vide, τὸ *inſtitor*, ab *inſtando* etiam deducentem.

INTERDICTA.

Juſtinianus Imperator, Inſtitutionibus, titulo de Interdictis: *Sunt tamen qvi putent, propriè Interdicta ea vocari, qvæ prohibitoria ſunt, qvia* interdicere *ſit denunciare & prohibere: reſtitutoria autem & exhibitoria, propriè* decreta *vocari. Sed tamen obtinuit omnia* interdicta *appellari; qvia inter duos dicuntur.* ¶ QVIA INTER DUOS DICUNTUR. Sic conſtanter habent omnes libri ſcripti, inqvit hoc loco Cujacius. Tamen, hæc verba addititia eſſe non dubitamus: non qvia inepta ſit etymologia: alias enim non meliores legere eſt apud Auctores Juris: ſed qvia Imperator cùm ſuperioribus pugnantia loqveretur: ſuprà enim dixit, propriè Interdicta ea vocari, qvæ prohibitoria ſunt, qvia interdicere ſit denunciare & prohibere: qvæ eſt vera vocis originatio. Iſidorus, & Anianus; hic, in Notis ad Pauli librum v. Sententiarum; ille, in Originibus, libro 5. capite 25. tit 6. *Interdictum* definierunt, *Sententiam interim dictam.*

Jus.

Ulpianus, lege 1. de Juſtitia & Jure: *Juri operam daturum priùs noſſe oportet, unde nomen Juris deſcendat: eſt autem Jus, à Juſtitia appellatum.* ¶ Hanc originationem è Philoſophia petitam volunt Juris Interpretes: Alciatus, libro 1. Parergon, cap. 29. & 30. Connanus, Commentario-

riorum Juris Civilis libro 1. cap. 2. Vacca, in Commentariis ad legem 1. D. de Juſtitia & Jure: Scipio Gentilis, in Originibus ad Pandectas: item Contius, Lectionum libro 2. cap. 6. qvi in hanc rem hæc Iſidori è libro decimo Etymologiarum adducit: *Licet origo nominum, unde veniat, à Philoſophis eam teneat rationem, ut per denominationum deminutionem* homo *ab* humanitate; ſapiens *à* ſapientia *nominetur; qvia priùs ſapientia, deinde ſapiens: tamen claret alia ſpecialis in origine qvorumdam nominum cauſa: ſicut*, homo, *ab* humo *unde propriè eſt appellatus*. Nam ſi Grammaticos conſulas, non Jus à Juſtitia, ſed à Jure, Juſtitiam appellatam reſpondebunt. *Jus, juſtus*, ut *Venus venuſtus*. *Juſtus, juſti, Juſtitia.* Vera eſt Grammaticorum originatio. Similiter Græcis παρὰ τὸ δίκαιον, dicta δικαιοσύνη. Plutarchus in Commentario de Virtute morali, ſtatim initio: Χρύσιππος δὲ, κατὰ τὸ ποιὸν ἀρετὴν ἰδίᾳ ποιότητι συνίστασθαι νομίζων, ἔλαθεν ἑαυτὸν (κατὰ τὸν Πλάτωνα) σμῆνος ἀρετῶν οὐ συνῆθες, οὐδὲ γνώριμον ἀγείρας. ὡς γὰρ παρὰ τὸν ἀνδρεῖον, ἀνδρείαν, καὶ παρὰ τὸν πρᾶον, πραότητα, καὶ δικαιοσύνην παρὰ τὸν δίκαιον, οὕτως παρὰ τὸν χαρίεντα, χαριεντότητα, καὶ παρὰ τὸν ἐσθλὸν, ἐσθλότητα, καὶ παρὰ τὸν μέγαν, μεγαλότητα, καὶ παρὰ τὸν καλὸν, καλότητα· ἑτέρας τε τοιαύτας ἐπιδεξιότητας, εὐαπαντησίας, εὐτραπελίας, ἀρετὰς τιθέμενος, πολλῶν καὶ ἀτόπων ὀνομάτων οὐδὲν δεομένην ἐμπέπληκε φιλοσοφίαν. *Chry-*

ſippus autem, dùm ſecundùm qvalitatem qvamvis peculiarem aliqvam virtutem putat debere conſtitui, imprudens totum, ut eſt apud Platonem, examen virtntum excitavit incognitum atqve inſolens. Nam ſicut à forti, fortitudinem; à manſueto, manſvetudinem; à juſto, juſtiitiam: ſic à gratioſo, gratioſitatem; à bono bonitudinem; à magno, magnitatem; ab honeſto, honneſtitudinem; aliasqve id genus dexteritates, compellabilitates, verſabilitates, virtutum in numero cenſens, multis & abſurdis nominibus, nihil tale deſiderantem implicuit Philoſophiam. *Jus* autem, eſt à δέον: ut *plus*, à πλέον. δ tranſit in j conſonans: ut in *Jana*, à *Diana*; in *Jabolenus*, à Διαβολληνός: in *jaceo*, à διακέω. Ita *juncus*, ἀπὸ τοῦ δόνακος: qvâ de voce in Botanicis noſtris. δέον, eſt, τὸ πρέπον: ut rectè Heſychius: id eſt, *qvod convenit; qvod oportet facere.* Immo δέον, eſt *juſtum.* Gloſſæ Veteres: *plus juſto*, πλέον τοῦ δέοντος: πλέον τοῦ καθήκοντος. Simili ratione *jus culinarium* à ζέον. z in j conſonans: ut in *jugum*: à ζυγόν, & ſexcentis aliis ζέον, pro *juſculo* apud Græcos uſurpatum, teſtis eſt Heſychius: qvi βλύδιον (qvod eſt *brodium*; & unde hæc vox Latina, à qva Italica *brodo*; ut Gallica *broüet*, ab ejus diminutivo *brodetto*) ὑγρὸν ζέον interpretatur. ζέον autem ea notione, eſt à ζέω, *ferveo, bullio*: qvia ferventia apponi juſcula, & ſorberi ſolent. Cicero epiſtolâ ad Pætum: *In*

In ea cœna coqvus meus, præter jus fervens, nihil potuit imitari. Sic Gallicum BOUILLON, à *bulliendo*: & Hiſpanicum CALDO, à *calore*. Alii, *jus* à *juvando* dictum volunt: qvos inter Galeottus Martius, libro de Doctrina Promiſcua cap. 28. *Nam ſicut corpus noſtrum*, inqvit, *jure juvatur & nutritur, ita, & civitates, qvæ ut corpus coaluerunt, legibus, tamqvam jure qvodam, aluntur & juvantur.* Ineptè, ut nihil ſuprà: niſi fortè ineptiùs ſit qvod ait Iſidorus libro 5. Etymologiarum, dictum eſſe *jus*; qvia juſtum ſit: & *juſtitiam*, qvaſi *Juris ſtationem*; qvia in ea jus ſtet: & qvod Alciatus; qvia vim ſiſtat. Alii, à *jubendo* JUS deducunt. Jus enim, juſſum legis: legis autem eſt jubere, imperare. Verbi gratiâ, Jus naturale, eſt id qvod Natura juſſit. *Jubeo, juſſi, juſſum, jus.* Hæc ſententia, qvam Matthias Martinius non improbat; probat autem Hieronymus Magius Variarum Lectionum libro 4. capite 1. & Contius dicto loco: laudantqve, nobile par Fratrum, Valeſii; videtur eſſe probabilis; eamqve juvat Feſtus, apud qvem legas, *Juſa, jura.* Adde Qvintilianum 1. 7. *Etiam illud qvod nos geminâ S dicimus,* juſſi, *unâ dixerunt.* Loqvitur de Veteribus, qvi conſonantes non geminabant. Sed noſtra ſententia vera eſt. δέον, ζέον, ζοῦν, ζοῦς, *jus*. ut, πλέον, πλοῦν, πλοῦς, *plus*.

JUSTINIANA: urbs.

Juſtinianus in Novellîs Conſtitutionibus, titulo, de Moderatore Helenoponti, in Præfatione: *μεθ' ἧς ἡ ἡμετέρα καθέστηκε Λαζικὴ, ἐν ᾗ καὶ ἡ Πετραίων ἐστὶ πόλις, ὑφ' ἡμῶν τὸ πόλις εἶναί τε καὶ ὀνομάζεσθαι προσλαβοῦσα, κεχρημένη τε τῷ τῆς ἡμετέρας εὐσεβείας ὀνόματι, καὶ* ΙΟΥΣΤΙΝΙΑΝΗ *καλουμένη. Poſt qvos, tam noſtra conſtituta eſt Lazica: in qva urbs Petræon eſt, qvæ noſtro beneficio & eſſe & nominari urbs cœpit: qvàm qvæ noſtræ pietatis nomine utitur, &* JUSTINIANA *appellatur.* Veriſſimè. Sed & aliæ urbes, *Juſtinianæ* nuncupatæ. Vide Geographos.

LIBER. LIBERTAS.

Imperator Juſtinianus in Inſtitutionibus, titulo de Jure Patronatus: *Libertas qvidem; ex qva etiam liberi vocantur; eſt naturalis facultas, qvod cuiqve facere libet, niſi qvid vi, aut jure prohibetur.* ¶ Immo *τὸ libertas* eſt *ἀπὸ τοῦ liber*, non verò *τὸ liber ἀπὸ τοῦ libertas*. Eſt autem *τὸ liber*, à Græco *ἐλεύθερος*: *θ* in *β* converſo: ut *ruber*, ex *ἔρυθρος*; & *uber*, ex *οὖθαρ*, *ἐλεύθερος* verò, eſt ab *ἔω, eo, vado*: ſic: *ἔω, ἔλω, ἐλέω, ἐλεύω, ἐλεύθω*, (unde *ἦλθον*) *ἐλεύθερος*: non, ut volunt Suidas & Etymologus, qvaſi *ἐλεύθων ὅπου ἐρᾷ*. Manumiſſis ire & habitare qvò lubebat, jus fuit: qva de re Cujacius lib. 14. Obſervationum cap. 27. ¶ *τὸ liber* autem, pro *volumine*: ut hoc dicam in

tran-

tranſcurſu; eſt ab Æolico λέπορ, *cortex*. λέπος λέπορ, λέϐορ, λέϐερ, LIBER.

MACEDONIANUM SCum.

Theophilus, libro 4. Inſtitutionum, titulo Qvod cum eo, &c. Μακεδών τις, οὕτω λεγόμενος, γέγονεν ἐν τῇ Ῥώμῃ, ὑπεξούσιος ὢν τῷ οἰκείῳ πατρὶ, ἐδανείσατο παρά τινος, ἐλπίζων, ὅτι τελευτήσαντος αὐτοῦ τοῦ πατρὸς, δυνήσεται τὸ χρέος ἀποδοῦναι. πολλοῦ χρόνου διαδραμόντος, δανειστὴς ἐπέκειτο τὸ χρέος ἀπαιτῶν. ὁ Μακεδὼν, οὐκ ἔχων πόθεν ἀποδῷ (πῶς γὰρ, ὑπεξούσιος ὢν;) ἀνεῖλε τὸν ἑαυτοῦ πατέρα. ἐγνώσθη τοῦτο τῇ συγκλήτῳ. κἀκεῖνος μὲν δίκας δέδωκε πατροκτονίας. δόγμα δὲ, λεγόμενον Μακεδονιανὸν, γέγονε, τὸ κελεῦσαν, μηδένα δανείζοντα ἐλευθέρῳ ὑπεξουσίῳ ἀπαιτεῖν τὸ δανεισθὲν, ἵνα τούτῳ τῷ τρόπῳ ἕκαστος εἰδὼς, ὡς οὐ δύναται ἀπαιτῆσαι τὸ δάνεισμα, ἀπέχοιτο τοῦ δανείζειν αὐτῷ. *Fuit qvidam Macedo Romæ, (id enim nomen erat homini) qvi cùm in poteſtate patris eſſet, grande æs alienum conflavit; ſperans futurum, ut mortuo patre ſuo facilè diſſolveret. Cùm multum jam temporis tranſiiſſet, gravis ei & moleſtus cœperat eſſe creditor, debitum repetens. Macedo, cùm non haberet unde redderet, (nam qvomodo, qvi in poteſtate eſſet?) patrem ſuum occidit. Relata res eſt ad Senatum. Et ille qvidem pœnas dedit parricidii. Verùm Senatusconſultum factum eſt; qvod* Macedonia-

num *vocatur; qvo cavetur, ne qvi liberæ perſonæ, alieno juri ſubjectæ, mutuum dediſſet, actionem eo nomine haberet. Ut hoc modo, cùm ſe repetitionem qvisqve ejus qvod credidiſſet, nullam habiturum cognoſceret, caveret ſibi à mutui datione.* Aliis, Macedo, fœnerator eſt, non filiusfamilias. Ulpianus lege 1. de Senatuſconſulto Macedoniano: *Verba Senatuſconſulti Macedoniani hæc ſunt:* Cùm inter ceteras ſceleris cauſas Macedo, qvas illi natura adminiſtrabat, etiam æs alienum adhibuiſſet, & ſæpe materiam peccandi malis moribus præſtaret, qvi pecuniam (ne qvid ampliùs diceretur) incertis nominibus crederet: placere, ne cui qvi filiofamiliàs pecuniam mutuam dediſſet, etiam poſt mortem parentis ejus, cujus in poteſtate fuiſſet, actio, petitióqve daretur: ut ſcirent, qvi peſſimo exemplo fœnerarent, nullius poſſe filiifamilias bonum nomen, exſpectata patris morte fieri. ¶ Ita Senatuſconſulti verba acceperunt, Antonius Auguſtinus in Senatuſconſultis; Hotomanus libello de Senatu; Cujacius in Paratitlo ad dictum Titulum de Senatuſconſulto Macedoniáno; Fabrotus ad Theophilum, dicto titulo. Qvod cum eo, & in Enarratione Paratitli Cujaciani, titulo, Codice, ad Senatuſconſultum Macedonianum, At verò Maranus in Paratitlo ad Titulum D. de Senatuſconſulto Macedoniano. Macedonem, non fœneratorem, ſed, ut ſcripſit Theophilus, filiumfamilias fuiſſe dicit, qvi gravi ære alieno preſſus, ut ſe à moleſto creditore liberaret, pa-

trem

trem necârit. Qvod, apertè probant prima Senatuſconſulti verba, *Cùm inter ceteras ſceleris cauſas Macedo, qvas illi natura adminiſtrabat, etiam æs alienum adhibuiſſet:* qvæ ad fœneratorem, qvi pecuniam credidit, pertinere non poſſunt: eſt enim æs alienum, qvod nos debemus, non qvod nobis debetur. Ulpianus l. 213. de Verborum ſignificatione: *æs alienum eſt, qvod nos aliis debemus: æs ſuum, qvod alii nobis debent.* Pergit Maranus: *Erroris cauſſam præbuit ſeqvens Senatuſconſulti malè accepta clauſula, qvæ ad Macedonem neqvaqvam referenda eſt, ſed ad fœneratorem qvemcumqve: nam cùm initio dictum ſit Macedonem inter ceteras ſceleris, (id eſt, parricidii) cauſſas etiam æs alienum adhibuiſſe, ſubjicitur generaliter, creditorem ſæpe materiam peccandi malis moribus præſtare, qvi incertis nominibus, (id eſt, filiisfamilias) pecuniam crederet: ut Senatusconſulti de hujuſmodi fœneratoribus coercendis ratio intelligeretur.* Ergo ex ejus ſententia, Senatuſconſulti verba ſic interpungenda videntur: *Cùm inter ceteras ſceleris cauſas Macedo, qvas illi natura adminiſtrabat, etiam æs alienum adhibuiſſet: & ſæpe materiam malis moribus præſtaret, qvi pecuniam (ne qvid ampliùs diceretur) incertis nominibus crederet; placere, ne cui,* &c. Id eſt, *Et cùm ſæpe materiam malis moribus præſtaret is, qvi pecuniam incertis nominibus crederet.* Veriſimilior tamen videtur ſen-

ſententia eorum, qvi Macedonem, fœneratorem, non filiumfamilias, fuiſſe dicunt: ad illum enim aptiùs & convenientiùs hæc referas, *qvi pecuniam incertis nominibus crederet*. Neqve huic ſententiæ repugnant verba præcedentia, *Cùm inter ceteras ſceleris cauſas Macedo, qvas illi natura adminiſtrabat, etiam æs alienum adhibuiſſet*. Ibi enim *æs alienum*, pro pecunia aliis credita accipi debet: in qva repetenda, cùm debitores ſuos magnopere vexaret Macedo, eos ad turpia & nefaria cogebat. Similiter *τὸ debitum*, tam de pecunia qvæ nobis, qvàm de ea qvæ à nobis debetur, uſurpatum paſſim invenire eſt. Sed & *τὸ æs alienum*, de debito dici, tam activo qvàm paſſivo, ut ita loqvar, notavit Carolus Stephanus in Dictionario.

Magister. Magistratus.

Paulus, lege 57. de Verborum ſignificatione: *Cui præcipua cura rerum incumbit, & qvi magis qvàm ceteri diligentiam & ſollicitudinem rebus qvibus præſunt, debent, hi* Magiſtri *appellantur. Qvin etiam ipſi Magiſtratus per derivationem à* Magiſtris *cognominantur. Unde etiam cujuslibet diſciplinæ Præceptores* Magiſtros *appellari* à monendo, *vel* monſtando. ¶ Similiter Paulus, Feſti Abbreviator: Magisterare, *regere & temperare eſt.* Magistrare, *moderari. Unde* Magiſtri, *non ſolùm doctores artium, ſed etiam pagorum, ſocietatum, vicorum, collegiorum, eqvitum,*

tum, dicuntur: qvia omnes hi magis ceteris poſſunt. Unde & Magiſtratus, *qvi per imperia potentiores ſunt, qvàm privati*, &c. Non abſimiliter Varro libro IV. de Lingua Latina: *Magiſter Eqvitum: qvòd ſumma poteſtas hujus in Eqvites, & Adcenſos: ut eſt ſumma Populi Romani, Dictator: à qvo is qvoqve* Magiſter Populi *appellatus. Reliqvi, qvòd minores qvàm hi Magiſtri, dicti* Magiſtratus: *ut ab* albo, albatus. Antonius Goveanus de Juriſdictione libro 1. *Magiſtratus, propriè urbani ſunt. Inde dicti, qvòd qvidam veluti Populi magiſtri ſunt. Unde Dictator, qvi ſummam poteſtatem habebat, Magiſter Populi appellatur à Marco Tullio libro 3. de Legibus.* ¶ MAGISTRATUS autem, eſt à ſupino verbi *magiſtrare: magiſtrare* verò, à *magiſter: magiſter*, à *magis*. Nugatur more ſuo Iſidorus, qvi *Magiſtrum* inde dictum putat, qvòd major in ſtatione ſit. MAGIS autem, à Græco μᾶλλον; ſi Feſto fides. Sed non ego credulus illi. *Magis*, eſt à Græco μέγας: pro qvo, μέγις dictum fuiſſe, apparet ex ſuperlativo μέγιστος. Aut, à Latino *majùs*: unde ei opponitur *minùs*. *Majùs* autem, à μάζον: qvod pro μεῖζον Veteres uſurparunt. Inde apud Heſyhium & Galenum, in Gloſſariis, μάσσον, eſt, πλέον, μεῖζον. Et Μαζεύς, Phrygiorum linguâ, eſt, ὁ Ζεύς. Sic autem τὸ *magiſter*, ἀπὸ τοῦ *magis* formatum fuit. μέγας, μέγις, *magis*: μέγιστος, μεγίστερος, *magiſter*: ut ἀριστερος, *ſiniſter*: μεῖστος, μεῖστος, μείστερος, μινίστερος, *miniſter*. A μέ-

A μέγιςος, eſt qvoqve μεγιςᾶνες, vox à Phrynico improbata. Similiter Latinum *magnates*, Latinum non eſt. Qva de re audiendus vir doctrinæ excellentis, Olaus Borrichius, in Cogitationibus de variis Linguæ ætatibus, ubi de voce *magnalia. Ceterùm, ut pro illa voce non pugnaverim vehementer, ita mirari non deſino, cur pæne omnes vocabulum* Magnates *hodie tamqvam Latinum admittant, agnoſcant, uſurpent, cùm neqve Forum Romanum faveat; nec ceteri Lexicographi auctoritate certa confirment. Primus mihi ſcrupulum hunc injecit Pariſiis, vir optimus & literatiſſimus, Ægidius Menagius, cùm antè, conſuetudine vulgi abreptus, de integritate vocis communiſſimæ ne dubitandum qvidem cenſerem. Ex eo, cùm inter legendum, ſæpe apud Ciceronem, Livium, alioſqve,* Optimates; *& apud Plautum,* Summates *invenirem; apud Virgilium & Horatium,* Primores; *nuſqvam* Magnates; *damnare cœpi vulgi cacoethes. Neqve hactenus invenio, qvemadmodum deſperato propè vocabulo ſuccurri qveat, niſi in Saxis, Marmoribuſqve qværenda ſalus. Proinde, ſi vacat, recognoſcat mecum illuſtris Menagius antiqvam illam Inſcriptionem à Demſtero allatam in Antiqvitatibus Romanis Roſini, l. 2. Paralip. ad cap. 12.* Manſiones Palatinorum Saliorum, à Veteribus, ob armorum Magnatium cuſtodiam, conſtitutas; longanimitate neglectas; pecuniâ ſuâ reparaverunt Pontifices Veſtæ VV. CC. Promagiſtro, Proti, Lacilii, Lucilii. De ea Inſcriptione,

alius

alius erit nobis dicendi locus. Interim hîc legentes monebimus, *τὸ longanimitas*, non magis Latinum eſſe, qvàm *τὸ magnates.*

MANCIPIUM.

Florentinus, lege 4. de Statu Hominum: *Mancipia verò dicta, qvòd ab hoſtibus manu capiantur.* Et Juſtinianus in Inſtitutionibus, Tit. de Jure perſonarum: *Servi autem ex eo appellati ſunt, qvòd Imperatores captivos vendere, ac per hoc ſervare, nec occidere ſolent: qvi etiam* mancipia *dicti ſunt, eo qvòd ab hoſtibus manu capiantur.* Et Donatus in Adelphos II. I. *Mancipia dicuntur, qvòd manu capta ſint.* Rectè. Similiter Varro libro v. de Lingua Latina: *A manu*, manupretium: mancipium, *qvòd manu capitur.* Et Iſidorus IX. 4. MANCIPIUM *eſt, qvidqvid manu capi, ſubdiqve poteſt: ut homo, eqvus, ovis. Hæc enim animalia ſtatim ut nata ſunt, mancipium eſſe putantur. Nam & ea qvæ in beſtiarum numero ſunt, tunc videntur mancipium eſſe, qvando capi ſive domari cœperint.* Ita *manceps*, qvòd manu capiat. Ut *municeps*, qvòd munia; *forceps*, qvòd ferrum, vel ut Scaliger ad Priapeia, qvòd formum, id eſt, calidum ferrum; *auceps*, qvòd aves capiat.

MILES.

Ulpianus, lege I. de Teſtamento Militis: *Miles autem appellatur, vel à militia, id eſt, duritiâ, qvam*

qvam pro nobis ſuſtinent: aut à multitudine: aut à malo, qvod arcere Milites ſolent: aut à numero mille hominum: ducitum à Græco verbo; tractum à tagmate. nam Græci mille hominum multitudinem τάγμα *appellant: qvaſi milleſimum qvemqve dictum. unde ipſum ducem* χιλίαρχον *appellant.* ¶ Qvot ſententiæ, tot nugæ; qvamqvam etiam Varro libro IV. de Lingua Latina, *Militem* dictum à *malitia* exiſtimat: & *Milites, qvòd trium millium primò legio fiebat; ac ſingulæ tribus, Tatienſium, Ramnium, Lucerum, millia ſingula militum mittebant:* & qvamqvam Eutropius libro I. Rerum Romanarum ſcribat Romulum mille pugnatores delegiſſe, qvos à numero *Milites* appellârit. Non meliùs Ælius Stilo, apud Feſtum, *Militem* à *mollitie*, per antiphraſim, eo qvòd nihil molle, ſed potiùs aſperum qvid gerat, deducebat. Ineptè qvoqve Iſidorus IX. 3. *Militia autem à* militibus *dicta*; (an legendum *à millibus?*) *aut à* multis, *qvaſi* multitia, *qvaſi* negotium multorum: *aut à* mole rerum, *qvaſi* moletia. ¶ Græcâ eſt origine: à *μίλαξ*, qvod τὸ δημοτικὸν ſignificat, teſte Heſychio: hoc eſt, *popularem.* Qvo ſenſu πρυλεῖς, & multitudinem populorum, & milites, teſte eodem Heſychio, Veteres appellarunt. πρυλεῖς, inqvit, οἱ μὲν πολλοὺς λαούς. οἱ δὲ, προμάχους, ἢ πεζοὺς ὁπλίτας ἀθρόως. Atqve inde in Veteribus Gloſſis: *populares.* στρατιῶται. Fallitur Philippus Rubenius, qvi Electorum libro I. capite 14. emendare tentat, πατριῶ-

τρίωται, vel, ὁ ςραλιῶται. Etiam hodie apud nos armatam popularium multitudinem *Militias* appellamus. Ex μίλαξ factum eſt *milex*: ut *ſorex*, ex ὕραξ: (Ita Æoles murem, à ſimilitudine roſtri ſuilli, teſte Nicandri Scholiaſte, appellabant:) ut *pellex*, ex πάλλαξ: & deinde *miles*, ex *milex*. ξ in S: ut *trabes*, ex τράφαξ: *nugas*, ex *nugax*: *dies*, ex δίαξ. Alias *Militis* originationes; ſed minùs veroſimiles; videſis apud Voſſium in Etymologico.

MISCELLA. *Lex Julia Miſcella.*

Juſtinianus, Novellâ 22. cap. 43. ὁ γὰρ καλούμενος Julios Miſcel'as παλαιὸς νόμος, ἀρχαῖος, τὸ τῆς παιδοποιΐας προβαλλόμενος απουδασμα, ἐπέτρεπε ταῖς γυναιξὶν, &c. ἀλλὰ ταύτην δὴ τὴν προσθήκην οὐκ αὐτὸς ὁ Julios Miſcellas ἐξεῦρεν, ἀλλὰ Qvintos Mutios Scevolas προνομοθετήσας ἐτύγχανεν, &c. *Lex enim qvæ vocatur* Julia Miſcella; *lex antiqva, lex vetuſta; filiorum procreationis præponens ſtudium, permittebat mulieribus*, &c. *Sed hanc qvoqve adjectionem ipſe Julius Miſcellus haud invenit, ſed Qvintus Mutius Scævola hòc præſanciverat*, &c. ¶. Ita Latinus Interpres: unde Johannes Robertus Animadverſionum libro 1. capite 2. colligebat Legem hanc Juliam Miſcellam, ab illius auctore & latore Julio Miſcello nomen habuiſſe. Contrà Cujacius in Mercatore, ſive in Notatis ad libros Animadverſi-

verſionum Roberti, Robertum hallucinatum ait. *Nam neqve*, inqvit, *Juſtinianus* Miſcello *dixit*, *ſed* Miſcella: *neqve latorem intellexit*, *cùm dixit*, ἀλλὰ ταύτην δὴ τὴν προσθήκην οὐκ αὐτὸς ὁ Ἰούλιος Μισκέλλας ἐξεῦρεν, *ſed Legem ipſam*: *ut paulò antè dixit*, Ἰούλιος Μισκέλλας, παλαιὸς νόμος. νόμος *dixit*, *non* νομοθέτης. *Ex qvo efficitur Juliam Miſcellam non ducere nomen à Julio Miſcello. Neqve verò ulla Lex ducit nomen ab uno latore duplex, Nec auſis dicere duos eſſe latores; Julium, & Miſcellum; qvia nulla fuit Romæ gens, aut familia, Miſcella: & à Latorum gentilicio nomine Leges nomen accipere ſolent. Qvamobrem, ut Legem Papiam*, Decimariam *dicimus; & Legem Juliam*, Caducariam; *aut* Viceſimariam, *aut* Judiciariam, *aut* Theatralem, *à re, qva de lata eſt; ita* Miſcellam *ſimiliter dici veroſimilius eſt, à varietate plurium rerum, ac perſonarum utriuſqve ſexus: ut l.* Heres, *§. ultimo de Condicionibus & Demonſtrationibus; l. 3. C. de Indicta viduitate tollenda: ut Siculo Flacco* æs miſcellum *dicitur*, *lex*, *ſive forma ænea: à multorum agrorum modo, multarumqve perſonarum, qvi ſibi acceptas defendunt, numero confusè in ea deſcripto: qvaſi miſcella & confuſanea lex: ut* miſcellam *qvoqve &* confuſaneam *doctrinam Agellius dixit: qvalis tua eſt: & tu ipſe, miſcellio. Deniqve* Lex Miſcella *dicitur*, *ut* Lex Satura: ὁ νόμος, πολλὰ περιέχων. Optimè: & ita qvoqve Antonius Auguſtinus: cujus hæc ſunt verba

verba in libro de Legibus & Senatuſconſultis: JULIA MISCELLA, *ab Julio. Miſcella dicta eſt, ut Juſtinianus ſignificare videtur* XXII. *Novellâ. Non deſunt tamen, qvi interpretentur hujus Legis cognomen, non à Latore Legis acceptum; ſed à mixtis multarum rerum capitibus, ut* Satyram: *qvod mihi non diſplicet. Nam & id cognomen Juliæ gentis nuſqvam legi: & ut eſſet, potuit ab hac Lege emanare*, ut Annalis *cognomen.* Miſcellos ludos *Suetonius, in Caligula, factos refert; eadem fortaſſe ratione appellatos.* Et fruſtra eſt Robertus, qvi in Notis ad Notata Mercatoris ſententiam ſuam contra Cujacium adſtruere conatur.

MONUMENTUM.

Ulpianus, lege 2. §. 6. de Religioſis & ſumptibus funerum: MONUMENTUM *eſt, qvod memoriæ ſervandæ gratiâ exiſtat.* Florentinus, lege 42. eodem titulo. MONUMENTUM, *generaliter res eſt memoriæ causâ in poſterum prodita: in qva ſi corpus, vel reliqva, inferantur, fiet ſepulchrum: ſi verò nihil eorum inferatur, erit monumentum memoriæ causâ factum, qvod Græci κενοτάφιον appellant.* ¶ A *monendo* videlicet τὸ *monumentum* deductum crediderunt Ulpianus & Florentinus. At verò Hadrianus Imperator à *muniendo.* MONUMENTUM *autem ſepulchri id eſſe Divus Hadrianus reſcripſit, qvod* monumenti, *id eſt, causâ muniendi ejus loci factum ſit, in*

qvo corpus impoſitum ſit. Verba ſunt Macri in lege 37. titulo eodem. Vera eſt Ulpiani & Florentini originatio: cujus qvoqve meminit Varro libro 3. de Lingua Latina. MONERE, inqvit, *à* memoria: *qvòd is qvi monet, proinde ſit ac memoria. Sic* monimenta, *qvæ in ſepulchris. Et ideo ſecundùm viam: qvo prætereunteis admoneant; & ſe fuiſſe, & illos eſſe mortaleis. Ab eo, cetera, qvæ ſcripta ac facta memoriæ cauſâ, MONIMENTA dicta.* Videlicet, ut à *doceo*, eſt *documen*; unde *documentum*; ſic à *moneo*, *monumen*; unde *monumentum*: pro qvo poſteriores dixere *monimentum*: U in I converſo: ut *optimus*, & *maximus*, & *lacrima*, ex *optumus*, & *maxumus*, & *lacruma*. Ineptè Servius ad XII. Æneidos. MONUMENTA, *ſunt memoriæ.* MONIMENTA *verò, à mentis admonitione ſunt dicta.*

MUNDUS MULIERIS.

Ulpianus, lege 25. de Auro, argento, mundo, ornamentis, &c. legatis: *Mundus mulieris,* (melius legeretur *muliebris,*) *qvo mulier mundior ſit. Continentur eo, ſpecula, matulæ, ungventa, vaſa unguentaria, & ſi qua ſimilia dici poſſunt: veluti lavatio, riſcus. Ornamentorum hæc: vittæ, mitræ, ſemimitræ, calantica, acus cum margarita qvam mulieres habere ſolent, reticula, crocuſantia. Sicut & mulier poteſt eſſe munda, non tamen ornata:*

ornata: ut ſolet contingere in his, qvæ ſe emundaverint, lotæ in balneo, neqve ſe ornaverint: Et contrà, eſt aliqva ex ſomno ſtatim ornata, non tamen commundata. ¶ Similiter Varro: MUNDUS MULIEBRIS, *dictus* à munditia. ORNATUS, *qvaſi* ab ore natus. *Hinc enim maximè ſumitur, qvod eam deceat. Itaqve ob id paratur ſpeculum.* Et Tertullianus de Cultu feminarum, cap. 4. *Habitus feminæ duplicem ſpeciem circumfert: cultum & ornatum.* Cultum *dicimus, qvem* mundum muliebrem *vocant:* ornatum, *qvem* immundum muliebrem *convenit dici. Ille, in auro, & argento, & gemmis,* & *veſtibus deputatur: iſte, in cura capilli, & cutis, & earum partium corporis qvæ oculos trahunt.* Ceterùm, in recitatis Ulpiani verbis, pro *non tamen commundata*, legerat Grotius *non tamen commodata:* pro qvo legendum monet, *non tamen emundata:* qvod *lota* interpretatur. *Commundata* rectum eſt. Gloſſæ Veteres. *Commundat.* καϑαίρ. Columella libro XII. cap. 18. *aqvâ eluenda ſunt, & commundanda.*

MUNIFICI. MUNICIPES.

Paulus, lege 18. de Verborum ſignificatione: *Munus, tribus modis dicitur; uno, donum, &c. Tertio, officium: unde* munera militaria, *& qvosdam milites* munificos *vocari. Igitur* municipes *dici, qvòd munera civilia capiant.* ¶ Optimè: &

ita Gellius XVI. 13. MUNICIPES, *ſunt cives Romani ex municipiis, legibus ſuis & ſuo jure utentes, muneris tantùm cum Populo Romano honorarii participes: à qvo munere capeſſendo, appellati videntur.* Sed aliter Siculus Flaccus: *Municipia, qvidam putant à munitionib. alii à munificentia, eo qvòd munificæ eſſent civitates.* Ceterùm, pro *milites munificos*, legendum apud Paulum *milites munifices*, veriſimili conjectura Budæus & Grotius exiſtimârunt. Ita enim eſt apud Vegetium l. 2. c. 19. *Faſcicularia tamen, id eſt, lignum, fœnum, aqvam, ſtramen, etiam legitimi milites in caſtra portabant.* Munifices *enim ab eo appellantur, qvòd hæc munia* (aliàs *munera*) *faciant.* Et capite 7. ejuſdem libri: *Hi ſunt milites principales, qvi privilegiis muniuntur. Reliqvi* munifices *appellantur, qvia munera facere militiæ coguntur.* Etiam apud Soſipatrum: *Munifex, munere fungitur.* Et apud Feſtum: *Munifices vocabantur, qvi non vocabant, ſed munus Reipublicæ faciebant.*

MUTUUM.

Paulus, lege 2. de Rebus creditis: *Appellata eſt autem mutui datio ab eo, qvòd de meo tuum fit: & ideo ſi non fiat tuum, non naſcitur obligatio.* Non abſimiliter Nonius Marcellus, capite de Differentiis verborum: MUTUUM à FENORE *hoc diſtat, qvòd mutuum ſine uſuris, fenus cum uſuris, ſu-*

ſumitur, &c. *Unde honeſtius mutuum, qvòd ſub amico affectu fiat meum tuum, uſu temporis neceſſarii.* Et Iſidorus v. 25. Mutuum, *appellatum eſt, qvia id qvod à me tibi datur, ex meo tuum fit.* Sed aliter, & longè meliùs; immo optimè; doctiſſimus Varro libro IV. de Lingua Latina: *Si datur,* inqvit, *qvod reddatur, mutuum eſt: Mutuum, qvod Siculi* μοῖτον. *Ita ſcribit Sophron:* μοῖτον ἀνάθημον. Qvo

Qvo loco Scaliger emendabat, μόιτον ἀντίτιμον. hoc eſt, *par pari:* nam ἀντίλιμα, τὰ ἄποινα. Emendabat & apud Heſychium; qvi hujus vocis meminit; Μοῖτον ἀντίλιμον, παροιμία Σικελοῖς. ἡ γὰρ χάρις, μοῖτος· μοῖτον, χάριν. Vulgò apud Heſychium legitur, μοῖτοι, ἔνλιμοι, παροιμία Σικελοῖς, ἡ γὰρ χάρις μοῖτον οἰνοχάριν. Varronis tamen veriſſimam etymologiam rejicit magnus Cujacius: cujus hæc ſunt verba in Obſervatione 35. libri XI. *Verùm, ut ad mutui originem redeamus, qvod dicitur mutuum ſic appellari, qvòd* de meo fiat tuum *ſcitè dicitur magis, qvàm verè,* &c. *Atqve ita* mutuum, *ſi verum amamus, à* mutatione *potiùs nomen habet, qvòd mutetur hoc genere pecunia cum pecunia, dum par qvantitas accipitur & redditur, qvòdqve conſiſtat in his rebus, qvæ facilè mutationem & promiſcuum uſum recipiunt. Hæc nominis origo verior, qvàm qvæ traditur à Juriſconſultis: vel qvæ à Varrone, à Siculo verbo* μοῖτον: *ut illo Sophronis loco,* μοῖτον ἔνλιμον: *cui ſimilis Heſychii ille,* μοῖτοι ἔνλιμοι, *incorruptus: nam*

& eidem ſunt ἀμεῖπλαι, ἔνλιμοι. *Proverbium autem Siculorum qvod adfert, ſic emendo,* Ἢ χάρις μοῖτον οἴσει χάριν. *Ceterùm, (ut de* leporis *nomine idem Varro ſcribit) Siculi, qvòd Româ ſint orti,* mutui *nomen potius inde tulerunt qvàm illinc Latini. Idemqve de* unciæ & nummi *nomine dici poteſt, qvod Pollux Siculorum eſſe ſcribit.* Cujacii in ſententia video eſſe doctiſſimum Turnebum Adverſ. lib. x. cap. 25. *Mutuum,* inqvit, *à* mutatione *nomen habet. Nam qvod aiunt ex eo dici, qvia ex meo tuum fiat, bellè magis & ſcitè, qvàm verè dictum arbitror.* Qvin & eam ceteris præfert Voſſius in Etymologico: cùm propter analogiam, (nam à *muto, mutuum;* ut à *paſco, paſcuus,* à *fari, fatuus;* ab *irrigo, irriguus;* à *noceo, innocuus*) tum qvia ſimiliter Græci ἀμοιβαῖον, *mutuum* appellant: ab ἀμείβω, hoc eſt, *muto, alterno.* Mihi Varroniana etymologia omnino arridet. Et Varroni in hac re, (inqvit, in libro de Uſuris; qvi & ipſe in Varronis ſententia eſt; Etymologiarum peritiſſimus Salmaſius) eo magis credendum eſt, qvòd nonniſi invitus ſolet Romanarum dictionum origines è Græco arceſſere: adeo ut plerumqve ineptire malit, qvàm veras origines fateri. Ex ſubſtantivo μοῖτον, qvod eſt χάρις ἀμοιβὸς, factum eſt μοιτᾶν, à qvo Latinum *mutare*: à verbo deinde *mutare*, factum τὸ *mutuum*: ut à *paſco, paſcuum;* à *divido, dividuum,* & ſimilia, ut rectè idem Salmaſius ibidem. Qvod adeo verum eſt, inqvit, ut Græci ἀμοιβῆς nomi-

nomine, qvod æqvivalet Siculorum *μοίτῳ*, mutuum, ſive rem mutuo datam, appellârint, teſte Heſychio. Verba Heſychii ſunt: *ἀμοιβαί. χάριτες καὶ τιμωρίαι, ἀνταποδόσεις καὶ ἐκτίσεις, χρέα.* Hæc eſt vera *mutui ἐτυμότης*. Potuit & hæc vox ſic formata fuiſſe: *μοῖτος, μοιτέος, μοιτέον, mutuum.* Sic à *τέον*, *tuum.* Ceterùm, in loco Heſychii idem Salmaſius ibidem emendare conabatur, *μοῖτον, ἔντιμον. χάρις, τιμία Σικελοῖς· ἢ γὰρ χάρις, μοῖτον· ἡμία, χάρις.* Mihi magis placet Lindenbrogii emendatio: *μοῖτοι ἀντὶ μοίτων. παροιμία Σικελοῖς.* ut ſit *μοῖτος ἀντὶ μοίτου* Siculis, qvod Latinis *par pari.* Eum vide ad Eunuchum Terentii: ubi apud Varronem, reponit ſimiliter, *μοῖτον ἀντὶ μοίτου*: & apud Lucianum, in Imaginibus, *μοῖτον ἀντὶ μοίτου ἀμείψαι, αὐτῷ τῷ μέτρῳ, φασὶν, ἢ καὶ λῷον*: pro eo qvod vulgò legitur, *μῦθον ἀντὶ μύθου*, &c.

NOVATIO.

Ulpianus, lege 1. de Novationibus: *Novatio enim à* novo *nomen accepit, & à nova obligatione.* ¶ Vero verius. *Novum* autem eſt à *νέον*, inſerto digamma Æolico, qvod in v conſonans mutarunt Latini. Qva de re infrà pluribus in *Rivus.*

OCCIDERE.

Julianus, lege 5. ad Legem Aqviliam: *Ita vulneratus eſt ſervus, ut eo ictu certum eſſet moritu-*

rum: medio deinde tempore heres inſtitutus eſt, & poſtea ab alio ictus, deceſſit. Qværo, an cum utroqve de occiſo lege Aqviliâ agi poſſit? Reſpondit: Occidiſſe dicitur vulgò qvidem, qvi mortis cauſam qvolibet modo præbuit. ſed lege Aqviliâ is demum teneri viſus eſt, qvi adhibita vi, & qvaſi manu, cauſam mortis præbuiſſet: tractâ videlicet interpretatione vocis à cædendo, *& à* cæde. ¶ Τὸ *occidere* à *cædere* factum ignorat nemo. Sed unde τὸ *cædere?* Scaliger de Cauſis L. L. l. I. c. 29. à *καίνειν* deducit: mutatione N in D: ut *τείνω, τένυω, tendo.* Καίνειν eſt *occidere.* Euripides: ἐκαίνετε, ἐκαίνετε τῶν Ἑλλήνων τὸν ἄριστον. Placet. *Caidere* dicebant Veteres. Vide infrà in *Pellex.*

OPPIDUM.

Pomponius, lege 239. de Verborum ſignificatione: OPPIDUM, *ab* ope *dicitur: qvòd ejus rei causâ mœnia ſint conſtituta.* ¶ Similiter ceteri Scriptores. Varro lib. IV. de Lingua Latina: *Maximum ædificium eſt* OPPIDUM, *ab* ope *dictum; qvòd munitur opis cauſâ, ubi ſit; & qvòd opus eſt ad vitam gerendam, ubi habitent tutò.* Addit: *vel* Oppida, *qvòd opere munibant mœnia, qvò munitiùs eſſent.* Feſtus: OPPIDUM, *dictum eſt, qvòd opem præbet.* OPPIDUM, *dictum, qvòd ibi homines opes ſuas conferunt.* Servius in IX. Æneid. *Alii* oppidum *dici ab oppoſitione murorum; vel qvòd* hominibus *locus eſſet oppletus: vel qvòd*

qvòd opes illò munitionis gratiâ congeſtæ ſunt. Etiam Cicero; ſed jocosè; Feſto teſte. Feſti verba hæc: OPPIDORUM *originem optimè refert Cicero libro primo de Gloria: eamqve appellationem uſurpatione appellatam eſſe exiſtimat, qvòd opem darent; adjiciens, ut imitetur ineptias Stoicorum.* Ampliùs cogitandum. An ab ὄλπος, qvod *collem* ſignificaſſe, vero ſimile eſt? nam Etymologus: ὄλπια, τὰ ὄρη, τὰ διείργοντα Ἰταλίαν καὶ Κελτικήν. Igitur ὄλπιος & ἄλπιος, idem. ἄλπιος autem ut ἄλπις, (unde *Alpes*) eſt *excelſus*: qvod pluribus obſervamus in Originibus noſtris Gallicis. *Oppidum* autem ab ὄλπος, ita formatum videtur: ὄλπος, ὄλπιος, ὀλπιδνός, ὄλπιδος, *oppidus*, OPPIDUM: id eſt, ὄλπου ὄγκος. Ejuſdem originis videtur qvibuſdam eſſe & τὸ *urbs*. ὄλπις, ὄλβις, ὄρβις, ὄρψ, *urbs*. Oppida antiqvitus in locis excelſis poni ſolita, nemo eſt qvi neſciat. Vide infrà in *Urbs*.

PACTUM. PAX.

Ulpianus, lege I. de Pactis: PACTUM *autem à pactione dicitur. Inde etiam* pacis *nomen appellatum eſt.* ¶ *Pactum, pactio, & pax,* ſunt à *pago:* qvod à Dorico πάγω, pro *pango*, dixere Veteres. Priſcianus lib. X. *Antiqvi* pago *qvoqve dicebant pro* paciſcor. Occurrit hæc vox apud Ciceronem in Rhetoricis ad Herennium: *Rem ubi pagunt, oratione pagunt.* Item in Lege XII.

Ta-

Tabularum, & apud Qvintilianum libro I. cap. I. *Pactum*, eſt ſupinum infinitivi *pacere*. *Pactum*, à *pacere*: ut ab *agere*, *actum*; *factum*, à *facere*. Inſulſè Iſidorus libro IV. capite 24. *qvaſi ex pace factum*. *Pax* verò, contradictio eſt τꝫ *pacis*, vel τꝫ *pagis*: qvod in recto, à *pago*, dixere Veteres. Minùs rectè Scaliger de cauſis L.L. à παύω.

PANNICULARIA.

Ulpianus, lege 6. de Bonis damnorum: *Divus Hadrianus Aqvileio Braduæ ita reſcripſit*: Pannicularię cauſâ qvemadmodum intelligi debeat, ex ipſo nomine apparet, non enim bona damnatorum pannicularia ſignificari qvis probè dixerit: nec ſi zonam circa ſe habuerit, protinus aliquis ſibi vindicare debebit: ſed veſtem quâ is fuerit indutus, aut numulos in ventralem, qvos victus ſui cauſâ in promptu habuerit, aut leves annulos: id eſt, qvæ rem non excedunt aureorum qvinqve. Alioqvin, ſi qvis damnatus digito habuerit, aut ſardonychica, aut aliam gemmam magni pretii, vel ſi qvod chirographum magnæ pecuniæ in ſinu habuerit, nullo jure illud in pannicularia ratione retinebitur. PANNICULARIA *ſunt ea, quæ in cuſtodiam receptus ſecum attulit ſpolia: qvibus indutus eſt, cùm qvis ad ſupplicium ducitur: ut & ipſa appellatio oſtendit.* ¶ Tò *pannicularia*, eſt à *panicula*: *panicula*, à *panica*: *panica*, à *panus*. Feſtus: PANUS, *facit deminutivum* panicula. *Pa-*

nus

nus autem, ſive *pannus*, eſt à Dorico πᾶνος, pro πῆνος: id eſt *textum*. Heſychius: πῆνος, ὕφασμα. Inde πῆνος, primùm, pro coma textili; & deinde pro qvavis coma: qva poſtrema notione uſurpatur in Veteri Epigrammate Græco, qvod Thebis in Templo Sancti Lucæ legitur, & qvod nuper Dulcerus edidit, in ea qvam de ſua in Græcia peregrinatione ſcripſit ad me Epiſtola.

Πῆνος μὲν γενετῆρες (ἐπεὶ γέρας ἐστὶ θανοῦσι)
Κείροντες, κλαίεσκον ἀναισθήτῳ ἐπὶ τύμβῳ.

Comam parentes (is enim habetur honor mortuis)
Tondentes, plorabant inſenſibile circa ſepulchrum.

Inde & πηνίκη, pro coma addititia. πῆνος, πηνίον πηνίκη. Id eſt, τὸ πύκνωμα; τὸ ἐκ τριχῶν σύστημα: Gallicè, *une treſſe de cheveux*. Inde *capillamentum* Latinis, pro coma illa περιθέτῃ. Suetonius in Caligula, cap. XI. *qvin & ganeas, atqve adulteria, capillamento celatus, & veſte longa noctibus obiret.* Petronius: *Evocatumqve me non minùs decoro exornavit capillamento.* Tertullianus de Cultu feminarum, capite 12. acutè ut ſolet: *Affigitis præterea neſcio qvas enormitates ſutilium capillamentorum: nunc in galeri modum, qvaſi vaginam capitis, & operculum verticis. Perrucam*, ſimiliter, à *pilo*, Itali & Galli appellant. *Pilus, pelus*; unde Italicum *pelo*; *pelutus, pelutícus, perutícus, perucus, perrucus*, PERRUCA. Qva de re nos pluribus in Originibus Italicis. ¶ Ab eodem πῆνος, eſt Lati-

Latinum *panicum*, pro eo frugum genere, qvod Græcis ἔλυμος. Panicum, eſt lanugine obſitum. Plinius libro 18. capite 7. *Panicum, à paniculis dictum, languidè nutando*, &c. Inde & *pannicula*, pro coma illa lanoſa in plantis, qvam Græci ἀνθήλην appellant. ¶ πῆνος autem, eſt à πάω, *denſo, neo*, πάω, πάος: unde πᾶς, i. e. ἀθρόος, πυκνὸς, *confertus, denſus*. πάω, πηω, πήνω, *denſo*. πήνω, πῆνος, πηνίω, πηνίζω, πηνίζομαι.

Ceterùm, valdè notandum qvod ait hoc loco Ulpianus, pannicularia eſſe quæ in cuſtodiam r.-ceptus ſecum attulit ſpolia, & quibus indutus eſt, cùm ad ſupplicium ducitur: Neqve enim ante ſupplicium veſtibus exui debet. Narrat Ammianus lib. 28. Carnificem, vivum exuſtum, qvòd feminæ cuidam primariæ qvam ad mortem ducebat; indumento, qvo veſtita erat, abrepto; ne velamen qvidem ſecreto membrorum ſufficiens, retinere permiſiſſet.

Peculium.

Ulpianus, lege 5. de Peculio: Peculium di*ctum eſt, qvaſi puſilla pecunia, ſive patrimonium puſillum.* ¶ Inde Gloſſæ Baſilicorum: πεκούλιον ὡσανεὶ μικρὸν οὐσίδιον. *Peculium* autem; ut *pecunia*; formatum à *pecu*. Feſtus: *Peculium Servorum, à pecore item dictum eſt, ut pecunia Patrumfamiliæ.* Plutarchus in Publicula; ubi Romanis: καὶ τὰς οὐσίας ἄχρι νῦν ἀπὸ τ̃ προβάτων ΠΕΚΟΥΛΙΑ καλοῦσι. Iſidorus XV. i

P

PECUNIA, *priùs de pecudibus & proprietatem habebat & nomen: de corio enim pecudum nummi incidebantur, & ſignabantur.* Et deinde: *Omne patrimonium apud Antiqvos* peculium *dicebatur, à* pecudibus, *in qvibus eorum conſtabat univerſa ſubſtantia. unde &* pecuarius *dicebatur, qvi erat dives: modò verò* pecunioſus. Gloſſarium: *Pecunia.* χρήματα· ἀπὸ τιμῆς κτηνῶν. Inde & *peculatus.* Feſtus: PECULATUS, *furtum publicum dici cœptus eſt à* pecore, *qvia ab eo initium ejus fraudis eſſe cœpit: ſi qvidem antè, æs, aut argentum ſignatum, ob delicta, pœna graviſſima erat duarum ovium, & triginta boum. Peculium* igitur; ut & *pecunia;* à *pecudibus.* Similiter Varro. *pecudes* autem à πηκάδες: ut rectè ad Varronem Scaliger.

PELLEX.

Paulus, lege 144. de Verborum ſignificatione: *Libro Memorialium Maſſurius ſcribit, Pellicem apud Antiqvos eam habitam, qvæ cùm uxor non eſſet, cum aliqvo tamen vivebat: qvam nunc vero nomine Amicam, paulò honeſtiore Concubinam appellari. Granius Flaccus in libro de Jure Papiriano ſcribit, Pellicem nunc vulgò vocari, qvæ cum eo cui uxor ſit, corpus miſceat: qvoſdam eam, qvæ uxoris loco ſine nuptiis in domo ſit, qvam παλλακὴν Græci vocant.* ¶ *Pellex,* eſt à Græco πάλλαξ. Nonius Marcellus de Proprietate Sermonis: PEL-

LICIS

LICIS *à Græco vocabulo ſignificantiam Sapientes inflexam putant: quaſi πάλλαξ: hoc eſt, ut παλλακίς. Quod ſi hoc non eſt, vana compoſitio nominis videri poteſt.* Qvo loco; ut hoc obiter dicam; Sapientes, pro Juriſconſultis videtur Nonius poſuiſſe. Sed ad propoſitum. Gellius libro IV. cap. 3. *Servius qvoqve Sulpicius in libro qvem compoſuit de Dotibus*, &c. pellicem *autem appellatam, probroſamqve habitam, eam, qvæ juncta conſvetáqve eſſet cum eo, in cujus manu mancipioqve alii matrimonii cauſa foret, hac antiqviſſima Lege oſtenditur, qvam Numæ Regis fuiſſe accepimus*: PELLEX ARAM JUNONIS NE TAGITO: SI TAGET, JUNONI, CRINIBOUS DEMISSIS, AGNUM FEMINAM CAIDITO. Pellex *autem, qvaſi πάλλαξ, id eſt, παλλακίς. Ut pleraqve alia, ita hoc qvoqve vocabulum de Græco flexum eſt.* ¶ Pro πάλλαξ, uſurpatum & πάλληξ. Gloſſæ Veteres: πάλληξ. *pupa, pupula:* atqve inde Latinum *pellex*. Α πάλλακος autem, genitivo τοῦ πάλλαξ eſt παλλακὶς, & παλλακή, & παλλάκιον, & παλλακία, & παλλακεύεσθαι. Etymologus: παλλακίς. ἡ παῖς. κατὰ Δωριεῖς, πάλλαξ λέγεται. ἡ παῖς, id eſt, *puella.* Euſtathius ad Iliados ἰῶτα, pag. 763. 20. ἰστέον δὲ, ὅτι, νεωτάτη δοκεῖ εἶναι ἡ ἁπλῶς παλλακή. Pergamus. Gloſſæ Veteres: παλλακή. *concubina, ſuccuba, pellex, catuleſter.* Corrige, *catulaſter.* Eædem: παλλάκιον. *concubinatus.* Corrige, *concubinus.* Heſychius: παλλάκιον.

μει-

μειράκιον. Eædem Gloſſæ Veteres: *παλλακία, concubinatus. Antillare.* θηλεύεσθαι, παλλακεύεσθαι. Corrige. *Ancillare.* θητεύεσθαι. Pro παλλακεύεσθαι, emendat Guietus κολακεύεσθαι. Legitur in iiſdem Gloſſis: *Pælex.* ζηλή, παλλακή: pro qvo legendum, *Pellex.* ζήλη, παλλακή. Legendum in iiſdem &, ζήλη, *pellex:* non *pellix.* ¶ Eſt verò Græcum πάλλαξ, ab Ebræo פילגש voce ejuſdem ſignificationis, ut rectè Voſſius in Etymologico.

Ad differentiam verò *amicæ, pellicis, & uxoris,* qvod attinet, audiendus Demoſthenes in Oratione in Neæram: τὰς μὲν γὰρ ἑταίρας ἡδονῆς ἕνεκ' ἔχομεν· τὰς δὲ παλλακὰς, τῆς καθ' ἡμέραν θεραπείας τοῦ σώματος· τὰς δὲ γυναῖκας, τοῦ παιδοποιεῖσθαι γνησίως, καὶ τῶν ἔνδον φύλακα πιστὴν ἔχειν. *Meretrices enim, causa voluptatis alimus: Concubinas, propter qvotidiana miniſteria, & curationem corporis: Uxores, propter ingenuos liberos ſuſcipiendos, & fidelem rei familiaris adminiſtrationem & cuſtodiam.*

PERDUELLES.

Gaius, lege 234. de Verborum ſignificatione: *Qvos nos* hoſtes *appellamus, eos Veteres* perduelles *appellabant; per eam adjectionem indicantes, cum qvibus bellum eſſet.* Optimè. *Duellum* Veteres dicebant pro *bellum.* A *duellum*, dicti *duelles* pro hoſtibus; qvæ vox apud Arnobium

X occur-

occurrit; & poſtea, *perduelles*: hoc eſt, ut ait Chariſius, *valde hoſtes*. *Per* auget: ut in *perqvam*, *perſicere*, &c. Vide ſuprà in BONA.

PEREMPTORIUM EDICTUM.

Ulpianus, lege 70. de Judiciis. PEREMPTORIUM EDICTUM *inde hoc nomen ſumpſit, qvòd peremeret diſceptationem: hoc eſt, ultrà non pateretur adverſarium tergiverſari.* ¶ Optimè. Sed τὸ *peremeret* Scipio Gentilis τὸ *prohiberet*, hîc interpretatur: ex his Feſti verbis: PERIMERE, *Cincius in libro de Verbis Priſcis, ait ſignificare idem, qvod* prohibere. Qvo ſenſu *peremptorias exceptiones* dici notat à Juſtiniano, titulo Inſtitutionum de Exceptionibus. Mihi, τὸ *peremeret* hîc nihil aliud ſignificare videtur, qvàm tolleret. Gloſſæ Veteres: *Perimo. ἀναιρέω. Perimit. ἀναιρεῖ.* De Edicto Peremptorio, ita verò Hermogenianus l. 53. de Re judicata: *Contumax, eſt, qvi tribus Edictis propoſitis, vel uno pro tribus, qvod vulgò* peremptorium *appellatur; vel literis evocatus, præſentiam ſui facere contemnit.* Sic enim ibi legendum videtur, ex emendatione Cujacii, qvem vide Obſervationum libro XVIII. capite 30.

PIGNUS.

Gaius, lege 238. de Verborum ſignificatione: PIGNUS *appellatum à* pugno: *qvia res qvæ pignori dantur, manu traduntur. Unde etiam videri*

ri poteſt verum eſſe qvod qvidam putant, pignus propriè rei mobilis conſtitui. ¶ Falsò, & ineptè. Salmaſius de Modo Uſurarum, pag. 538. *Qvod de pignore dicitur, rei id propriè mobilis eſſe, ex etymo falſo & inepto adſtruitur: abſurdum id qvippe eſt,* pignus *à* pugno *deducere; cùm* pugnus *clauſam manum ſignificet. Unde &* pugnus *pro* ictu, *id eſt,* χόνδω, *qvi clauſa manu incutitur. Inde &* Pugiles *appellati.* Etiam Broæus, à *pugno* deducebat: ſed aliam ob cauſam: qvia nimirum clauſa manu res tenetur. Seneca: *non eſt interrogatione contentus, niſi & rem ſuam manu teneat.* REM SUAM, id eſt, *pignus*, inqviebat ille. Matthias Martinius, in Lexico, veroſimiliùs deducit à *pago*, id eſt, *jungo, figo:* ut ſit, qvo qvis ſe pagit alteri, hoc eſt, obligat, ad fidem ſervandam. Similiter Voſſius in Etymologico, à *pago*, ſeu *pango:* qvia pactionis lege datur. Item Scaliger in Scaligeranis poſterioribus. *Pignus*, inqvit, *à* pigo *&* pago *antiqvorum.* Guietus; qvod minùs placet; ab ἐχυρὸς: ſic: ἐχυρὸς, ὀχυρὸς, τὸ, ὀχυρὸς, ὄχυρος, *pognus*, *pignus*. ἐχυρὸς autem & ὀχυρὸς, ab ἔχω: unde & ὄχθη.

PORTUS.

Videtur deducere Ulpianus à *portando*. Ita enim ille in lege 59. de Verborum ſignificatione: PORTUS *appellatus eſt concluſus locus, qvò importantur merces, & inde exportantur. eáqve nihilomi-*

ominus ſtatio eſt concluſa, atqve munita. Etiam Iſidorus: PORTUS, *locus eſt ab acceſſu ventorum remotus, ubi hiberna opponere ſolent. Et* portus, *dictus à deportandis commerciis. Hunc Veteres à bajulandis mercibus,* bajas *vocabant: illa declinatione à* baja bajas, *ut à* familia familias. Non dubito Græcæ eſſe originis: ſed unde, non facilè dixerim. Exiſtimabat Guietus, eſſe à χόρτος: qvod eſt locus concluſus, ſive locus in ſepto villæ comprehenſus: unde Latinum *hortus*, & *cors cortis*, & *cohors cohortis.* Guieti ſententiam adjuvat, qvòd Portus ſit concluſus locus, ut ſcribit Ulpianus: item, qvòd Portum freqventer Veteres pro domo poſuerint, ut Feſtus teſtatur. Sed qvo modo χ in p tranſeat, non ſatis video. Tentabat & aliam ἐτυμότητα idem vir doctus: ſcilicet ab ὅρμος. Sic: ἔρω, *firmo;* unde ἐρείδω. Inde ἕρμα, *fulcrum, ſtabilimentum:* & ὅρμος, *ſtatio navium:* qvia navis in ſtatione, tamqvam in fulcro & ſtabilimento, conſiſtit. Qvò reſpexiſſe videtur Ariſtoteles in Poëtica: νηῦς δέ μοι ἥδ' ἕστηκε· τὸ γὰρ ὁρμεῖν, ἐστὶν ἑστάναι τι. Ab ὅρμος autem, ὅρτος; & προθέσει, *portus.* Sed neqve iſta originatio placet, ut qvæ ſit ex loco remotiori arceſſita. Tertiam Guietus adducebat: à πόρος. Heſychius: πόρος, ὁδὸς, τέλος, ἢ διὰ τοῦ ποταμοῦ ῥεῦμα. οἱ δὲ, τὴν διάβασιν αὐτοῦ. οἱ δὲ, τὰς γεφύρας. Veroſimiliùs Voſſius à Φόρκυς, qvod pro *portu* apud Etymologum. κ in τ, ut τῆνος, Doricè pro κεῖνος. aut à πορθμὸς, id eſt,

fre-

fretum: qvæ eſt & Scipionis Gentilis ſententia: aut (qvæ eſt H. Valeſii conjectura) à *φορτὸς*, qvod eſt *onus navis:* eo qvòd ibi onerentur & exonerentur naves. Ego ampliùs deliberandum cenſeo. Interim hîc obſervare eſt, à Latino *baja*, cujus meminit Hiſpalenſis Epiſcopus, Iſidorus, factum eſſe Hiſpanicum *baia*, qvod *portum* ſignificat. Videtur autem Latinum *baja* eſſe à *vadum*, ſeu *vadus. vadum vadi, vadium, vadia, badia, baja:* non, ut Iſidorus putat, *à bajulandis mercibus. Vadum*, primò & propriè, eſt aqvæ fundus, per qvem vadere, ſive pedibus tranſire licet. *Ubi ab aqva ſumma non altè eſt terra, dicitur vadus*, inqvit Varro libro I. de Ora Maritima, citante Servio in I. Æneidos. Sed metaphoricè de ſecuro loco dicitur, qvalis eſt portus. Unde proverbium, *Res eſt in vado:* qvia, ut in profundo periculum, ita in vado ſecuritas. Cui proverbio ſimile illud, *Res eſt in portu*, apud Plautum: & *In portu navigare*, apud Terentium. A *vadia*, formarunt Hiſpani *baïa*, ut à *badius*, BAIO; qvod illis eſt *badius color*.

POSSESSIO.

Paulus, lege I. de Adqvirenda vel amittenda poſſeſſione: *Poſſeſſio, appellata eſt, ut & Labeo ait, à* ſedibus, *qvaſi* poſitio: *qvia naturaliter tenetur ab eo, qvi ei inſiſtit, qvam Græci κατοχὴν dicunt.* ¶ *Poſſeſſio*, eſt à *poſſeſſum*, ſupino verbi

poſſidere. poſſidere autem, à *ſedere*; & à *pos*, qvod eſt *potis*; ut rectè Martinius & Voſſius: qvi enim posſidet, poteſt ſedere in eo qvod posſidet. Unde Feſtus & Iſidorus à *poſſe* deducebant. Grotius hîc: POSSIDERE, *eſt ita alicubi ſedere, uti loci pos, id eſt, potens ſis. Itaqve primùm de rebus ſoli dici cœpit; deinde & ad res mobiles transferri.* Malè qvidam, à *poſt* & *ſedere*. Qvi posſidet, intus ſedet magis, qvàm pòſt. nam *pòſt*, eſt *extrà: Sedere* verò, eſt ab ἕδω. ἑδέω, *ſedeo*. ἕδα, ἕδαξ, *ſedes*. Præponitur S, ut in *ſi*, *ſub*, *ſuper*, ex εἰ, ὑπὸ, ὑπὲρ, & ſexcentis aliis: & αξ mutatur in *es*, ut in *heres*, ex χήρειξ: hoc eſt, *viduatus, orbus*. χῆρος, χήρα, χήραξ, χήρηξ, *heres*. Hæc eſt vera τοῦ *heres* originatio. Falluntur viri docti; qvos inter Cujacius, Obſervationum libro V. capite 10. & in Notis ad Titulum Inſtitutionum de Heredum qvalitate & differentia; qvi ab *herus* deducunt. Pergamus. Ita *aries*, ex ἀρίαξ. ἄρις, ἄριος, ἀρίαξ, *aries*. ἄριχα, accuſativum τοῦ ἄρις, interpretatur Heſychius ἄῤῥεν πρόβατον. Ita qvoqve *abies*, ex ἀβίαξ. ἄβις, ἄβιος, ἀβίαξ, *abies*. ἄβιν occurrit apud eumdem Heſychium. De mutatione τοῦ αξ in *es*, vide ſuprà in *Miles*.

POSTLIMINIUM. POSTUMUS.

Juſtinianus in Inſtitutionibus, Titulo Qvibus modis jus patriæ poteſtatis ſolvitur: *Dictum eſt autem*

autem POSTLIMINIUM *à* limine, & poſt. *Unde eum qui ab hoſtibus captus eſt, & in fines noſtros poſtea pervenit, poſtliminio reverſum rectè dicimus. Nam limina, ſicut in domò finem qvemdam faciunt, ſic & Imperii finem eſſe limen Veteres voluerunt. Hinc &* limen *dictum eſt, qvaſi finis qvidam & terminus. Ab eo* poſtliminium *dictum eſt, qvia ad idem limen revertebatur, qvod amiſerat.* ¶ Veriſſimè. Et ita qvoqve Scævola apud Ciceronem, loco mox afferendo. Limen, eſt ultima pars ædium in publicum ſpectans. Ab ea voce eſt verbum *eliminare*: id eſt, *expellere; è limine ejicere:* qvo uſus Accius in Tragœdia, teſte Qvintiliano libro VIII. cap. 3. Inde *eliminium*, ἡ ἔξοδος. Ab eadem voce, eſt contrarium, *poſtliminare*. id eſt, *ad limen redire; intra limen denuo recipere ſe; domum revenire.* A verbo *poſtlimino*, eſt nomen *poſtliminium*. id eſt, ἐπάνοδος, ut Veteres Gloſſæ interpretantur: ſed in qvibus vitiosè *poſtilimen*, pro *poſtliminium*. Ita ab *æſtimo*, ÆSTIMIUM, pro *æſtimatione:* à *cremo*, CREMIUM; ab *impendo*, IMPENDIUM; à *comburo*, COMBURIUM. Falluntur ergo, qvi in *poſtliminium* ſpectari tantùm volunt præpoſitionem *poſt*; τὸ *liminium* productionem eſſe exiſtimantes: qvemadmodum τὸ *umus* in voce *poſtumus*. Non enim à *poſt* & *humatus*, dicta eſt, ut Goveanus in Commentario ad legem *Gallus* exiſtimat, & ut olim Cujacius exiſtimabat; qvòd natus ſit poſt humatum patrem: qvæ eſt apud

Romanos antiqviſſima ſepeliendi conſvetudo, ut teſtatur M. Tullius libro 2. de Legibus. Atqve inde in Gloſſis Veteribus: *Poſtumus.* ὁ ζῶντος μὲν τοῦ πατρὸς συμλαβόμενος· ἀποθανόντος δὲ, γεννώμενος. Et poſtea: *Poſtumus.* ἀπάτωρ. μετὰ θάνατον πατρὸς γεννηθείς. Ab ea ſignificatione, tranſiit τὸ *poſtumus* ad eum, qvi poſt teſtamentum factum natus eſt: qva de re videndus Jacobus Cujacius libro 3. Obſervationum capite 4. Vox, inqvam, *poſtumus*, non à *poſt* & *humatus*; ſed à *poſt* dumtaxat, dicta eſt: qvòd pòſt natus ſit, ut idem Cujacius; mutatâ priori ſententiâ; poſtea exiſtimavit dicto loco Obſervationum. Hos inter qvi *liminium* παραγωγὴν ſolùm eſſe voluerunt, fuit Servius Juriſconſultus, ut eſt apud Ciceronem in libro Topicorum ad Trebatium, itidem Juriſconſultum. Verba ipſa Ciceronis adſcribenda putavi. *Multa in diſputando notatione eliciuntur ex verbo: ut, cùm qværitur, poſtliminium qvid ſit: non dico, qvæ ſint poſtliminii: nam id caderet in diviſionem: qvæ talis eſt: Poſtliminio redeunt hæc, homo, navis, mulus clitellarius, eqvus, eqva, quæ fræna recipere ſolet. Sed cùm ipſius poſtliminii vis qværitur, & verbum ipſum notatur. In qvo Servius noſter, ut opinor, nibil putat eſſe notandum niſi* poſt: liminium *illud productionem eſſe verbi vult: ut in* finitimo, legitimo, æditimo, *non plus ineſſe* timum, *qvàm in* meditullio, tullium. *Scævula autem, P. Filius, junctum putat eſſe verbum; ut ſit in eo &*

poſt

poſt & limen: *ut qvæ à nobis alienata ſunt, cùm ad hoſtem pervenerint, & ex ſuo tamqvam limine exierint, dein cùm redierint pòſt, ad idem limen poſtliminio videantur rediiſſe.* Rectè igitur Juſtinianus ſcripſit, *poſtliminium* dictum eſſe à *limine* & *poſt*. Sed qvod addidit, limina, ſicut in domo finem qvemdam faciunt; ſic & Imperii finem eſſe limen Veteres voluiſſe, an id rectè ſcripſerit, videamus. Non putat Salmaſius in Obſervationibus ad Jus Atticum & Romanum: ubi adversùs Hugonem Grotium, *limitem* & *limen* diverſæ originis eſſe, neqve idem umqvam ſignificaſſe, contendit. *Limitem* ſcilicet, eſſe viam, qvà duo agri ſeparantur, & qvâ duorum populorum fines: à nomine *limum*, qvod eſt *tranſverſum:* (qvæ eſt etiam Veterum Grammaticorum originatio) *Limen* verò, eſſe domûs partem: à verbo *lio*, qvod eſt *levigo:* qvia aſſiduo introitu & egreſſu limetur, teratur, & levigetur: unde Græcis qvoqve veteribus *βῆλον; βάτηρ* recentioribus; ἀπὸ τȣ͂ βῶ, βήσω. Et vera videtur Salmaſii ſententia. Hygenus de Limitibus conſtituendis: LIMITES *autem appellati à* limo, *antiqvo verbo: id eſt*, tranſverſi. *Nam &* limum cinctum, *ideo qvòd purpuram tranſverſam habeat. item*, limina hoſtiorum. Addit: *Poſtea & prorſos & tranſverſos limites appellaverunt, à liminibus; qvòd per eos agrorum itinem ſervantur.* qvæ ſunt Juſtinianeæ ἐτυμότητι conſentanea. Etiam apud Paulum, Feſti Abbreviatorem, eadem legas qvæ apud Juſtinia-

nianum. *Poſtliminio*, inqvit, *receptus is dicitur, qvi extra limina, hoc eſt, terminos provinciæ captus fuerat, rurſus ad propria revertitur.* Item, apud Siculum Flaccum: LIMITES *autem ab liminibus vocabula acceperunt. Qvomodo limina introitus, exitusqve locis præſtant, limites agris ſimiliter introitus; Exitusq;: qvi in agris diverſis, & aſſignatis, ſemper pervii eſſe debebunt, tam itineribus, qvàm & menſuris agendis.* Et apud Servium, ad hæc Æneidos, PRIMA INTER LIMINA: *In ipſo limine Imperii. id eſt, in litore.* Adde & Iſidorum libro V. capite ultimo: *Poſtliminio redeuntibus: hoc eſt, exilio reducendis, qvi ſunt ejecti intra limen patriæ.* Videndus Heraldus in Animadverſionibus in Salmaſii Obſervationes ad Jus Atticum & Romanum.

PRÆVARICATOR.

Ulpianus, lege 212. de Verborum ſignificatione: *Prævaricatores eos appellamus, qvi cauſam adverſariis ſuis donant, & ex parte actoris in partem rei concedunt: à* varicando *enim prævaricatores dicti ſunt.* Plinius epiſtolâ 20. libri primi: PRÆVARICATIO, *eſt tranſire dicenda.* PRÆVARICARI, *eſt curſim & breviter attingere qvæ ſint inculcanda, infigenda, repetenda.* Similiter, Feſti Abbreviator, Paulus: *Prævaricatores, à prætergrediendo ſunt vocati.* Eſt enim *varicare, incedere, ambulare, tranſgredi.* Gloſſæ Veteres: *varicat, ὑπερβαίνει.* Eædem: *prævaricat, διασκελίζει*

λίζει. Gloſſæ Iſidori; *Varicat, divertit, ambulat. Varicavit, ambulavit.* Atqve inde Italicum *varcare*, ut in Originibus noſtris Italicis obſervamus. Inde & *varicus*, qvi grandibus paſſibus ambulat. Ovidius libro III. de Arte,

Illa, velut conjux Umbri rubicunda mariti,
Ambulat, ingentes varica fertqve gradus.

Igitur *prævaricari*, eſt propriè in alteram partem nimiùm deflectere: & metaphoricè, à recto, ſive ab officio, recedere. *Prævaricator* poſtea dictus eſt de eo qvi colludit cum reo, & translaticiè munere accuſandi defungitur, ut loqvitur Marcianus lege I. ad Senatuſconſultum Turpilianum. Qvæ vox à rure ad forum tranſiit. *Arator*, inqvit Plinius libro XVIII. capite 19. *niſi incurvus, prævaricatur. Inde translatum hoc crimen in forum. Ibi itaqve caveatur, ubi inventum eſt.* Atqve hæc eſt vera vocis *prævaricatoris* etymologia. Cicero tamen *prævaricatorem* à *varietate* dictum exiſtimabat. Verba ejus ſunt in Partitionibus Oratoriis: *Defenſor autem teſtatur conſvetudinem ſermonis, verbiqve vim ex contrario reperiet qvaſi ex vero accuſatore, cui contrarium eſt nomen prævaricatoris: ex conſeqventibus, qvòd ea litera de accuſatore ſoleat dari Judici: ex nomine ipſo, qvod ſignificat eum, qvi in contrariis cauſis, qvaſi variè eſſe poſitus videatur.* Ciceronis ſententiæ favet Balſamo: Παραιβαρικάτορας, inqvit epiſtolâ qvadam, λέγομεν, τοὺς ποικιλλομένους, κατὰ τῶν ἱερῶν, συνεργοὺς, καὶ προδιδόντας τοὺς προσφυγάς.

γάς. *Prævaricatores dicimus eos, qvi variantes, Iridis inſtar, cooperantur, & clientes produnt.* Qva in ſententia fuit & ipſe Labeo apud Ulpianum l. 1. de Prævaricatoribus, & l. 4. de His qvi notantur infamia: *Prævaricator, eſt qvaſi* varicator; *qvi diverſam partem adjuvat proditâ causâ ſuâ. qvod nomen Labeo à varia certatione tractum ait: nam qvi prævaricatur, ex utraqve parte conſtitit: qvinimo ex altera:* Niſi apud Ulpianum legas, *qvod nomen Labeo à* varicatione *tractum* ait: ut Hotomanus, atqve alii, legendum exiſtimant: nec malè; ut ego exiſtimo. Verùm hæc Ciceronis ἐτυμότης; qvod rectè vidit Voſſius, analogiâ refellitur: ſicut & ea qvam Alciatus excogitaverat, à *varicibus*. Voſſium vide in Etymologico. Vide & Cujacium libro IX. Obſervationum capite ultimo, à qvo plurima Voſſius.

PRATUM.

Ulpianus, lege 31. de Verborum ſignificatione: PRATUM, *in qvo ad fructum percipiendum falce dumtaxat opus eſt. ex eo dictum, qvòd paratum ſit ad fructum capiendum.* ¶ Ita & ceteri Scriptores. Varro libro I. de R. R. capite 7. *Alii dant primatum bonis pratis: ut ego qvoqve: à qvo Antiqvi* prata, parata *appellarunt.* Et de Lingva Latina libro IV. PRATA, *dicta ab eo qvòd ſine opere parata.* Columella 2. 17. *Et ideo neceſſarius ei* (loqvitur de Aratore) *cultus eſt etiam prati, cui veteres*

Roma-

Romani primas in agricolatione tribuerunt. Nomen qvoqve indiderunt ab eo, qvòd protinus eſſet paratum, nec magnum laborem deſideraret. Plinius XVIII. 5. *Et* PRATA *Antiqvi*, parata *dixere*. Item Iſidorus XV. 13. PRATUM, *eſt cujus fœni copia armenta tuetur: cui veteres Romani nomen indiderunt ab eo qvòd protinus ſit paratum, nec magnum laborem culturæ deſideraret.* Et Julius Cæſar Scaliger libro I. de Cauſis Lingvæ Latinæ capite 19. PRATUM, *qvod fuit paratum* Inde Scipio Gentilis, libro ſingulari Originum ad Pandectas, pro eo qvod legitur apud Catullum,

Qvi illius culpâ cecidit, velut prati
Ultimus flos, prætereunte poſtqvam
Tactus aratro eſt,

legebat,

Qvi illius culpâ cecidit velut parati, &c. *Carminis*, inqvit, *ipſa lex flagitat, ut legamus antiqvo more*, velut parati. *De qvo mirari ſatis non poſſum, à doctiſſimis illius Poëtæ Interpretibus, ne uno qvidem verbulo expoſitum fuiſſe: omneſqve omnium qvas viderim editiones*, prati *præferre.* Ego verò, mirari ſatis non poſſum, tanto viro tantum errorem excidiſſe: immo enim metri ratio non permittit, ut legatur *parati*. Sed ad propoſitum. Aliter; atqve eruditiùs; Scaliger ad Varronem. Scilicet à Dorico πρατιὰ, pro πρασιὰ, *prati* vocabulum deducit. Sunt autem πρασιαὶ, in hortis areolæ qvadratæ, in qvibus porri & alia hujuſcemodi olera viridia ſeruntur. Heſychius: πρασιαί.

σιαί. αἱ ἐν τοῖς κήποις τετραγωνοὶ λαχανιαί. Addit Lexicographus: οἷον περασιαὶ, διὰ τὸ ἐπὶ πέρασι τῶν κήπων. in qvo fallitur. πρασιὰ enim, eſt ἀπὸ τοῦ πράσου, à *porro*, ut rectè Euſtathius ad Odyſſ. H. pag. 1574. 27. Πρασιαὶ δὲ, τόποι λαχανηφόροι, ἀπὸ μέρους τῶν πράσων κληθέντες. aut potiùs, ἀπὸ πρασίου χρώματος, à colore porraceo, ſive herbido. Alias *prati* etymologias proponit Matthias Martinius: ſcilicet, ut ſit à verbo πράττω, qvomodo ἀγρὸς ab ἄγω: aut ab Ebræo פרח, qvod eſt *fructuoſum eſſe, fœtificare:* qvam poſtremam amplectitur Voſſius. Mihi Scaligerana non diſplicet: immo perplacet.

PUBLICANUS.

Ulpianus, lege 1. de Publicanis: PUBLICANI, *ſunt, qvi publico fruuntur. nam inde nomen habent: ſive fiſco vectigal pendant, vel tributum conſeqvantur. & omnes, qvi qvid à fiſco conducunt, rectè appellantur Publicani.* ¶ Optimè. Et rectè Cujacius in Paratitlo, & Leunclavius in Synopſi Baſilicorum, pro eo qvod legitur in prioribus dictæ legis verbis, *Qvod Publicanus, ejus publicani nomine, vi ademerit*, emendabant, *ejus publici nomine:* ex libris Baſilicorum, in qvibus eſt, ὀνόματι τοῦ τέλους. *Publicum* ſumitur pro *vectigali.* Cicero ad Q. Fratrem: *Hîc te ita verſari, ut & Publicanis ſatisfacias, præſertim publicis malè redemtis.* Ab hac *publici* ſignificatione, *Publicanum,*

num, qvi puplica redimit, dictum volunt Cujacius & Leunclavius dictis locis. Sed contrà Maranus, ad dictum titulum de Publicanis, *τὸ publicum* accipit de loco publico, aut publica re, qvæ vectigalis cauſâ publicano fruenda locatur; ut eſt in verbis Prætoris, in Interdicto de loco publico fruendo: *Qvominùs loco publico qvem is cui locandi jus fuerit, fruendum alicui locavit, ei qvi conduxit, ſociove ejus, è lege locationis frui liceat, vim fieri veto:* & apud Javolenum, lege 34. Ex qvibus Cauſis majores: *Qvi operas in publico, qvod vectigalium causâ locatum eſt, dat; Reipublicæ causâ non abeſt.* Marani ſententiam adjuvant Gloſſæ Veteres, in qvibus *Publicani, δημοσιῶναι* exponuntur. Utramqve ſententiam junxit Iſidorus; *Publicanos*, à publicis vectigalibus deducens. PUBLICANI *appellantur*, inqvit, *conductores: ſive qvia vectigalia publica exigunt: vel qvia per negotia ſæculi lucra ſectantur: unde & cognominati ſunt.* *Publicus* autem eſt à *populicus*, *Populus, populi. populicus, poplicus*, PUBLICUS. *populus* verò à πολὺς, (ita Veteres loqvebantur) *populus*. Poſſit etiam eſſe à πολλός. πολλὸς, πόπλος, *poplus*, (unde *Poplicola*) πόπολος, *populus*. τὸ PUPLICE & τὸ PUPLICO, occurrunt in Gloſſis Veteribus. *puplicè*, δημοσίᾳ. *puplico*. δημοσιεύω. Et *poplicum*, in Genuenſi Tabula, à Folieta fideliſſimè exſcripta; L. Cæcilio, & Q. Mutio Coſſ. inciſâ.

PUBR-

PUERPERA.

Paulus, lege 163. de Verborum ſignificatione: PUERI *appellatione etiam* puella *ſignificatur. Nam & feminas* puerperas *appellant, recentes ex partu: & Græcè*, παιδίον *communiter appellatur.* ¶ Hoc vult, *puerperam;* id eſt, νεοτόκον; ex *puer* & *pario;* fuiſſe appellatam. Similiter Priſcianus. PUERI *femininum*, pueram *Antiqviſſimi dicebant: unde &* puerpera, *qvæ puerum, vel pueram parit.* Suetonius in Caligula, capite 8. *Nec Plinii opinionem Inſcriptio aræ qvidqvam adjuverit, cùm Agrippina bis in ea regione filias enixa ſit, & qvaliſcumqve partus, ſine ullo ſexus diſcrimine*, puerperium *vocetur: qvòd Antiqvi etiam puellas*, pueras, *& pueros*, puellos *dictitarent. Sine ullo ſexus diſcrimine*, dixit Suetonius, qvod Paulus *communiter. Græcè* παιδίον, *communiter appellatur:* id eſt, παιδίον, Græcis, de utroqve genere dicitur. Heſychius: παῖδες. τὸ πάλαι μὲν, τέκνα ἀρσενικὰ καὶ θηλυκά. μεταπεσούσης δὲ τῆς χρήσεως, νῦν καὶ οἱ δοῦλοι. ¶ Eſt autem PUER, à Dorico πόϊρ, pro παῖς. παῖς, πάϊς, πάϊρ, Laconicè: πόϊρ, *poer*, PUER: & POR: qvod etiamnum invenitur in veteri Inſcriptione, qvam profert Voſſius in Etymologico. Inde & *Marcipor, Caipor, Lucipor*, &c. Qvintilianus libro I. capite 4. *In ſervis jam intercidit illud genus, qvod ducebatur à domino: unde Marcipores, Publiporeſqve.* PARIO autem eſſe à Latino *paro*, volebat

bat Julius Scaliger de Cauſis Lingvæ Latinæ libro 1., cap. 29. Voſſius in Etymologico ab Ebræo ברר qvod habuit à Martinio.

QVÆSTORES.

Pomponius, lege 2. §. 22. de Origine Juris: *Deindè, cùm ærarium Populi auctius eſſe cœpiſſet, ut eſſent qvi illi præeſſent, conſtituti ſunt Qvæſtores, qvi pecuniæ præeſſent. dicti ab eo, qvòd inqvirendæ & conſervandæ pecuniæ causâ creati erant.* Ulpianus, lege unicâ de Officio Qvæſtoris: *Et à genere qværendi, Qvæſtores initio dictos, & Junius, & Trebatius, & Fæneſtella ſcribunt.* ¶ Qvæſtorum non unum genus. Omnes autem dicti à *qværendo*. Feſtus: *Qvæſtores dicebantur, qvòd qværerent de rebus capitalibus. unde qvi talia qværunt,* Qvæſtores ParricidI *appellantur.* Beda de Orthographia: *Qvæſtor, à qvaſi* qvæſitor, *per æ diphthongon.* Sed unde Tò *qværere? À qvæ res?* deducit Varro, falsò, & ἀναναλόγως. Ego ab ἔρω: qvod eſt, *rogo, interrogo, ſciſcitor, qværo, inveſtigo*: unde ἐρωτάω, & ἐρευνάω. ἔρω, *kero*, QVÆRO. Præponitur *cappa*: ut in κίω: qvod eſt *eo*. Heſychius: κιών. ἐλθὼν, βαδίζων: qvodqve ex ἴω, inuſitato, voce ejusdem ſignificationis. τὸ ἴω in uſu fuiſſe dubitare nos non ſinit, cùm ejus infinitivum ἰέναι, tùm Latinum *ire*. A κίω autem, eſt κινέω, *moveo*. Ab eodem, eſt κίσσα, *pica*; & κίχλη, *turdus*; & κίγκλος, *motacilla*: propter motum freqven-

tem caudæ & totius corporis earum avium. Eſt & κισσὸς, *hedera:* ut ἕρπυλλον, *ſerpyllum*, ἀπὸ τοῦ ἕρπειν, à ſerpendo: ſunt enim hederæ ſeqvaces, ut loqvitur Perſius; & ut Catullus & Virgilius, errantes. Et ab ipſo κισσὸς, eſt Latinum HEDERA: ſic κισσὸς, κιττὸς, κίτταρος, HEDERA. Erotianus: κίσσαρον, τὸ κισσόν. Τὸ K tranſit in CH, & CH in H. Ita *humi*, *hiems*, *hio*, *heri*, ex χαμαὶ, χειμὼν, χάω, χθές. Ab ἔρω igitur, præpoſito cappa, Latini ſuum QVÆRO fecerunt. Nec obſtat qvòd ἔρω, per E, *qværo* per Æ, ſcribatur; magnam enim fuiſſe inter eas literas affinitatem, norunt Etymologi.

REDDERE.

Celſus, lege 94. de Verborum ſignificatione: *Verbum* REDDENDI *qvamqvam ſignificatum habet retro dandi, recipit tamen & per ſe dandi ſignificationem.* Et lege *Cùm qvidam* 21. de Legatis 2. *Etenim* REDDENDI *verbum, qvamqvam ſignificationem habeat retro dandi, recipit tamen & per ſe dandi ſignificationem.* ¶ *Reddo*, eſt ab inſeparabili particula re, & verbo *do*; aſſumptâ, euphoniæ cauſsâ, literâ D; qvia ab eâ ſeqvens ſyllaba incipit. *Re* autem, eſt *à retro*, ſi Priſcianum audimus. *Re*, inqvit libro XIV. extremo, *videtur* à retro *per apocopam factum: ſicut & ipſe ſenſus manifeſtat. reſpicio, retro ſpicio: revertor, retro vertor: recurro: retro curro.* Sed ſi Matthiam Martinium, *retro* potiùs *re* factum fuerit: & *re*, à ῥέα, *faci-*

facilè: qvia facilia iterare ſolemus: aut, à ῥεῖν, *fluere:* qvia aqvarum eſt curſus ſuos iterare. Nugæ. Sed de vera ejus vocis originatione, ampliùs ipſe deliberandum cenſeo.

REDHIBITIO.

Ulpianus, legè 21. de Ædilitio edicto: *Redhibere, eſt, facere, ut rurſus habeat venditor qvod habuerit. &, qvia reddendo id fiebat, idcirco* redhibitio *eſt appellata, qvaſi* redditio. ¶ Meliùs apud Feſtum: *Redhibitum, id propriè dicitur, qvod redditum: cùm qvi dedit, idem rurſus coactus eſt habere id, qvod antè habuit. Redhibitio,* ἀπὸ τ͂ *redhabere.* De origine τ͂ *habere,* vide ſuprà in *exhibere.*

RIVALIS.

Ulpianus, lege 1. §. 2. de Aqva cottidiana & æſtiva: *Si inter rivales, id eſt, qvi per eumdem rivum aqvam ducunt, ſit contentio de aqvæ uſu, utroqve ſuum uſum eſſe contendente, duplex interdictum utriqve competit.* Pomponius, lege 3. titulo eodem; *Is, qvi aqvæ cottidianæ jus habet, vel fiſtulam in rivo ponere, vel aliud qvodlibet facere poteſt: dummodo ne fundum domino, aut aqvagium rivalibus deterius faciat.* ¶ Aliter Nonius Marcellus capite de Proprietate ſermonis: *Rivales dicti ſunt, qvaſi in unum amorem derivantes.* Necnon Eugraphius ad Terentii Eunuchum Act. 1. Sc. 1.

RIVALES *dicuntur, qvi unam amant, vel meretricem, vel amicam: qvòd qvaſi uno rivo amoris utantur.* Sed ſimiliter qvoqve; qvamqvam alia de cauſa; Donatus ad Terentii Eunuchum Act. I. Sc. 8. RIVALES, *dicuntur æmuli de mulieribus: factâ translatione nominis à feris beſtiis, qvæ ſitientes cùm ex eodem rivulo hauſtum petunt, in prælium contra ſe invicem concitantur. Sic Cicero pro Cælio:* Sin erit ex illo fonte rivalis, *inqvit.* Hodie legitur apud Ciceronem, *Sin autem eſt rivulus accerſitus.* Donati lectionem probat Turnebus Adverſar. libro 27. cap. 23. *amœnâ,* inqvit, *jucundâqve vocabuli ambiguitate: cùm Rivales ſint, qvi propinqvos poſſident agros rivo; & Rivales, qvi eamdem mulierem amant.*

RIVUS.

Ulpianus, lege I. §. 2. de Rivis: *Rivus, eſt locus per longitudinem depreſſus, qvo aqva decurrat: cui nomen eſt* ἀπὸ τοῦ ῥεῖν. ¶ Ἀπὸ τοῦ ῥεῖν, eſt ῥόος. à ῥόος, eſt *rivus:* mutato *ο* in *ι*, ut κόνις, *cinis;* & inſerto digamma Æolico, qvod Latini in v conſonans mutare amant. ῥόος, ῥόϜος, *rovus, rivus.* Ita δαὴρ, *levir:* Δάος, *Davus,* nomen ſervi: ᾠὸν, *ovum:* αἰὼν, *ævum:* λεῖος, *levis:* θεῖος, *divus:* ὄϊς, *ovis:* κέραος; *cervus:* κλαΐς, *clavis,* &c. ¶ Huic porrò Ulpianeæ rivi definitioni bellè convehit, qvòd ait Feſtus: RIVUS, *vulgò appellatur tenuis fluor aqvæ; non ope, con-*

conſiliove factus verùm naturali ſuo impetu. Sed ii rivi dicuntur, qvi manufacti ſunt, ſive ſubter terram, foſſâ; ſive ſubter, ſpecu, inciliove: cujus vocabuli origo ex Græco pendet. Ita legendus hic locus, ex emendatione Turnebi. Ut autem *rivus*, ἀπὸ τοῦ ῥεῖν, hoc eſt, à fluendo ita *fluvius*, à *fluus*, antiqvo præterito τοῦ *fluo. fluo, fluvi, fluvius*: ut *pluo, pluvi*, PLUVIA.

RUTA CÆSA.

Ulpianus, lege *Fundi* 17. §. 6. de Actionibus empti & venditi: *Si ruta & cæſa excipiantur in venditione; ea placuit eſſe ruta, qvæ eruta ſunt: ut harena, creta, & ſimilia: cæſa ea eſſe, ut arbores cæſas, & carbones, & his ſimilia.* ¶ Ex his, Ulpianum exiſtimaſſe conſtat, RUTA, à *ruendo*; CÆSA, à *cædendo*, eſſe appellata: qvòd eſt veriſſimum. Et ita Feſtus: RUTA CÆSA, *dicuntur, qvæ venditor poſſeſſionis, ſui uſus gratiâ, concîdit, ruendoq; extraxit.* Etiam Nonius: RUTA, *dicuntur eruta.* A *ruo* ſcilicet, hoc eſt, *dejicio.* Virgilius Georgic. 1.

——— *Cumuloſqve ruit malè pingvis arenæ.*

Ruo autem, ex ῥύω, *traho*, & ut Feſti verbis utar, *ruendo extraho*; ſive ex ὀρύω, *excito.* Ceterùm, in verbis Ulpiani meliùs legeretur, *ruta cæſa*, citra copulam, qvemadmodum legitur apud Feſtum. Ita Veteres loqvebantur. Cicero libro Topicorum extremo: *Feciqve qvod ſæpe liberales*

venditores ſolent, ut cùm ædes, fundumve vendiderint, rutis cæſis receptis, concedant tamen aliqvid emptori, qvod, ornandi causâ, aptè, & loco poſitum eſſe videatur. Et in Partitionibus: *Cùm ex lege prædii qværitur, qvæ ſint ruta cæſa.* Q. Mucius Scævola l. 241. de Verborum ſignificatione: *In rutis cæſis ea ſunt, qvæ terrâ non tenentur.* Pomponius l. 66. de Contrahenda emptione: *Qvintus Mucius ſcribit: Qvi ſcripſit, ruta cæſa, qvæqve ædium, fundive non ſunt, bis idem ſcriptum: nam ruta cæſa ea ſunt, qvæ neqve ædium, neqve fundi ſunt.* Varro libro v. de Lingva Latina:. *Ideoqve in venditionibus, lege fundi ruta cæſa ita dicimus, ut producamus.* Tamen, hæc vocabula diviſa reperire eſt apud ipſum Ciceronem in 2. de Oratore: *Sed dices, te, cùm ædes venderes, ne in rutis qvidem & cæſis, ſolum tibi paternum recepiſſe:* qvare nihil mutandum apud Ulpianum.

Saccularii.

Ulpianus, lege 7. de Extraordinariis criminibus: *Sacculari: qvi vetitas in Sacculo artes exercentes, partem ſubducunt, partem ſubtrahunt.* Id eſt, qvi vetitas artes, in ſacculo, (ſive, ut alii legunt, *in ſacculos*) exercentes, partem ad ſe magicis artibus eliciunt, partem manu auferunt: ut rectè Cujacius Obſervationum libro x. capite 27. Veteres ſcilicet magnam vim eſſe Magiæ putabant: ut & eâ meſſes

meſſes aliò traduci poſſe exiſtimarent: qvo nomine; mirum dictu; etiam Lege XII. Tabularum judicia conſtituta ſunt. Ab ea opinione Turnebus Adverſariorum libro IX. capite 17. Dardanarios, (de qvibus in l. 6. dicto Titulo de Extraordinariis criminibus, & in Veteribus Gloſſis) qvi annonam onerant & premunt, ſic dictos exiſtimabat à Dardano, Mago: cujus meminere Appuleius & Tertullianus; & à qvo *Dardaniæ artes*, pro *magicis*, apud Columellam in Poëmate de Cultura Hortorum: qvòd eorum maleficiis vulgus crederet annonam averti in ipſorum horrea; & in metiendo, menſuram ejus imimnui: ſicqve eam ſubtrahi. Aut, qvòd ad contumeliam & probrum Magos eos increparent, *Dardanarios* vocitantes: cùm Magiæ nomen, & odioſiſſimum eſſet & infame vocabulum. A *ſaccus* autem, *ſacculus*, & *ſacellus*, pro *crumena*. Gloſſæ Veteres, *Sacculus*, βαλλάντιον. *Sacellus*, βαλλάντιον. Inde *ſaccularii*, & *ſacellarii*. Eædem Gloſſæ: *Saccularii*, ῥαδιουργοί. *Sacellarius*, βαλλαντιοφύλαξ. *Saccularium*, pro fure pecuniæ publicæ, uſurpavit Aſconius in commentario in Orationem contra C. Antonium & L. Catilinam: *Eqveſter Ordo pro Cinnanis partibus contra Syllam ſteterat; multasqve pecunias abſtulerant: ex qvo* Saecularii *erant appellati: multiqve ob ejus rei invidiam, poſt Syllanam victoriam interfecti.*

Sacellum.

Trebatius in libro de Religionibus ſecundo, apud Gellium libro VI. Noctium Atticarum capite 12. Sacellum, *eſt parvus locus DEO ſacratus, cum ara.* Sacellum *ex duobus verbis compoſitum*, ſacri & cellæ, *quaſi* ſacra cella. ¶ Abſurdè. Quis enim ignorat *ſacellum*, & ſimplex verbum eſſe, & non ex *ſacro* & *cella* copulatum; ſed ex *ſacro* diminutum, ut verè Gellius dicto loco. *Sacrum* autem, ex ἱερόν. ἱερὸν, ἱκερὸν, (inſerto C, ut *ſpecus*, à σπέος: *voco*, à βοῶ: *aqva*, ſive *aca*, ab ἄα, Heſychius: ἄα. σύστημα ὕδατος.) σικερὸν, σικερὸν, (addito ſibilo) *ſacrum*. I in A mutari, eſt in exemplis.

Sanctum.

Marcianus, lege 8. de Diviſione rerum & qvalitate: Sanctum *autem, dictum eſt à* ſagminibus. *Sunt autem* ſagmina, *qvædam herbæ, qvas Legati Populi Romani ferre ſolent, ne qvis eos violaret. ſicut Legati Græcorum ferunt ea, qvæ vocantur* cerycia. ¶ Immo *ſanctum* dictum eſt à *ſanciendo.* Ulpianus, lege 9. Titulo eodem: *Propriè dicimus ſancta, qvæ neqve ſacra, neqve profana ſunt, ſed ſanctione qvadam confirmata. ut leges ſanctæ ſunt: ſanctione enim qvadam ſunt ſubnixæ: qvod enim ſanctione qvadam ſubnixum eſt, id ſanctum eſt, etſi Deo non ſit conſecratum.*

tum. Propertius, de Deo Sanco, ſive Sancto, verba faciens:

Hunc qvoniam manibus purgatum ſaxerat orbem,

Sic Sancum Tatiæ compoſuere manus.

Sancio autem, eſt ab ἁγιῶ: eſt enim propriè *ſancire*; ut rectè Servius in XII. Æneidos; ſanctum aliqvid, id eſt, conſecratum, facere: qvod vox ἁγιῶν itidem notat. Ab ἁγιόω, ἁγιῶ, primùm factum eſt *ſagio:* præpoſito ſibilo: ut in *ſi*, *ſub*, *ſuper*, ab εἰ, ὑπὸ, ὑπέρ: & poſtea, *ſacio:* & demum, *ſancio*, N inſerto: ut *tago*, *tango*; *theſaurus*, *thenſaurus*; δασὺς, *denſus*; ἔχις, & Doricè ἄχις, *anguis* λίπω, *linqvo*, &c. Nec obſtat, qvod Varro libro IV. de Lingua Latina ait, Sanctum Deum ab Sabina lingua eſſe: Sabina enim lingua, à Græca: nam Sabini ἀνέκαθεν Dores, è Peloponneſo; ut pluribus argumentis, in Tractatu noſtro de univerſis Linguæ Græcæ Dialectis, oſtendemus. A *ſacio*, eſt *ſagmen*. *Sacio*, *ſacimen*, *ſacmen*, SAGMEN. ut à *gigno*, *genimen*, GERMEN. à *cano*, *canimen*, CARMEN. Verè igitur Feſtus: *Sagmina*, *vocantur verbenæ*, *id eſt*, *herbæ puræ*, *qvia ex loco ſancto arcebantur* (i. arceſſebantur) *à Conſule*, *Prætoreve*, *Legatis proficiſcentibus ad fœdus faciendum*, *bellumqve indicendum*. *Vel à ſanciendo*, *id eſt*, *confirmando*. *Sagmina*, ſunt *herbæ ſanctæ*. Inde ἱερὰ βοτάνη, *verbena*. (nam *ſagmina* & *verbenæ*, idem) Onomaſticon: *ſagmina*, ἱερὰ βοτάνη. Plinius XXV. 9. ubi de plan-

 tis:

tis: *Nulla tamen Romanæ nobilitatis plus habet, qvàm hierabotane. Aliqvi* periſtereon; *noſtri* verbenacam *vocant. Hæc eſt, qvam Legatos ferre ad hoſtes indicavimus. Hac, Jovis menſa verritur; domus purgantur; luſtranturqve.* Poſſit qvoqve τὸ *ſancus*, & τὸ *ſanctus*, ab ἄναξ deduci. ἄναξ, ἄνακος, ἀνακὸς, (ut φύλαξ, φύλακος, φυλακὸς) ἄγκος, SANCUS. ἄναξ, ἄνακτος, ἄγκτος, SANCTUS, ἄναξ eſt *cuſtos*, ὁ φυλάττων, ὁ ἐπιμελούμενος. Atqve inde Dioſcuri ἄνακες appellati. Plutarchus in Vita Theſei, ubi de Caſtore & Polluce, qvi Athenas venerant, Athenienſibus opem laturi: καὶ τιμὰς ἰσοθέους ἔσχον ἌΝΑΚΕΣ ϖροσαγορευθέντες, ἢ διὰ τὰς γινομένας ἀνοχὰς, ἢ διὰ τὴν ἐπιμέλειαν καὶ κηδεμονίαν, τοῦ μηδένα κακῶς παθεῖν, στρατείας τοσαύτης ἔνδον οὔσης· ἀνακῶς γὰρ ἔχειν τοὺς ἐπιμελουμένους, ἢ φυλάττοντας ὁτιοῦν· καὶ τοὺς βασιλεῖς, ἴσως, ἄνακτας διὰ τοῦτο καλοῦσιν. *Atqve honores aſſeqvuti divinos ſunt* Anaces *dicti: vel ob factas inducias, qvas* ἀνοχὰς *vocant: vel ob curam & ſollicitudinem: ne cui malum afferretur, cùm eſſet intra muros exercitus: nam* ἀνακῶς ἔχειν *dicunt eos, qvibus cura vel tuitio alicujus incumbat: & Reges appellant fortaſſis inde* ἄνακτας. Eiam ἀνακῶς, pro ἐπιμελῶς, apud Herodotum in Urania, capite 109. & Thucydidem, libro 8.

SE-

SEQVESTER.

Modeſtinus, lege 110. de Verborum ſignificatione: SEQVESTER *dicitur, apud qvem plures eamdem rem, de qva controverſia eſt, depoſuerunt: dictus ab eo, qvòd occurrenti, aut qvaſi ſeqventi eos qui contendunt, committitur.* ¶ Etiam à *ſeqvor* deducit Gellius: ſed alia de cauſa. *P. Lavinii,* inqvit, *liber eſt non incuriosè factus. Is inſcriptus eſt,* De Verbis ſordidis. *In eo ſcripſit*, ſculnam *vulgò dici, qvaſi* ſeculnam: *qvem qvi elegantiùs, inqvit, loqvuntur*, ſeqveſtrem *appellant. Utrumqve vocabulum à* ſeqvendo *factum eſt; qvòd ejus qvi electus ſit, utraqve pars fidem ſeqvatur.* Potiùs; ut viſum Meurſio, Martinio, Voſſio; ab antiqvo verbo *ſeqvo*, id eſt, *dico:* qvia ſententiam dicit inter partes. *Seqvo* autem, in eo ſignificatu, eſt à Græco ἕπω, qvod idem ſonat. Unde *inſeqvo*, hoc eſt, ἐννέπω. Gloſſæ Veteres: *inſeqve*, εἰπέ. Livius Andronicus, hæc Homeri μεταφραστικῶς reddens, Ἄνδρα μοι ἔννεπε, Μοῦσα, πολύτροπον: *Virum mihi, Camena, inſece verſutum.* Tranſit π in C, ſive Q: ut ἵππος, *eqvus:* ἕπομαι, *ſeqvor.* propriè igitur & primariò Seqveſter fuerit Arbiter, qvi ſententiam inter partes dicebat. Plautus in Rudente IV. 3.

Tu iſtunc hodie non feres, niſi dat Seqveſtrum,
aut Arbitrum,
Cujus hæc res arbitratu fiat.

Gloſſæ Cyrilli: μεσίτης. *Seqveſter, arbitrator,* *medi-*

mediator. Erat autem Arbiter, qvi arbitrari ſe dicebat, qvod ipſe vidiſſet: qvi ſpectata referret, aut teſtaretur. Cicero Academ. Qvæſtionum lib. IV. ſub finem: *Tum qvi teſtimonium diceret, ut* ARBITRARI *ſe diceret, qvod ipſe vidiſſet.* Cùm verò res, de quibus controverſia eſſet, apud Mediatorem, ſive Arbitrum, ab altercantibus deponi ſolerent: *Seqveſtres ſunt,* inqvit Aſconius, *apud qvos pecunia deponitur: Interpretes, per qvos inducitur pactio:* Cùm, inqvam, apud Arbitrum res de qvibus litigaretur, deponi ſolerent, inde factum, ut *Seqveſter* poſtea is diceretur, apud qvem res de qva controverſia eſſet, deponeretur. Poſſit etiam τὸ *Seqveſter* deduci à voce *ſecus:* eo qvòd res ſecus, id eſt, juxta Seqveſtrum, deponitur: qvæ eſt H. Valeſii conjectura. Vel ἀπὸ τοῦ δικάζειν. δικάζω, δικαστὴς, & Laconicè δικαστὴρ, σικαστὴρ, *ſeqveſter:* qvæ mea eſt ſententia.

SERVUS.

Florentinus, lege 4. de Statu Hominum: SERVI *ex eo appellati ſunt, qvòd Imperatores captivos vendere, ac per hoc ſervare, nec occidere, ſolent.* Similiter Pomponius lege 239. de Verborum ſignificatione: SERVORUM *appellatio ex eo fluxit, qvòd Imperatores noſtri captivos vendere, ac per hoc ſervare, nec occidere ſolent.* Et Juſtinianus in Inſtitutionibus, Titulo de Jure perſonarum: SERVI *autem ex eo appellati ſunt, qvòd Impe-*

Imperatores captivos vendere, ac per hoc ſervare, nec occidere ſolent. Item Sanctus Auguſtinus libro XIX. de Civitate Dei, capite 15. *Origo autem vocabuli* Servorum *in Latina Lingva inde creditur ducta, qvòd hi qvi jure belli poſſent occidi, à victoribus cùm ſervabantur, ſervi fiebant:* à ſervando *appellati.* Et Donatus in Adelphos II. I. *Mancipia, dicuntur, qvod manu capta ſunt.* SERVI, *qvi ſervati ſunt, qvum eos occidi oporteret jure belli. Unde Virgilius ſic inducit captivum, rogantem,*

Per patrios manes, per ſpes ſurgentis Juli,
Te precor, hanc animam ſerves, natoqve,
patriqve.

Et Iſidorus IX. 4. SERVI *autem vocabulum inde traxerunt, qvòd hi qvi jure belli poſſunt occidi à victoribus, conſervabantur, & ſervi fiebant:* à ſervando *ſcilicet,* ſervi *appellati.* A *ſervando* qvoqve; ſed in ſignificatione *cuſtodiendi;* qvia ſervorum ſit ſervare commiſſa à dominis, & res eorum cuſtodire; deducunt Matthias Martinius, & Gerardus Johannes Voſſius: qvi & *ſervare* volunt eſſe ab ἐρύειν: qvod eſt, *trahere, extrahere, eripere, cuſtodire, ſalvum & incolumem præſtare:* unde apud Heſychium ἐρύσαιτο exponitur φυλάξαιτο. Hujus vocis radices in Græcia, non Latio, qværendæ. Meliùs igitur, atqve eruditiùs, Scaliger ad Varronem *ſervum* deducit ab inuſitato ἔρος, hoc eſt, *ſervus.* ἔερος Homero, pro *ſervitute*, Odyſſ. θ. 529.

Εἴρερον εἰσανάγουσι, πόνον τ' ἐχέμεν, καὶ ὀϊζόν.

Ad qvem verſum Vetus Scholiaſtes: ΕΊΡΕΡΟΝ· αἰχμαλωσίαν, δουλείαν, τὸ περὶ τὰ ἔργα. Qvi rationem addit appellationis: καὶ ἀναπέπλασται κατ' ἀρχὴν παρὰ τὸ ἐρᾶν μετ' ἐλευθερίας εἴρειν καὶ λέγειν τοὺς δούλους. Similiter Euſtathius: εἴρερος δὲ καὶ τοὺς παλαιοὺς, αἰχμαλωσία, δουλεία· παρὰ τὸ ἐρᾶν εἴρειν. οἱ γὰρ ἐν δουλείᾳ, καὶ τοῦ λέγειν στέργονται, μὴ παρρησιαζόμενοι. Homeri locum memoratum reſpexit Heſychius: εἴρερον, δουλείαν. Apud eumdem legas: εἴρεον, δουλείαν, αἰχμαλωσίαν. Inde ἔριθος pro *famula* apud Heſiodum. ἔρος, ἔϝος, *ſervus*: ut verè Qvintilianus l. 1. c. 6. dixerit, primum v in *ſervus* ſonare digamma Æolicum. Potior tamen videtur Salmaſii ſententia, qvi *ſervus* ab Æolico σέρα-πος deducit. Verba ejus ſunt in libro de Uſuris, pag. 256. *Et ridicula ſanè Juriſconſultorum etymologatio* Servorum, *qvia ſervarentur bello capti, ut ſervirent. Iſti ſervant, ut mactent. Ita bello captos multos ex Phrygibus Achilles ſervavit, ut ad tumulum Patrocli immolaret, & combureret. Græcum eſt Æolicum* σέραπος, *pro* θέραψ *communi.* Ita μάρτυρος, pro μάρτυρ, & φύλακος, pro φύλαξ apud Homerum: qvod ex Ionica eſſe Dialecto docuit nos doctiſſimus Apollonii Scholiaſtes ad librum 1. pag. 7.

SICA-

SICARIUS.

Tribonianus in Inſtitutionibus Juſtinianeis, Tit. de Publicis Judiciis: SICARII *autem appellantur* à ſica: *qvod ſignificat ferreum cultrum.* Joſephus Antiqvitatum Judaicarum lib. xx. cap. 7: Ἀφικομένου δὲ εἰς τὴν Ἰουδαίαν Φήσου, συνέβαινε τὴν Ἰουδαίαν ὑπὸ τῶν λῃστῶν κακοῦσθαι, τῶν κωμῶν ἁπασῶν ἐμπιπραμένων τε καὶ διαρπαζομένων. καὶ οἱ σικάριοι δὲ καλούμενοι· λησαὶ δέ εἰσιν οὗτοι, τότε μάλιστα ἐπλήθυνον, χρώμενοι ξιφιδίοις, παραπλησίοις μὲν τὸ μέγεθος τοῖς τῶν Περσῶν ἀκινάκαις· ἐπικάμπεσι, καὶ παραπλησίοις ταῖς ὑπὸ Ῥωμαίων σίκαις καλουμέναις. ἀφ' ὧν καὶ τὴν προσηγορίαν οἱ λῃστεύοντες ἔλαβον. *Cùm autem veniſſet in Judæam Feſtus, oſtendit totam afflictam à latronibus, vicos paßim populantibus: qvorum ferociſſimi appellati* ſicarii. *Tunc ad maximum numerum excreverant: utentes gladiolis: inſtar acinacis Perſici, incurvis: qvales* ſicas *Romani nominant: unde latronibus ipſis cognomen eſt inditum.* Similiter vetus commentator Horatii ad Satiram 4. libri primi: SICA, *gladius eſt permodicus, qvem ſolebant malefici in baculis geſtare, & ex inſidiis aliqvem interficere. Inde dicti ſunt* Sicarii. SICA autem Iſidoro, eſt à *ſecando:* Martinio à *ſiccus*, qvia ſicâ vulneratum animal, ſiccatur, fuſo ſangvine. Inepta eſt Martiniana ἐτυμότης. Iſidori originationem qvod attinet, eam nonnihil adjuvat, qvòd *ſicelire*, eſt *ſecare.* Magis tamen

tamen placet, immo placet omnino, doctiſſimi Voſſii ſententia: ut *ſica* ſit à Dorico ἀκὰ, pro ἀκὴ: qvod τὸ ὀξὺ, ſive *aciem*, ſignificat: unde ἀκὶς, & ἀκμή, & ἄκανθα, & ἀκακία, & ἀκαλύφη, us. Atqve inde Latinum *acies, acus, acuo, &c.* Salmaſius qvoqve in Exercitationibus Plinianis, paginâ 323. τὸ *ſica*; ἀπὸ τῆς ἀκὰ deducit. *Ita*, inqvit, Ἀχάρβας; *Sicharbas*: ἀριστερός, *ſiniſter*: ἄνες, *ſine* :- ἀνέω, ἀνῶ, *ſino*: Ἀκέστα, *Segeſta*. ¶ Sicarii igitur ſunt propriè, qvi cædem ſicâ committunt: ſed ut rectè Fabius libro x. capite 1. per abuſionem, *Sicarios* etiam omnes vocamus, qvi cædem telo qvocumqve commiſerint.

SOLARIUM.

Ulpianus, lege 2. §. 17. Ne qvid in loco publico: *Si qvis nemine prohibente, in publico ædificaverit, non eſſe eum cogendum tollere, ne ruinis Urbs deformetur, & qvia prohibitorium eſt interdictum, non reſtitutorium. Si tamen obſtet id ædificium publico uſui, utiqve is qvi operibus publicis procurat, debebit id deponere: aut, ſi non obſtet, ſolarium ei imponere: vectigal enim hoc ſic appellatur*, ſolarium, *ex eo qvòd pro ſolo pendatur.* ¶ *Solum* in prima ſignificatione, eſt *pedis cavum, inferior pars pedis.* Varro de R. R. cap. 9. ubi de canibus: *ſolo, nec ut corneo, nec nimiùm duro*, &c. Lucretius lib. 1.

Avia Pieridum peragro loca, nullius antè
Trita ſolo.

Atqve inde pro *ſolea* apud Martialem IX. 75.

Dentibus antiqvas ſolitus producere pelles,
Et mordere luto putre, vetusqve ſolum.

Solum autem, eſt ab ἕω, *ſtatuo, colloco, ſedere facio:* unde & *ſelum*. ἕω, ἕλω, ἕλον, *ſelum:* qvod apud Varronem in libris de Re Ruſtica, ἀντὶ τοῦ *ſolum* reperiri teſtatur Paſſeratius libro de Literarum inter ſe cognatione, pag. 61. Inde ἑλίω, ἑλίνω, ἑλίνυω & ἑλινύω, *ſedeo, ceſſo, ceſſare facio*. Inde & ἕλλα, à qvo Latinum *ſella*. Heſychius: ἕλλα. καθέδρα. καὶ Διὸς ἱερὸν Δωδώνη, Λάκωνες. Item ab ἕω, *ſtatuo, colloco, ſedere facio*, eſt ὅλω, ὅλον, *ſolum*, id eſt, ſedes; id cui qvidqve inſidet. Aliter tamen Martinius & Voſſius, qvos vide.

SONTICUS MORBUS.

Venuleius, lege ultima de Ædilitio Edicto: *Qvotiens morbus ſonticus nominatur, eum ſignificari ait Caſſius qvi noceat. Nocere autem intelligitur, qvi perpetuus eſt, non qvi tempore finiatur. Sed morbum ſonticum videri eum, qvi intidit in hominem, poſtqvam is natus eſt:* ſontes *enim*, nocentes *dici*. ¶ Sonticus morbus, dictus eſt, non ab eo qvòd vim nocendi habeat, ſed qvòd juſtam, legitimamqve cauſam afferat, ut ne qvis in judicio ſiſti poſſit. Eſt enim *ſons*, αἰτίαν τινὸς ἔχων, vel αἴτιος. Gloſſæ Veteres: *Sontes*, αἴτιοι,

 ὑπεύθυ-

ὑπεύθυνοι, βλαβεροί. At Gloſſæ Iſidori: *Sonticus. verax*. Item Veteres: *Sontius*. ἀληθής. Ubi *ſontius*, pro *ſonticus*. Inde *ſontia:* qvam corrupto vocabulo *ſonniam* dixere infimi Scriptores: unde Gallicum *Exoine:* ut poſt Franciſcum Pithœum & Hieron. Bignonium, doctè & verè Salmaſius noſter obſervabat: qvi videndus ad Ælium Spartianum in Hadriano. τὸ *ſons* verò, dictum eſt à σίνω, *noceo*. σίνω, σίντης, *ſontes*, SONS: ut *plebs*, ex *plebes*; & MENS, ex *mentis*. Voſſium vide in Etymologico.

SOROR.

Labeo in libris ad Edictum Prætoris, apud Gellium libro XIII. capite 10. SOROR *appellata eſt, qvòd qvaſi ſeorſum naſcitur, ſeparaturq; ab ea domo in qva nata eſt, & in aliam familiam transgreditur.* FRATRIS *autem vocabulum P. Nigidius, homo impensè doctus, non minùs arguto, ſubtiliqve ἐτύμῳ interpretatur.* FRATER, *inqvit, qvaſi* ferè alter. Nugæ: qvamqvam eam etymologiam vehementer laudet Nonius Marcellus. SORORIS *appellationem*, inqvit, *Veteres eleganti interpretatione* (id eſt, ἐτυμολογίᾳ) *poſuerunt. Itaqve maximi Juris Scriptores exprimendam putaverunt. Antiſtius Labeo: Soror, inqvit, appellata eſt, qvòd qvaſi ſeorſum naſcitur, ſeparaturqve ab ea domo in qva nata eſt.* Mulier qvidem, familiæ ſuæ & caput & finis eſt, ut eſt apud Ulpianum in lege 195.

de

de Verborum ſignificatione. Sed qvid hoc ad ſororis Labeonianam originationem? qvæ etiam analogiâ refellitur. Martinius ab Ebræo שאר, id eſt, *caro cognata, conſangvinea*, ὁμαίμων, *ſororis* vocabulum deducebat. Qvæ ἐτυμότης Voſſio impensè placet. Et ſanè, apud Ebræos, omne cognationis genus fratris & ſororis nomine comprehenditur. Sed fruſtra ſunt qvi voces Latinas ab Ebræis deducunt, præter oppidò paucas. Qvare originationem illam potiorem duxerim, qvam idem Martinius proponit: ut ſit *ſoror*, à *ſero*, id eſt, *necto, annecto*: qvaſi annexa cum fratre ad eamdem ſtirpem. Ita ἀνεψιὸς Græcis, ab ἀνάπτεσθαι, inqvit ille; nam ego aliter: ſed de his aliàs. Huic τοῦ *ſoror* origini favet analogia. ἔρω, *necto*; σέρω, præpoſito ſibilo; σέρος; σέρρ Laconicè; σόρος, σόρρ. E in O ut *ſocer*, ab ἑκυρός; *formus*: à θερμός: *novus*, à νέος: *vomo*, ab ἐμῶ, &c. A σόρος, eſt *ſorus*, antiqvum nomen Latinum, ſed obſcuratum: unde *ſorinus*, inuſitatum qvoqve; pro qvo hodie *ſobrinus*. Vide ſuprà in *Conſobrinus*. A *ſorus*, eſt *ſora*, etiam inuſitatum: unde Italicum *ſora*, ut in Originibus Italicis obſervamus. Sed, verè ut dicam, neutram harum originum veram duco. De vera igitur ampliùs deliberandum cenſeo. Hanc ego interim examinandam legentibus propono: ut ſit τὸ *ſoror* ἀπὸ τοῦ ἔορ: qvæ vox ab Heſychio exponitur θυγάτηρ, *filia, conſobrina*. ἔορ, ἔρρ, ὄρρ, SOROR. Omne cognationis genus apud Ebræos fratris & ſororis nomine com-

prehenditur, ut ſuprà obſervatum. ¶ *Frater* autem, indubitatè eſt à Græco φρητήρ. Heſychius: φρητήρ. ἀδελφός.

SPECTACULUM.

Ulpianus, lege 1. §. 3. de Rivis: *Specus autem eſt locus, ex qvo deſpicitur. Inde* ſpectacula *ſunt dicta.* ¶ *Spectaculum*, eſt à *ſpecto. Specto* autem, ab antiqvo *ſpecio*, qvod eſt *video*. Varro libro v. de Lingva Latina: *Spectarè, dictum eſt ab* ſpecio, *antiqvo: qvo etiam Ennius uſus*, &c. Eo uſus & Ulpianus: *In perſona ejus, à qvo alimenta relicta ſunt, hæc erunt ſpecienda. Specio*, eſt ab inuſitato σκεπέω, pro σκοπέω. σκεπέω. σκέπω, *ſpecio*; per metatheſim, ſeu transpoſitionem literarum. A *ſpecio* autem, SPICIO: unde *conſpicio. Spicio*, ſine præpoſitione, dixiſſe Antiqvos, ſcribit Feſtus. *Specus*, eſt à σπέος. Julius Scaliger libro IV. de Cauſis Lingvæ Latinæ capite 86. de Cauſis Linguæ Latinæ capite 86. SPECERE *vetus verbum fuit. In compoſitis nunc invenitur, & in ſuis deductis: ut* ſpecula, ſpeculari. *vox ſanè ipſa militaris: cùm poſitis indiciis aut è ſpecubus contemplarentur Agreſtes olim Latini, prælia inituri: aut ſupra ſpecus ipſas, edito loco ſtantes, obſervarent qvid rerum agerent procul hoſtes.* Specus *autem, Græcum eſt* σπέος. *Inde* ſpecies, *pro re viſa: ſicut* facies, *pro re facta. Ipſa igitur imago rei, qvæ in ſpecendo inſtrumentum reciperetur*, ſpecies *dicta.*

SPON-

SPONSALIA. SPONSUS. SPONSIO.

Ulpianus, lege 2. de Sponſalibus: SPONSALIA *autem dicta ſunt à* ſpondendo: *nam moris fuit Veteribus ſtipulari, & ſpondere ſibi uxores futuras.* Et Florentinus, lege 3. eodem titulo: *Unde & Sponſi, Sponſæqve appellatio nata eſt.* ¶ Optimè. *Spondere* autem, à σπονδή. σπένδω, σπονδὴ, σπουδέω, *ſpondeo.* Vide Voſſium. Inde & *ſponſio.* Paulus lege 7. de Verborum ſignificatione: SPONSIO *appellatur, non ſolùm qvæ per ſponſus interrogationem fit, ſed omnis ſtipulatio, promiſſioqve.* Varro & Verrius τὸ *ſpondere*, à *ſponte* deducunt: eo qvòd ſponte ſua promittit, qvi ſpondet. *Sponte* verò dictum, ab ἑκοντὶ, κ mutato in P, & addito S, ob aſpirationem. De Verrio, teſtatur Feſtus. SPONDERE, inqvit, *Verrius putat dictum, qvòd ſponte ſua, id eſt, voluntate promittatur. Deinde, oblitus, inferiore capite* ſponſum, & ſponſam *ex Græco dictam ait: qvòd ii* σπονδὰς *interpoſitis rebus divinis faciunt.* Spondere *antea ponebatur pro* dicere: *unde &* reſpondere *adhuc manet: ſed poſtea uſurpari cœptum eſt etiam in promiſſione alterius.*

SPURIUS.

Modeſtinus, lege 23. de Statu Hominum; *Vulgò concepti dicuntur, qvi patrem demonſtrare non poſſunt, vel qvi poſſunt qvidem, ſed eum habent, qvem habere non licet: qvi &* ſpurii *appellantur:*

παρὰ τὴν σποράν. Item Juſtinianus in Inſtitutionibus, Titulo de Nuptiis: *Si adverſùs ea quæ diximus, aliqvi coierint, nec vir, nec uxor, nec nuptiæ, nec matrimonium, nec dos intelligitur. Itaq; ii qvi ex eo coitu naſcuntur, in poteſtate patris non ſunt: ſed tales ſunt, qvantùm ad patriam poteſtatem attinet, qvales ſunt ii qvos mater vulgò concepit. Nam nec hi patrem habere intelliguntur, cùm & his pater incertus eſt: unde ſolent* ſpurii *appellari*, qvaſi σποράδην concepti, *vel qvaſi, ſine patre filii.* Ita legendus hic locus ex recenſione Contiana & Cujaciana: qvem Haloander mirè perturbârat, Julius Paris in libello de Nominibus & Prænominibus, qvi poſt Valerium Maximum edi ſolet. *Spurii, patre incerto geniti, qvaſi* σποράδην. Ita legendum & hoc loco ex emendatione Cujacii, Obſevat. lib. v. cap. 5. Vel, *qvaſi ſporoe:* ſeu σπορεὶ, ex emendatione Pighii. Vulgò, *qvaſi epoptæ*, nullo ſenſu: nam qvod ait Contius ad dictum titulum, hæc verba *qvaſi epoptæ*, ſignificare, *qvaſi qvi ſpectaculo omnium concepti ſint*, ferri non poteſt. Aliud τοῦ *ſpurii* ἔτυμον adfert Plutarchus in Qvæſtionibus Romanis: ſcitum qvidem illud magis, qvàm verum: Διὰ τί τοὺς ἀπάτορας σπορίους υἱοὺς καλοῦσιν; (τὸ υἱοὺς videtur eſſe additamentum) οὐ γὰρ, ὡς Ἕλληνες νομίζουσι, καὶ λέγουσιν οἱ Ῥήτορες ἐν ταῖς δίκαις, συμφορητοῦ τινος καὶ κοινοῦ σπέρματος γεγόνασιν· ἀλλ᾽ ἔστιν ὁ ΣΠΌΡΙΟΣ τῶν πρώτων ὀνομάτων, ὡς ὁ ΣΈΞΤΟΣ, καὶ ὁ ΔΈΚΙΜΟΣ, καὶ ὁ ΓΆΙΟΣ.

ΓΑΙΟΣ. τὰ δὲ πρῶτα τῶν ὀνομάτων οὐχ ὁλογραφοῦσιν· ἀλλ' ἢ δι' ἑνὸς γράμματος, ὡς τὸν ΤΙΤΟΝ, καὶ τὸν ΛΟΥΚΙΟΝ, καὶ τὸν ΜΑΡΚΟΝ. ἢ διὰ δυοῖν, ὡς τὸν ΤΙΒΕΡΙΟΝ, καὶ τὸν ΚΝΕΟΝ· ἢ διὰ τριῶν, ὡς τὸν ΣΕΞΤΟΝ, καὶ τὸν ΣΕΡΟΥΙΟΝ. ἔστιν οὖν καὶ ὁ ΣΠΟΡΙΟΣ τῶν διὰ δυοῖν γραφομένων, τοῦ σ, καὶ τοῦ π. γράφουσι δὲ διὰ τούτων καὶ τοὺς ἀπάτορας, σίνε πάτρις, οἷον, ἄνευ πατρός. (Σίνε πάτρε ſcribendum erat: ſed Plutarchus Lingvæ Latinæ parum peritus fuit; qvod ipſemet teſtatur) τοῦ μὲν σίγμα, τὸ σίνε· τοῦ δὲ π, τὸ πάτρις σημαίνοντες· τοῦτο οὖν τὴν πλάνην ἐποίησε, τὸ διὰ τῶν αὐτῶν γραμμάτων τὸ Σίνε πάτρις, καὶ τὸν Σπόριον σημαίνοντες. *Cur eos, qvi patrem certum non habent,* ſpurios *appellant? Non enim verum eſt, qvod Græci exiſtimant, & Rhetores in Orationibus dicunt, eos ſic dictos, qvòd promiſcuo ſemine ſint nati. Sed* Spurius *prænomen eſt, ut* Sextus, Decimus, Caius. *Porro non integra ſcribunt Romani prænomina: ſed aut unicâ literâ notant; ut,* Titum, Lucium, Marcum: *aut duabus; ut,* Tiberium, Cneum: *aut tribus; ut,* Sextum, Servium. Spurius *qvoqve duabus literis,* SP, *indicatur. Iiſdem literis etiam nothos ſignificant: nimirum* Sine Patre. *Qvæ res errori anſam præbuit, cùm* SPURIUS, & incerto patre natus *iiſdem elementis notarentur, ut hi qvoqve* ſpurii *uſurparentur.* Tertiam originationem profert Iſidorus IX. 5. *Nothus, qvi de patre nobili & matre ignobili gignitur. Spurius, qvi de ma-*

tre nobili & patre ignobili. Item ſpurius, patre incerto, matre vidua genitus, velut tantùm ſpurii filius: *qvia muliebrem naturam Veteres* ſpurium *vocabant, velut* ἀπὸ τοῦ σπόρου, *hoc eſt, ſeminis, non patris nomine.* Qvam ſententiam ſeqvitur doctiſſimus Turnebus Adverſar. XXIX. 13. *Appuleius*, inqvit, SPURIA & FASCINA *appellat partes illas, qvibus viri & mulieres ſunt, qvæ honeſtè nominari neqveunt. atqve ab illa muliebri parte nomen ſpuriorum fortaſſe non incommodè deduci poſſet. Nam horum natales non habent obſcuram matrem, ſed patrem appellare non poſſunt. Ejus verba ſunt in Apologia:* Poſſe dicitis ad res venereas ſumpta de mari ſpuria & faſcina. *His nominibus intelligit conchilia qvædam, qvæ partes illas qvas dixi, figurâ referunt; unde & earum nomina obtinent.* Hujus autem ſententiæ non auctor eſt Iſidorus. Eam ſcilicet & refert & refellit Plutarchus dicto loco: λεκτέον δὲ καὶ ἕτερον λόγον· ἔστι δὲ ἀτοπώτερος. τοὺς γὰρ Σαβίνους φασὶ τὸ τῆς γυναικὸς αἰδοῖον ὀνομάζειν ΣΠΟΡΙΟΝ. εἶτα, οἷον ἐφυβρίζοντας, οὕτω προσαγορεύειν τὸ ἐκ γυναικὸς ἀγάμου καὶ ἀνεγγύου γεγεννημένον. *Eſt & alia; verùm abſurdior; ratio. Aiunt à Sabinis pudenda mulieris* ſpurium *nominari. Itaq; ſic ignominiosè appellari, qvi ex non nupta muliere natus eſſet.* Huic ἐτύμῳ adſtipulatur tamen Joſephus Scaliger ad hæc Feſti, NOTHUM, *Græci natum ex uxore non legitima vocant, qvi apud nos ſpurio patre natus dicitur.* Tanti viri verba pro-

proferre non gravabor: *Spurio patre natos joculari dicto vocant Romani, qvia cùm. Sed qvia numqvam matris dicebantur pater eorum ignoretur, matris eſſe dicuntur. liberi Jure Romano; (neqve enim dicebatur,* L. Titius, Gaiæ filius: *ſed* L. Titius, Marci filius; *propterea eos vocabant* Spurii filios: *ut,* Titius, Spurii filius: *à parte ſcilicet matris; unde procreati in lucem prodierunt; qvæ honeſtè nominari non poteſt. Auctores, Plutarchus, Appuleius, Iſidorus. Omnes enim* ſpurium, ἀπὸ τῆς σπορᾶς *vocatam dicunt eam partem. Hoc ita eſſe, præter ea qvæ ſuperiùs à nobis dicta ſunt, fidem fecerit, qvòd eos etiam* Favonios *vocabant. Nam Favonia ova, qvæ Græce* ὑπηνέμια, *ea ſunt, qvæ ſine initu maris concepta ſunt. Favonii igitur qvaſi* ſine patre. *Qvin & Plutarchus cùm S P. qvo* Spurius *notabatur, interpretetur* ſine patre, *ſignificat eos filios* ſine patre *vocatos. Rectè igitur hîc apud Feſtum noſtrum,* Nothum *dici illum, qvem vulgò* ſpurio patre natum *vocabant. Qvod qvàm imprudenter doctiſſimi viri mutare conati ſint, nemo non videt: tum qvia iiſdem verbis legitur apud Adbreviatorem, tum etiam propter eam cauſſam, qvæ à nobis in medium producta eſt. Sed & Plutarchus apertè:* διὰ τί τοὺς ἀπάτορας σπορίου υἱοὺς καλοῦσι; *Nam falſa eſt lectio vulgata,* σπορίους υἱούς. *numqvam enim hominem vulgò conceptum,* Spurium filium, *ſed* Spurium *ſimpliciter, &* Spurii filium *vocabant.* Alii, à *ſpurcus:* alii, à *ſine* & *purus, ſpurii* nomen deduxere. Broæus, Anteceſſor Bituricenſis, à *ſtuprum*

Omne

Omnes à veriloqvio aberrarunt. *Spurius*, eſt à Græco οὖρος. οὖρος, ψοῦρος, σποῦρος, *ſpurius*. Ex οὖρος, primùm factum eſt ψοῦρος: ut ψάμμος, ex ἄμμος: ψάμαθος, ex ἄμαθος. Nam, ut rectè Herodianus Grammaticus exiſtimabat; teſte Etymologo in voce ψάμαθος; ψάμμος eſt ab ἄμμος, non verò, ut vulgus Grammaticorum putat, ἄμμος à ψάμμος. Ex ψοῦρος factum deinde σποῦρος Æolicâ formâ, cui eſt Latinus ſermo ſimillimus. Ita Æoles σπέλλιον, pro ψέλλιον: σπάλις, pro ψάλις: σπύλλα, pro ψύλλα, unde Latinum *pulex*. ψύλλα, ψύλλαξ, (occurrit hæc vox apud Heſychium) σπύλλα, σπύλλαξ, *pulex*. Poſſit qvoqve *ſpurius* ab οὖρος ſic formari: οὖρος, σοῦρος, σποῦρος SPURIUS: Ut σπείρω, *ſemino*, ab ἔρω. ἔρω, σέρω; unde Latinum *ſero*: εἴρω, σείρω, ΣΠΕΊΡΩ. Ita, præpoſito ſigma, dixerunt σταυρὸς, à litera Tau, qvæ crucem repræſentat: id verè Lucianus in Judicio Vocalium obſervavit. Οὖρος autem, ſive οὖρος, eſt *ventus*. Inde οὔρια ὠὰ, ſive οὔρινα, vocata Græcis ova irrita & caſſa, ex qvibus nihil gignitur, volunt Grammatici; qvia pleriqve vento ea generari exiſtimabant: qvæ tamen mutuâ feminarum inter ſe libidinis imaginatione generantur, ut vult Plinius: aut, ſi Ariſtoteli fides, ſuavi qvadam & titillatoria manus attrectatione. Euſtathius ad Iliados α. pag. 42. ΟΥΡΗΑΣ, τοὺς ἡμιόνους λέγει. ἢ παρὰ τὸ ὄρος, ὀρέας, καὶ Ἰωνικῶς οὐρῆας, &c. ἢ παρὰ τὸ οὖρον, ὃ δηλοῖ

δηλοῖ τὸν ἄνεμον. τοῦτο δὲ, διὰ τὸ ἄγονον τῶν τοιούτων ζώων, καὶ τὸ τοῦ σπερματικοῦ πνεύματος ἄκαρπον, καὶ ὥσπερ ἀνεμιαῖον. διὸ καὶ τὰ ἐν τοῖς ᾠοῖς ἄκαρπα, διὰ τὴν τοιαύτην αἰτίαν ΟΥΡΙΑ ἡ κοινὰ λέγει συνήθεια. Eadem de cauſa, & *Zephyria*, & ὑπηνέμια, ea appellârunt. Ariſtoteles de Hiſtoria animalium libro VI. capite 2. Ζεφύρια δὲ καλεῖται τὰ ὑπηνέμια ὑπό τινων, ὅτι ὑπὸ τὴν ἐαρινὴν ὥραν φαίνονται δεχόμεναι τὰ πνεύματα αἱ ὄρνιθες. *Vocantur etiam à nonnullis* Zephyria, *qvæ* hypenemia *diximus: propterea qvòd verno tempore excipere auras aves ſolent.* Plinius libro x. capite 58. *Ipſæ autem inter ſe; ſi mas non ſit; feminæ æqvè ſaliunt: pariuntqve ova irrita; ex qvibus nihil gignitur; qvæ* hypenemia *Græci vocant.* Et cap. 60. *Irrita ova, qvæ* hypenemia *diximus, aut mutua feminæ inter ſe libidinis imaginatione concipiunt, aut pulvere, &c. Qvidam & vento putant ea generari: qvâ de cauſa, etiam* Zephyria *appellantur. hæc autem vere tantùm.* Appellarunt & *urina*, & *cynoſura*. Ariſtoteles dicto loco: τὰ δὲ καλούμενα ὑπό τινων κυνόσουρα, καὶ οὔρια, γίνεται τοῦ θέρους μᾶλλον. *Qvæ autem ova* cynoſura, & urina, *ab aliqvibus dicuntur, per æſtatem magis oriuntur.* Ita locum hunc Ariſtotelis vertit Julius Scaliger. Plinius dicto capite 58. *Palumbes & turtures plurimùm terna ova pariunt*, &c. *Et qvamvis tria peperint, numqvam plus duobus educunt: tertium, qvod irritum eſt,* urinum

num *vocant.* Et capite 60. *Urina, ſiunt incubatione derelicta, quæ alii* cynoſura *dixere.* Sed falluntur Grammatici in ea τῶν οὐρίων, & οὐρίνων ovorum etymologia. Dicta fuerunt, non παρὰ τὸν οὖρον, à *vento:* ſed παρὰ τὸ οὖρον, ab *urina.* Similiter κυνόσουρα dicta, à *canis urina.* κυνόσουρα: id eſt, ἐκ κυνὸς οὔρου γεγεννημένα: ut veriſſimè Julius Scaliger ad caput ſextum libri x. Ariſtotelis de Hiſtoria animalium. Verba ejus adſcribere viſum eſt. *Appellant Græci ova illa* ὑπηνέμια, *qvoniam inania ſint: non tamen qvòd omnino inania, ſed inutilia. Nam in ſexto Hiſtoriarum diximus, plena eſſe albumine & vitellò. Atqve ibi* Zephyria *dicta ait Ariſtoteles aliqvibus, qvaſi vento concepta verno tempore: & manu attrectata ſcilicet, titillantur. Qvare etiam fiant* γόνιμα, *ſi anteqvam edantur, aut addatur albumen, incantur. Alia autem ſunt* οὔρια, *ſive* cynoſura. *Æſtate freqventiùs generantur: non à vento, ſed ab humore contento inutili. Et ſanè intus qvidam humor viroſus eſt, & ineptus: ut qvaſi fœtus initia ſemináqve, haut inſint, ſed* οὖρον. *Qvæ vox infreqventior eſt in uſu communi loqvendi ad hunc ſignificatum: Poëticumqve ventum ſæpius ſignificat: atqve eum qvidem, qvi à* puppi, *ut ait divinus Poëta,* proſeqvitur: *neqve alium: qvaſi ad navigii caudam accommodatum. Itaqve altera interpretatio commodior videtur. Nam Plinius oſtendit etiam* cynoſura *dicta. Theodorus Gaza ambitiosè* ſubventanea οὔρια *dixit:*

cùm

cùm Latinum nomen haberet ex Hiſtoria Pliniana in decimo libro: qvi ibi irrita *vocat. Meliùs* caſſa *dixiſſet ille: qvoniam prolifici ſeminis inania ſint: ſic enim vocat Plautus* caſſam nucem. *In eodem libro Plinius diſtinguit:* οὔρινα, *ſive* cynoſura, *eſſe incubatione deſerta: irrita autem, ſine matris initu nata. Tanto minùs* ſubventanea *dicenda igitur, in qvibus nullus ventus eſt, & qvæ nullo vento generantur: ſaltem, non omnia: non enim in gallinis: nam de perdicibus ſuo loco dictum eſt.* Idem, ad eamdem Ariſtotelis Hiſtoriam, lib. VI. c. 2. *Sunt enim cynoſura ova, qvaſi urina canis: non, ſicut cæleſte ſidus, à cauda; Græcorum ineptiis, qvi Urſæ caudam appoſuere. Sic* οὔρινα, παρὰ τὸ οὖρον, *non* παρὰ τὴν οὐρὰν: *neqve* παρὰ τὸν οὖρον, ventum; *ut diximus in decimo hujus operis.* Similiter Bodæus, ad hæc Theophraſti Hiſtoriæ Plantarum libro I. capite 28. ἄγονα, καθάπερ τὰ οὔρινα ᾠά: Οὔρινον, *modò* infœcundum, *modò* ſubventaneum *interpretatus Theodorus: qvaſi* παρὰ τὸν οὖρον, ventum: *cùm* παρὰ τὸ οὖρον, lotium, *nomen hoc acceperit.* Idem & Guieto, viro ἐτυμολογικωτάτῳ, videbatur. Fallitur omnino Dalecampius, qvi ova κυνόσουρα dicta putat, qvòd caniculæ tempore, ἐπὶ τῆς κυνοσούρας, ab incubatione gignantur: qvoniam ſcripſerit Ariſtoteles libro de Generatione animalium tertio, capite 2. καὶ διαφθείρεται ἢ τὰ ᾠὰ, καὶ γίνεται τὰ καλούμενα οὔρια κατὰ τὴν θερινὴν ὥραν. *Depravantur etiam ova, & fiunt qvæ* urina *appellantur, tempore poti-*

potiùs calido. Sed ad propoſitum. Cùm ſpuriorum pater ignoraretur, matris ſolùm eſſe dicebantur, ut ex Joſephi Scaligeri verbis ſuprà recitatis apparet. Hinc factum, ut eos; ducta ſimilitudine ab ovis illis ὄρ⸗ιοις; *Spurios* Latini nuncupârint. Sententiam noſtram confirmant verba Iſidori, Scriptoris non prorſus contemnendi. NOTHUS *dicitur, qvi de patre nobili & matre ignobili gignitur, ſicut ex concubina. Eſt auttem hoc nomen Græcum: & in Latinitate deficit. Huic contrarius eſt* Spurius, *qvi de matre nobili, & patre ignobili naſcitur*, &c. *Eoſdem, &* Favonios *appellabant: quia qvædam animalia Favonio ſpiritu hauſto concipere exiſtimantur. Unde & ii qvi non ſunt de legitimo matrimonio matrem potiùs qvàm patrem ſeqvuntur*. Favonius idem ventus ac Zephyrus. Et Ζεφύρια ὠὰ, ὑπηνέμια, ὄρια, ὄρνια, *Favonia*, de caſſis ovis uſurpata Grammaticis. Hæc noſtra de voce *Spurius* originatio, liberè ut dicam qvod ſentio, mihi valde arridet. Sed cùm mirè recondita ſit, non eſt mirum ſi primam ſyllabam in ea voce corripuerit Auſonius. *Qvique notas ſpuriis verſibus appoſuit*. Ita Apollinaris Sidonius, necnon Valgius, primam in *butyrum* corripuerunt. *Infundens acido comam butyro. Lac niveum, butyrumqve novum, cum melle comedit*. Sed & vetuſtiſſimos Poëtas Latinos, recentioribus in προσῳδίᾳ longè accuratiores; in multis vocabulis, ex Græco fonte notæ originis; breves ſyllabas produxiſſe, & longas corripuiſſe, noti-

notius eſt qvàm ut exemplis probari debeat.

Ceterùm; ut hoc obiter dicam; qvod ait Iſidorus τὸ *nothus* in Latinitate deficere; habuit à Qvintiliano: cujus hæc ſunt verba, libro 3. capite 8. Νόϑον, *qvi non ſit legitimus, Græci vocant. Latinum rei nomen, ut Cato qvoqve in Oratione qvadam teſtatus eſt, non habemus: ideoq; utimur peregrino.* Igitur impropriè in Gloſſariis νόϑ☉ exponitur *ſpurius.*

STATIO.

Ulpianus, lege 1. §.13. de Fluminibus, &c. *Stationem dicimus à* ſtatuendo. *Is igitur locus demonſtratur, ubicumqve naves ſtare tutò poſſunt.* ¶ Immò, à *ſtando. Sto, ſteti, ſtatum, ſtati, ſtatio. Sto* eſſe à ςάω, notius eſt, qvàm ut obſervari debeat.

STATULIBER.

Paulus, lege 1. de Statuliberis: STATULIBER, *eſt, qvi ſtatutam & deſtinatam in tempus, vel condicionem, libertatem habet.* ¶ Hinc *Statuliber* dictus, inqvit Maranus, qvaſi *ſtatutus liber.* Emendandū & confirmandum obiter Vetus Gloſſarium. *Statum liberum.* ἀπηκεκαμθήν τὴν ἐλευθερίαν. Lege: *Statulibera.* ἀποκεκλημένη τὴν ἐλευθερίαν. Legitur ibidem: *Statuliber.* ἐλεύθερ☉, χρόνῳ κτ' διαθήκην ἀφεθείς: pro qvo Scaliger ad Feſtum emendabat, ὅρῳ κτ' διαθήκην ἀφεθείς:

ex

ex his Feſti verbis, *Statuliber, eſt, qvi teſtamento certa condicione propoſita, jubetur eſſe liber.* Sed nihil mutandum, docent hæc Pauli, *qvi ſtatutam & deſtinatam in tempus*, &c.

STELLIONATUS.

Veriſſimè Cujacius Obſervationum libro x. capite 26. à ſtellione animali verſuto. Plinius libro xxx. capite 10. ubi de Morbi comitialis remediis: *Tunicula ſtellionis, qvam eodem modo, ut anguis, exuit, nota*, &c. *Operæ pretium eſt ſcire quomodo præripiatur, cùm exuitur membrana hyberna, aliàs devoranti eam: qvoniam nullum animal fraudulentius invidere homini tradunt. Inde ſtellionum nomen ajunt in maledictum translatum.* Occurrit hæc vox eo ſignificatu apud Appuleium, lib. v. Metam. ubi de Cupidine ſic Venus: *Sed nunc irriſui habita qvid agam? qvo me conferam? qvibus modis ſtellionem illum cohibeam?* A *ſtellio* autem, *ſtellionator*. Gloſſarium Vetus: ἐπιθέτης. *Impoſtor, Stellionator*. Et deinde: Κακοῦργος. *Maleficus, Stellionatus*. Corrige, *Stellionator*. Ab eadem voce *ſtellio*, eſt & vox *ſtellionatus*: de qva ſic Iſidorus in Gloſſis: STELLIONATUS: *Crimen, cùm una res duobus venditur*. STELLIO autem à *ſtella*. Ovidius in Metamorphoſi,

—— aptumqve colori
Nomen habet, variis ſtellatus corpora guttis.

Stella verò, à Græco ἀστήρ. ἀστὴρ, ἀστέρος, ἀστέρα, *ſtera, ſterula*, STELLA.

Poſſit

Poſſit & vox *Stellionatus* nomen habuiſſe à varietate ſtellionis: *verſipelles* enim paſſim, pro κακούργοις. Unde *tructa*, piſcis guttis rubris ſtellatus, pro fallace & deceptore. Etymologus: τρώκτης, ἀπατεών, ἐκ παντὸς κερδαίνων. Et poſtea: ἐκ τοῦ τρώκτης, γίνεται καὶ τρακταῖσαι, τὸ κακουργῆσαι.

STIPENDIUM.

Ulpianus, lege 27. de Verborum ſignificatione: *Stipendium* à ſtipe *appellatum eſt, qvòd per* ſtipes: *id eſt, modica æra, colligatur.* ¶ Veriſſimè. Atqve ita Varro libro IV. de Lingva Latina: *Stipendium, ab* ſtipe *dictum, qvòd æs qvoqve* ſtipem *dicebant.* Feſtus etiam: *Stipem eſſe nummum ſignatum, teſtimonio eſt, & id qvod datur ſtipendium militi, & cùm ſpondetur pecunia, qvod* ſtipulari *dicitur.* Item Plinius XXXIII. 3. *Populus Romanus, ne argento qvidem ſignato ante Pyrrhum regem devictum uſus eſt. Libralis; unde etiam nunc* libella *dicitur; & dupondius appendebatur aſſis. Qvare æris gravis pœna dicta. Et adhuc* expenſa *in rationibus dicuntur: item* impendia, *&* dependere. *Qvin & militum* (an *militarium?*) *ſtipendiorum, hoc eſt ſtipis ponderandæ penſatores* libripendes, *dicuntur.* Et Iſidorus: *Stipendium, à ſtipe pendenda nominatum. Antiqvi enim appendere pecuniam ſoliti erant magis, qvàm annumerare. Stipendium,* igitur, qvaſi *ſtipipendium.*

Inde *Stipatores*, à ſtipe qvam accipiebant mercedis nomine; ſi Paulo, Feſti Adbreviatori, fides: nam aliter ipſe Feſtus: & veriùs: ſcilicet, qvia ſtipati ferro circumdabant Regum corpora. Inde etiam *ſtipes* pro *ſtipendio*. Eugraphius, ad hæc Terentii in Eunucho Act. I. Sc. I. CAUDES, STIPES: *Stipes, eſt truncus cujuslibet ligni: & declinatur*, ſtipes, ſtipitis. Stipes *verò* ſtipis, *eſt præbenda militum. Præbendam* vocat ſtipendium: qvæ vox à Militibus ad Canonicos, & alios, traducta eſt. Unde autem *ſtipes*, pro pecunia, docere conatur Varro dicto loco: *Hoc ipſum* ſtipendium *ab* ſtipe *dictum, qvòd æs qvoqve* ſtipem *dicebant. Nam qvòd aſſes libro pondo erant, qvi acceperant majorem numerum, non in arca ponebant, ſed in aliqva cella ſtipabant; id eſt, componebant; qvo minùs loci occuparet, à* ſtipando, ſtipem *dicere cœperunt.* Stipare, *ab* στείβειν *fortaſſe, Græco vocabulo*, & qvæ ſeqvuntur: eſt enim locus prolixior qvàm ut integer exſcribi debeat. Hanc Varronis originem veriſſimam eſſe putat Joſephus Scaliger: qvòd & ſimile dictum in Vita Lycurgi apud Plutarchum; & Porphyrium περὶ ἀποχῆς ἐμψύχων: ὥστε δέκα μνῶν ἀμοιβὴν ἀποθήκης μεγάλης δεῖσθαι. Addit Vir magnus: *Hanc pecuniam ſic repoſitam in cella Dei Feſtus ait* impenſam *vocatam fuiſſe, qvòd nondum eſſet penſa, ſed tantùm ſtipata. Unde factum, ut qvævis ſtipatio, & fartura*, impenſa *diceretur*, &c. Sed verius eſſe puto qvod ait Salmaſius, *ſtipem* eſſe à στύπος, hoc eſt *lucrum*. Gloſ-

ſæ

ſæ Veteres: *Stips.* *ϛύπ@.* Eam qvoqve *ſtipis* etymologiam ſeqvitur Voſſius in Etymologico. Qva de nos pluribus in Voce proximè ſeqventi. Interea de Plinii loco ſuprà recitato Salmaſium videſis in libro de Uſuris.

STIPULATIO.

Juſtinianus, libro III. Inſtitutionum Titulo XVI. de Verborum obligationibus: *Verbis obligatio contrahitur ex interrogatione & reſponſione, cùm qvid dari fierivé nobis ſtipulamur. Ex qva duæ proficiſcuntur actiones, tam condictio certi, ſi certa ſit ſtipulatio: qvàm ex ſtipulatu, ſi incerta ſit. qvæ hoc nomine inde utitur, qvòd* ſtipulum *apud Veteres* firmum *appellabatur: fortè à* ſtipite *deſcendens.* ¶ Rectè *ſtipulationem* à *ſtipulo* deducit Juſtinianus: ſed minùs rectè *ſtipulum* à *ſtipite*. Audiendus ea de re Etymologiarum pater, Claudius Salmaſius. Ita ille in libro de Uſuris: *Apud Romanos autem omnibus ferè pactis ſtipulatio ſubjici ſolebat, qvo firmiora redderentur: atqve inde nomen. Nam* ſtupulum *Veteres qvod erat firmum dixere, & ſolidum: ex Græco ϛυφελὸν & ϛυφλὸν; qvod ϛεῤεὸν, ϛεῤῥὸν, & σκληρὸν Grammatici exponunt. Inde* ſtupulum, *& poſtea* ſtipulum: *ut* Σικελὸς, Siculus. *Ab eo,* ſtipulari, *firmare: &* ſtipulatio, *qvæ interponitur ad firmandum pactum,* &c. *Paulus libro* V. *Sententiarum:* Obligationum firmandarum gratiâ ſtipulationes inductæ ſunt, qvæ qvadam ver-

borum ſolemnitate concipiuntur. Et appellatæ, qvòd per eas firmitas obligationum conſtringitur. *Stipulum* enim Veteres *firmum* appellaverunt. *Qvod eſt veriſſimum. Gloſſæ Nomicæ:* ϛιπουλον. ἰσχυρόν. *Idqve & in Inſtitutionibus poſuit Juſtinianus libro* III. *de ſtipulatione:* qvæ hoc nomine inde utitur, qvòd *ſtipulum* apud Veteres *firmum* appellabatur: fortè à *ſtipite* deſcendens. *Sed illud falſum de ſtipite. Nec veriùs, qvi à* ſtipe *deducit:* (Varronem intelligit) & ſtipem, *à* ſtipando; *qvòd ſtiparetur in cellis grave æs; non in arca conderetur. Falſum id eſſe, ſyllabæ modulus arguit; in uno brevis; in altero longæ.* Στύπος *Græcis, eſt* κέρδος: *unde* ſtipes. *Gloſſæ* ἐλεημοσύνην *reddunt. Sic* lucrum *eſt.* Stipulationem *Iſidorus, neſcio qvos Antiqvos ſeqvutus, à* ſtipula *deducit.* Veteres enim, *inqvit*, qvando aliqvid ſibi promittebant, ſtipulam tenentes, frangebant, qvam iterum jungentes, ſponſiones ſuas agnoſcebant. *Nugatur, vel ille unde ſumpſit. Qvamvis enim crediderim, ſtipulâ fractâ, & dimidiatâ, uſos ad hanc rem Veteres, nihil hoc ad ſtipulationem. Taleâ ligneâ utuntur hodie per medium diviſâ, cujus altera pars emptori, altera venditori traditur,* & qvæ ſeqvuntur. De loco Iſidori, videndus magnus ille Hieronymus Bignonius in Notis ad Marculfi Formularum librum primum.

Su-

SUPELLEX.

Celſus, lege 7. de Supellectile legata: *Labeo ait originem fuiſſe ſupellectilis, qvòd olim his qvi in legationem proficiſcerentur, locari ſolerent, qvæ ſub pellibus uſui forent.* ¶ Sub pellibus, id eſt, ſub tentoriis. ¶ Turnebus, à *ſuper* & *lectis* deducit. *Ego*, inqvit Adverſar. XVIII. 23. *potiùs nomen* ſupellectilis *à lectis originem habuiſſe crediderim: ut initio eo nomine cenſerentur ea, qvæ ſuper lectos, vel cubiculares, vel diſcubitorios, poni ſolerent; poſtea longiùs, latiùsqve ſignificatione propagata.* Græcæ videtur eſſe originis. An ab ἕπω, *operor, ago, tracto?* epſilon in omicron mutato. ἕπω, ὄπος, τὸ: unde *opus, operor*, &c. Ita ab ὄπι, ΟΠΙ: unde Latinum *ob.* Inde & Græcum ὀπώρα, pro *autumno.* Autumnus eſt ἡ κατόπιν ὥρα, ſeu ὥρα: unde Gallis, *l'arriére ſaiſon.* Similiter & Ὄπις, *Ultio*, ſeu *Vindicta; ultrix Deorum Providentia;* de qva Heſiodus. Hæc enim Dea tergis hominum inſtat. Tibullus: *Neſcius ultorem poſt caput eſſe Deum.* Igitur ab ὄπι, ἕπω, ἕπω, ἕπομαι, unde *ſeqvor.* Item, ὄπι, ὀπὶ, ὄπις: unde primùm ἀν' ὄπιν & κατ' ὄπιν, & poſtea, ἀνόπιν & κατόπιν. Ab eodem ὄπις, eſt *Vopiſcus*: id eſt, ὁ κατόπιθεν τεχθείς: *poſt genitus.* Plinius libro VII. cap. 10. VOPISCOS *appellabant è geminis qvi retenti utero naſcerentur, altero interempto abortu.* Sed ad propoſitum. Ab ὄπος, ὄπηλον τὸ, unde, ſyncope, ὅπλον: qvæ vox in uſu. ὀπηλὴ, ὀπηλλὴ,

ὁ πήλλαξ, *ſupellex*. Vel potius ſic: ὅπ©, ὀπέ
ὀπέλη, ὀπλὴ, ὄπελον, ὄπλον, τὸ, ὀπελλὴ, ὀπέ
λαξ *ſupellex*. Τὰ ὅπλα ab Homero vocant
inſtrumenta fabrilia & nautica. Verùm; ut ve
Euſtathius obſervabat; ſic qvoqve nominantur
qvælibet inſtrumenta: πάσης τέχνης καὶ ὁποί
ὖν ἐργασίας ὄργανα, ſive ἐργαλεῖα. Eſt aute
ſupellex, domeſticum patris familiæ inſtrume
tum, qvod neqve argento, auróve facto, vel ve
adnumeretur, ut eam Pomponius lege 1. de Sup
lectile legata definivit. Vel, ut Tubero, lege
D. eodem; Inſtrumentum qvoddam patris fam
liæ, rerum ad cottidianum uſum paratarum, qv
in aliam ſpeciem non caderet. Qvæ duæ defin
tiones huic noſtræ originationi bellè conv
niunt.

Hæc ſcripſeram, cùm monuit me Henric
Valeſius, τὸ *ſupellex* dictum ſibi videri ab eo, qv
ſuperfluat & ſuperabundet. *Supellectilis* eni
nomine intelligi vaſa, ſedilia, &c. Formaſſe a
tem hanc vocem Latinos ad ſimilitudinem voc
Græcæ ἔπιπλα, qvæ *ſupellectilem* ſignificat: τ
κατὰ τὴν οἰκίαν σκεύη, ἔπιπλα λέγουσιν, inqvit Ha
pocration: & qvæ ab ἐπὶ, qvod eſt *ſuper*, fo
mata fuit.

TABERNA.

Ulpianus, lege 183. de Verborum ſignification
TABERNÆ *appellatio declarat omne utile ad h*
bitandum ædificium: non ex eo, qvòd tabulis clua
tu

tur. Et Paulus, lege proximè ſeqventi: *Inde* taberna, *&* contubernales *dicti ſunt*. Qvare Hugo Grotius ad dictam legem 183. pro, *non ex eo*, legebat, *nam ex eo*. Etiam in libro Norico editum eſt, *nempe ex eo*. Sed hæc lectio ab Antonio Auguſtino reprehenditur: qvi receptam tuetur lib. 1. Emendationum capite 2. Cujacius qvoqve nihil mutat. Qvamqvam verò tantorum virorum magnopere me auctoritas movet, non tamen à Grotio diſſentio: cujus etiam emendatio mihi in mentem venerat anteqvam in ejus obſervationem incidiſſem. Qvidam *tabernas* ſic dictas exiſtimabant, qvòd tabulis clauderentur, ut patet ex loco Feſti: *Tabernacula*, inqvit, *dicuntur à ſimilitudine tabernarum, qvæ ipſæ qvòd ex tabulis olim fiebant, dictæ ſunt: non, ut qvidam putant, qvòd tabulis cludantur*. Eorum ſententiam ſecutus eſt Ulpianus: qvæ tamen à Feſto, dicto loco improbatur: nam *tabernas* vult dictas, qvòd ex tabulis olim fierent. Ipſe Feſtus alibi: *Contubernales dicuntur à* tabernis, *qvæ fiebant ex tabulis unde &* tabernacula *dicta ſunt, licèt ex tentoriis & pellibus fiant*. Feſto accedit Iſidorus libro xv. capite 2. *Tabernæ olim vocabantur ædiculæ plebeiorum parvæ & ſimplices in vicis, axibus & tabulis clauſæ: unde &* Tabernariæ, *qvòd ibi ſoleant conſedere. Dictæ autem* tabernæ, *qvòd ex tabulis ligneis erant conſtructæ: qvæ nunc, etſi non ſpeciem, nomen tamen priſtinum retinent*. Aliter Donatus ad Terentii Adelphos III. 3. *Veteres* ganeum *meritoriam*

tabernam dixerunt, ἀπὸ τῆς γᾶς, τουτέςι, τ
γῆς: *qvòd ipſa ſit in terra, non, ut cœnacula ſup*
riùs. unde & taberna, *qvaſi* trabena: *à validior*
bus dicta trabibus, qvibus ſuperiora ſuſpenſa ſun
Sed omnino *tabernæ* dictæ ſunt à *tabulis*: *ſi*
qvòd ea ex tabulis fierent: ſive qv
iis clauderentur. Sic autem formatum hoc v
cabulum: *Tabula, tabulera, tabulerina, tabulern*
taberna. Non rectè Julius Scaliger, in libro de
CauſisLingvæ Latinæ, τὸ *taberna* exiſtimavit co
tractum fuiſſe ex *taberina*: tamqvam fuerit *tal*
na. Nec rectiùs Priſcianus; qvo loco de affinita
literarum agit; à *tabula* factum immediatè ſc
pſit, tranſitione literæ L in literam R. *Tabula* a
tem ab obſoleto *taba*: qva de voce Voſſius & M
tinius in Etymis. ¶ *Contubernales* à *taberna*
ctos nulla dubitatio eſt: qvaſi dicas, *ſocios ej*
dem tabernæ. Propriè autem de militibus ſub
no papilione degentibus dicebantur. Vegeti
libro 2. de Re Militari cap. 8. *Erant Decani, de*
militibus præpoſiti: *qvi nunc* Caput contuber
vocantur. Et capite 13. *Rurſus ipſæ centuriæ*
contubernia diviſæ ſunt: ut decem militibus
uno papilione degentibus, unus præeſſet Decan
qvi Capút contubernii *nominatur*. Caſſiodo
in Pſalmum XIV. *Et inde etiam milites contub*
nales, qvi ſub eodem tecto, ſive tentorio diverſ
tur. Gloſſæ Veteres: *Contubernium*. συνοίκ
πολλῶν, συνσκήνιον, σύσσιτον ςραλιωτῶν. Co
ge συσσίτιον. Inde *contubernales ſervorum*,
ux

uxoribus ſervorum: de qvibus Antonius Auguſtinus libro III. Emendationum capite 2. TABA autem, παρὰ τὸ τύζω: qvoniam tabulata in ædibus planiciem extendebant, ut rectè Julius Scaliger dicto loco.

TELUM.

Gaius, lege 233. de Verborum ſignificatione: TELUM, *vulgò qvidem id appellatur, qvod ab arcu mittitur. Sed nunc omne ſignificatur, qvod mittitur manu. Ita ſeqvitur, ut & lapis, & lignum, & ferrum hoc nomine contineatur: dictumqve ab eo, qvòd in longinqvum mittitur, Græca voce figuratum,* ἀπὸ τοῦ τηλοῦ. *Et hanc ſignificationem invenire poſſumus & in Græco nomine. Nam qvod nos* telum *appellamus, illi* βέλος *appellant. eoqve nomine vulgò qvidem id ſignificatur, qvod ab arcu mittitur. ſed non minùs omne ſignificatur, qvod mittitur, manu;* ἀπὸ τοῦ βάλλεσθαι. *Admonet nos* Ξενοφῶν: (Legendum *Xenophon*, non Ξενοφῶν: ut *helices*, non ἕλικες, in lege 1. §. 9. de Aqva, & Aqvæ pluviæ; & *Eros*, non Ἔρως, in lege 32. de Teſtamentaria Tutela.) *Nam ita ſcribit:* Καὶ τὰ βέλη ὁμόσε ἐφέρετο, λόγχαι, τοξεύματα, σφενδόναι· πλεῖστοι δὲ καὶ λίθοι. (Locus Xenophontis eſt in qvinto ἀναβάσεως, uno, aut altero verbo immutatus.) *Et id, qvod ab arcu mittitur, apud Græcos qvidem proprio nomine* τόξευμα *vocatur: apud nos autem communi nomine* telum *appellatur.* Eadem legere eſt in Inſtitutionibus Juſtinianeis, Titulo de Publicis Judiciis:

TELUM *autem, ut Gaius noſter in Interpretati Legum* XII. *Tab. ſcriptum reliqvit, vulgò qvic id appellatur, qvod ab arcu mittitur: ſed & om ſignificatur, qvod manu cujusdam mittitur. Seq tur ergo, ut lapis, & lignum, & ferrum hoc no ne contineatur; dictumqve ab eo, qvod in long qvum mittitur: à Græca voce, ἀπὸ τῦ τηλῦ.* (I legendum apud Theophilum, non ἀπὸ τῦ βέλ *Et hanc ſignificationem*, &c. Ita qvoqve reli Scriptores. Feſtus in *tela*: TELA, *propriè ci videntur ea, qvæ miſſilia ſunt: ex Græco via cet eorum nomine, qvia illi τηλόθεν miſſa dicu qvæ nos* eminus. *ſicut arma ea qvæ ab humeris pendentia retinentur manibus: qvandoqvid non minùs in nobis eam partem corporis* arm *vocari exiſtimandum eſt, qvàm* arma. Et in *arm* ARMA, *propriè dicuntur ab* armis, *id eſt*, hu ris, *dependentia, ut ſcutum, gladius, pugio, ſica ea qvibus propè præliatur: ſicut* TELA, *qvibus pro* Et *in protelare: Protelare, dicitur longè propell ex Græco videlicet, qvod eſt* τῆλε, *& ſignificat* lo gè. Servius ad illud Virgilii Æneid. VIII. DE PER ALCIDES TELIS PREMIT. *Omne q jaci poteſt*, telum *vocatur: dictum ἀπὸ τῦ τηλό* Et ad illud, TELORUM EFFUNDERE CON OMNE GENUS, lib. IX. *Oſtendit* telum *vo ri, omne qvod jacitur. Græci* τὰ βέλη, *ἀ τῦ βάλλειν: ſicut Latini* tela, *ἀπὸ τῦ τῆλε, id e* longè. Hanc originationem ſeqvuntur Ma nius & Voſſius. Et ad eam reſpexiſſe videtu

auc

auctor Veterum Gloſſarum. *Telum.* ἀκόντιον. τὸ μακρόθεν βαλλόμενον ὅπλον. Item Ovidius:

Mirabar, qvare tibi nomen Acontius eſſet.
Qvod faciat longè vulnus, acumen habes,

Mihi *telum* videtur eſſe à κῆλον, qvod idem ſonat. Heſiodus in Theogonia:

——— βροντήν τε, στεροπήν τε, καὶ αἰθαλόεντα
Κῆλα Διὸς μεγάλοιο.

Homerus Iliad. α:

Ἐννῆμαρ μὲν ἀνὰ στρατὸν ᾤχετο κῆλα θεοῖο.

K in T, ut in κεῖνος, τῆνος. κῆλον autem propriè *lignum*: ut κᾶλον. utrumqve à καίω: qva de re nos alibi. Ita τόξον, à τάξος. id eſt, arcus ex taxo arbore. Sed ea de re, & nos alibi.

TERRITORIUM.

Pomponius, lege 239. §. 8. de Verborum ſignificatione: TERRITORIUM, *eſt univerſitas agrorum, intra fines cujusqve civitatis: qvod ab eo dictum qvidam ajunt, qvòd magiſtratus ejus loci, intra eos fines terrendi, id eſt, ſummovendi, jus habet.* ¶ ἀπὸ τοῦ *terrere*; ſed alia de cauſa; deducit qvoqve *territorium* Siculus Flaccus libro de Conditionibus agrorum, ſtatim initio; *præmenſumq́; qvod univerſis ſuffecturum videbatur ſolum, territis, fugatisqve inde civibus*, territoria *dixerunt.* Frontinus etiam. Verba ejus ſunt: *Sed ſi rationem appellationis hujus tractemus*, TERRITORIUM, *eſt qvicqvid*

qvid hoſtis terrendi cauſâ conſtitutum eſt. Et
pſus memoriâ eſt Hugo Grotius, qvi libro 3. c
Jure Belli & Pacis capite ſexto, ſectiōe qvarta, T
RITORIUM à *terra* deducere Frontinum ait. Se
rem. Etiam Aggennius Urbicus de Limitibus
rationem appellationis hujus tractemus, territor
eſt qvicqvid hoſtis terrendi cauſâ conſtitutum
Atqve eam originationem videtur ceteris præ
re ipſe Grotius lib. 3. de Jure Belli & Pacis.
Varro dictum putabat, *qvòd maximè teri*
TERA, inqvit, *in Augurum libris ſcripta cu*
uno. Ab eo colonis locus communis, qvi prope
dum relinqvitur, TERRITORIUM, *qvòd max*
teritur. Latinum *terra* dictum à Græco
obiter obſervamus: ut rectè veteres Roma
hanc vocem cum R uno ſcripſerint; qvod te
tur ipſe Varro. Iſidorus, qvaſi *teritaurium,*
tum bobus & aratro. Antiqvi enim, inqvit,
ducto, poſſeſſionem & territoriorum limites
gnabant. Qvod habuit à Servio. Servii ve
ſunt, ad hæc Æneidos v. URBEM DESIGN
ARATRO: *Qvem Cato in Originibus dicit*
rem fuiſſe. Conditùri enim civitates, taurum
dextra, vaccam in ſiniſtra jungebant: & cinct
tu Sabino, id eſt, togæ parte capita velati, p
ſuccincti, tenebant ſtivam obliqvam, ut g
omnes intrinſecus caderent. Et ita, ſulco du
loca deſignabant murorum, aratrum ſuſpende
circa loca portarum. Vnde & territorium *dict*
eſt qvaſi tritorium, *tritum bubus & aratro.*

voce *terra*, figuratum putat Voſſius; ac tres poſtremas ſyllabas *torium*, eſſe vocis productionem: ut *tolium*, in *capitolium*. *Terra*, *terrum*, *territum*, TERRITORIUM. Idem & Henrico & Hadriano Valeſiis fratribus videbatur. Neqve mihi hæc ἐτυμότης diſplicet. Placet verò Antonio Goveano libro 2. de Juriſdictione ad legem 20. de Juriſdictione. Ad qvam originationem etiam reſpexiſſe videtur Apollinaris Sidonius, his verbis: *Tu vide, qvalis ſit civitas, ubi tibi lar familiaris incolitur; qvæ faciliùs territorium poſſit habere, qvàm terram.* Sed nec mihi diſplicet Claudii Salmaſii ſententia; qvi *territorium* compoſitum eſſe vocabulum ab antiqva voce *tores*, & *terra*, exiſtimat. *Torem*, vel *torrem*, Veteres terminum vocabant: cujus vocis veſtigium remanſit in [illegible]ne *extorris*. *extorris* enim propriè, qvi extra torrem, id eſt, limitem, pulſus eſt: ὁ ἐξοριϑείς: ut *exſul*, qvi extra ſolum. Antiqvi autem *torem*, non *torrem* dicebant: non enim geminabant conſonantes. Hæc, & plura, Salmaſius ad Scriptores Hiſtoriæ Auguſtæ. Cùm territorium nihil aliud ſit qvàm locus cum juriſdictione; unde *Judicis territorium*, lege ultima de Juriſdictione; potiorem hujus vocis ἐτυμότητα putat Voſſius eam, qvam Pomponius protulit.

TESTAMENTUM.

Tribonianus in Inſtitutionibus Juſtiniani Titulo de Teſtamentis ordinandis: *Teſtamentum ex*

eo

eo appellatur, qvòd teſtatio mentis ſit ¶ Inep
ut nihil posſit excogitari ineptius: æquè en
dici poſſet & *fragmentum* eſſe *mentis fractione*
& *lomentum*, *lotionem mentis*; & *calceamentu*
calceationem mentis, ut venuſtè Laurentius Va
libro VI. capite 36. & Salmaſius capite 1. de U
ris. Meritò igitur, qvi in ea qvoqve erat ſe
tentia Servius Sulpicius, à Gellio reprehenditi
libro VI. Noctium Atticarum capite 12. Inſig
planè locus: ideo verba ipſa Gellii proferai
Servius Sulpicius Juriſconſultus, vir ætatis ſuæ
ctiſſimus, in libro de Sacris deteſtandis ſecundo, q
ratione adductus, teſtamentum, verbum eſſe dup
ſcripſerit, non reperio. Nam compoſitum eſſe di
à mentis conteſtatione. *Qvid igitur* calceam
tum, *qvid* paludamentum, *qvid* pavimentum, *q*
veſtimentum, *qvid alia mille per hujuſcemodi f*
mam producta? Etiamne iſta omnia compoſita
cemus? Obrepſiſſe autem videtur Servio; v
qvis alius eſt qvi id prior dixit; falſa qvidem,
non abhorrens, neqve inconcinna qvaſi mentis q
dam in hoc vocabulo ſignificatio. ¶ TEST
MENTUM, eſt à *teſtamen: teſtamen*, à *teſtor*
à *moneo*, *monumen*, MONUMENTUM: à *do*
documen, DOCUMENTUM. Et fruſtra, p
Alciatum, Viglium, Connanum, Tribonian
teſtamenti originationem Cujacius excuſare
natur. Verba ejus ſunt libro XI. Obſervation
capite 37. *Illa qvoqve teſtamenti, qvæ à Noſtris t*
ditur originatio, conficta eſt Stoicorum imitatio

qvòd ſit teſtatio mentis: ſcita enim & concinna magis eſt, qvàm vera. Nam certè teſtamentum *natum eſt verbum, non ab origine factum duplici.* TESTOR porro, eſt à *teſtis: teſtis* autem à Græco antiqvo θέστωρ: qvod eſt à θέσθαι, ut verè & doctè ad Priapeia Joſephus Scaliger. Θεστορίδης, nomen eſt proprium, qvo Calchas vocitabatur. Ita dictus & qvidam Ludimagiſter, Homeri æqvalis: de qvo Scriptor Vitæ Homeri, qvam Herodoto, Hiſtoriæ parenti, tribuunt: falsò, ut alibi oſtendimus. Inde θέστωρ in uſu olim fuiſſe apparet: eſt enim Θεστορίδης, Θέστορος παῖς, ut rectè Heſychius.

TIGNUM.

Ulpianus, lege unica de Tigno juncto: TIGNI *autem appellatione continetur omnis materia, ex qva ædificium conſtet, vineæqve neceſſaria. Unde qvidam aiunt tegulam qvoqve, & lapidem, & teſtam, ceteráqve, ſi qva ædificiis ſint utilia.* TIGNA *enim à* tegendo *dicta ſunt.* ¶ Optimè. TIGNUM, à *tegendo:* ut LIGNUM, à *legendo;* REGNUM, à *regendo.* Cæſar de Bello Civili: *Tigna, qvæ muſculi tegendi causâ ponunt.* A τύκω, qvod eſt *fabrico,* deduci poſſe credebat Martinius.

TOGA.

Vide in *Tugurium.*

TRI-

Tribunus.

Pomponius, lege 2. §. 22. de Origine Jur
Iiſdem temporibus, cùm Plebs à Patribus ſe
ſiſſet, anno fere decimo ſeptimo poſt Reges exacti
Tribunos ſibi in Monte Sacro creavit, qvi eſſ
Plebei Magiſtratus. Dicti Tribuni, *qvòd olim*
tres partes Populus diviſus erat, & ex ſingulis
guli creabantur. Similiter Pedianus in III. V
rinam; ubi de tribubus: *Obtinuerunt autem*
men, aut à tributo dando: aut qvia primò
fuerunt. unde etiam Tribuni. Item, Plutarchus
Vita Romuli; ubi & de tribubus; Tatienſium,
mnium, Lucerum: ὅτι δ' ἦσαν αἱ Φυλαὶ τοσαῦτ
τοὔνομα μαρτυρεῖ. τρίβους γὰρ ἔτι νῦν, τὰς Φ
λὰς καλοῦσι, καὶ Τριβούνους, τοὺς φυλάρχ
Tres verò tribus fuiſſe, indicat ipſum nome
Qvippe nunc qvoqve, qvas Græci φυλὰς, *ipſi*
bus *vocant; qviqve iis præſunt*, Tribunos. N
gis placet Voſſii ſententia, dictos *Tribunos*, q
præerant tribubus: qvâ ratione Curiones voc
qvi præeſſent curiis. Ineptè Iſidorus: *eo q*
plebi jura & opem tribuunt. Tribus auten
Græco τριττὺς, ſive τριττὺς, qvod idem ſona
Heſychius, τριττύς. μέρ☉ φυλῆς. Harpocr
on: τριττύς. Αἰσχίνης ἐν τῷ κατὰ Κτησιφῶντ
τριττύς, ἔστι τὸ τρίτον μέρ☉ τῆς φυλῆς· αὕτη
διῄρηται εἰς τρία μέρη, Τριττὺν, καὶ Ἔθνη,
Φρατρίας, ὥς φησιν Ἀριστοτέλης ἐν τῇ Ἀθηνα
πολιτείᾳ. Inde τριττυάρχης, ὁ ἄρχων τῆς τριττ
Mutatur T in B, ut in λίτρα, *libra*. Non r
ab *tributo* Livius libro I. dictas fuiſſe *tribus* arbi
tur. T

TRIBUTUM.

Ulpianus, lege 27. de Verborum ſignificatione: *Et ſanè appellatur ab intributione* tributum: *vel eo qvòd militibus tribuatur.* ¶ TRIBUTUM, eſt à *tribuo:* qvia ex privato in publicum tribuitur, ut rectè, Feſti Abbreviator, Paulus. *Tribuo* autem, à *tribus:* tribui enim dicitur, qvod tributim exigitur, & in publicum confertur.

TRITAVUS.

Dictus qvaſi tertius avus, inqvit Paulus, lege 10. §. 17. de Gradibus. Nihil verius. Inde Græcis & τριτοπάτωρ; qvam vocem Ariſtoteles, teſte Julio Polluce, uſurpavit: Et παππεπίπαππος, qvaſi dicas *avi avum*; vox à Philonide uſurpata; ſed à Polluce, ut ἰδιωτική, damnata.

TRITICIARIA *Condictio.*

Accurſius ad Titulum de Condictione Triticiaria: *Videndum ergo ſit, unde ſic dicatur. Et qvidem hoc in nullo loco reperitur. Poteſt tamen probabiliter dici, ut aſſumpſerit nomen à Triticio, auctore: ut de Publiciana dicitur: ut Inſtitutiones de Actionibus*, §. *Sed qvia ſanè.* Falſus eſt Accurſius; qvemadmodum & Bartolus & Albericus, qvi in eadem ſunt ſententia. Belliſſimè Cujacius in Paratitlo ad dictum Titulum: *Con-*

dictioni Triticariæ indictum eſt nomen tale, ca qvodam, ut Stephanus, Græcus Interpres, ai qvia in antiqva formula hujuſce condictionis, qv ties ſcilicet ſua cuiqve actioni conſtituta erat fo mula, tritici fiebat mentio: propterea qvòd q hanc actionem ſibi dari priùs poſtulaverat, foi ei res erat de æſtimando tritico. Et ne qvis me h adfingere putet; & qvòd etiam ſit notatu va dignum; necdum enim ſciebamus qvæ appellat qvæve actio hæc eſſet; apponam ipſa Græcor verba: Ἰστέον δὲ, ὥς φησι Στέφανος ἐν ταῖς παραγραφαῖς, οὕτω λέγεται Τριτικιάριος, ἐπ δὴ ἐν τῇ κατὰ τὸ πάλαι πολιτευόμενον αὐτοῦ φ μούλα, τρίτικι ἐνέκειτο μνήμη. ὃ δὲ λέγει, το τὸν σῖτον. Ἐν τῇ παλαίᾳ φορμούλᾳ καὶ τῷ τύπῳ αἰ ὡίκα τῆς ἀρχῆς ἐτυπώθη παρὰ τῶν Νομικῶν, μνη γέγονε τρίτικι, ἤγουν σίτου, τυχὸν ἀνάγοντος τὴν σῖτον αὐτῷ διαφέροντα κατέχειν τινὰ παρὰ νόμον, καὶ πρὸς τὸ τοιοῦτον φάκτον τυπωθέντ τοῦ τριτικιαρίου κονδικτικίου, Etiam Anton. Auguſtinus in Notis ad librum de Propriis Nor nibus Pandectarum, à *tritico* deducit. ¶ A *tr cum, triticus, triticeus, triticius, triticiarius.*

Condictione Triticiaria, ſcriptum exhibent Pa dectæ Florentinæ: qvam lectionem agnovit Stephanus, Græcus Interpres, loco ſuprà reci to. Vulgati libri, *de Condictione Triticaria.* ita Cujacius, loco qvoqveſuprà recitato: qvæ ctio Accurſiano ἐτύμῳ adverſatur: à *Triti* enim *Triticarius* formari non poteſt.

Ti

TRIUMVIRI NOCTURNI.

Paulus, lege 1. de Officio Præfecti Vigilum: *Apud Vetuſtiores, incendiis arcendis Triumviri præerant, qvi, ab eo qvòd excubias agebant, Nocturni dicti ſunt.* ¶ Vero veriùs. Inde Græcis Νυκτέπαρχοι. Qvam tamen appellationem, ut nebuloſam & obſcuram, damnat ac relegat Imperator Juſtinianus in Novella XIII. Qvo loco, unde ſic Præfectos Vigilum Græci vocaverint, ſe neſcire ait: eoſqve Prætores Plebeios in poſterum vocari jubet. Sed Triumviri Nocturni dicuntur etiam Livio libro IX.

TUGURIUM.

Pomponius, lege 180. de Verborum ſignificatione: TUGURII *appellatione omne ædificium, qvod ruſticæ magis cuſtodiæ convenit, qvàm urbanis ædibus, ſignificatur. Ofilius ait,* tugurium, *à* tecto *tamqvam* tegularium *eſſe dictum: ut* toga, *qvòd eâ tegamur.* Similiter Feſtus: TUGURIA *à* tecto *appellantur, domicilia ruſticorum ſordida.* ¶ TUGURIUM mihi videtur eſſe à τέγω. ſive *tego.* Idem & Julio Scaligero videbatur libro I. de Cauſis Lingvæ Latinæ capite 29, τέγω, τόγος, τόγος Laconicè, *togor, togoris, togorium, tugorium, tugurium. Tugorium,* etiamnum legitur in Veteribus Gloſſis. *Tugorium.* σκηνὴ ἀγροίκων. Σκηνὴ ἀγροίκων: *tugorium.* Et veroſimiliter Grotius, non *tamqvam tegularium,* ſed *tamqvam* tegu-

tegurium, in verbis Pomponii legendum putat Scipio Gentilis, Originum libro Singulari, legebat, *Tugurium, à tegula*, ſive *à* τέγος: ut reſpondeat voci *tugurium* & *tegularium*. Ad *tog*… ἔτυμον qvod attinet, alii qvoqve à *tego*, hoc vocabulum deducunt. Varro libro IV. de Lingva Latina. TOGA, *à tegendo. Cinctus & cingu*lum, *à cingendo: alterum viris, alterum mulieribus attributum.* Nonius Marcellus de Vari… ſignificatione verborum: TOGA, *dicta eſt à tegendo.* Unde & *tectum* olim pro *toga*, ut iden Nonius ex Titinnio Gemina teſtatur. *Toga*, τέγω, Græco more: ut à φέρω, φορά: à πλέκω, πλοκή: à μένω, μονή. qvod rectè Grotius a… dictam Legem 180. obſervavit.

TURBA.

Ulpianus, lege 4. de Vi bonorum raptorum: TURBAM *autem appellatam Labeo ait ex genere tumultus: idqve verbum ex Græco tractum*, ἀπὸ θορυβεῖν. Ita Pandectæ Florentinæ. Haloander: *Idqve verbum ex Græco tractum* τύρβ… qvam lectionem videtur Alciatus probare ad legem *Deteſtatio* 40. de Verborum ſignificatione. Budæus ſcriptum fuiſſe volebat, *Idqve verbum Græco tractum*: τύρβη γὰρ, παρὰ τὸ θορυβῶ εἴρηται. ¶ Papias deducit à *turbando*. *Turba*, inq… *populi multitudo, grex, caterva, populus, plebs* … turbando, *qvia diſſona eſt.* Immo, *turbare* e…

tu…

turba. *Turba* autem à Græco τύρβη. Heſychius: τύρβη. θόρυβος, ἀγωγὴ, τάραχος. Suidas: τύρβη. ἀπόλαυσις, ἢ θόρυβος, ἢ τάραξις. Utitur Xenophon libro 1. de Inſtitutione Cyri, non longè ab initio, ubi de Perſarum foro: ἐντεῦθεν τὰ μὲν ὤνια, καὶ οἱ ἀγοραῖοι, καὶ αἱ τούτων φωναὶ, καὶ ἀπειροκαλίαι ἀπελήλανται εἰς ἄλλον τόπον, ὡς μὴ μιγνύηται ἡ τούτων τύρβη τῇ τῶν πεπαιδευμένων εὐκοσμίᾳ. *Hinc & res venales, & nundinatores, & clamores horum, ac inſolentiæ, alium in locum rejectæ ſunt: ne horum turbulenta confuſio cum decoro illorum ordine, qui ſunt inſtituendi, permiſceatur.* Occurrit & apud Polybium. Plutarchum, Lucianum, & alios. Inde τύρβησις apud Elæos pro aëre, ut teſtatnr Heſychius: qvod de aëre turbido accipiendum. Inde & *turba*, pro tempeſtate, apud Propertium libro tertio, elegeiâ 2.

Alter remus aqvas, alter tibi radat arenas,
Tutus eris. medio maxima turba mari eſt.

Ibi enim *maxima turba*, eſt ταραχὴ, χειμών. Inde & τυρβλωὸς epithetum Apollinis, id eſt, Solis, apud eumdem Heſychium. τύρβη autem Atticè, pro σύρβη, communi, ut infrà ex Lexico Rhetorico probabitur. Heſychius: σύρβα. μετὰ θορύβου. Zenobius in Proverbiis, Centuriâ ſextâ, ſectione prima: ΣΥΡΒΉΝΗΣ ΧΟΡΌΣ. αὕτη τέτακται κατὰ τῶν ἀτάκτων χορῶν. ἀπὸ τοῦ τινας τοῖς ὑσὶν ἐπιφωνεῖν σύρβας· σύρβην γὰρ τὸ τάραχον ἔλεγον. Similia legas apud Etymologum: cu-

Jus verba, qvia emendatione noſtra egent, inſ
ponere non gravabor: συρβηνός. ὁ ταραχώδ
ἀπὸ τῶν αὐλέντων μετὰ θορύβου. ἢ πένης· διὰ
τὰς αὐλεθήκας καὶ φαρέτρας κενάς. καὶ συ
βηνέων χορὸς, ὁ τεταραγμένος. καὶ συώδη
ἀπὸ τοῦ τοῖς κυσὶν ἐπιφωνουμένου. Legendu
ut in Zenobio legitur, ἀπὸ τοῦ τοῖς ὑσίν. Et
apud Suidam, qvi Etymologi verba exſcripſ
καὶ Συρβηνέων χορὸς, ὁ τεταγμένος· καὶ συ
δης· ἀπὸ τοῦ τοῖς ὑσὶν ἐπιφωνουμένου. διὸ ἔστι
ἡ παροιμία, ΣΥΡΒΗΝΗ ΧΟΡΟΣ, ἐπὶ τῶν ἀτ
κτων χορῶν. Habes apud eumdem Etymo
gum: συρβάβυττα. τὸν τάραχον. Καὶ σύρ
ὡς Ἀριστοφάνης ὁ Γραμματικός. An legendu
συρβάρυττα? Corrigendus obiter & Heſychi
σύρη, πλῆθος. σύρματα ναυμαχίας. Lege σ
βη. Idem: τυρβασία. χορῶν ἀγωγή τις. ἡ
ραμβικῶν. Reſcribe, διθυραμβικῶν. Pollux
15. τυρβασία δέ, ἐκαλεῖτο τὸ ὄρχημα τὸ δι
ραμβικόν. σύρβη autem, non à ſubulcorum ad
es voce, ut Zenobius atqve Etymologus tradu
ſed à σύρω, τοῦ ὀνοματοποιητικῶ, inuſitato:
de συρίζω, σύριγξ, &c. & eadem forma qv
σύρω, *trabo*, factum eſt σύρφαξ, & σύρφετ
σύρβη propriè, eſt ὁ αὐλὸς, *tibia*, σύριγξ, *fi*
la. unde συρβηνεὺς, *qvi tibiâ canit*. Heſychi
συρβηνεύς. Κρατῖνος ἐν Θρᾴτταις. ἤτοι αὐ
τής· σύρβη γάρ, ἡ αὐλοθήκη· ἢ ταραχώδης. Sui
Σύρβη. τάραχος. Συρβηνεύς. ὁ ταραχώδης·
τῶν αὐλέντων μετὰ θορύβου. ἢ πένης, διὰ τὸ
αὐ

αὐλοθήκας καὶ Φαρέτρας κενὰς ἔχειν. Conjecturam noſtram firmat non parum Proverbium Συρβηναίων χορὸς: qvod Athenæus libro xv. ſic interpretatur: Κλέαρχος, ὦ λῷστε, ἐν δευτέρῳ Περὶ παιδείας, οὑτωσί φησιν· Λείπεταί τις ὁ Συρβηναίων χορὸς, (aliàs Συρβηνέων) ὧν ἕκαστον τὸ δοκοῦν ἑαυτῷ κατᾶσαι δεῖ, προσέχοντα οὐδὲν τῷ προκαθημένῳ, καὶ διδάσκοντι τὸν χορόν· ἀλλ' αὐτὸς πολὺ τούτων ἀτακτότερος. *Clearchus, ô bone, libro 2. Inſtitutionum ita ſcribit: Reſtat qvidam Syrbenæorum chorus, in qvo ſingulos oportet canere qvicqvid viſum fuerit, & in buccam venerit: nihil attendentes, aut auſcultantes qvid cantet ipſe chori ductor ac præcentor; qvi & ipſe qvàm ceteri tumultuoſior ac magis incompoſitus.* Item à σύρω, *ſibilo*, eſt τὸ τυρικίλος, qvod αὖλον καλάμινον Heſychius interpretatur. σύρω, Atticè τύρω, τύρος, τύρικος· τυρικίλος. Ergo σύρβη in primaria ſignificatione eſt αὖλος, ſeu σύριγξ: in ſecundaria, eſt *ſibilus, ſtrepitus*. Tamen Caſaubonus ad dictum locum Athenæi, Συρβυναίων (ſive potiùs Συρβηνέων) χορὸν, à turba & ſtrepitu originem habuiſſe exiſtimabat. Qvam ego ſententiam non improbaverim. Sed Comicum qvis ferat, τὸ τύρβη, ἀπὸ τοῦ τυροῦ, teſte Euſtathio deducentem. Verba Euſtathii ſunt ad Iliad. α. pag. 620. καὶ μαρτυρήσει καὶ ὁ Κωμικὸς, ἐκ τοῦ τυροῦ παρετυμολογῶν τὸ τύρβασμα, ἐξ οὗ καὶ τὸ τυρβάζειν γίνεται. Qvam tamen originationem probavit poſtea Euſtathius ad Iliad. λ. pag. 871. qvi

eam dicto loco damnaverat. ἐκ τυρῶ, inqvit, τ
τυρεύειν, ἐπὶ ϛροφῆς κακομηχάνου πραγμάτω
καὶ ἡ τύρβη, ἢ διὰ τοῦ σ, σύρβη. Sed Comicu
qvi id dixerat, ludens, non ſeriò, id dixiſſe vide
tur. Qvare Euſtathius revocans ſe, dictam ori
ginationem improbat ad Odyſſ. ι. pag. 1626. ἐπ
ἡ τοῦ τυρῶ, τυρεύειν τε, τὸ ἀνακυκᾷν πράγματα
καὶ τυρβάζειν ἤ, τὸ ὑπὲρ τούτων μεριμνᾷν. εἰ δ
γε, ὡς ἐν Ρητορικῷ εὕρηται Λεξικῷ, ἡ κοινῶς λε
γομένη σύρβη, ΤΥΡΒΗ λέγεται Ἀττικῶς, ζητητέ
ἑτέραν ἴνα ἐτυμολογίαν ταύτης τε, καὶ τοῦ ΤΥΡ
ΒΑΖΕΙΝ.

Tutor.

Paulus, l. 1. de Tutelis: Tutela, *eſt*, *a
Servius definit*, *vis*, *ac poteſtas in capite libero*, *a
tuendum eum*, *qvi propter ætatem ſuam ſponte ſ
defendere neqvit*, *jure civili data ac permiſſa*.
Tutores *autem ſunt*, *qvi eam vim ac poteſta
tem habent*. *exqve re ipſa nomen ceperunt*. *Ita
qve appellantur* Tutores, *qvaſi tuitores*, *atqve de
fenſores*: *ſicut* Æditui, *qvi ædes tuentur*. Eaden
habet Juſtinianus in Inſtitutionibus, ſub titulo d
Tutelis. Etiam Gellius libro 12. capite 3. *tutores
à tuendo* dictum ait. ¶ Optimè. Ex *tueor*, e
tuitus; unde *tutus*. Ex *tutus*; *tutare*: unde *tu
tor*, & *tutela*. Inde & *Tutanus* Deus, & Dea *Tu
tilina*. *Tueor* autem propriè & primariò, eſt, *vi
deo*, *ſpecto*, *inſpicio*: à θεῶμαι, ut vult Caninius
aut à θεωρῶ, ut viſum Martinio. ſecundariò, e
defendo, *inſpiciendo curo*. Ita Græcis τὰ ἐπισκο
πῶ, & pro *video*, & pro *curo* uſurpatur. Rect
ig

igitur Varro libro VI. de Lingua Latina. (Ejus verba eo lubentiùs adducemus, qvòd in iis eamdem ac Paulus noſter *Æditui* originem adducit) TUERI, *duo ſignificat, unum ab aſpectu, ut dixi: unde eſt illud,* Tueor te, ſenex? proh Jupiter! *Et,* Qvis pater, aut cognatu' volet nos contra tueri? *Alterum, à* curando, *ac* tutela. *Ut cùm dicimus,* Bellum tueor. *Et,* Tueri villam. *A qvo etiam qvidam dicunt illum qvi curat ædes ſacras,* Æditumm, *non* Æditumum. *Sed tamen hoc ipſum ab eadem eſt profectum origine, qvòd qvem volumus domi curare, dicimus,* Tu domi videbis. *Ut Plautus, cùm ait,* Intus para, cura, vide qvid opus ſiet. *Sic dicta* Veſtiſpica, *qvæ veſtem ſpiceret, id eſt, videret veſtem, ac tueretur. Qvare à* tuendo *&* templa, *&* teſca *dicta,* &c. ¶ Sed poſtremum illud de *templis* & *teſqvis* falſum eſt. *Templum* eſt à τέμπλος, qvòd à τέμνειν. τέμνω, τέμπλος, τέμμος, τέμπος, *tempum, templum,* TEMPLUM. *Teſca* verò à δάσκια, ut Scaliger ad dictum locum Varronis: qvaſi δασύσκια, hoc eſt, *denſam,* ſeu *ſpiſſam umbram facientia.* Non verius *Æditui* veriloqvium: qvamqvam ſic qvoq; Sextus Pompeius Feſtus. ÆDITUUS. *Sacræ ædis tuitor, id eſt, curam agens,* inqvit ille in libro de Verborum ſignificatione. *Æædituus* contractum eſt ex *æditimus. Æditimus, æditumus,* ÆDITUUS. Vel ſic: *Ædes, ædis, æditius,* ÆDITUUS: i in u. ut *proficio, proficius, proficuus: maximus, maxumus: exiſtimo, exiſtumo:* ὄρθος, ὄρθιος, *ardius, arduus. Æditimus* autem formatum ab *ædes, ædis,*

eo modo, qvo *finitimus* & *legitimus*, à *fine* & *le*
ut rectè Gellius lib: XII. cap. 10. & ante eum Se
us Sulpicius, apud Ciceronem in Topicis: cu
verba ſuprà in *Poſtliminium* adduximus. I
ptè Feſtus, Æ D I T I M U S: *qvaſi ædis intimus*:
qvem Feſti locum videndus Scaliger. Pauli
Varronis ſententiæ favet tamen Lucretius, qvi
Carmine ſuo *Æditυos*, *Æditυentes* appellat.

VECORS. VESANUS. VIDUA.

Jabolenus, lege 4. de Vi bonorum raptorun
VIDUAM, *non ſolùm eam qvæ aliqvando nu*
fuiſſet, ſed eam qvoqve mulierem, qvæ virum no
habuiſſet, appellari ait Labeo: qvia vidua ſic d
eſt, qvaſi vecors, veſanus, *qvi ſine corde, aut ſ*
tate eſſet. ſimiliter viduam eſſe, ſine duitate. ¶
ter Macrobius Saturnal. libro I. capite 15. ubi c
variis τῦ *Idus* originationibus: *Nobis illa ratio*
minùs vero propior exiſtimatur, ut Idus *vocei*
diem, qvi dividit menſem. Induare *enim, Etr*
lingva, dividere *eſt. Unde* vidua, *qvaſi* valde ic
id eſt, valde diviſa. *aut* vidua, *id eſt, à viro di*
Qvod ipſum legere eſt & apud Rabanum in li
de Computo ſectione 331. *Porro* Idus *vocare pl*
it, diem qvi dividit menſem. Inducre enim Etr
lingva dividere eſt; Unde vidua, qvaſi valde ic
id eſt, valde diviſa, aut *vidua id eſt à viro divi*
Qvæ etiam eſt doctiſſimi Martini ſententia.
aliter qvoqve Iſidorus. VIDUA, inqvit, *voc*

9

qvòd cum viro uno fuerit, nec circa conſortium alterius viri poſt mortem conjugis primi adhæſerit. Nam qvæ alteri poſt mortem prioris viri nupſerint, viduæ non dicuntur. Item vidua *dicta, qvòd ſola ſit, nec circa conſortium alterius viri conjugalia jura cuſtodiat.* Non diſplicet Iſidori originatio. ἴϛ, eſt *unus*. Heſychius: ἴα, μία, καὶ μόνη. ἴη, μία, μόνη. ἴον, μόνον. Ab ἴϛ ſunt ἴτϛ & ἴτ]ϛ. Τὸ ἔτϛ non exſtat. alterum habet Heſychius. ἴτ]ον. ἕν, Κρῆτες. Sed τὸ ἴτϛ in uſu fuiſſe, teſtificatur vox ἴτολϛ, qvam idem Heſychius, & μόνον, & ὀρφανὸν interpretatur; & qvam ὑποκοριϛικῶς ab ἴτϛ formatam fuiſſe, non eſt ambigendum. Ab ἴτϛ autem, ἰτέϛ: unde *viduus*. ut à τεὸς, *tuus*: ab ἑὸς, *ſuus*. *Viduus* igitur κυρίως, eſt *ſolus, orbus, compare orbatus. Viduus pharetrâ riſit Apollo*, dixit Horatius.

Τὸ *vecors*, & τὸ *veſanus* facta eſſe à vocibus *cor* & *ſanus*, & à particula *ve*, qvæ rei minuendæ valet, nulla dubitatio eſt. Qva de re Gellius lib. v. Noctium Atticarum cap. 12.

URBS.

Pomponius, lege 239. de Verborum ſignificatione: URBS, *ab* urbo *appellata eſt.* Urbare, *eſt aratro definire. & Varus ait*, urbum *appellari curvaturam aratri, qvòd in urbe condenda adhiberi ſolet.* ¶ Habuit à Varrone, cujus verba ſunt libro qvarto de Lingva Latina: *Oppida condebant in Latio, Etruſco ritu, id eſt, junctis bubus; tauro & vacca*

vacca interiore: aratro circumagebant ſulcum, & Terram, unde exſcapſerant, FOSSAM *vocaban & introrſum factum*, MURUM. *Poſteà qvòd ſi bat orbis*, URBS, &c. *Qvare & oppida qvæ pri erant circumducta aratro*, *ab* orbe & urbo, URB *& ideo coloniæ noſtræ omnes in literis antiqvis ſc buntur* URBES. Inde eruditulus qvidam lege dum in verbis Pomponii contendebat, *& Var ait*. Sed fruſtra. Varus eo loco, eſt Alphen Varus, Juriſconſultus, qvi ita ſimpliciter aliqva do appellatur: ut in lege 2. de Aqva, & aqvæ pl viæ arcendæ; in lege 5. de Rei vindicat. & in le 25. Qvi teſtamenta facere poſſunt: qviqve reru antiqvarum non incurioſus fuit, Gellio teſte, bro VI. cap. 5. Sed in verbis Varronis meliùs geretur *ab* orbe, *vel* urbo, qvàm *ab* orb & urbo. Similiter Iſidorus: URBS, *vocata* orbe, *vel ab* urbo, *parte aratri, qvod in urbe c denda adhiberi ſolet*. In iisdem, pro *& intr ſum factum*, *& introrſum jactum* emendabat P lippus Rubenius Electorum libro I. capite I. *Urbis* veriloqvium ut redeam, Varronis & Po ponii ſententiam ſeqvitur Scaliger in Etymolo qvas ad calcem Varronis edidit. URBARE, qvit, & orbare, *eſt circulo circumſcribere*, πε γεάφειν: *unde* urbs, & orbis. Orbare, *ſeu* ur re, *Galli dicunt* cerner, *qvaſi* circinare. *Ab eo Se ca in OEdipo oculos vocat orbes: ut Sophocles, q ſeqvitur*, κύκλȣς. *Et qvi eos amiſit, dicitur* bus, *niſi ſit antiqvum* ὀρφὸς, *ex qvo* ὀρφανός: *q*

ſine dubio verum eſt. ¶ Qvod ſine dubio verum eſſe ait Scaliger, ſine dubio verum eſt. *orbus*, eſt ab ὀρφὸς, non vero ab *orbis*. Similiter Gallicum *borgne*, & Italicum *bornio*, ſunt ab *orphanus*. *Orphanus, orphnus, ornus, bornus*, Gallicè BORGNE: *bornius*: Italicè BORNIO. Præponitur B Æolicè: ut in ῥόδα, βρόδα: ῥυτὴρ, βρυτήρ: ἰσχὺς, βισχύς: ἄγος, βάγος: ῥῶπες, βρῶπες: ῥαδινὸς, βραδινὸς, &c. Sed ad *urbis* originationem iterum, ut redeam; alii, ab ὅλπις, pro ἄλπις uſurpato, τὸ *urbs* deducunt: qva de re nos ſuprà in *oppidum*. Guietus, in inveſtigandis etymologiis homo feliciſſimè audax, à Græco πόλις deducebat. Sic: πόλις, πόρις, & metatheſi ὅρπις, ὅρψ, *urbs*. Voſſius ab Ebræo צִיר, id eſt, *civitas*: qvod à Martinio, ut innumera alia, diſſimulato auctoris nomine, accepit. Qvibusdam placet, τὸ *urbs* contractum eſſe ex *orbis*, ut & viſum Varroni, dicto loco: qvorum ſententiam Voſſius non improbat: & mihi, ut liberè qvod ſentio, eloqvar, hoc ἔτυμον veroſimilius videtur. *Urbs* ab *orbe*: ut πόλις, à πολεῖν, *circuire*: qvòd in orbem ferè urbes ædificarentur.

Hæc ſunt, LECTOR BENEVOLE, qvæ de Juriſconſultorum veterum Originationibus obſervatione nobis digna viſa ſunt. Nos qvàm illi longè & veriores, & eruditiores, & reconditiores attu-

attuliſſe, qvi Etymologices paulò peritus fuerit, nemo, puto, inficiabitur. Qvamqvam autem id in nobis, qvi in Latio peregrini ſumus, & ab eo tempore qvo vocabula in Lingva Latina rebus impoſita ſunt, diutiùs qvàm illi, ſæculis plus qvindecim abſumus, dignum laude ſit: ut ſunt ingenia hominum ad culpandum promptiora, non deerunt, certò ſcio, ex Leguleiis illis vitilitigatoribus, ut Catonis verbo utar, τῆς ἀγορᾶς περιτρίμμασι, qvi hocce Obſervationum noſtrarum caput damnabunt, carpent, illudent, irridebunt: qviqve nos in eo Grammaticos potiùs; atqve utinam non Grammaticulos; qvàm Juriſconſultos fuiſſe, dicent. Et profectò ita eſt. Verùm ſimiliter qvoqve veteres illi Juriſconſulti, cùm eas, qvas examinandas ſuſcepimus, Etymologias referebant, Grammaticorum potiùs, qvàm Juriſconſultorum munere fungebantur. Qvin & illorum nonnulli de Grammatica Tractatus integros ediderunt: ut Ælius Gallus, qvi, Feſto, Gellio, Macrobio, & Servio teſtibus, plures libros de Verborum, qvæ ad Jus pertinent, ſignificatione conſcripſit. *Labeo Antiſtius Juris qvidem Civilis diſciplinam principali ſtudio exercuit, & Conſulentibus de Jure publicè reſponſitavit. Ceterarum qvoqve bonarum artium non expers fuit: & in Grammaticam ſeſe, atqve Dialecticam, literasqve antiqviores, altioresq; penetraverat. Latinarumq; vocum originationes percalluerat: eâqve præcipuè ſcientiâ ad enodandos plerosqve Juris laqveos utebatur. Sunt adeo libri*

bri poſt mortem ejus editi, *qvi* Poſteriores *inſcribuntur: qvorum librorum tres continui, triceſimus octavus, & triceſimus nonus, & qvadrageſimus, pleni ſunt id genus rerum ad enarrandam & illuſtrandam Lingvam Latinam conducentium.* Verba ſunt Gellii. Sed vel ſolus de Verborum ſignificatione Titulus, qvi hodie in Pandectis legitur, Grammaticam Jurisprudentiæ partem viſam olim fuiſſe teſtatur. Et meritò humaniorum literarum levia illa ſtudia cum illis veræ & non ſimulatæ Philoſophiæ gravioribus ſtudiis (ita Jurisprudentiam noſtri appellant) conjungenda Veteres Juris Auctores exiſtimarunt. Non obſtant humaniores illæ diſciplinæ per illas euntibus, ſed circum illas hærentibus. Budæum non magnos in Jure progreſſus feciſſe in cognoſcenda utriusq; Lingvæ antiqvitate impeditum, ſcripſit Antonius Auguſtinus. Sed earum lingvarum ſtudium Jurisprudentiæ ſtudio non ſolùm non nocere, verùm prodeſſe, teſtis Cujacius. Res ipſæ, qvas ſolas ſe & ſectari & conſectari Leguleii noſtri profitentur, ſine verborum cognitione intelligi non poſſunt. Et ut eleganter divinus ille Plato (qvi & ipſe cùm multis aliis in locis, tum ipſo in Cratylo toto, qvemadmodum vocabula rebus impoſita ſunt, qværit) ὃς ἂν εἰδῇ τὰ ὀνόματα, εἴσεται καὶ τὰ πράγματα: *Qvi verba noverit, noverit etiam res.* οὐκ ἄνευ σμικρῶν τοὺς μεγάλους φασὶν οἱ λιθολόγοι λίθους εὖ κεῖσθαι. *Sine minutis lapidibus, qvi lapides ad ſtructuras ædificiorum ſeligunt, ajunt*

ajunt non poſſe aptè magnos collocari. Qvòd omnium vocum, qvarum origines hoc capite, i veſtigavimus, origines aſſeqvuti non ſumus; & veniâ dignum eſſe, qvi Etymologices paulò p tus fuerit, nemo qvoqve, ni fallor, inficiabitur *Non omnium, qvæ à Majoribus conſtituta ſunt,* *tio reddi poteſt:* ut verè Julianus Juriſconſult Verè qvoqve Cicero: *Magnam moleſtiam ſuſc Chryſippus, reddere rationem omnium vocabu rum.* At veriſſimè Varro: *De Originibus ver rum qvi multa dixerit commodè, potiùs boni c ſulendum, qvàm qvi aliqvid neqviverit, repreh dendum: præſertim cùm dicat Etymologice, no omnium verborum poſſe dici cauſſas.*

Eunuchi militare non poſſunt, item Servi.

CAPUT XL.

EUnuchos militare jure non potuiſſe, ap ret ex his Arrii Menandri, qvæ capite 4. Ti Pandectarum de Re militari referuntur: *Qvi uno teſticulo natus eſt, qvive amiſit, jure milita ſecundùm Divi Trajani Reſcriptum: nam & ces Sylla & Cotta memorantur eo habitu fuiſſe n ra.* Si enim qvibus ambo teſticuli exſecti ſunt litare jure potuiſſent, cauſæ non erat, cur id d qværeretur, qvi unum amiſiſſet, qvive cum natus eſſet: nam plurimi cum uno naſcunt

qvos propterea μονόρχεις, ſive ἐνόρχεις Græci, Latini *uniteſtes*, ſive *unicoleos* appellant. Nonnulli etiam cum tribus: atqve eo habitu aliqvot homines ipſe novi. Cum tribus natus erat Philippus Heſſus Lantgravius: de qvo legendus Thuanus. Cum uno, Johannes Ludovicus Nogaretius, Dux Epernonius: qvod ab Ampliſſimo Viro Guilelmo Bautruo, noſtrate, homine ἀξιοπίςῳ accepi, qvi ab Epernonio ipſo id acceperat. Etiam eqvi μονόρχεις commemorantur in Hippiatricis. Et in genere accipitrum, à numero trium teſtium, buteonem, *triorchen* Græci appellaverunt. Eunuchis autem non fuiſſe licitum militare, arguunt & hæc Claudiani in Eutropium Eunuchum:

Judicat Eunuchus. qvid jam de Conſule miror? &c.
——— *Sed ne qva vacaret*
Pars ignominiâ, neu qvid reſtaret inauſum,
Arma etiam violare parat, portentáqve monſtris
Aggerat, & ſecum petulans amentia certat.
Erubuit Mavors, averſáqve riſit Enyo
Dedecus Eoum: qvoties intenta ſagittis,
Et pharetrâ fulgens, annis exercetur Amazon, &c.
Arma relinqve viris.

Item hæc Apollinaris Sidonii libro I. epiſtolâ 8. ubi de Ravenna: *In qva palude indeſinenter, rerum omnium lege perverſâ, muri cadunt, aqvæ ſtant, turres fluunt, naves ſedent, Ægri deambulant, Me-*

 dici,

dici jacent, algent balnea, domicilia conflagrant, ſitiunt vivi, natant ſepulti, vigilant fures, dormiunt Poteſtates, fœnerantur Clerici, Syri pſallunt, Negotiatores militant, Milites negotiantur, ſtudent pilæ Senes, aleæ Juvenes, armis Eunuchi, literis Fœderati. Cur autem Eunuchi militare jure non poſſint, in promptu cauſa eſt: qvia videlicet ſunt mares exmares, ut loqvitur Arnobius; homines, non homines; ac veluti *ἄῤῥενα πεπηρωμένα*, qvo modo Ariſtoteles mulieres appellat: ſunt enim teſticuli, qvibus carent, virium & principium & fons: atqve inde *teſtes*, ſive *teſticuli* dicuntur: qvaſi teſtes virilitatis. Qvare & pro virilitate ipſa apud Perſium uſurpantur. Verba ejus ſunt:

Hæc fierent, ſi teſticuli vena ulla paterni
Viveret in nobis.

Cùm igitur imbelles ſint Eunuchi, meritò à militia, qvæ robur deſiderat, arcentur. Eadem de cauſa & mulieres in Rebuspublicis bene conſtitutis; Platonianam, & paucas alias excipio; militare prohibentur. Teſtis Epipole Caryſtia, Trachionis filia, qvæ muliebri ſexu diſſimulato, cùm in exercitu Græcorum militaſſet, per Palamedem detecta, lapidibus obruta eſt à Græcis, ut ex Ptolemæo Hephæſtionis filio diſcimus. At qvi cum uno teſticulo natus eſt, qvive amiſit, vir eſt, & generare poteſt, ut habetur in lege 6. de Ædilitio edicto. Qvin etiam ipſe Sylla, qvi eo habitu naturæ fuiſſe ab Arrio Menandro, dicto loco, memoratur; non enim alibi id legere me memini; non ſo-

ſolùm duas uxores habuiſſe; Metellam & Valeriam; ex qvibus plures liberos ſuſcepit; ſed in venerem qvoqve propenſior fuiſſe dicitur à Plutarcho, auctore graviſſimo, in ejus Vita. Tamen apud Ebræos, qvi cum uno Teſticulo natus eſſet, Sacerdos eſſe non poterat, ſi Septuaginta Interpretes audimus, qvi Levitici XXI.20. מרוח אשך μόνορχιν reddiderunt. Qvam interpretationem ſeqvitur Rabi Joſeph Caro ad Mæmonidem. Nam Vulgata, *herinoſus*: Mæmonides, *cui vento tumentes ſunt teſticuli*: Arias Montanus, *contuſus teſticulo*. Ceterùm & id qvoqve ex Arrii Menandri verbis colligere licet, Milites, cùm legerentur, nudos inſpici ſolitos, qvemadmodum nudi inſpiciebantur Servi, cùm emerentur. Qvamqvam autem Eunuchis militare legibus prohibitum fuerit, militarunt tamen; immo Duces fuerunt, Narſes, Eutropius, Eunuchi. Dux fuit & Hally Eunuchus, avorum noſtrorum temporibus: de qvo in hanc rem lepidam hiſtoriam in Epiſtola tertia Legationis Turcicæ narrat Busbeqvius, qvam hîc reticere me non ſinit, qvem hiſce Obſervationibus dedi, titulus *Amœnitatum*. Ejus igitur verba ſunt: *Erat eunuchus Hally: ſed qvod uni demptum erat corpori, hoc additum animo videbatur. Staturâ erat brevi, ſufflato corpore*, &c. *Dum eſſet adhuc in caſtris apud Sighetum Hally, noſtri milites ſcalis in mœnia egreſſi, urbem Strigonium, ejusdem cum vicina arce nominis, ceperant; unde prædæ nonnihil egeſtum; abducti habitatores ferè pueri, mulie-*

resqve. Cujus rei cùm trepidus ad Hally Baſſam nuncius veniſſet, qvi ipsâ vultus conſternatione magnum aliqvod malum profiteretur, qværit Baſſa, Satin' ſalvæ? Et qvæ tanta conſternationis cauſa? tum ille ingentem acceptam cladem, captum, direptumqve Strigonium memorat. Sic Baſſa: Qvam tu mihi (malum) cladem ingentem, qvod tantum incommodum narras? Ea demum, fatue, mihi clades animadvertenda contigit, cùm hinc, genitalium ſedem oſtentans; ea mihi membra ablata ſunt, qvæ me virum teſtabantur. Ita, non ſine circumſtantium riſu, conſternationi nuncii illudens, & Strigonii amiſſionem, qvòd nullo negotio recuperari poſſet, elevans. Eamdem rem, & pæne iisdem verbis, refert Jacobus Auguſtus Thuanus Hiſtoriarum libro XVII. pag. 540. Ut eam iisdem omnino verbis hîc retuliſſe, pudere me minùs debeat. Sed ad rem. Etiam Cyri Satellites eunuchi erant. Teſtatur Xenophon libro VII. de Inſtitutione Cyri, loco eximio, & qvem propterea infrà ponere non gravabor: ὃ δ' ἂν μάλιστά τις οἰηθείη, ἀνάλκιδας τοὺς εὐνούχους γίγνεσθαι, οὐδὲ τοῦτο ἐφαίνετο αὐτῷ. (Cyro.) Ἐτεκμαίρετο δὲ καὶ ἐκ τῶν ἄλλων ζώων, ὅτι οἵτε ὑβρισταὶ ἵπποι ἐκτεμνόμενοι, τοῦ μὲν δάκνειν, καὶ ὑβρίζειν ἀποπαύονται, πολεμικοὶ δὲ οὐδὲν ἧττον γίγνονται. οἵτε ταῦροι ἐκτεμνόμενοι, τοῦ μὲν μέγα φρονεῖν καὶ ἀπειθεῖν ὑφίενται, τοῦ δὲ ἰσχύειν καὶ ἐργάζεσθαι οὐ στερίσκονται. καὶ οἱ κύνες δὲ ὡσαύτως τοῦ μὲν ἀπολείπειν τοὺς δεσπότας ἀποπαύονται ἐκτεμνόμενοι· φυλάττειν δὲ, καὶ εἰς θή-

ραν

ρων ἐδὲν κακίες γίγνονται. καὶ οἵγε ἄνθρωποι ὡσαύτως ἠρεμέστεροι γίγνονται. στερισκόμενοι ταύτης τῆς ἐπιθυμίας, ἐ μήν τοι ἀμελέστεροί γε τῶν προσταττομένων, ἐδ᾽ ἧττόν τι ἱππικοὶ, ἐδὲ ἧττόν τι ἀκοντιστικοὶ, ἐδὲ ἧττον φιλότιμοι. *Qvod autem maximè qvis exiſtimet Eunuchos imbelles effici, ne id qvidem Cyro videbatur. Et hîc ei argumento erant animalia qvoqve cetera. Nimirum feroces & inſolentes eqvi ſi caſtrentur, deſinunt illi qvidem mordere, ac inſolentes eſſe; ſed nihilominus ad res bellicas idonei ſunt: & tauri ſi caſtrentur, nonnihil de ferocia & contumacia remittunt; ſed robore ſuo tamen ac viribus ad laborandum haud deſtituuntur: eodemqve modo canes caſtrati non ampliùs dominos illi qvidem deſerunt; ſed ad cuſtodiam, & ad venationem nihilo redduntur deteriores. Sic & homines magis ſedati fiunt, ubi hæc cupiditas eis eſt adempta: neq; tamen vel negligentiores ſunt in exeqvendis iis qvæ imperantur, vel minùs ad eqvitandum vel jaculandum idonei, vel minùs honoris & gloriæ cupidi.* ¶Qvemadmodum autem caſtratio hominibus vires adimit, iis ſervitus animum frangit ac deprimit. Qvod Poëta intellexit, cùm dixit,

Ἥμισυ γάρ τ᾽ ἀρετῆς ἀποαίνυται εὐρύοπα Ζεὺς
Ἀνέρος, εὖτ᾽ ἄν μιν κατὰ δέλιον ἦμαρ ἕλησιν.

Dimidium enim virtutis aufert latè ſonans Juppiter
Viri, qvando ipſum ſervilis dies occupat.

Atqve inde eſſe conjicere qvis poſſit, qvòd Servis etiam militare prohibitum. *Ab omni militia Servi prohibentur*, inqvit Marcianus in lege XI. de Re militari: *alioqvin capite puniuntur.* Johannes Chryſoſtomus egregiè, ut ſolet, Homil. XXI. ad Populum Antiochenũ: ἐπὶ μὲν γὰρ τῶν ἔξωθεν στρατιωτῶν, καὶ σώματος μέτρον, (qvinq; pedes & ſeptem uncias uſuales, lege 3. C. Theodoſiano de Tironibus) καὶ σαρκὸς εὐεξίαν ἐπιζητοῦσιν οἱ μέλλοντες αὐτοὺς καταλέγειν εἰς τὸ στρατόπεδον. οὐ ταῦτα δὲ μόνον ἔχειν χρὴ τὸν μέλλοντα στρατεύεσθαι· ἀλλὰ καὶ ἐλεύθερον εἶναι· ἂν γὰρ δοῦλός τις ᾖ, ἐκβάλλεται. ὁ δὲ τῶν οὐρανῶν βασιλεὺς οὐδὲν τοιοῦτον ἐπιζητεῖ· ἀλλὰ καὶ δούλους δέχεται εἰς τὸ αὐτοῦ στρατόπεδον· γεγηρακότας, καὶ παρειμένους τὰ μέλη. καὶ οὐκ ἐπαισχύνεται. Τί φιλανθρωπότερον; τί χρηστότερον γένοιτ' ἄν; οὗτος μὲν γὰρ τὰ ἐφ' ἡμῖν ζητεῖ μόνον· ἐκεῖνοι δὲ, τὰ μὴ ἐφ' ἡμῖν· τὸ γὰρ δοῦλον εἶναι, ἢ ἐλεύθερον, οὐχ ἡμέτερον· τὸ ὑψηλὸν πάλιν εἶναι, καὶ βραχὺν, οὐκ ἐφ' ἡμῖν· τὸ γεγηρακότα, καὶ ἄριον, καὶ ὅσα τοιαῦτα· τὸ δὲ ἐπιεικῆ, ἢ χρηστὸν εἶναι, καὶ τὰ παραπλήσια τούτοις, τῆς ἡμετέρας γνώμης· καὶ ταῦτα ἡμᾶς ὁ Θεὸς ἀπαιτεῖ μόνα, ὧν ἡμεῖς ἐσμὲν κύριοι· καὶ μάλα εἰκότως· οὐ γὰρ διὰ οἰκείαν χρείαν, ἀλλὰ δι' εὐεργεσίαν ἡμᾶς ἐπὶ τὴν αὐτοῦ χάριν καλεῖ· οἱ δὲ βασιλεῖς, διὰ τὴν ἑαυτῶν διακονίαν· κἀκεῖνοι μὲν ἐπὶ πόλεμον ἕλκουσιν αἰσθητόν. οὗτος δὲ, ἐπὶ μάχην πνευματικήν. *Gentilium qvidem Militum, & corporis menſuram, & bonam carnis habitudinem explorant, qvi eos in exer-*

exercitum deligere debent. Neqve verò hæc tantùm habere debent militaturi, ſed & eſſe liberi: ſi qvis enim ſervus ſit, rejicitur. Cælorum autem Rex nihil tale reqvirit: ſed & Servos in exercitum ſuum ſuſcipit; Senes, & Invalidos: neqve enim talium pudet. Qvo qvid humanius, aut benignius excogitari poteſt? Hic enim ea ſolummodo qvæ in noſtra poteſtate ſunt, qværit: Illi verò, qvæ in ea non ſunt. Servitus enim, vel libertas, in poteſtate noſtra ſita non ſunt: qvemadmodum neqve proceritas ſtaturæ, aut brevitas; neqve ſenium, aut membrorum integritas, & qvæcunqve talia. Manſuetum autem, & mitem eſſe, & his ſimilia, voluntatis noſtræ ſunt. Et hæc ſola à nobis Deus exigit, qvorum nos domini ſumus. Et meritò. Non enim propter propriam utilitatem, ſed propter beneficentiam, nos ad ſuam gratiam vocat: Imperatores verò propter miniſterium ſuum. Et illi qvidem ad bellum ſenſibile Milites trahunt: hic autem, ad pugnam ſpiritualem. Similia habet & in Homilia x. in Johannem: *βασιλεὺς μὲν, ὁ ἐκ τοῦ αὐτοῦ διηρτισμένος ἡμῖν πηλοῦ, τοὺς ὁμοδούλους, καὶ τῆς αὐτῆς αὐτῷ κοινωνοῦντας φύσεως, πολλάκις δὲ καὶ τὸν τρόπον ἀμείνους ὄντας οὐκ ἀξιοῖ καταλέγειν εἰς τὸ στρατόπεδον τὸ βασιλικὸν, ἂν δοῦλοι τύχωσιν ὄντες· ὁ δὲ μονογενὴς τοῦ Θεοῦ παῖς, οὐκ ἀπηξίωσε καὶ τελώνας, καὶ μάγους, καὶ δούλους, καὶ τοὺς πάντων ἀτιμωτέρους, καὶ πενεστέρους, πολλοὺς δὲ καὶ τὰ σώματα ἀναπήρους, καὶ μυρίαν ἔχοντας λώβην, εἰς τὸ τῶν τέκνων καταλέξαι χορόν. Imperator qvidem, qvi ex eodem qvo nos, fictus eſt luto, conſer-*

vos, & ejuſdem naturæ cum illo participes; & qvi etiam eo meliores ut plurimùm ſunt; in Militum catalogum referre recuſat, ſi ſervi ſint. At verò filius Dei unigenitus, non eſt dedignatus, & Publicanos, & Magos, & ſervos, & iis qvoqve inhonoratiores ac pauperiores; plurimos qvoqve corpore mutilos, nec levi affectos contumelia, in numerum filiorum referre. Et in oratione contra eos qvi cœtus derelinqvunt: οὐδεὶς στρατεύεται οἰκέτης, καὶ ἐὰν ἁλῷ δοῦλος ὤν, μετὰ τιμωρίας ἐκβάλλεται τοῦ τῶν στρατιωτῶν καταλόγου. *Nemo ſervus militat: Et ſi qvis militans deprehendatur, punitus priùs, è Militum indice ejicitur.* Huc reſpexit, Poëtarum doctiſſimus, Virgilius, (neqve enim Caligulæ accedo, qvi Virgilium minimæ doctrinæ eſſe exiſtimabat) cùm libro IX. divini Operis ſcripſit,

— Vix unus Helenor,
Et Lycus elapſi: qvorum primævus Helenor,
Mæonio regi, qvem ſerva Lycimnia furtim
Suſtulerat, vetitisqve ad Trojam venerat armis, &c.

Vetita enim *arma* dixit, qvia Servis militare non licebat, ut rectè Servius ad hunc locum. *Secundùm Donatum,* inqvit, *vetitis fato: qvia ſtare Troja diutiùs vetabatur. Sed meliùs, Lege Militari, intelligimus: qvia Servi à militia prohibebantur. Unde in Dejotariana purgat hoc Cicero, cùm fuiſſet objectum inter Eqvites qvos Dejotarus miſerat Cæſari, unum Servum fuiſſe. Virgilium autem novimus trahere aliqua de Hiſtoria. Servos ſanè num-*

qvam

qvam militaſſe conſtat, niſi ſervitute depoſitâ; excepto Hannibalis tempore, cùm poſt Cannenſe prælium in tanta neceſſitate fuit Urbs Roma, ut ne liberandorum qvidem Servorum daretur facultas. VOLONES autem; ut hoc obiter dicam; dictos fuiſſe illos Milites, qvi poſt Cannenſem cladem Romanis militarunt, diſcimus ex Feſto. ἀπὸ τȣ̃ *volo*, videlicet; qvia voluntariè ſe ad militiam obtulerant. Ita Græcis ἐθελοντῆρες, & Gallis *Volontarii*, qvi ſponte militant. Qvo nomine & Marcus Imperator ſervos militantes vocavit. Capitolinus in ejus Vita: *Inſtante ſanè adhuc peſtilentia, & Deorum cultum diligentiſſimè reſtituit, & ſervos qvemadmodum bello Punico factum fuerat, ad militiam paravit: qvos* Volontarios, *exemplo Volonum appellavit.*

Reus verò Capitalis criminis; ut id qvoqve dicam ἐν παρέργῳ; voluntarius miles, ſecundùm Trajani reſcriptum, capite puniendus eſt, inqvit Arrius Menander, lege 4. D. de Re militari.

Elices, Aqvilices. Aqvileges. Baryllium. *Servius emendatur.*

CAPUT XLI.

SULCOS *tamen aqvarios, qvi* ἔλικες *appellantur, ſi qvis faciat, aqvæ pluviæ actione cum teneri ait.* Verba ſunt Ulpiani in lege 1. §. 9. de A-

qva,& aqvæ pluviæ arcendæ: in qvibus,qvod aliis jam obſervatum, legendum omnino *elices*, non ἕλικες: eſt enim *elices*, eo ſignificatu, vox Latina, non Græca; ab eliciendo dicta. Columella libr. 2. capite 8. *Sed qvamvis tempeſtivè ſementis confecta erit, cavebitur tamen, ut patentes liras, crebrosq; ſulcos aqvarios, qvos nonnulli* elices,*vocant, faciamus, & omnem humorem in collicias, atqve inde extra ſegetes derivemus.* Et libro xi. cap. i. *Eodem tempore foſſas, rivosqve purgare; & elices, ſulcosqve aqvarios convenit facere.* Feſtus: ELICES. *Sulci aqvarii, per qvos aqva collecta educitur è liris.* Gloſſæ Veteres: *Elex, ἀναπνοὴ ὀχετοῦ. Elices, ἀγωγή. Elicatores, ὑδροσκόποι.* Inde *Aqvilices*, ab aqva lacienda, id eſt, elicienda. Eædem Gloſſæ: *Aqvilices, οἱ τὰ πυράγρα ἐργαζόμενοι. οἱ ὀνοχετάριοι. ποταμῖται. ὑδροσκόποι.* Locus corruptiſſimus. Legebat Guietus: *οἱ τὰ ὕδραγρα ἐργαζόμενοι· οἱ ὑδροχετάριοι. ποταμῖται. ὑδροσκόποι.* Et Scaliger ad Feſtum: *οἱ ὑδραγώγια ἐργαζόμενοι. οἱ ἀνοχετάριοι*, &c. Sed legendum omnino: *οἱ τὰ πάρυγρα ἐργαζόμενοι. οἷον, ὀχετάριοι, ποταμῖται, ὑδροσκόποι*, ut rectè ad Melam Iſaacus Voſſius, vir undecumqve doctiſſimus. Legitur in iisdem Gloſſis: *Aqvilegium, κρουνός. Aqvilex, ὑδρολόγος.* Aliud verò *aqvilicium* & *aqvilegium*: *aqvilices* & *aqvileges*. *Aqvilices*, propriè erant, qvi in ſiccitatibus, rei divinæ procuratione, aqvas cœlo eliciebant: & *aqvilicium*, cùm aqva pluvialis eliciebatur: ut qvondam

dam Manali lapide in urbem ducto. Inde *Juppiter Elicius*; qvi Græcis καταιβάτης, id eſt, *Deſcenſor*. Inde & *Aqvilicia feſta*. Tertullianus in Apologetico: *Aqvilicia Jovi immolatis: Nudipedalia populo denunciatis*. Inde & *Aqvilex Tuſcus* apud Varronem. Nonius Marcellus: AQVILEX. *Varro Qvinqvatribus*: An hoc præſtat Herophilus Diogene, qvòd ille è ventre aqvam mittit? An hoc te jactas? An hoc pacto utilior te Tuſcus Aqvilex? Obiter hîc obſervamus, Circulatorem qvemdam viſum olim nobis Luteciæ, qvi ſimiliter aqvam, vinum, & liqvores alios, cum ſpectatorum admiratione, ore fundebat. Sed ad propoſitum. Erant igitur *Aqvilices* ὑδροσκόποι, & ὑδροφάνται: *Aqvileges*, verò (à legenda aqva, non à lacienda, dicti) aqvarum Indagatores; ut eos vocat lex 2. Cod. Theodoſiano de Excuſationibus Artificum; aqvarum libratores. Sed *Aqvilices*, pro *Aqvilegibus*, paſſim nuncupati: qvod etiam Scaliger ad Feſtum obſervavit: qvia & ipſi aqvas è terra eliciunt: κρήνας ἄγουσιν, fontes ducunt; & in apertum producunt: unde & ὑδροφάνται etiam dicti, & ars eorum ὑδροφαντικὴ appellata: ἀπὸ τοῦ φαίνειν ὕδωρ. Manilius lib. 4. ubi de Aqvilege:

Ille qvoqve inflexâ fontes qvi projicit urnâ,
Cognatas tribuit juvenilis Aqvarius artes
Cernere: ſub terris undas inducere terris,
Ipſaqve converſis aſpergere fluctibus aſtra.

Ita hos verſus interpungebat Salmaſius. Pergamus, Tarrun-

Tarruntenus Paternus, l. ultima de Jure Immunitatis: *Qvibusdam aliqvam vacationem munerum graviorum condicio tribuit: ut ſunt Menſores*, &c. *Gladiatores*, *Aqvilices*, *Tubarii*, &c. Qvo loco *Aqvileges* viri docti fruſtrà emendarunt. Servius ad hæc Virgilii, è Georgicorum primo,

Ecce ſupercilio clivoſi tramitis undam
Elicit:

ELICIT. *Ab eliciendo. Et apud Antiqvos; hodieqve in aliqvibus provinciis*, Elices *appellantur ſulci ampliores, ad ſiccandos agros ducti: unde Poëta ipſo verbo uti voluit. Nam & Scrutatores, vel Repertores aqvarum* (Aqvilices *dicuntur*) Barylliſtas *dixerunt*. Ita legendum, non, ut vulgò legitur, *Barinulas*. Barylliſtæ, ſunt Ponderatores aqvarum; aqvarum Libratores: eſt enim *βαρύλλιον*, *hydroſcopium*; aqvilegium ἐργαλεῖον; inſtrumentum qvo aqvæ librantur: ἀπὸ τοῦ βάρος. Meminit hujus vocabuli Syneſius epiſtolâ 15. ad Hypatiam, τὴν Φιλόσοφον: ubi & ipſum inſtrumentum deſcribit. οὕτω πάνυ πέπραγα πονήρως, ὥστε ὑδροσκοπίου μοι δεῖ. ἐπίταξον αὐτὸ χαλκευθῆναί τε καὶ συνωσθῆναι. σωλήν ἐστι κυλινδρικὸς, αὐλοῦ καὶ σχῆμα καὶ μέγεθος ἔχων. οὗτος ἐπὶ ἰνὸς εὐθείας δέχεται τὰς κατατομὰς, αἷς τῶν ὑδάτων τὴν ῥοπὴν ἐξετάζομεν. ἐπικωματίζει γὰρ αὐτὸν ἐν θατέρου κῶνος κατὰ θέσιν ἴσην ἐγκείμενος, ὡς εἶναι κοινὴν βάσιν ἀμφοῖν τοῦ κώνου τε, καὶ τοῦ σωλῆνος. αὐτὸ δὴ τοῦτό ἐστιν τὸ Βαρύλλιον. ὅταν οὖν εἰς ὕδωρ καθῆς

τ

τὸν αὐλὸν, ὀρθὸς ἑστήξει, καὶ παρέξει σοι τὰς κατατομὰς ἀριθμεῖν. αἱ δὲ τῆς ῥοπῆς εἰσὶ γνωρίσματα. *Eo ſum infortunii redactus, ut hydroſcopio opus habeam. Jube hoc mihi fabricari, ac coëmi. Tubulus eſt, cylindri figuram habens, tibiæ magnitudine atqve forma. Hic in una recta linea inciſiones habet, qvibus aqvarum libramentum cognoſcimus. Obturat enim illum altera ex parte conus, æqvabili poſitura inſertus: ita ut communis ſit amborum baſis: coni videlicet, atqve tubuli. Hoc ipſum eſt, qvod* Baryllium *appellant. Jam cùm tubulum in aqvam depoſueris, erectus ſubit: ut in eo inciſiones facilè numerare poſſis, ex qvibus libramentum cognoſcitur.*

Ofilius ad Atticum.

CAPUT XLII.

CITATUR *Ofilius ad Atticum*, lege 234. de Verborum ſignificatione. *Verbum* vivere *qvidam putant ad cibum pertinere. Sed Ofilius ad Atticum ait, his verbis, & veſtimenta, & ſtramenta contineri: ſine his enim vivere neminem poſſe.* Qværitur qvis ſit ille Atticus. Exiſtimabat Bertrandus, in Vita Ofilii, Pomponium Atticum, Ciceronis familiarem, eum eſſe. Sed cùm Pomponius Atticus Juriſconſultis non annumeretur, de eo accipi Atticus ille non poteſt: non enim eo loci citatur Ofilius in libris Attico nuncupatis, ſed in libris ad libros Attici. Ita Juriſconſulti loqvi

qvi amant. *Pomponius ad Q. Mucium: ad Sabinum: ad Plautium. Ulpianus ad Sabinum. Paulus ad Plautium: ad Sabinum: ad Vitellium: ad Neratium. Julianus ad Minicium: ad Urſeium*, &c. Qvare Scipio Gentilis, vir doctus, cap. 2. Tractatus, de Alimentis, ad Orationem Divi Marci, de qvâ in l. Cum hi. de Transactionibus, pro *Ofilius ad Atticum*, hîc legebat *Ofilius ad Appiū*: qvod de Appii Cæci Centimani libris de Actionibus accipiebat, de qvibus l. 2. de Origine juris. Ingeniosè: nam & ipſe Ofilius de Actionibus ſcripſerat, teſte Ulpiano l. 3. de Penu legat: eamqve emendationem probat omninò Thomas Papillio in Commentario ad legem 2. de Origine Juris. Sed & ingeniosè idem Vir doctus, *Ofilius ad Attilium*. Attilium *Sapientem* appellatum apud Patres ſcribit in Lælio Cicero: qvia prudens eſſe in jure civili putabatur. Legebam ipſe olim, *Ofilius ad Edictum*. Ad Edictum Prætoris ſcripſerat Ofilius. Pomponius dicta lege 2. de Origine Juris: *Ofilius in Eqveſtri Ordine perſeveravit. Is fuit Cæſari familiariſſimus; & libros de Jure Civili plurimos, & qvi omnem partem operis fundarent, reliqvit. Nam de legibus Viceſimæ primus conſcribit: de Juriſdictione. Idem Edictum Prætoris primus diligenter compoſuit. Nam ante eum Servius duos libros ad Brutum, perqvam breviſſimos, ad Edictum ſubſcriptos reliqvit.* Hos Ofilii ad Edictum libros reſpexit Ulpianus in lege 1. Ne qvis cum qvi in jus vocaverit, vi eximat,

cùm

cùm ait, *Ofilius putat locum hoc Edicto non eſſe*, &c. Sed fortaſſe nihil hîc mutandum: & accipiendus Atticus ille ad qvem ſcripſit Ofilius, de Tito Manlio Torqvato, qvi Juriſperitus. Valerius Maximus libro qvinto capite 8. *Titus autem Manlius Torqvatus, præter egregia multa raræ dignitatis, Juris qvoqve Civilis, & Sacrorum peritiſſimus*, &c. & qvem Attici cognomen habuiſſe, veroſimiliter exiſtimabat Antonius Auguſtinus; cùm illud habuerit Aulus Torqvatus, qvi Conſul fuit anno Urbis 509. Qva de re videndus ipſe Ant. Auguſtinus in Notis ad librum de Propriis Nominibus pandectarum, pag. 24.

De utroqve Cajo, Juriſconſulto.

CAPUT XLIII.

JURISCONSULTI duo fuere nomine Caii, qvi ambo *Gaii* in Pandectis Florentinis, pro *Caii*, nuncupantur: Caius Caſſius Longinus, ſectæ auctor. Casſianæ, & Titus Cajus auctor Inſtitutionum .De his hoc capite pluribus agere inſtitui, qvoniam eos pasſim à viris doctisconfundi animadverto.

Casſii meminit Pomponius in lege 2. de Origine Juris, his verbis: *Sabino ſucceſſit Gaius Longinus, natus ex filia Tuberonis, qvæ fuit neptis Servii Sulpitii: & ideo proavum ſuum Servium Sulpitium, appellat. Hic Conſul fuit cum Qvartino, temporibus Tiberii. Sed plurimum in civitate au-*

te auctoritatis habuit: eouſqve donec eum Cæſar civitate pelleret. Pulſus ab eo in Sardiniam, revocatus à Veſpaſiano, diem ſuum obiit. Qvod ait Pomponius Caſſium Sabino ſucceſſiſſe, confirmatur Pauli teſtimonio, qvi in lege 19. de Receptis, Sabinum Caſſii magiſtrum appellat. Sed qvod Conſulem fuiſſe cum Qvartino dicit, in dubium revocatur. Lipſius certè ad ſextum Annalium Taciti, Lucium Casſium Longinum, non Cajum Casſium, Conſulem cum M. Vinucio Qvartino anno Urbis 783. fuiſſe contendit: qvia Suetonius difertè Lucium illum, Conſularem appellat. *Druſillam ſororem, Lucio Caſſio, Conſulari, collocatam, abduxit,* inqvit ille in Caligula. Etiam Casſiodoro L. Casſius & M. Vinucius Coſſ. nominantur. Lipſio accedit Papillio ad dictam legem ſecundam de Origine Juris. Contrà Onuphrius in Faſtis, & Antonius Auguſtinus in libro de Familiis Romanis, Caſſium illum Conſularem, Cajum dictum volunt, ex ſuprà recitatis Pomponii verbis: ſed in qvibus pro *cum Qvartino*, legebat Cuſpinianus *cum Q. Haterio:* at ſine auctore, ut rectè Cujacius obſervabat: cui etiam Qvartinus & C. Casſius ſuffecti Conſules fuiſſe videbantur. Bertrandus in Vita C. Casſii, eum Conſulem fuiſſe, adversùs Lipſium adfirmat. Utut eſt, C. Casſium Longinum, Juriſconſultum, & L. Casſium Longinum, Conſulem, diverſos fuiſſe, cum Lipſio & Papillione exiſtimamus. Primùm, qvia Tacitus inter elogia L. Casſii, laudem

ei nullam tribuit Juris: deinde, qvia prænominibus diverſi: deniqve, qvia Lucio demit induſtriam, ingeniumqve Tacitus: *Facilitate ſæpius, qvàm induſtriâ commendabatur*: qvod in C. Caſſium, Juriſconſultum, non cadit. Nunc de duobus illis Caſſiis videamus. C. Caſſius Syriæ præfuit ſub Claudio. Tacitus XII. Annalium, ubi de Claudio Imperatore: *Poſt hæc C. Caſſio, qvi Syriæ præerat, deducere Juvenem* (de Meherdate ſermo eſt, qvi Rex Parthiæ datus à Claudio) *ripam ad Euphratis jubet. Ea tempeſtate Caſſius ceteros præeminebat peritiâ Legum: nam militares artes per otium ignotæ, induſtrioſqve ac ignavos pax in æqvo tenet. Attamen qvantum ſine bello dabatur, revocare priſcum morem, exercere legiones; curâ, proviſu, agere, perinde ac ſi hoſtis ingrueret. Ita dignum majoribus ſuis, & familiâ Caſſianâ ratus, per illas qvoqve gentes celebratâ.* Joſephus libro xv. Antiqvitatum Judaicarum, capite 14. ubi de ſtola Pontificia Judæorum: Κάσσιος Λογγῖνος, ὁ τῆς Συρίας τότε διοικῶν, καὶ Κούσπιος Φάδος, ὁ τῆς Ἰουδαίας ἐπίτροπος, κελεύουσι τοῖς Ἰουδαίοις εἰς τὴν Ἀντωνίαν καταθέσθαι τὴν στολήν. *Caſſius Longinus, Præſes Syriæ, & Cuſpius Fadus Judææ Procurator, juſſerunt Judæos denuo ſtolam in Antoniam deponere.* Et libro xx. cap. 1. τελευτήσαντος δὲ τοῦ βασιλέως Ἀγρίππα, καθὼς ἐν τῇ περὶ ταύτης ἀπηγγέλκαμεν βίβλῳ, πέμπει Μάρσῳ διάδοχον Κλαύδιος Καῖσαρ Κάσσιον Λογγῖνον. *Mortuo*

Rege Agrippa, ſicut ſuperiore volumine diximus, Claudius Cæſar miſit ſucceſſorem Marſo Caſſium Longinum. Fuiſſe & Proconſulem Aſiæ dicit Dio libro 59. ubi de Caligula: θεοπρέπιον δέ τι τῷ Γαΐῳ ὀλίγον ἔμπροσθεν ἐγεγόνει, φυλάττεσθαι Κάσσιον. καὶ ὁ μὲν εἰς Γάϊον Κάσσιον, τὸν τότε τῆς Ἀσίας ἄρχοντα, ἐπειδὴ τὸ γένος ἀπὸ τοῦ Κασσίου ἐκείνου τοῦ τὸν Καίσαρα ἀποκτείναντος, εἶχεν, μετεπέμψατο αὐτὸν δεδεμένον· προέλεγε δ' ἄρα αὐτῷ τὸ δαιμόνιον τοῦτον τὸν Κάσσιον τὸν Χαιρέαν. *Haud multò antè, Oraculo Cajus Caligula admonitus fuerat, ut ſibi à Caſſio caveret. Ideo Caium Caſſium, qvi tunc Aſiæ præerat, in ſuſpicione habens; qvòd genus à Caſſio, Cæſaris interfectore, duceret; vinctum ad ſe adduci juſſerat: cùm tamen Oraculum Caſſium Chæream innueret.* Sed Dionem malè eum Caium Caſſium nominare pro Lucio Caſſio, ait Lipſius dicto loco. Suetonius in Caligula, ſimpliciter *Caſſium* appellat. *Monuerunt & ſortes Antiatinæ à Caſſio caveret. Qvâ cauſſâ ille Caſſium Longinum, Aſiæ tum Proconſulem, occidendum delegaverat.* Qvod cur de Caio Caſſio, Juriſconſulto, accipi non poſſit, cauſſæ nihil video. ¶ A Cæſare autem pulſum C. Caſſium cùm dicit Pomponius, de Nerone intelligit, Tacitus Annalium xvi. *Mortem Poppææ, ut palam triſtem, ita recordantibus lætam, ob impudicitiam ejus, ſævitiamqve, novâ ſuper invidiâ Nero complevit, prohibendo C. Caſſium officio exſeqviarum. Qvod primum indicium mali. Neqve*

qve in longum dilatum eſt. Sed Silanus additur, nullo crimine, niſi qvòd Casſius opibus vetuſtis, & gravitate morum; Silanus, claritudne generis & modeſtâ juventâ, præcellebant. Igitur miſſâ ad Senatum Oratione, removendos à Republica utrosqve diſſeruit: objectavitqve Casſio, qvòd inter imagines majorum, etiam C. Casſii effigiem coluiſſet, ita inſcriptam, DUCI PARTIUM: *qvippe ſemina belli civilis, & defectionem à domo Cæſarum qvæſitam,* &c. *Tunc Senatûſconſulto, Casſio & Silano exſilia decernuntur,* &c. *Deportatuſqve in Inſulam Sardiniam Casſius.* Suetonius in Nerone: *Casſio Longino, Juriſconſulto, ac luminibus orbato, objectum eſt, qvòd in vetere gentili Stemmate, C. Casſii, percuſſoris Cæſaris, imagines reſtituiſſet.* Qvare autem Neronem Pomponius ſimpliciter *Cæſarem* appellârit, cùm ejus non vixerit temporibus, aliis examinandum relinqvo. ¶ C. Casſii Juriſconſulti meminit honorificè Arrianus libro 4. ad Epictetum cap. 3. his verbis: οὗτοί εἰσιν οἱ ἐκεῖθεν ἀπεσταλμένοι νόμοι· ταῦτα τὰ διατάγματα· τούτων ἐξηγητὰ δεῖ γενέσθαι, τούτοις ὑποτεταγμένον, οὐ τοῖς Μασουρίου καὶ Κασσίου. *Hæc ſunt illinc miſſæ Leges: hæc Edicta: horum Interpretem eſſe decet: his parere; non Maſurii & Casſii præceptis.* Meminit ejus honorificè & Aggenus Urbicus Commentario in Frontinum de Limitibus agrorum, his verbis: *Casſius Longinus, vir prudentisſimus, Juris auctor, hoc ſtatuit, ut qvidqvid aqva lambendo abſtulerit, id poſſeſſor amittat.*

nt. ¶ Domus ejus memoratur à Plinio Novocomenſi libro ſeptimo epiſtolâ 24. *Lætor etiam qvòd domus aliqvando C. Caſſii, hujus qvi Caſſianæ Scholæ princeps & parens fuit, ſerviet domino non minori. Implebit enim illam Qvadratus: & decebit. Rurſusqve illi priſtinam dignitatem, celebritatem, gloriam, reddet, cùm tantus Orator inde procedet, qvantus ille Juriſconſultus.* ¶ De ejus ſeveritate, ſic Tacitus XIII. Annalium, ubi de ſeditione Puteolanorum ſub Nerone: *Cùmqve ſeditio ad ſaxa, & minas ignium progreſſa, necem & arma perliceret, C. Caſſius adhibendo remedio delectus; qvia ſeveritatem ejus non tolerabant, precante ipſo, ad Scribonios fratres ea cura transfertur.* Teſtis ejus ſeveritatis & Oratio illa graviſſima, qvam in Senatu habuit de puniendis qvadringentis ſervis, qvia unus ex iis Pedanium Secundum, ſuum dominum interfecerat: de qva Tacitus Annalium XIV. Qvare Bertrandus, qvod de Caſſii Tribunali dicitur, apud Valerium, *ſcopulum reorum* fuiſſe appellatum, de hoc noſtro Cajo Caſſio accipit. Falsò, ut hoc obiter dicam, id apud Tullium exſtare credidit Julianus Brodellus, Advocatus Pariſienſis doctiſſimus, in vitâ Caroli Molinæi, Advocati itidem Pariſienſis doctiſſimi. Sed de eo accipi non poſſe, teſtantur ipſius Valerii verba libro 3. capite 9. *Contrà, M. Antonius ille diſertus; non enim reſpuendo, ſed amplectendo cauſæ dictionem, qvàm innocens eſſet, teſtatus eſt. Qvæſtor proficiſcens in Aſiam, Brundu-*

duſi-

duſium jam pervenerat, ubi literis certior factus, inceſti ſe poſtulatum apud L. Caſſium Prætorem, cujus Tribunal propter nimiam ſeveritatem Scopulus reorum *dicebatur: cùm id vitare beneficio legis Memmiæ liceret; qvæ eorum, qvi Reip. causâ abeſſent, recipi nomina vetabat; in Urbem tamen recurrit. Qvo tam pleno fiduciæ conſilio, cùm abſolutionem celerem, tum profectionem honeſtiorem conſecutus eſt.* Is enim M.Antonius, cùm ſit celeberrimus ille M. Antonius, Orator, qvem in libro de Oratore Cicero loqventem inducit, cauſam dicere apud C. Caſſium Juriſconſultum non potuit, qvi ſub Veſpaſiano diem ſuum obiit. Adde, qvòd ille, Lucius non Cajus, dicitur Valerio. Lucius autem ille Caſſius, Prætor, idem eſt omnino ac Lucius Caſſius, auctor Caſſiani illius dicti *Cui bono*, de qvo Cicero Philippica 2. & in Miloniana. Id nos docuit Aſconius Pedianus ad Orationem pro Milone. *L. Caſſius fuit ſicut jam ſæpe diximus, ſummæ vir ſeveritatis. Qvoties Qvæſitor judicii alicujus eſſet, in qvo qværeretur de homine occiſo, ſvadebat, atqve etiam præibat Judicibus,(hoc qvod Cicero nunc admonet) ut qværeretur, cui bono fuiſſet perire eum, de cujus morte qværeretur. Ob qvam ſeveritatem, qvo tempore Sex. Peduceus Tribunus Plebis, criminatus eſt, L. Metellum, Pontificem Maximum, totumqve Collegium Pontificum malè judicaſſe de inceſtu virginum Veſtalium, qvòd unam modò Æmiliam damnaverat, abſolverat autem duas; Martiam &*

Liciniam; Populus hunc Caſſium creavit, qvi de eiſdem virginibus qværeret. Iſqve & utraſqve eas, & præterea complures alias, nimia etiam, ut exiſtimatio eſt, aſperitate uſus, damnavit.

De Caio Caſſio accipienda videntur & hæc Servii ad hæc Georgicorum libro tertio, MAGNO VELLERA MUTENTUR: *Ingenti pretio comparentur. Nam apud Majores omne mercimonium in permutatione conſtabat: qvod & Cajus Homerico confirmat exemplo.* Sic enim hunc Servii locum citat Cujacius loco mox memorando, necnon Antonius Auguſtinus in Notis ad librum de Propriis Nominibus Pandectarum, paginâ 48. & Carolus Annibal Fabrotus ad Theophilum titulo de Emptione & venditione. Qvod ideo obſervamus, qvia in Servio Danielis, qvem penes me habeo, hæc verba *qvod & Cajus Homerico confirmat exemplo*, non comparent. Sed ad propoſitum. De Caio, inqvam, Caſſio accipienda Servii verba, manifeſtò evincunt hæc Juſtiniani dicto Titulo Inſtitutionum: *Item, pretium in numerata pecunia conſiſtere debet: nam in ceteris rebus, an pretium eſſe poſſet; valde qværebatur: veluti, an homo, aut fundus, aut toga, alterius rei pretium eſſe poſſet. Et Sabinus & Caſſius etiam in alia re putabant pretium poſſe conſiſtere: unde illud eſt qvod vulgò dicebatur, permutatione rerum emptionem & venditionem contrahi, eamqve ſpeciem emptionis & venditionis vetuſtiſſimam eſſe: argumentoqve utebantur Græ-*

co

co Poëta Homero, qvi aliqvam partem exercitus Achivorum vinum ſibi comparaſſe ait, permutatis qvibusdam rebus, his verbis:

Ἔνθεν ἄῤ οἰνίζοντο καρηκομόωντες Ἀχαιοὶ, &c. Tamen de Tito Caio ea Cujacium accepiſſe dicit Bertrandus in Tito Cajo & in Proculo: qvo nomine vir magnus ab eo erroris arguitur. Sed nihil tale Cujacius. Verba ejus ſunt lib. XI. Obſ. cap. 38. ubi de Cajo: *Fuit hic Juris Auctor Grammaticis familiaris, propter bonarum literarum, & Homeri potiſſimùm tractandi, qvæ in eo fuit, peritiam ſummam: ut nominatim etiam qvodam loco idem Servius ſcripſerit apud Majores omne mercimonium in permutatione conſtitiſſe: & hoc Caium Homerico confirmare exemplo: qvi Caii locus, ut puto, ſupereſt in §. item pretium de Emptione & venditione.* Immo ex his apparet Cujacium de Cajo Caſſio locutum, cùm de eo verba dicti paragraphi accipienda eſſe conſtet. Sed non ea ſatis fideliter exſcripſiſſe videtur Tribonianus. Sabino enim, non Caſſio, Homericum illud exemplum tribuitur à Paulo lege I. de Contrahenda emptione, à qvo Tribonianus dictum locum habuiſſe videtur: *Sed, an ſine nummis venditio dici hodieqve poſſit, dubitatur. veluti, ſi ego togam dedi, ut tunicam acciperem: Sabinus & Caſſius eſſe emptionem & venditionem putant. Nerva & Proculus, permutationem, non emptionem, hoc*

eſſe. Sabinus Homero teſte utitur, qvi exercitum Græcorum ære, ferro, hominibusqve vinum emere refert, illis verſibus,

Ἔνθεν ἄρ' οἰνίζοντο καρηκομόωντες Ἀχαιοὶ, &c.
Sed cùm Sabiniani & Caſſiani ejusdem ſectæ eſſent; fuit enim Caſſius diſcipulus Sabini; Sabino & Caſſio Homericum illud exemplum Tribonianus tribuit, qvod Sabino tribuerat Paulus. Sed & fortaſſe eosdem Homeri verſus alicubi laudaverat ipſe Caius Caſſius. Idem Bertrandus eumdem Caſſium auctoritate Homeri aliàs uſum contendit ex his legis 65. de Legatis 3. deſumptæ ex libro VII. Inſtitutionum Marciani: *Pecoribus legatis, Caſſius ſcripſit qvadrupedes contineri, qvæ gregatim paſcuntur, & ſues autem pecorum appellatione continentur, qvia & hi gregatim paſcuntur. Sic deniqve & Homerus in Odyſſea ait,*

Δήεις τόν γε σύεσσι παρήμενον· οἱ δὲ νέμοντες, &c.

Qvare & hæc verba ex Inſtitutionibus Juſtiniani Titulo de Lege Aqvilia, *Nam & ſues pecudum appellatione continentur, qvia & hi gregatim paſcuntur. Sic deniqve & Homerus in Odyſſea, ſicut Æliu Marcianus in ſuis Inſtitutionibus refert,*

Δήεις τόν γε σύεσσι παρήμενον· οἱ δὲ νέμοντες, &c.

Caſſio, non Marciano, tribui debere exiſtimaba Sed fruſtrà: nihil enim aliud in dicta lege 65. c Caſſio retulit Marcianus, qvàm pecoribus legati eum exiſtimaſſe, etiam qvadrupedes qvæ greg
ti

tim paſcuntur, contineri. Addidit verò de ſuo Marcianus, *Et ſues autem pecorum appellatione continentur, qvia & hi gregatim paſcuntur. Sic deniqve & Homerus*, &c. Qvi qvidem Marcianus & libro IX. Inſtitutionum, lege I. de mortis cauſa Donationibus, Homeri utitur teſtimonio. *Sic & apud Homerum Telemachus donat Piræo.* Locum Homeri protulit Juſtinianus titulo Inſtitutionum de Donationibus. Obiter hîc obſervandum, & Titum Caium Homeri uſum teſtimonio in lege 236. de Verborum ſignificatione. *Qvi venenum dicit, adjicere debet, utrum malum, an bonum? Nam & medicamenta venena ſunt: qvia eo nomine omne continetur, qvod adhibitum naturam ejus, cui adhibitum eſſet, mutat: cùm id qvod nos* venenum *appellamus, Græci* φάρμακον *dicunt. Apud illos qvoqve, tam medicamenta, qvàm qvæ nocent, hoc nomine continentur. Inde adjectione alterius, nomine diſtinctio fit. Admonet nos ſummus apud eos Poëtarum Homerus. Nam ſic ait,* φάρμακα πολλὰ μὲν ἐσθλὰ μεμιγμένα, πολλὰ δὲ λυγρά: ut non minùs qvàm Caius Caſſius Homeri ſtudioſus appellari poſſit Marcianus. Obiter & hîc obſervandum, Clariſſimum Fermatum, Senatorem Toloſanum, virum elegantiſſimum & doctiſſimum, & verè τὸ πατρὸς τὸ παιδίον, de Auctoritate Homeri apud Juriſconſultos Diſſertationem diligentiſſimè nuper ſcripſiſſe, & diligentiùs multò Scipione Gentili, qvi idem argumentum tractavit libro 2. Parergorum ad Pandectas

ctas, capitibus 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. & 15. Sed in qva tamen diligentiam ejus fugit hic locus Papiniani in lege 9. de Supellectile legata: *Supellectilis menſas eſſe cujusqve materiæ, ſcilicet vel argenteas, vel argento incluſas, placet. Nam & argenteos lectos, item argentea candelabra, ſupellectili cedere, poſterior ætas recepit: cum & Ulyxem ex auro & argento lectum viventis arboribus truncis ædificatum ornaſſe: qvem Penelopa recognoſcendi viri ſignum accepit, ut voluit Homerus.* Ad Casſium redeo. Ariſtonem diſcipulum habuiſſe dicit Pancirolus, qvia ſcripſerit Pomponius lege 40. de Receptis, *Nam & Caſſium audiſſe ſe dicentem Ariſto refert, Caſſium reſpondiſſe, ſocietatem,* &c.

Hactenus de vita & moribus C. Casſii Juriſconſulti. Nunc de ſcriptis ejus videamus.

Scripſit Commentarios Juris civilis, ut patet ex lege 54. de condicionibus & demonſtrationibus: *Javolenus libro 2. ex Caſſio. Si qvis legata qvibus dies adpoſita non eſſet, annua, bima, trima die dari juſſit, & alicui cùm pubes eſſet, pecuniam legavit: id qvoqve legatum annua, bima, trima die poſt pubertatem præſtandum eſſe, in Commentariis Gaji ſcriptum eſt.* Fallitur enim Petrus Pithœus, qvi in Notis ad Pariatorem qvem vocant, capite 16. hos Gaji commentarios, de qvibus in dicta lege 52. ad libros Inſtitutionum Titi Gaii referendos putat. Verba Javoleni accipienda de Gaio Casſio, vel ipſa legis inſcriptio, *Javolenus libro 2. ex Caſſio* manifeſtò evincit. Id ipſum evincit & lex 78. de Solutioni-

tionibus: *Javolenus libro* XI. *ex Caſſio. Si alieni nummi inſcio, vel invito domino, ſoluti ſunt, manent ejus cujus fuerunt. Si mixti eſſent, ita ut diſcerni non poſſent, ejus fieri qvi accepit, in libris Gaii ſcriptum eſt.* Scripſerat Javolenus libros XV. ex Casſio, ut eſt in Indice Juſtinianeo. Ex eodem Casſio totidem libros ſcripſiſſe Modeſtinum ſcribit Bertrandus in Modeſtino ex Inſcriptionibus legum III. 112. 113. 114. de verborum ſignificatione: ſed falsiſſimè: ſunt enim hæ leges Javoleni, non Modeſtini. ¶ Citatur Casſius apud Urſejum ab Ulpiano lege 10. Qvibus modis uſusfructus, vel uſus, amittitur: *Caſſius apud Urſejum ſcribit.* Unde Bertrandus & Eberlinus; hic in Commentario ad legem 2. de Origine Juris, ille in Vita Caii Casſii; Caium Casſium libros ſcripſiſſe ad Urſeium Ferocem exiſtimabant. Similiter Bertrandus in Proculo, ad eumdem Urſeium libros ſcripſiſſe Proculum volebat, ex his Pauli in lege XI. de Aqva, & aqvæ pluviæ arcendæ, *Apud Ferocem Proculus ait.* Sed fortaſſe alium ſenſum habent hæc verba, *Caſſius apud Urſeium ſcribit*; *Apud Ferocem Proculus ait*: ſignificantqve, id de qvo agitur, referri ex Casſio & ex Proculo & in libris Urſeii Ferocis. Ita in lege 77. de Verborum ſignificatione, accipienda hæc, *Servius apud Alſenum in frumento contineri putat*: non enim veroſimile eſt Servium ſcripſiſſe ad Alfenum, qvi ejus fuit diſcipulus, ut conſtat ex Pomponio. Tamen, ne qvid disſimulem, Urſeio junior aliqvantò Proculus

lus videtur. Floruit enim Proculus ſub Marc & Vero: Julianus verò, qvi ſub Hadriano Ed ctum Perpetuum compoſuit, ſcripſit ad Urſeiu libros qvatuor: qvi libri pasſim in Digeſtis la dantur. Qvare in his Ulpiani, lege 27. §. 1. a Legem Aqviliam, *Et ita Proculum exiſtimaſſe U ſeius refert*, legendum qvibusdam videbatur, *ita Proculus exiſtimaſſe Urſeium refert*. Utut eſt, n hil mutandum in his ejusdem Ulpiani, lege 1. §. 1 Qvarum rerum actio non detur, *Et Caſſius exiſt maſſe Urſeium refert:* pro qvibus Eberlinus, cap te 54. Commentarii ad legem 2. de Origine Juri legendum volebat, *Et Proculum exiſtimaſſe U ſeius refert.* Immo & nihil mutandum in ſup rioribus, *Et ita Proculum exiſtimaſſe Urſeius refer* Urſeius enim, natu licet prior Proculo, cùm t men & ipſe, & Proculus qvibusdam temporib iisdem vixerint, Proculi potuit teſtimonio ut Non igitur ex his, ut ad propoſitum redeam, *Ca ſius apud Urſeium ſcribit*, efficitur Casſium ad U ſeium ſcripſiſſe. Veroſimilius ad Vitellium no taſſe qvid exiſtimandus, ex his ejusdem Ulpia lege 12. §. 27. de Inſtructo, vel inſtrumento legat *Et Sabinus definit, & Caſſius apud Vitellium notat* hæc enim de Notis Caſſii ad Vitellium accipi no incommodè poſſunt. Similiter ex his Ulpiani, le ge 7. de Uſufructu, & qvemadmodum qvis utatu fruatur, *Caſſius qvoqve ſcribit libro octavo Juris Ci vilis, &c. Et Ariſto notat hæc vera eſſe:* itemqve ex his ejusdem Ulpiani lege 17. titulo eodem, *E*

Ari

Ariſto apud Caſſium notat, Notas ad Caſsium ſcripſiſſe Ariſtonem Bertrandus obſervabat. Etiam ex Inſcriptione legis 54. de Pactis, *Scævola apud Julianum libro vicenſimo ſecundo Digeſtorum notat*, Notas Scævolam ad Julianum ſcripſiſſe, colligitur: Et ad Marcellum, ex his Ulpiani l.xi. §.14. de Donationibus inter virum & uxorem, *Scævola apud Marcellum notat*. Eo ipſo autem qvòd ad Vitellium ſcripſit Caſsius, inde colligere eſt, ut & hoc obiter dicam, Vitellium antiqvum fuiſſe Juriſconſultum. Eum eſſe putat Antonius Auguſtinus Q. Vitellium, Auguſti Qvæſtorem, memoratum à Svetonio in Vitellio. Certè, antiqvitatem ejus oſtendunt hæc Ulpiani in lege 3. de Penu legata, *Sabinus libris ad Vitellium ſcribit:* nam de Maſurio Sabino, cui conceſſum à Tiberio ut populo reſponderet, ea accipienda, patet ex ſeqventibus, *Sed Ariſto notat*. Non enim Ariſto, qvi ſub Trajano diem ſuum obiit, ut diſcimus ex Plinio Novocomenſi, Fabium Sabinum, qvi Alexandri Severi vixit temporibus, notaſſe potuit. Adde, qvod Sabinus, cùm ita ſimpliciter ſine prænomine in libris noſtris appellatur, de Maſurio Sabino intelligendus: qvod rectè Eberlinus obſervabat. Falſus eſt Lampridius, qvi in Alagabalo ſcripſit Ulpianum ad Fabium Sabinum, patrem ejus qvi Alexandri Severi fuit amicus, ſcripſiſſe: qvod jampridem obſervatum Cujacio in Obſervationibus, Caſaubono ad Lampridium in Vita Alexandri, & Bertrando in Vita Maſurii Sabini. Sed minùs

nùs rectè Bertrandus, dicto loco, legendum e
ſtimat in dicta lege 12. de Inſtructo, vel inſtrume
to legato, *Et Caſſius definit, & Sabinus apud Vit*
lium notat, pro eo qvod ibi legitur, *Et Sabin*
definit, & Caſſius apud Vitellium notat: qvia ſci
cet Sabinus ad Vitellium ſcripſerit. Qvaſi ve
ad eumdem Juriſconſultum plures Juriſconſu
ſcribere non poſſint? & plures non ſcripſerint? A
eumdem Vitellium Notas ſcripſerunt, Sabin
Caſſius, Ariſto, Paulus.

De Tito Caio.

Ad Titum Caium, ſive Gaium, qvod attinet
vixit ſub Hadriano & poſt Hadrianum. *Et noſt*
qvidem ætate Serapias, Alexandrina mulier, ad D
vum Hadrianum perducta eſt cum qvinqve liber
qvos uno fœtu enixa eſt, inqvit ille in lege 7. ſ
Titulo de Rebus dubiis. Et lege 9. ad Senatusco
ſultum Tertullianum: *Sacratiſſimi Principis n*
ſtri Oratione cavetur, ut matris inteſtatæ heredit
ad liberos, tametſi in aliena poteſtate erunt, per
neat. Sacratiſſimus enim ille Princeps, eſt Ma
cus, Philoſophus, ſive ὁ φιλοσοφώτατος, ut d
citur Novellâ 22. Ejus enim temporibus factu
Senatusconſultum Tertullianum & Orficianur
Sed & Gaium Pomponius *ſuum* appellat lege 3
de Stipulatione ſervorum: *Et non ſine ratione e*
qvod Gaius noſter dixit: qvia ſcilicet iisdem vi
bant temporibus, & amici erant: ut rectè Ant
nius Auguſtinus in Notis ad librum de Propr
Non

Nominibus Pandectarum, paginâ 7. Neqve enim Bertrando atqve Eberlino adſentior, qvi Gaium à Pomponio *ſuum* dictum putant, qvia ejus ſcriptis fuerit delectatus: floruit autem Pomponius ſub Pio: qvod alibi oſtendimus. Præterea Juliani, qvi floruit ſub Hadriano, diſcipulum Titum Gaium fuiſſe ſcribit Aleander loco mox afferendo. Et fallitur Eberlinus, qvi hæc Juliani lege 59. Soluto matrimonio, *Sabinus dicebat, utile mihi ejus dotis recipiendæ judicium dandum eſſe. Gaius idem*, de Tito Gaio accipit. De Caſſio accipienda, vel ipſa vox *Sabinus* oſtendit. ¶ Ejus libri legebantur olim Studioſis Juris. Teſtatur Juſtinianus in Conſtitutione *Omnem*, ante Pandectas poſita. ¶ Confirmantur ejus Scripta Conſtitutione Theodoſii & Valentiniani, lege 1. Codice Theodoſiano & Reſponſis Prudentum.

Scripſit plures libros: qvorum hi in Indice Juſtinianeo memorantur.

AD EDICTUM PROVINCIALE, XXXII. Eorum mentio paſſim in Digeſtis, à primo ad triceſimum. Provincialia Edicta erant, qvæ à Proconſulibus in provinciis decernebantur.

AD LEGES, XV. Hoc eſt ad Legem Juliam & Papiam Poppæam. Lex enim Julia & Papia Poppæa κατ' ἐξοχὴν Leges appellatæ, ut in Excurſu ad Taciti Annalium librum 3. notavit Lipſius, qvem ibi vide. Laudantur & hi libri paſſim in Digeſtis.

AD EDICTUM URBICUM. Malè Angelus Poli-

Politianus, *Ad Edictum publicum.* Qvot fueri[n]
incertum eſt. Decem tantùm ſupererant temp[ori-]
bus Juſtiniani. τὰ μόνα εὑρεθέντα βιβλία δέκ[α]
inqvit Auctor Indicis. Hi libri, *Libri Caii ad [E-]*
dictum Prætoris Urbani, in Digeſtis, plurimis l[o-]
cis, appellantur. Hujus Edicti explicatione[m]
per Titulos fuiſſe diſtributam, rectè notat Be[r-]
trandus, *de Teſtamentis: de Legatis: de Liber[ali]*
cauſa: De Damno infecto: de Publicanis: de Pr[æ-]
diatoribus: (de qvibus videndus Cujacius Obſ[er-]
vationum v. 19. & Salmaſius libro de Uſuris) *d[e]*
Re judicata: de Aqva & aqvæ pluviæ arcend[æ:]
Qvi neqve ſeqvantur, neqve ducantur. Id ex mul[tis]
Legum Inſcriptionibus colligere eſt.

Aureorum, vii. Qvi & *Rerum Cottidian[o-]*
rum appellantur. Inſcriptio legis 5. de Adqvire[n-]
do rerum dominio: *Gaius libro 2. Rerum Co[tti-]*
dianarum, ſive Aureorum. Et Inſcriptio legis 4. [de]
obligationibus: *Gaius libro 3. Rerum Cotidian[o-]*
rum ſive Aureorum. Et alibi paſſim, lo[cis]
innumeris. *Aurea* Veteres pro *excellentibus*, p[oſu-]
ſuerunt. Inde χρυσᾶ ἔπη Pythagoræ. Inde & *a[u-]*
rea dicta Lucretio, & *aureolus libellus* Cicer[o-]
Laudabilia Latini, χρηστὰ Græci, ſimiles libr[os]
appellârunt. Ad Inſcriptionem *Rerum Cotidian[o-]*
rum qvod attinet, poteſt hæc duobus modis int[el-]
ligi; qvod monuit Radulfus Fornerius libro & c[a-]
pite primo Rerum Qvotidianarum: vel qvòd [in]
qvæqve res publicè qvotidie in foro tractata eſſ[et]

vel qvòd, prout in privatis ſtudiis aut diſſertationibus incidiſſet, notaretur. Priori ſententiæ ſubſcribit Theophilus, qvi libros Caii Rerum Qvotidianarum interpretatur, τῶν καθ' ἑκάστην ἡμέραν κινουμένων πραγμάτων. Item Cujacius, cujus hæc ſunt verba in Recitationibus ad Titulum de Obligationibus & Actionibus: *Res autem Qvotidianæ, ſive Aureæ, ut in L.* Legavi 26. *de liberatione legata, dicuntur, qvæ qvotidie uſu veniunt, ac proinde perdiſcenda, aut memoriâ repetenda, aut in promptu habenda ſunt qvotidie.* Secundam ſententiam amplexus eſt Eberlinus: cui favent Vetera Colloqvia Puerilia, in qvibus ita Puer: Μετὰ ταῦτα ἀπολυθεὶς, συνεκάθισα ἐμῷ τόπῳ. βίβλιον ἔλαβον. ἔγραψα καθημερινά. *Poſt hæc, dimiſſus, conſedi meo loco. librum accepi. ſcripſi Cotidiana.*

DODECADELTI, VI. Hoc eſt, *Ad Legem XII. Tabularum*, ut hi libri paſſim in Digeſtis appellantur. Eorum prooemium exſtat in lege 1. de Origine Juris. *Facturus Legum vetuſtarum interpretationem, &c.*

INSTITUTIONUM, IV. Memorantur paſſim in Digeſtis. Referuntur qvædam ex libro primo & ſecundo à Boëthio ad tertium Topicorum Ciceronis, & à Priſciano libro ſexto extremo. Laudantur à Juſtiniano in Præfatione Inſtitutionum. *Qvas ex omnibus Antiqvorum Inſtitutionibus, & præcipuè ex Commentariis Caii noſtri, tam Inſtitutionum, qvàm Rerum Qvotidiana-*

dianarum, aliisqve multis Commentariis, co
poſitas, &c. Et in Conſtitutione *Omnem*, Pa
dectarum confirmatrice. *In his autem ſex*
bris, Gaii noſtri Inſtitutiones; & libri ſingular
qvatuor; primus, de illa vetere Re uxoria; ſecund
de Tutelis; & tertius, necnon qvartus, de Teſt
mentis & Legatis connumerabantur. Exſtat
horum librorum Epitome, ab Aniano, Alari
Conſiliario, ut volunt, digeſta: qvam cum N
tis eruditis edidit Hieronymus Aleander, junic
Ac primus qvidem Gaius (verba ſunt dicti Alea
dri) *videtur ſcripſiſſe libros Inſtitutionum.*
Cùm enim Salvius Julianus auctoritate Di
Hadriani Edictum Perpetuum ordinaſſet, non
multò pòſt Gaius, Juliani diſcipulus, ſub Antoni
Pio Inſtitutiones tradere voluit: qvibus brevit
totum Jus Edicti Perpetui complecteretur, & in
iis tradendis eumdem ordinem ſecutus eſt.
qvæ tradebat, ſæpe auctoritate Juliani, præcept
ris ſui, confirmavit. Ubi igitur hæc verba in l
bris Inſtitutionum Juſtiniani *occurrunt*, Julian
ait, *dicendum eſt ex Inſtitutionibus Gaii excerp*
fuiſſe. Ubi verò referuntur Reſcripta Divoru
Severi & Antonini, id videtur ex Inſtitutionb
Marciani relatum. ¶ Ex iis Gaii Inſtitution
bus plurima in ſuas Juſtinianus transfudit: u
de *ſuus* ab eo appellatur in dicta Præfatione In
ſtitutionum & in dicta Conſtitutione, & in t
tulo de Publicis Judiciis. Fallitur omnino An
tonius Auguſtinus, qvi in libro de Propriis No
min

minibus Pandectarum, & in 1. Emendationum cap. 5. Gaium, *ſuum* à Juſtiniano dictum credit, qvia Chriſtianus fuerit, aut ejusdem cum eo nationis.

DE VERBORUM OBLIGATIONIBUS, II. Memorantur in Digeſtis.

DE MANUMISSIONIBUS, III. Memorantur in Digeſtis.

FIDEICOMMISSORUM, II. Memorantur in Digeſtis.

DE CASIBUS *Liber ſingularis*. Memoratur paſſim in Digeſtis. Librum ſcripſerat Modeſtinus hoc titulo, *de Caſibus enucleatis*: cujus argumentum non aliud fortè ab argumento libri Gaii. De libro Modeſtini videndus Merillius. Aliter Eberlinus. Librum enim Gaii *de Caſibus*, accipit de Caſibus ſingularibus, novis, raris, infreqventibus, ac propè incredibilibus; qvos Græci *ἀδόξες* ὑποθέσεις vocant.

REGULARUM *Liber ſingularis*. Inſcriptio legis 21. de Adoptionibus: *Gaius libro ſingulari Regularum*. Laudatur tamen libro primo, in Inſcriptione legis 100. de Regulis Juris, & libro tertio, in Inſcriptione legis 43. de Injuriis. Ut duos Tractatus de Regulis ſcripſiſſe videatur.

DOTALICION *Liber ſingularis*. Idem videtur eſſe ac is qvem Juſtinianus in Conſtitutione

Omnem appellat *de vetere re uxoria.* Ex eo lib nihil hodie ſupereſt in Pandectis.

HYPOTHECARIÆ *Liber ſingularis.* Ille, i eſt *Liber ſingularis de Formula Hypothecaria*, qvo in Inſcriptione legis 4. de Pignoribus, & le 2. Qvæ res pignori: & alibi. Nec alius à libro il ſingulari *ad Formulam Hypothecariam*, de q in Inſcriptione legis 7. Qvibus modis pignus, v hypotheca ſolvitur: qvo titulo librum ſcripſer & Marcianus.

Præter dictos libros, memoratos in Indice Ju ſtinianeo, ſcripſerat Titus Gaius LIBRU SINGULAREM AD LEGEM GLITIAM, diſcimus ex Inſcriptione legis 4. de Inofficioſo T ſtamento. Qva de Inſcriptione; ut & de ipſa l ge Glitia; videndus Cujacius Obſervationum lib 2. capite 21. & lib. 14. cap. 14. & Merillius in Variar tibus. ¶ Scripſerat & LIBRUM SINGULA REM AD SENATUSCONSULTUM TERTUL LIANUM ET ORFICIANUM. Inſcriptio legis ad Senatusconſultum Tertullianum: *Gaius lib ſingulari ad Senatusconſultum Tertullianum.* In ſcriptio legis 9. titulo eodem: *Idem libro ſing lari ad Senatusconſultum Orphicianum.*

Etiam NOTAS ſcripſiſſe Titum Caium ad l bros Juliani ſcripſit Bertrandus, ex lege 54. de Pactis, & ex lege 10. de Periculo & commodo r venditæ: Itemqve ad Marcellum, ex lege x 1. de Donationibus inter virum & uxorem. Aliud ag

b

bat Bertrandus cùm hæc ſcripſit. In dicta lege 54. de Pactis, & in dicta l. 10. de Periculo & commodo rei venditæ, laudatur Scævola ad libros Digeſtorum Juliani, non verò Gaius. *Scævola apud Julianum libro 22. Digeſtorum notat. In libro 7. Digeſtorum Scævola notat.* Et in dicta x 1. de Donationibus inter virum & uxorem laudatur idem Scævola ad Marcellum, non Gaius. *Conſeqventer Scævola apud Marcellum notat.*

ORIGINUM LIBROS ſcripſiſſe, in qvorum ſeptimo citetur à Gellio, vult Scipio Gentilis libro 1. Parergorum Juris capite 17. ubi & nos, ut hoc obiter moneam, majorem antiqvitatis jacturam in nullo vetere Juriſconſulto qvàm in Tito Caio feciſſe dicit; ne ipſum qvidem Labeonem excipiens. Eos libros à Gellio citari ſcribit Pancirolus. Sed & ipſe, & Gentilis, falſi ſunt. Eſt autem error ille longè gravisſimus: ſiqvidem Originum libros, non Gaii, ſed Gavii, ſeu Gabii, qvi *Baſſus* dicebatur, citat Gellius.

Præter hos duos Caios Juriſconſultos, fuit & Caius Casſius Longinus, Prætor: de qvo Pomponius in dicta lege 2. de Origine Juris. *Nervæ ſucceſſit Proculus. Fuit eodem tempore & Nerva filius. Fuit & alius Longinus, ex Eqveſtri qvidem ordine, qvi poſtea ad Præturam uſqve pervenit.* Is enim Longinus, etiam Caius Casſius Longinus dicitur Antonio Auguſtino. Hunc Pancirolus magno errore cum Gaio, Inſtitutionum Scripto-

re, confundit. Immo &cum Caio Caſſio. I
enim ille, ubi de hoc Prætore: *Hic eſt Caius C*
ſius, qvi ab Ulpiano citatur in lege 4. de In jus v
cando. Verba Ulpiani hæc ſunt: *Qvidam p*
rentem *uſqve ad tritavum appellari ajunt: ſup*
riores, majores *dici. Hoc Veteres exiſtimaſſ*
Pomponius refert. Sed Gaius Caſſius omnes in in
nitum parentes dicit: qvod & honeſtius eſt,
& meritò obtinuit.

INDE

INDEX AUCTORUM
qvi in hoc opere laudantur, notantur, vel emendantur.

A

ABſyrtus emendatur. 21
Achilles Tatius emendatur. 28
A Coſta. Janus à Coſta laudatur. 81. 82. 83. 167. *notatur.* 233. 243.
Ælianus notatur in voce Cuniculus. 10
Antonius Auguſtinus laudatur. 96. 114. 209. *notatur.* 67. 98. 188. 375. 416. 429. 434. 437
Athenæus emendatur. 112

B

Baſilica emendantur. 111. 179. 240.
Bertrandus, Præſes Toloſanus, notatur. 32. 34. 37. 44. 63. 67. 68. 77. 94. 96. 98. 117. 119. 121. 131. 132. 174. 437. 247. 413. 420. 423. 427. 430. 431.
Bignonius. Hieronymi Bignonii Icon. 160. 161. *laudatur.* 372.
Bigotius. Emericus Bigotius laudatur. 28
Bochartus. Samuel Bochartus. 9
Bodinus notatur. 61. 68
Borrichius. Olaus Borrichius laudatur. 302
Brodellus. Julianus Brodellus notatur. 420
Brummerus. Fridericus Brummerus laudatur. 91
Bulialdus. Iſmael Bulialdus laudatur. 148

C

Caſaubonus notatur. 1.
Catharinottus. Nicolaus Catharinottus, Regius ap[illegible] Bituriges Advocatus laudatur. 1[illegible]
Choartius notatur.
Colombettus, Claudius. 1.
Columella. 309. 3[illegible]
Coſta, Janus à Coſta laudatur. 81. 82. 83. *notatur.* 2[illegible]
Cujacius notatur. 8. 35. 37. 43. 62. 75. 77. 85. 9[illegible] 103. 114. 130. 168. 169. 175. 239. 267. 326. 327. 3[illegible]
Cunæus notatur. 1[illegible]
Cuſpinianus notatur. 4[illegible]

D

Dalechampius, notatur. 3[illegible]
Douza, notatur. [illegible]

E

Eberlinus notatur. 427. 4[illegible]
Euſebii Chronicon emendatur. 1[illegible]
Euſtathius notatur. 20[illegible]

F

Fabrotus laudatur. 8. 9. 73. 84. 231. 24[illegible]
Fermatus, Senator Toloſanus laudatur. 42[illegible]
Fichardus. Johannes Fichardus notatur. 6[illegible]
Fornerius. Radulphus Fornerius notatur. 67. 7[illegible]
Guillelmus Fornerius notatur. 26[illegible]
Faber, Tanaqvil Faber notatur. 24[illegible]

G.

Galenus notatur in voce Cuniculus. 1[illegible]
Gellius emendatur. 11[illegible]

Genti[illegible]

Gentilis. Scipio Gentilis notatur. 39. 41.139.280.333. 437. *laudatur.* 414
Geſnerus. Conradus Geſnerus notatur. 71
Giracius. Paulus Thomas Giracius notatur. 119
Gloſſæ veteres emendantur. 278. 320.321.367.368. 410
Gothofredus. Dionyſius Gothofredus notatur. 4.7.8. 200
Grotius notatur. 92.126.309.380
Guietus laudatur. 397
Guimerius. Coſmas Guimerius 90
Gudius. Marqvardus Gudius laudatur. 93

H

Haloander notatur. 44
Heinſius. Daniel Heinſius notatur. 79
Heraldus. Deſiderius Heraldus notatur. 200. 211
Hervetus. Gentianus Hervetus notatur. 227
Heſychius emendatur. 250.311.313.
Horatius explicatur. 78.80. *emendatur.* 181
Hotomanus laudatur. 236. *notatur.* 239

I

Janſenius Epiſcopus Iprenſis notatur. 86
Iſidorus Hiſpalenſis notatur. 11. 295.301.316.325.372
Iſidorus Peluſiota notatur. 199
Juſtinianus notatur in Inſtitutionibus. 231.292

L

Labbæus. Carolus Labbæus notatur. 200
Lampridius notatur. 429
Leunclavius notatur. 81.199

Lipſius notatur. 41

Loialtæus. Philippus Loialtæus laudatur & nota-tur. 7. *Fit & ejus mentio in Epiſtola nuncu-patoriâ.*

Lucianus à Lindembrogio emendatus. 31

M

Maranus notatur. 4. 5. *citatur.* 101. 246. 298. 29

Marcus Antoninus emendatur. 3

Martinettus Advocatus Pariſienſis.

Mercurialis notatur. 22

Molinæus. Carolus Molinæus notatur. 90. 9

Mornacius notatur. 4. 5. 38. 159. 16

Muretus notatur. 15

P

Pancirolus notatur. 114. 128. 43

Petitus. Samuel Petitus notatur. 138. 20

Petronius explicatur. 2

Pinſonus. Franciſcus Pinſonus laudatur. 9

Pithœus notatur. 174. 42

Plautus à Salmaſio emendatus. 27

Plinius notatur in voce Cuniculus. 10.

Plutarchus notatur in voce Dunum. 11. 12. *emenda-tur.* 11

Politianus notatur. 12

Priorius. Philippus Priorius laudatur & notatu- 72. 74. 79. 72

R

Raymundus. Johannes Raymundus citatur. 12

Rittershuſius, Conradus notatur. 13

Rivalius. Æmarus Rivalius notatur. 69. 7

Rober

Robertus. Johannes Robertus notatur. 305. 307
Rubenius. Philippus Rubenius notatur. 304
Rutilius. Bernardinus Rutilius notatur. 67. 103

S

Salmaſius notatur. 88. 216. 217. *laudatur.* 214. 312. 329. 354. 371. 381
Scaliger. Julius Scaliger notatur. 19. 316. 376.
Scaliger. Joſephus Scaliger notatur. 18. 367
Servius emendatur. 412. *explicatur. ibid.* 422. *notatur.* 308
Sirmondus, Jacobus laudatur. 210
Suetonius emendatur. 110. *explicatur.* 418
Suidas bis emendatur. 29. 201

T

Theomneſtus notatur. 21
Theophilus notatur. 232. *emendatur.* 239. 240
Tibullus à Scaligero emendatus. 266. *explicatur.* 288
Torrentius. Lævinus Torrentius notatur. 79
Tribonianus notatur. 51. 245

V

Valeſius. Hadrianus Valeſius. 10
Henricus Valeſius notatur 25
Valla. Laurentius Valla notatur. 274
Varro notatur in voce Cuniculus. 10. 11. *in voce* Graculus. 251. *in voce* Miles. 304. *emendatus à Lindembrogio.* 313
Virgilius emẽdatur. 186. *laudatur & explicatur.* 408
Volſius notatur. 201
Voſſius. Johannes Gerardus Voſſius notatur. 223. 397. *laudatur.* 242
Iſaacus Voſſius laudatur. 410

INDEX RERUM ET VERBORUM.

A

A*Bies* unde. 326
Acies, unde 352
Acindynus Conſul. 5
Actus. de itineris, actus, & viæ diſcrimine. 23
Adfinis, unde. 25
Adgnati, unde. 257
Adrogatio, unde. ibid
Adulterium, unde. 25
Adulterarum viros ordinari non potuiſſe. 6
Advocatus. pro Advocati facundia honorarium æſtimari debere. 9
Ædes, unde. 26
Ædilis, unde. 25
Æditus, unde. 260. 39
ÆgyptiiMagiſtratum gerere legibus prohibiti. 17
non licuit Ægyptiis alienæ civitatis civibu fieri. 17
Æs alienum 30
Africanus Juriſconſultus alius à Sexto Cæcili Juriſconſulto. 114. ſeq
Αἱμασία. 19
Αἱμός. collum. 20
Ἀκαλύφη, ἄκανθα, ἀκακία, unde. 35
Ἀκριβολογεῖν. 19
Ἀκρίδες. 19

Ἀκρ

Ἀκέρδευα. 198
Alipha. 188
Alpes, unde. 315
Angiportum, unde. 261
ἀντίχειρ 14
Ἀνόπιν, unde. 373
Ἀντικένσωρ. 135
Antonius Auguſtinus Lingvæ Græcæ parum peritus. 188
Ἄπορα. 2
Apoſtoli, dimiſſoriæ literæ. 278
Appulejus ſcripſit de Plantis. 22
Aqva, unde. 344
Aqvilices. Aqvileges. 410
Archiatri. 222. 223. 224
Arduus, unde. 393
Aretæus Medicus qvo tempore vixerit. 223. 224
Aries, unde. 326
Ariſto. 45
Armorum tractandorum meditatio debetur Publio Rutilio. 283
Atticus, ad qvem ſcripſit Ofilius, qvis? 413
Auceps, unde. 303
Auditus. de auditu res miræ. 155

B

B*Aia*, vox Hiſpana, unde. 325
Baia. Nicolaus de Baia, Scriba Senatus Pariſienſis, ſtatim electus eſt Senator, in magna Curia ſedit. 159
Baryllium. 412

Beckius à Carolo VII. Senator Toloſanus factus, ante alios Senatores juſſu Ludovici XI. ſedit. 160
Benedicta. Caſcelii liber Benedictorum. 38. ſeqq
Beneficia. Liber Beneficiorum. 41. 42
Beroë & *Berytus*, idem. 132
Berytienſis Schola. 132. ſeqq
Birota, birotum. 5
Bonus, *bellus*, *benignus*, unde. 262. 26
Bornio, *Borgne*, unde. 397
Βοῦνος, vox Lybica. 1
Bulgarus, Irnerii diſcipulus. 19
Burgundio, Juriſperitus Piſanus. ibid

C

C & Q indiſcretè uſurpata. 18
Caducum, unde. 26
Cæcidianus. 18
Cæcilius pro *Ælius*, *Cælius* & *Cœlius*. 11
Cæcilius Juriſconſultus alius ab Africano. 11
Caius Caſſius & Titus Caius Juriſconſulti. 415. 8 ſeqq
Calumniator, unde. 26
Calvo antiqvum verbum. 264. 26
Campanus Juriſconſultus. 24
Canthus.
Carnifex vivus exuſtus. 31
Carthaginienſes magiſtratum gerere legibus prohibiti. 17

Caſce

Caſcellius Juriſconſultus. 39
Cato uxorem ſuam Hortenſio commiſit. 57. idqve aſſeritur contra Bodinum. 61
Cavillatio, unde. 265. 266
Cenſor, unde. 267
Cervus, unde. 340
χειρουργός, vox damnata à Julio Polluce. 226
Chilo. 183
Chirurgi. 226
Chorepiſcopi. 212 & ſeq.
Χρηστὴ & Χρησίμη, nomina Ancillarum. 182
Cilo. ibid.
Circitor, Circuitor. 210. 211
Circumforaneus. ibid.
Cition Zenonis patria, Cypri non Macedoniæ oppidum, 75. 76
Clarus. Erycius Clarus. 184
Cognatus, unde. 268
Cohuë, vox Gallica, unde. 274
Comminus, vox Gallica Ciſalpina. 8
Commundare. 309
Condictio. 268
Conſobrinus, unde. 269. 355
Conſpicio, unde. 356
Conſtantinopoli duo tantùm Juris Profeſſores. 133
Conſules, unde. 269. 270
Contractus innominatus. 271
Contubernales, unde. 271. 375. 376
Contumax, unde. 271
Contumelia, unde. 272

Conventio,

Conventio, unde. 272
Convitium, unde. 27
Corbinus. Jacobus Corbinus Advocatus Pariſienſis laudatur. 6
Cuniculus, vox Græcæ originis non Hiſpanæ. 10 25

D

D*amnatio*, *damnum*, unde. 274
Dardanarii. 34
Debitum. 30
Decurio, unde. 27
Depoſitum, unde. 27
Deprimere vitem. 5
Derectarii, unde. 27
Dialectici.
Dies, unde. 30
Dimiſſoriæ literæ. 27
Divortium, unde. 27
Dominæ Mulieres appellatæ. de vocabulo *Domini* plura. 13
Dominus, *Domnus*, nomina propria. 14
Donatio, *donum*, unde. 28
Ducere familiam ; ducere claſſem. 77. 7
Ducere uxorem 28
Dunum, vox Græcæ originis non Gallicæ. 11, 1

E

Ἐχυρὸς, unde. 31
Ἐλεύθερος, unde. 29
Elices, vox Latina non Græca. 41
Ἔπιπλα, unde. 37
Ἐπισκοπεῖν de Medica. 211. 2

Epiſt

Epiſtolæ. In epiſtolarum titulis nomen ſcribentis præpoſitum. 122
Epiſtolæ legales. 123
Epitynchanus. 177
Ἐρεσχηλάω, unde. 337
Eros, nomen Servi. 179
Ἐρωτάω, unde. 337
Erycius Clarus. 184
Etymologiæ. De Etymologiis Jurisconſultorum & Stoicorum. 256
Eunuchus, unde. 282
Eunuchi militare non poſſunt. 400. Qvidam tamen Duces fuerunt. 403. Eunuchi erant Cyri Satellites. 404
Exerceo, unde. 283
Exercitus, unde. 282
Exhibere, unde. 284
Exoine, vox Gallica, unde. 354

F

FAbroti Commentarii in Inſtitutiones. 246
Falcidia, unde. 284
Familiam ducere. 78
Fluvius, unde. 341
Forceps, unde. 303
Formus, unde. 355
Fortunæ judicium. 35
Foxius. Paulus Foxius Senator Pariſienſis, in magna Curia primum ſedit. 158
Φίξος ab ὀξύς. 10
Frater, unde. 354. 356

Fronta. Miſſenius Fronto. 173
Fugitivi pedum amputatione multati. 190
Fundala, Cu de ſac. 261
Fur, furtum, unde. 285
Fuſcianus. 30
Φύω ab ὕω. 10

G

G*Raculi.* 247. ſeqq.
Graculatim. 255
Gradus, unde. 308
Guimier. Coſmas Guimier auctor Gloſſarum, non Mariſcalcus. 91

H

H Plurima vocabula contra etymologiam Latini aſpirarunt, ut *Herodotus, Herodicus*. 181
Habere, unde. 284
Hæres, unde. 326
Hedera, unde. 338
Helenopontus, unde. 287
Hemus, unde. 305
Heri, unde. 338
Hermogenianus Juriſconſultus. 62
Hiems, unde. 338
Hio, unde. ibid.
Honorarium. 288
Horatii Cincti. 185
Humi, unde. 338.

I

I'Ατριχή, unde dicta. 227
Immunitas, unde. 289

ne ils

Incile, unde. 289
Injuria, unde. 290
Inſtitor, unde. 291
Interdicta, unde. 292
Iter. De itineris, actus & viæ diſcrimine. 231
Judices habita ratione temporis, qvo magiſtratum adepti ſunt, ſedere debent. 157
Julianus. De Salvio Juliano Juriſconſulto & de Juliano Anteceſſore Conſtantinopolitano, plura. 123. ſeqq.
Juncus, unde. 294
Juriſconſulti verbo reſponſa dabant, de qvibus teſtes adhibebant Conſultores. 101. Scripto deinde reſponderunt ſignato. 102
Jus, unde. 292. & ſeqq.
Juſtiniana urbs. 296

K

Κᾶλον lignum. 379
Κατόπιν, unde. 373
Κίγκλος, unde. 337
Κινέω, unde. ibid.
Κίσσα, unde. ibid.
Κισσὸς hedera, unde. 338
Κίχλη, unde. 337
Κίω, unde. ibid.
Κολοιός. 249. 250
Κράτιστος. De iis qvi ſunt in dignitate conſtituti. 85
Κύων ab ὕω. 10

L

Labeo. Antiſtius Labeo 98. ſeqq.

Labeo. Domitius Labeo alius à Juriſconſulto. 94. & ſeqq.
Largius Euripianus. 176
Legaria pro *legumina*, vox Gallicana. 8
LEGES EMENDATÆ.
L. qvi qvadringenta. 88. ad legem Falc. 1
L. Antonius. 24. de Fideic. libert. 32
L. ſervus. 11. de Pub. Jud. 31
L. impenſa. 45. de Relig. ibid.
L. excipiuntur. 14. de Senat. Silaniano. ibid.
L. ſervus. 13. de Stat. Hom. 35
L. item. 17. de Hæred. inſt. 43
L. ult. Qvod vi aut clam. 49
L. cum pater. 77. de legat. ſecundò. 92
L. rerum mixtura. 30. de uſurp. 94
L. de minore. 10. de qvæſt. 110
L. ex libero. 15. de qvæſt. ibid.
L. qværitur. 14. de ædil. Edict. 111
L. vir mulieri. 64. de don. int. vir. & ux. 113
L. Falcidia. 1. ad leg. Falc. 130
L. 15. de ſervitutibus. 167
L. Imperatores. 52. de man. teſt. 173
L. inter. 33. de auro & arg. 176
L. mævia. 44. de manum. teſt. 179
L. antiqvi. 3. ſi pars. hær. pet. 185
L. Patronus. 35. de legat. tert. 188
L. 15. Locati. 248. 255
L. ſulcos. 1. de aqva & aq. pl. arc. 409
L. verbum. 234. de verb. ſign. 413
Lenocinium mariti. 52

Liber,

Liber, unde. 296
Libertus, unde. 286
Libra, unde. 384
Licinius Ruffinus Juriſconſultus. 36
Λογίατρος, λογικὸς ἰατρός. 220
Limen & *limes* diverſæ originis. 329

M

MAcedonianum Senatusconſultum. 297
Mæcianus Juriſconſultus. 30. ejus liber de Aſſe. 34
Macilius pro *Cæcilius*, aut contrà. 110
Magis, *Magiſter*, *Magiſtratus*, unde. 300
Magnates, vox minus Latina. 302
Μαλάχεια piſces cartilaginei. 22
Μάλαγμα. ibid.
Malandria, morbus eqvorum. ibid.
Malatus. 20
Μάλις, unde. 20. 21
Malleus, pro morbo jumentorum, unde. ibid.
Maltha. 23
Malthinus. 24
Malva. 22
Malum, unde. 20
Mancipium, unde. 303
Marcellus Juriſconſultus magnus Juliani Juriſconſulti reprehenſor. 130
Maſnavius. Guillelmi Maſnavii Senatoris Toloſani laus. 165
Maſſa, maza. 24
Maſſilia, Maſſilienſes. 24. 25. 26
Μάτ]υα, ματ]υάζειν. 26

Medici περιοδευταί. 209. & ſeqq.
Medicorum immunitates. 219
Medicorum certus numerus definitus. 222
Medicina olim ad ſervos Romæ ablegata. 229. aliter apud Arabes & Scotos. 230
Megarici philoſophi. 2
Μεγιστᾶνες, vox à Phrynico improbata. 302
Μικρολογία. 169
Miles, unde. 305
Miniſter, unde. 301
Miſcella. Lex Iulia Miſcella, unde. 305
Μόλιβδος plumbum, unde. 19
Mollis, unde. ibid.
Mollus, *molluſcus*. ibid.
Μονόρχεις. 401. Sacerdotes eſſe non poterant apud Ebræos. 403
Monumentum, unde. 307
Morbus, unde. 19
Morfondus, unde. 21
Morve. ibid.
Mucius. Qvintus Mucius. 176
Mulieres militare prohibentur. 401
Mundus muliebris. 308
Municipes, *munifici*, unde. 309
Murcia Dea. 18
Mureus, unde. 12. 13. 18. 26. 27
Μῦς ab ὕω. 10
Mutare, unde. 312
Mutuum, unde. 310

Navis

N

NAvis ϖϱδάσημον. 89
Niphana. Regio Niphana. 187
Nivartius. Germani Nivartii laus. 168
Nomina. De qvibusdam nominibus propriis Pandectarum. 172. ſeqq.
Nominum reſtituendorum an labor inanis. ibid.
Nothus, vox hæc in Latinitate deficit. 367
Novatio. 313
Novus, unde. ibid.
Nublæus. Ludovicus Nublæus laudatur. 241. item in epiſtola nuncupatoria.

O

OB, unde. 373
Occidere, unde. 313
ὄχϑη, unde. ibid.
Ofilius ad Atticum. 413
Oneſiphorus. 181
Opis Dea, unde. 373
Oppidum, unde. 314
Opus, *operor* unde. 373
Ὀπώρα autumnus, unde. ibid.
Orbus, unde. 396
Oſca lingva. 9
Ova hypenemia, Zephyria, Favonia. 361. 363
Ova cynoſura, urina. 363. 364

P

PA*ctum*, unde. 315
Pandectæ Florentinæ. 29
Panicularia, unde. 316

Panicum, unde. 318
Pannus, unde. 317
Panormitanus. Sic dictus Nicolaus Tudiſcus Cataneus. 56
Παππεπίππαππος tritavus, vox à Polluce damnata. 415
Παραγκαθήκη dicendum, non παραθήκη. 277
Paratitla. 80
Pario, unde. 336
Πᾶς, unde. 318
Pax, unde. 315
Pecudes, *peculium*, *peculatus*, *pecunia*, unde 318.319
Peculium, Gallis Ciſalpinis παράφερνά. 7
Pegaſus Juriſconſultus. 86
Pegaſianum Senatusconſultum. 88
Pellex, unde. 319
Perduelles. 321.263
Peremptorium edictum. 322
Perruqve, vox Gallica, unde. 317
Περιοδευταὶ Medici & Presbyteri. 210
Περιοδονῖκαι. 219
Περίοδος de Medicis. 210.211
Petoritum. 9
Πηνίκη, unde. 317
Πῆνος, unde. ibid.
Philargyrus. 188
Pignus, unde. 322
Plumbum, unde. 19
Plus, unde. 294
Plutarchi liber de Fluminibus. 11.12. Plutarchus ille alius eſt à Cheronenſi. ibid.

Pluvia, unde. 343
Πόλις, unde. 397
Pollex, unde. 14.15
Pollice truncus. 15.16
Poltrone, vox Italica, unde. 16.17
Pomponii Juriſconſulti ἀνιςορησία. 33
Pomum. Pomi appellatione nuces contineri. 39
Populus, unde. 335
Por, unde. 336
Portus, unde. 323
Poſſeſſio, unde. 325
Poſtliminium, unde. 327
Poſtumus. ibid.
Prægnantis mulieris capitali judicio damnatæ pœna differebatur apud Romanos. 104. apud Ebræos, non item. 108
Prævaricator, unde. 339
Pratum, unde. 332
Premere arbores. 59
Presbyteri περιοδευταί. 212
Primitivus, nomen ſervi, 177
Ψάμμος, unde. 205.362
Publicanus, unde. 334
Publicus, unde. 335
Puceau, *pucelle*, voces Gallicæ, unde. 17
Puer, unde. 336
Puerpera, unde. ibid.
Pulex, unde. 362
Pullitrus, *pullus*. 17.18

Q.

Q & C indiſcretè uſurpata. 185

Qvadrageſimæ tempore veteres Chriſtiani reos non damnabant, immò nec litigabant. 147
Qværere, unde. 337
Qvæſtores, unde. ibid.
Qvintilii Fratres. 189

R

R*Eddere*, unde. 338
Redhibitio, unde. 284. 339
Rei in judicio, ad latus ſiniſtrum apud Colchos, ad dextrum apud Græcos. 206
In Senatu Gratianopolitano damnantur, cùm calculi qvi damnant, calculos qvi abſolvunt, uno excedunt. In Toloſano nec damnantur, nec abſolvuntur. 207
Reſcribere de Juriſconſultis. 101
Reſponſitare de Jure. 4
Rivalis, unde. 339
Rivus, unde. 340
Romæ duo tantùm Juris Profeſſores. 133
Ruber, unde. 296
Ruta cæſa. 341

S

S*Accus*, nomen proprium. 179
Saccularii. 342
Sacellarii. 344
Sacellum, unde. ibid.
Sacerdotes, uxores habentes ab iis divortebant. 63
Sacerdotes paganos, à venere abſtinuiſſe, matrimonium abdicaſſe. 64
Sacrum, unde. 344

Sanctum

Sanctum, unde. ibid. 345. 346
Scepeauſſus. Ivo Scepeauſſus, Senatus Pariſienſis Princeps, juſſus à Ludovico XI. in ſecundis ſedere. 161
Sedere, ſedes, unde. 326
Σελάχη piſces, unde. 22
Sella eqveſtris. 245
Seqveſter, unde. 347
Seqvor, unde. ibid.
Sero pro *ſemino*, unde. 362
Servus, unde. 348
Servi militare non poſſunt. 406
Sica, ſicarius, unde. 351. 478
Sine, unde. 352
Siniſter, unde. 301. 352
Sino, unde. 352
Sobrinus, unde. 355
Solarium, ſolum, unde. 352. 353
Sonticus morbus. 353
Sorella, vox Itala, unde. 269
Sorex, unde. 305
Soror, unde. 354
Σȣμπέϱιον vox corrupta apud Abſyrtum. 21
Spadones, unde. 282
Species, unde. 356
Spectaculum, unde. ibid.
Spondere, unde. 357
Sponſalia, ſponſio, ſponſus, unde. ibid.
Sponte, unde. ibid.
Spurius, unde. 357

Statio,

Statio, unde. 367
Statu liber, unde. ibid.
Stella, unde. 368
Stellio, unde. ibid.
Stellionatus, unde. ibid.
Stipendium, unde. 369
Stips, unde. 370
Stipulatio, unde. 371
Subtercutaneus morbus jumentorum. 21
Supellex, unde. 373
Surdus exaudiens. 154
Suus pro *ejus*. 51
Σῦς ab ὕω. 10
Syrbenæorum chorus. *σύρβη*. 389. ſeqq.
Sylla *μόνορχις*. 400

T

Taberna, unde. 374
Tabula, unde. 376
Tectoria. 1[illegible]
Telum, unde. 377
Templum, unde. 393
Tendere, unde. 314
Tenebrio. 23
Terra, unde. 380
Territorium, unde. 379
Tertullianus Juriſconſultus, an idem cum Septimio Florente. 66
Tertyllianum Senatusconſultum. 73. 74. *Tertullianum*, non *Tertyllianum*. 74. 175
Tertyllus. Scapula Tertyllus. 174
Teſqva, unde. 393

Teſta-

Teſtamentum, unde. 381
Teſtis, unde. 383
Θάλασσα, unde. 205
Θάμνος, unde. ibid.
Thylacus, nomen proprium. 179
Tignum, unde. 383
Tiraqvellus, Senator Pariſienſis, an primùm in magna Camera ſederit. 159
Toga, unde. 383.388
Tollere ædificium. 167
Toretus. Elias Toretus, Princeps Senatus Pariſienſis. 161
Τόξον, unde. 379
Trabes, unde. 305
Trebatius. De Trebatio plurima. 77
Tribunus, unde. 384
Tribus, unde. ibid.
Tributum, unde. ibid.
Trimalcion. 22
Tritavus. 385
Triticiaria condictio, unde. ibid.
Triumviri nocturni. 387
Tugurium, unde. ibid.
Tumeo, unde. 272
Turba, unde. *τύρβη*, *σύρβη*. 388. ſeqq.
Turci Codicem Juſtinianeum in linguam ſuam transtulerunt, plurimasqve leges ad ſervitutes ſpectantes. 148. Ramadzani tempore reos non damnant. ibid.
Tuſcianus Juriſconſultus. 30
Tutor, unde. 392

Varca-

V

Varcare, vox Itala, unde. 331
Vatinianum odium. 39
Uber, unde. 296
Vecors, *Veſanus*; unde. 395
Via, unde. 235. De itineris, actus & viæ diſcrimine. 231
Vidua, unde. 394
Villicus. 78
Vinearum an vita longa? 46. Arborum appellatione vineæ continentur. ibid.
Virgæ, pro *purpura*. 8
Voco, unde. 344
Volones, qvi? 409
Vomo, unde. 355
Vopiſcus, unde. 373
Urbs, unde. 315. 395

X

ξύλον ab ὕλη. 10

Y

Ὕλη ab ὕω. 10
Ὑιός ab ὕω. ibid.

ERRATA.

pag.
2. lin. 21. ὠνόμασε
16. lin. 10. *Eqvitem*
18. lin. 18. muto
25 lin. 1. ἀσχημονοῦσι
lin. 6. *voluptatis*
lin. 7. *inolevit*
30. lin. 3. *Antoninus*
48. lin. 23. vetuſtæ
51. lin. 1. *ex*
52. lin. 8. *ordinari*
55. lin. 13. *libram*
59. lin. 17. ἐπόμβους
80. lin. 15. lege
61. lin. 1. κύριον
62. lin. 12. ad Lamprid.
lin. 15. & Diſcipulos
64. lin. 29. *contactum*
76. lin. 24. ἄλλα
94. lin. 14. legebat
96. lin. 18. Pomponio
108. lin. 22. συναπόλλυται
127. lin. 1. & 7. *Scientia.*
133. lin. 28. Origenem.
142. lin. 17. Gruterianæ.
146. lin. 17. *abſtulit*
163. lin. 18. *ſavoient:*) &
164. lin. 9. *Janvier*
171. lin. 21. *nos Cappadocem*

pag.
182. lin. 4. pag. 74.
188. lin. 18. φυλάττειν
190. lin. 23. Imperator
193. lin. 8. Burgundioni
196. lin. 23. βαβαὶ
197. lin. 28. libro ſecundo
200. lin. 9. Siculus
212. lin. 8. κατὰ
232. lin. 14. μετὰ γὰρ
241. lin. 15. cenſenda ſit.
242. lin. 24. Gerhardum Voſſium.
251. lin. 3. γῶπας.
258. lin. 3. *Prætorem*
262. lin. 15. *qvod beant.*
280. lin. 6. viri.
287. lin. 6. *à proximo*
289. lin. 13. *vacationem*
290. lin. 20. *contra*
300. lin. 24. monſtrando
301. lin. 24. Heſychium
310. lin. 20. *vacabant*
311. lin. 9. ἀνατίθημαι
316. lin. 5. contractio
lin. 9. damnatorum
317. lin. 7. Dulerus
318. lin. 27. Publicola
330. lin. 7. introitus exitusqve

335. lin. 1. publica
338. lin. ult. potius à *re*
341. lin. 6. fluendo; ita
345. lin. 3. *ſanxerat*
351. lin. 6. τὴν
352. lin. 4. eſt.
356. lin. 18. 19. *dele:* de cauſis Lingvæ Latinæ capite 86.
359. lin. 2. γράμματος lin. 4. ὡς
361. lin. 2. *qvia cùm pater eorũ ignoraretur, matris eſſe dicuntur. Sed qvia numqvam matris dicebantur liberi Jure Romano (neqve enim dicebatur* L. Titius, Gajæ filius; *ſed* L. Titius, Marci filius) *propterea.*
363. lin. penult. *pepererint*
366. lin. 9. *autem.*
374. lin. 1. ὀπήλλαξ
380. lin. 19. *poſſeſſionum*
386. lin. 15. αὐτοῦ
390. lin. 9. τεταραγμένος
393. lin. 19. *templum*
414. lin. ult. eum
415. lin. 19. auctor Caſſianæ; & Titus lin. 21. animadverto.
417. lin. 8. *Caſſius.*

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Statio, unde. 367
Statu liber, unde. ibid.
Stella, unde. 368
Stellio, unde. ibid.
Stellionatus, unde. ibid.
Stipendium, unde. 369
Stips, unde. 370
Stipulatio, unde. 371
Subtercutaneus morbus jumentorum. 21
Supellex, unde. 373
Surdus exaudiens. 154
Suus pro *ejus*. 51
Σῦς ab ὕω. 10
Syrbenæorum chorus. σύρϐη. 389. ſeqq.
Sylla μόνοϱχις. 400

T

T*Aberna*, unde. 374
Tabula, unde. 376
Tectoria. 1[illegible]
Telum, unde. 377
Templum, unde. 393
Tendere, unde. 314
Tenebrio. 23
Terra, unde. 380
Territorium, unde. 379
Tertullianus Juriſconſultus, an idem cum Septimio Florente. 66
Tertyllianum Senatusconſultum. 73. 74. *Tertullianum*, non *Tertyllianum*. 74. 175
Tertyllus. Scapula Tertyllus. 174
Teſqua, unde. 393
Teſta-

Teſtamentum, unde. 381
Teſtis, unde. 383
Θάλασσα, unde. 205
Θάμνος, unde. ibid.
Thylacus, nomen proprium. 179
Tignum, unde. 383
Tiraqvellus, Senator Pariſienſis, an primum in magna Camera ſederit. 159
Toga, unde. 383. 388
Tollere ædificium. 167
Toretus. Elias Toretus, Princeps Senatus Pariſienſis. 161
Τόξον, unde. 379
Trabes, unde. 305
Trebatius. De Trebatio plurima. 77
Tribunus, unde. 384
Tribus, unde. ibid.
Tributum, unde. ibid.
Trimalcion. 22
Tritavus. 385
Triticiaria condictio, unde. ibid.
Triumviri nocturni. 387
Tugurium, unde. ibid.
Tumeo, unde. 272
Turba, unde. τύρβη, σύρβη. 388. ſeqq.
Turci Codicem Juſtinianeum in linguam ſuam tranſtulerunt, plurimasqve leges ad ſervitutes ſpectantes. 148. Ramadzani tempore reos non damnant. ibid.
Tuſcianus Juriſconſultus. 30
Tutor, unde. 392

V

VArcare, vox Itala, unde. 331
Vatinianum odium. 39
Uber, unde. 296
Vecors, *Veſanus*; unde. 395
Via, unde. 235. De itineris, actus & viæ diſcrimine. 231
Vidua, unde. 394
Villicus. 78
Vinearum an vita longa? 46. Arborum appellatione vineæ continentur. ibid.
Virgæ, pro *purpura*. 8
Voco, unde. 344
Volones, qvi? 409
Vomo, unde. 355
Vopiſcus, unde. 373
Urbs, unde. 315. 395

X

ξύλον ab ὕλη. 10

Y

Ὕλη ab ὕω. 10
Ὑιός ab ὕω. ibid.

ERRATA.

pag.
2. lin. 21. *ὠνόμασε*
16. lin. 10. *Eqvitem*
18. lin. 18. muto
25 lin. 1. *ἀσχημονοῦσι*
lin. 6. *voluptatis*
lin. 7. *inolevit*
30. lin. 3. *Antoninus*
48. lin. 23. vetuſtæ
51. lin. 1. *ex*
52. lin. 8. *ordinari*
55. lin. 13. *libram*
59. lin. 17. *ἐπόμβρους*
80. lin. 15. lege
61. lin. 1. *κύριον*
62. lin. 12. ad Lamprid.
lin. 15. & Diſcipulos
64. lin. 29. *contactum*
76. lin. 24. *ἄλλα*
94. lin. 14. legebat
96. lin. 18. Pomponio
108. lin. 22. *συναπόληται*
127. lin. 1. & 7. *Scientia.*
133. lin. 28. Origenem.
142. lin. 17. Gruterianæ.
146. lin. 17. *abſtulit*
163. lin. 18. *ſavoient:)* &
164. lin. 9. *Janvier*
171. lin. 21. *nos Cappadocem*

pag.
182. lin. 4. pag. 74.
188. lin. 18. *φυλάττειν*
190. lin. 23. Imperator
193. lin. 8. Burgundioni
196. lin. 23. *βαβαὶ*
197. lin. 28. libro ſecundo
200. lin. 9. Siculus
212. lin. 8. *κατὰ*
232. lin. 14. *μετὰ γὰρ*
241. lin. 15. cenſenda ſit.
242. lin. 24. Gerhardum Voſſium.
251. lin. 3. *γῶπας.*
258. lin. 3. *Prætorem*
262. lin. 15. *qvod beant.*
280. lin. 6. viri.
287. lin. 6. *à proximo*
289. lin. 13. *vacationem*
290. lin. 20. *contra*
300. lin. 24. monſtrando
301. lin. 24. Heſychium
310. lin. 20. *vacabant*
311. lin. 9. *ἀνατίθημον*
316. lin. 5. contractio
lin. 9. damnatorum
317. lin. 7. Dulerus
318. lin. 27. Publicola
330. lin. 7. introitus exitusqve

335. lin. 1. publica
338. lin. ult. potius à *re*
341. lin. 6. fluendo; ita
345. lin. 3. *ſanxerat*
351. lin. 6. τὴν
352. lin. 4. eſt.
356. lin. 18. 19. *dele:* de cauſis Lingvæ Latinæ capite 86.
359. lin. 2. γράμματος lin. 4. ὡς
361. lin. 2. *qvia cùm pater eorū ignoraretur, matris eſſe dicuntur. Sed qvia numqvam matris dicebantur liberi Jure Romano (neqve enim dicebatur* L. Titius, Gajæ filius; *ſed* L. Titius, Marci filius) *propterea.*
363. lin. penult. *pepererint*
366. lin. 9. *autem.*
374. lin. 1. ὀπήλλαξ
380. lin. 19. *poſſeſſionum*
386. lin. 15. αὐτοῦ
390. lin. 9. τεταραγμένος
393. lin. 19. *tempulum*
414. lin. ult. eum
415. lin. 19. auctor Caſſianæ; & Titus lin. 21. animadverto.
417. lin. 8. *Caſſius.*

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

9309

I 43.

Digitized by Google